

CSEPREGI MÁRTA

SZURGUTI OSZTJÁK CHRESTOMATHIA

SZEGED

1998

A kötet az *Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kultúráért*, valamint a
Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával jelent meg.

Anyanyelvi lektor: A. Sz. Peszikova

Technikai szerkesztő: Körtvély Erika

© JATE Finnugor Tanszék 1998

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
0. Bevezetés	6
1. Hangtan	12
1.1. Magánhangzórendszer	12
1.2. Mássalhangzórendszer	14
1.3. Hangsúly, intonáció	16
2. Morfológia	17
2.1. Magánhangzóváltakozás	17
2.2. Hangzókieés	18
2.3. Hangbetoldás	18
2.4. Hasonulás	18
3. Morfológia és szintaxis	19
3.1. Névszóragozás – Főnevek	19
3.1.1. Számjelek	19
3.1.2. Esetragozás	19
3.1.3. Birtokos személyragozás	22
3.1.4. Mellénevek	23
3.1.5. Számnevek	23
3.1.6. Névmások	24
3.1.6.1. Személynévmások	24
3.1.6.2. Mutató névmások	27
3.1.6.3. Kérdő és vonatkozó névmások	27
3.1.6.4. Egyéb névmások	28
3.2. Igék	28
3.2.1. Igetövek	28
3.2.2. Igeragozás	28
3.2.2.1. Alanyi ragozás	29
3.2.2.2. Passzív igeragozás	30
3.2.2.3. Tárgyas igeragozás	30
3.3. Igenevek, igeneves szerkezetek	31
3.4. Egyéb szófajok	34
3.4.1. Névtók	34
3.4.2. Határozószók	36
3.4.3. Igekötők	36
3.4.4. Kötőszók	38
3.4.5. Módosítószók	39
3.5. Egyéb mondattani kérdések	40
3.5.1. Egyeztetés	40
3.5.2. Copula	41
3.5.3. A tagadás	41
3.5.4. Az igenlés	41

3.4.3. Igekötők	36
3.4.4. Kötőszók	38
3.4.5. Módosítószók	39
3.5. Egyéb mondattani kérdések	40
3.5.1 Egyeztetés	40
3.5.2. Copula	41
3.5.3. A tagadás	41
3.5.4. Az igenlés	41
3.5.5. A feltételes mondat	41
Válogatott bibiliográfia	42
Szövegek	47
I. Társalgás, fontos kifejezések	48
II. A kutya	50
III. Két egér	52
IV. Miért olyan hosszú a tél	54
V. Életem	56
VI. Vadászkaland	60
VII. Régi történet	62
VIII. Az egérke	64
IX. Madárka és nénje A	66
X. Madárka és nénje B	68
XI Három testvér	70
XII. Két asszony	74
XIII. A legkisebb fiú és a béka	82
XIV. A nyenyec vezér és a hitvány munkás	96
XV. A sámándob	98
XVI. Kis <i>māñā</i> -férfi feleségének éneke	110
XVII. Jakab éneke	112
XVIII. <i>urəko</i> anyja nénjének éneke	112
XIX. Apám éneke	114
XX. Pimi nő éneke	116
XXI. <i>urəko</i> anyja hugának éneke	120
XX. Jávorének	122
Jegyzetek	134
Rövidítésjegyzék	140
Az adatközlők jegyzéke	142
Szójegyzék	145
Mellékletek	177

ELŐSZÓ

1992 óta négy nyáron összesen öt hónapot töltöttem az oroszországi Tyumenyi terület Szurguti járásában a helybéli osztjakok nyelvjárását tanulmányozva. Ott gyűjtött nyelvi anyagom egy részét adom közre a jelen kötetben. A nyelvtani fejezetben – mint általában a chrestomathiákban – elsősorban saját tapasztalataimat fogalmaztam meg, csak néhány esetben hivatkoztam a korábbi szakirodalomra. A szövegeket úgy válogattam, hogy többféle műfaj és stílus legyen képviselve bennük. Így kerültek a kötetbe beszélt nyelvi, irodalmi nyelvi, prózai és énekelt folklór szövegek. A szójegyzék nemcsak szavakat, hanem kifejezéseket, példamondatokat is tartalmaz.

Ezen a helyen is szeretnék köszönetet mondani osztják adatközlőimnek, vendéglátóimnak, akik időt és fáradságot nem kímélve tanítottak, énekeltek és meséltek, majd értelmezték, magyarázták, fordították a hallottakat. Nevüket a könyv egy külön fejezetében sorolom föl, viszont itt emlékezem meg Ivan Dmitrijevics Kecsemovról és Jeremej Ivanovics Szopocsinról, akik mint a szurguti járási önkormányzat északi osztjáljának munkatársai gondoskodtak arról, hogy élő nyelvi közegbe kerüljek.

Utazásaimhoz az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Soros Alapítvány nyújtott támogatást. 1994-ben az Alapítvány a Magyar Kultúráért és Felsőoktatásért, 1997-ben pedig a Soros Alapítvány tette lehetővé, hogy e könyv anyanyelvi lektora, Agrafena Szemjonovna Peszikova Budapesten segíthessen a szövegek lejegyzésében, fordításában és ellenőrzésében. Hálás vagyok Mikola Tibor professzor úrnak, hogy e kiadványt felvette a Studia Uralo-Altaica sorozatába. A nyelvtani fejezetet Vértés Edit professzorasszony olvasta el, és értékes megjegyzéseinek köszönhető, hogy sikerült néhány következtetlenséget kiküszöbölnöm. Oláh Anikót és Körtvély Erikát a nyomdai előkészítés aprólékos munkájának elvégzéséért illeti köszönet.

A szurguti osztják nyelvjárásban még sok jelenség vár magyarázatra, de remélem, hogy eme vázlatos leírás is előmozdítja az osztják dialektológiai, nyelvtörténeti és a tágabb értelemben vett finnugrisztikai és általános nyelvészeti kutatásokat.

Csepregi Márta

0. Bevezetés

0.1. Az osztjások

Az osztják nyelv a vogullal és a magyarral együtt a finnugor nyelvcsalád ugor ágába tartozik. Nyelvi és kulturális szempontból az osztjások és a vogulok sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint a magyarhoz, ezért őket összefoglaló néven (utalva lakóhelyükre) obi-ugoroknak is szokták hívni.

Az osztjások Oroszországban, Nyugat-Szibériában, az Ob középső és alsó folyásán és mellékfolyóinak partján élnek. Lakóhelyeik közigazgatásilag a Tyumenyi és a Tomszki területhez tartoznak. Többségük lakóhelye a Tyumenyi területen lévő Hanti-Manysi autonóm körzetben van. Kisebb részük ettől északra, a Jamal-Nyenyec autonóm körzetben, legkeletebbi csoportjuk pedig a Tomszki területen él. Északnyugaton tundrai nyenyecekkel és zürjénekkal, nyugaton vogulokkal, keleten erdei nyenyecekkel és szölkupokkal, délen szibériai tatárokkal élnek szomszédságban, nyelvi és kulturális kölcsönhatásban. Ma már azonban mindenhol az orosz hatás a legerősebb.

Az osztjások lélekszáma az 1989-es népszámlálás szerint 22 283 volt. Osztják anyanyelvűnek 60,8%-uk vallotta magát, 38,5%-uk pedig az oroszot tartotta anyanyelvének. Az oroszot a népesség 50,8%-a jelölte meg második nyelvének, eszerint az osztják anyanyelvűek körében a kétnyelvűség igen elterjedt. Az orosz anyanyelvű osztjások 2,1%-a tudja szülei nyelvét. Az egynyelvűség 46,3%-os arányú. Ez utóbbi arányszám elsősorban az orosz nyelvűekre vonatkozhat. Az osztjások legidősebb és legfiatalabb, iskolába nem járt vagy még nem járó nemzedéke körében lehetséges az osztják egynyelvűség.

Az osztjások külső elnevezése a szibériai tatár *ishtëk* népnévvel azonosítható (vö. kazak *istäk* 'baskír'. Ez a népnév orosz közvetítéssel került a nemzetközi használatába. Az oroszban több szibériai nép jelölésére használták. Osztjáknak nevezték a szölkupokat (narimi osztjások, tomszki osztjások), a Szigva menti vogulokat (ljapini osztjások) és a keteket is (jenyiszeji osztjások). Egy másik, ma már vitatott etimológia az *osztják* népnévet az osztják nyelvű *as jay* 'Ob népe' kifejezésből eredezteti (Zsirai 1937: 184–185).

Az osztjások önelnevezése nyelvjárásonként különböző alakú: keleten *kāntāy*, *kāntay*, nyugaton *χāntə*, *χāntī*. A szó kapcsolatban van a magyar *had* 'nagycsalád, nemzetség' és a finn *kunta* 'közösség' szóval. A szovjet korszakban hivatalosan oroszul is áttértek a

belső elnevezés használatára, s napjainkban világszerte egyre inkább elterjedt a *hanti* népnév.

0.2. Az osztják nyelvjárások

Az osztjákul beszélők mintegy félmillió négyzetkilométernyi területen élnek nagy szétszórtságban, ezért szinte minden folyó völgyben más nyelvjárást beszélnek. Az egymástól távol eső nyelvjárások között jelentős hangtani, alaktani és lexikai különbségek vannak. Az osztják nyelvjárásokat égtájak szerint északi, déli és keleti csoportra szokás osztani. Az északi csoport az Ob-torkolattól nagyjából az Ob és az Irtis összefolyásáig terjed, a délit pedig az Irtis és mellékfolyói, a Demjanka és a Konda mentén beszélték.

A középső Ob és mellékfolyói partján beszélnek a keleti nyelvjárásokat. Ezen belül három tájszóláscsoportot különböztetünk meg. A legkeletebbi tájszólásokat a Vah és a Vaszugan mentén beszélnek. A Szurgut várostól délre és északra beszélt tájszólások a keleti csoport közepén helyezkednek el. A Szalim folyó völgyében beszélt tájszólás pedig már átmenetet jelent a keleti és a déli nyelvjárás között: alaktanilag az előzőhöz, hangtanilag inkább az utóbbihoz kapcsolódik (ld. A térképet a Mellékletben).

0.3. A szurguti nyelvjáróterület

Az alábbiakban az osztják nyelv szurguti nyelvjárását mutatom be. A szurguti nyelvjáróterület mintegy magyarországnyi nagyságú. Észak-déli irányban kb. 500 km, kelet-nyugati irányban pedig kb. 300 km. Majdnem a közepénél szeli ketté az ezen a szakaszán nyugat felé hömpölygő Ob. A jobb, vagyis itt az északi oldalon lévő mellékfolyói a Tromagan az Agannal és a Pim, a bal, vagyis a déli parton pedig a Kis- és a Nagy-Jugan ömlik bele. Az Ob által kettéosztott terület nyelvi viszonylag egységesnek tekinthető. A földrajzi távolságból azonban gazdasági és kulturális különbségek adódnak. A tromaganiak az erdős tundra övezetében élnek, a halászdó-vadászó-gyűjtögető életmódot réntartással egészítik ki, ezért nomadizálnak. A rénekkel együtt vándorolva évszakonként váltogatják szálláshelyüket. A Jugan forrásvidéke viszont már a tajgaövezetbe tartozik. Az itt élők fő bevételi forrása a vadászat, táplálkozási célból halásznak is, de nincsenek rénszarvasaik, ezért letelepült életmódot folytatnak. Szembetűnő a két területen a női viselet különbsége. Az Ob vonalától északra az egybeszabott, bebújós, gyönggyel vagy rátétes mintákkal díszített, lefelé bővülő, hosszú ujjú ruha az általános, az Ob-tól délre viszont – valószínűleg még délebbi népek hatására – a kaftánszerű, egyenes szabású színes köpeny, melyet másszínű, hátul

megkötött posztóövvel fognak össze. Egyéb ruhadarabok, pl. a lábbelik formája is különbözik.

Szurgut járási székhely, azonban a Szurguti járás területe nem esik egybe pontosan a szurguti nyelvjárást beszélők lakóhelyeivel. Az Agan folyó völgye még a keleti szomszéd Nyizsnyevartovszki járáshoz tartozik, viszont a Szurguti járás nyugati szélén, a Ljamin folyó mentén már a kazimi nyelvjárást beszélik. Eszerint a Szalim folyó révén a déli nyelvjárásokkal, a Ljamin révén pedig az északiakkal szomszédos a szurguti nyelvjárárs.

A Szurguti járás területén 2800 hanti él. Rajtuk kívül több százezernyi ipari munkás lakik a járás területén. Szurgut város lakóinak száma 300 000. Ez a szibériai kisváros évszázadokig aludta álmát, s csak az utóbbi harminc évben, az olajkitermelés révén nőtt meg ugrásszerűen. Szurgut városán kívül a járás területén még 78 000 nem őslakos él, nagy részük szintén az olajiparban dolgozik. A hanti őslakosok közül mintegy ezren élnek még hagyományos módon. A harmincas évektől kezdve több faluközpont alakult ki a járás területén, ahova beköltöztették a környék lakosságát. Az ún. nemzetiségi falvak a következők: Russzkinszkije a Tromagan partján, Ugut a Jugan partján és Ljantor a Pim partján.

0.4. A szurguti nyelvjárárs kutatásának története

A 19. századig csak szórványos és esetleges információkhoz juthattak azok, akik a szibériai finnugor nyelvek iránt érdeklődtek. Az osztják nyelv kutatása valójában akkor kezdődött, amikor a magyar Reguly Antal és a finn Mathias Aleksanteri Castrén hosszú időt töltve a vidéken nagy mennyiségű folklór és grammatikai anyagot gyűjtött. Reguly 1844–45-ben bejárta az északi osztják és vogul területeket, Castrén pedig 1845-ben útban a szamojédok-lakta vidékek felé az irtisi és a szurguti osztjákok körében jegyzett le értékes nyelvi anyagot. Gyűjtése halála után Szentpétervárott jelent meg Anton Schiefner gondozásában (Castrén 1858).

A 19. század vége és a 20. század eleje volt az osztjákföldi gyűjtések aranykora. Az északi és a déli nyelvjárásterületen többen gyűjtöttek, Szurgut környékén viszont a nyelvészek közül ketten jártak. Kustaa Fredrik Karjalainen a helsinki székhelyű Finnugor Társaság ösztöndíjasaként megszakításokkal négy évet töltött Szibériában, s többek között a tremjugani nyelvjárársból is gyűjtött népköltészeti, nyelvtani és szótári anyagot. Rövidebb időt töltött Heikki Paasonen 1900–1901-ben a Konda és a Jugan vidékén, de az ő gyűjtése is igen jelentős. Szinte mindegyik gyűjtő korai halála megakadályozta, hogy maga rendezze sajtó alá anyagát. A magyarországi és a finnországi tudományos műhelyekben kutatók nemzedékei dolgoztak a hagyatékok kiadásán, s ez a munka még máig sem ért véget. Finnországban Kai Donner Paasonen szótári gyűjtését (PD), Yrjö Heikki Toivonen pedig Karjalainen nyelvjárársi szótárát (KT) rendezte sajtó

alá. Vértés Edit előbb Karjalainen és Paasonen nyelvtani feljegyzéseit (KV, PV) majd déli szövegeiket adta ki, s most rendezi sajtó alá a szurguti szövegeket. Ugyanakkor néprajzkutatók is jártak a Középső Ob vidékén: Jankó János 1898-ban, U. T. Sirelius 1899-ben.

Századunk első felében az egyébként is gyér kutatási lehetőségek nem értek el a szurguti nyelvjárasterületre. De az ötvenes években N. I. Tyerjoskin, az egyik legjelentősebb osztják anyanyelvű nyelvész, aki többek között vahi chrestomathiájával is gazdagította az osztjakológiai szakirodalmat, nagymennyiségű szóanyagot gyűjtött a keleti területen. Keleti nyelvjárási szótára 1981-ben jelent meg. Részt vállalt az írásbeliség megteremtésében is, kidolgozta a vahi és a szurguti nyelvjárás cirillbetűs ábécéjét, mely szinte majdnem fonetikus. Az első szurguti ábécéskönyv 1959-ben jelent meg, ennek kibővített változata 1975-ben.

A hetvenes évek végén látott napvilágot Honti László tromagani, Honti és Rusvai Julianna pimi gyűjtése (NyK 79–80). Ők, mint a legtöbb külföldi kutató a szovjet korszakban, a leningrádi Herzen Intézetben ismerkedhettek az élő nyelvvél, ugyanis itt tanultak a szibériai kis népek fiai.

Ha nyelvészek nem is, szovjet állampolgárságú néprajzkutatók eljutottak a szurguti területre. N. V. Lukina és V. M. Kulemzin, a Tomszki Egyetemről több expedíciót szerveztek a keleti osztják területekre, útjaik emlékét dokumentumfilmek és kiadványok sora őrzi. Az észt Lennart Meri finnugor tárgyú néprajzi filmjei között az egyik legismertebb a Torum fiai, mely az agani-tromagani osztjákok medveünnepi szertartását mutatja be.

A nyolcvanas évek végétől az osztják nyelv kutatása a Szovjetunióban majd Oroszországban közelebb került az anyanyelvi beszélők lakóhelyéhez. A Hanti-Manysi autonóm körzet székhelyén, Hanti-Manszijszkban megalakult az Obi-ugor népek újjászületésének tudományos kutatóintézete, ahol Je. A. Nyomiszova vezetésével folyik sokrétű kutatómunka, s az intézetnek szurguti munkatársai is vannak. Itt készítette el A. M. Tahtujeva a jugani hantik anyagi kultúráját bemutató munkáját (1993), és itt dolgozik az az A. Sz. Peszikova (később Szopocsina), akit leningrádi főiskolás korában Tyerjoskin bevont az ábécéskönyv szerkesztési munkálataiba, s aki ugyanekkor Honti és Rusvai adatközlője volt. Ugyanő jelenleg a Szurguti Egyetem mellett működő kutatócsoport vezetőjeként azon munkálkodik, hogy feltérképezze a középső Ob-vidék őslakosainak szociológiai-néprajzi helyzetét. Versei pedig mint a szurguti hanti líra első zsengei jelentek meg Magyarországon, Winter Erzsébet fotóalbumában. A leghíresebb szurguti író Jeremej Ajpin, akinek nevét politikusként és polgárjogi harcosként is ismerik. A szélesebb olvasótábor reményében ő oroszul jelenteti meg műveit, egyetlen regénye jelent meg két nyelven (1981).

A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján a külföldi kutatók előtt is megnyílt az út Szibériába. A szurguti osztjákok között elsőként Juha Pentikäinen finn néprajzkutató járt.

Ivan Sztjepanovics Szopocsinnal, a leghíresebb tromagani sámánnal ismerkedett meg. Az ő néhány meséjét már ismerhette a tudományos közvélemény, ugyanis 1976-ban Leningrádban az egyik Szopocsin-fiú volt Honti László adatközlője. Ugyanehhez a családhoz jutott el a néprajzkutató Kerecsi Ágnes 1991-ben, s a következő évben Lázár Katalin népzene-kutató és Csepregi Márta is csatlakozott hozzá. Közösén két alkalommal, 1992 és 1993 nyarán gyűjtöttünk, s mindhárman jártunk még külön-külön is ezen a területen. Adatközlőink egyrészt a Tromagan és mellékfolyói (Agan, Imi-jagun, Ort-jagun, Jinku-jagun, Voki-rap-jagun) partjáról valók, másrészt pedig a Nagy-Jugan forrásvidékéről. A finn etnomuzikológusok közül Ilpo Saastamoinen és Jarkko Niemi gyűjtött zenei anyagot a szurguti területen, s az utóbbi években több alkalommal volt hosszabb expedíció a berlini Stefan Dudeck etnológia-régészet szakos diák.

0.5. A szurguti nyelvjárás

A szurguti nyelvjárásban megtalálhatók a keleti osztják nyelvi sajátosságok, mégis világosan elkülönül a vahi-vaszjugani dialektustól. Megvan benne a VVj.-ból is ismert paradigmatis magánhangzó-váltakozás, s nem ment végbe benne a nyugati nyelvjárásokban ismert $k > \chi$ spirantizáció. A nyugati $\tilde{s}$, $\tilde{s}$ réshangoknak $\tilde{c}$, t' az ősosztják affrikáták felelnek meg, mint a VVj. tájszólásokban. Viszont az ősosztják $*l$ és $*\lambda$ képviselete azonos a kazimi nyelvjárásból ismerttel, ugyanis itt is laterális zöngétlen spiráns λ a megfelelés, nem pedig l , mint a peremnyelvjárásokban, sem t , mint a központi nyelvjárásokban. Ennek megfelelően az ősosztják $*\lambda'$ folytatása is λ' . Az alaktan területén az északihoz képest gazdag esetrendszer (10 esetrag) a keleti kötődést erősíti, a múlt idejű paradigmák kisebb száma (1–2) viszont a nyugati nyelvjárásokhoz közelíti.

0.6. Tremjugantól Tromaganig

Jelen kötetben a szurguti nyelvjárás mai állapotát mutatom be. A ma beszélt nyelv némileg eltér attól a nyelvállapottól, melyet a múlt században és a századfordulón ott járt gyűjtők tapasztaltak. M. A. Castrén (1958) viszonylag rövid időt töltött a nyelvterületen, ezért adatai nem minden esetben megbízhatóak. K. F. Karjalainen és H. Paasonen viszont alapos szótári és nyelvészeti gyűjtőmunkát végeztek.

Karjalainen adatai főként a Tremjugan vidékéről származnak. Ennek a folyónak a neve osztják eredetű, *tõram jāwan* 'égi, isteni folyó', de különböző forrásokban különböző formában szerepel. Az orosz térképeken *Tromjegan*, *Tromjugan* alakok találhatók, legújabbban pedig a *Tromagan*, vagy *Trom-Agan* név terjedt el. Előfordul, hogy a térképen a folyó felső folyása Tromjegan, alsó folyása Tromagan névvel van jelölve. A meg

különböztetés talán arra utal, hogy alsó szakaszán a folyó már az Agan vizét is magával viszi az Obba. A Szurguttól északra eső első szovjet korszakbeli folyómenti település neve is Tromagan volt. Ezt a falut később néhány kilométerrel odébb rakták és a nevét Jubilejnyjre változtatták. Az utóbbi években azonban ismét a Tromagan nevet használja a falu.

A nyelvészeti irodalom Karjalainen adatait Trj. jellel jelöli. A mai nyelvállapotot elsőként Honti László közléseiből ismerhettük meg (1977). Mivel az ő tremjugani adatközlője Tromagan falu közelében született, nyelvjárása a Tra. jelet kapta. A Trj. és a Tra. idioma valószínűleg egyazon nyelvjárás más-más időben beszélt változata. A két nyelvállapot fő különbségei közé tartozik az, hogy míg a Trj. ismeri a magánhangzóharmóniát, a Tra. esetében ez csak az allofónok szintjén érvényesül, s végződéseknek nincsenek magas- és mély hangrendű megfelelői. Hiányzik a Karjalainen adataiból ismert -s jeles múlt idő, valamint az aktív és passzív felszólító mód teljes paradigmájából is csak az aktív 2. személyű alakok maradtak meg.

H. Paasonen Jugan menti gyűjtéséből eddig a nyelvtani és a szótári feljegyzések jelentek meg. A szövegkiadást előkészítő Vértes Edit szíves szóbeli közléséből tudom, hogy a J. nyelvjárásban a századfordulón már megindult a magánhangzóharmónia felbomlása. Ez a folyamat feltehetően századunk 50-es éveire már lezajlott, ugyanis ekkor gyűjtötte szótári anyagát N. I. Tyerjoskin, és az ő 1981-ben megjelent szótárában a szurguti tájszólások egyikében sincs magánhangzóilleszkedés. Arra a felvetésre, hogy Tyerjoskin esetleg nem hallotta a magánhangzó- harmóniát, válaszolnak a szótár vahi és vazjugani adatai, melyekben a vokálisok következetesen igazodnak egymáshoz.

Tyerjoskin szótárában öt szurguti tájszólásból vannak adatok, ezek a következők: agani, tromjugani, jugani, agan-torkolati és jugan-torkolati. E két utóbbi az Ob mentén beszélt nyelvjárásokat jelöli, melyek mára eltűntek, ugyanis az iparosodás miatt az összes Ob menti osztják települést felszámolták. Nagyritkán pimi adatok is szerepelnek Tyerjoskinnál. P. jellel Honti is jelöl egy nyelvjárást, ez azonban nem biztos, hogy azonos a mai Pim folyó menti tájszólással, ugyanis Honti adatközlője utólag másképp határozta meg saját nyelvjárását. Tyerjoskin dolgozta ki az egységes szurguti írásbeliség alapjait is, mely egyelőre néhány tankönyvben jutott kifejezésre.

Saját gyűjtésem a Tromagan partjáról (Russzkinszkije község és Kogalim város környékéről) és a Nagy-Jugan felső folyásáról származik. A tromagani adatok jelzésére én is a Tra. jelet használom, a juganiakéra – hogy megkülönböztessem Paasonen adataitól – a Jg. jelet. Nem különítem el minden esetben a két tájszólást. A mai szurguti irodalmi nyelvet szeretném bemutatni abban az értelemben, ahol az irodalmi nyelv fogalma azt jelenti, hogy bizonyos egységességre törekszik elsősorban a helyesírás terén.

1. Hangtan

1.1. Magánhangzórendszer

1.1.1. Első szótagi magánhangzók

A magánhangzók jellemzése

	<i>ā</i>	<i>o</i>	<i>u</i>	<i>ī</i>	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>ǣ</i>	<i>ō</i>	<i>ǣ</i>	<i>ō</i>	<i>ū</i>	<i>ə</i>
tense	+	+	+	+	+	+	+	–	–	–	–	–	–
high	–	–	+	+	–	–	+	–	–	–	–	+	–
low	+	–	–	–	+	–	–	+	–	+	–	–	–
back	+	+	+	+	–	–	–	+	+	–	–	–	–
front	–	–	–	–	–	+	+	–	–	+	–	–	–
round	+	+	+	–	–	–	–	–	+	–	+	+	–

Az angol kifejezések fordítása: tense: feszes, high: felső (nyelvállású), low: alsó (nyelvállású), back: hátulsó (=veláris), front: elülső (=palatális), round: kerek (=labiális).

A nyelv vízszintes és függőleges mozgása szerint az alábbi táblázatban helyezhetjük el a magánhangzókat:

	veláris		centrális	palatális
zárt	<i>u</i>	<i>ī</i>	<i>ū</i>	<i>i</i>
középzárt	<i>o</i>	<i>ō</i>	<i>ō</i>	<i>e</i>
nyílt	<i>ā</i>	<i>ǣ</i>	<i>a</i>	<i>ǣ</i>
redukált			<i>ə</i>	

Megjegyzések:

1. A feszes magánhangzók időtartamukat tekintve hosszabbak a lazáknál. A legrövidebb a redukált *ə* magánhangzó. Egyetlen olyan magánhangzópár van, melyeknek tagjai csak időtartamukban különböznek: *o* ~ *ō*. Az *u* ~ *ū*, *o* ~ *ō* és *ǣ* ~ *a* esetében a veláris-centrális különbség is jelen van, az *a* ~ *ǣ* esetében a centrális-palatális különbség, az *ā* ~ *ǣ* esetében pedig a labiális-illabiális különbség.

2. A palatális és veláris magánhangzókon kívül szükségesnek tartottam egy centrális sor felvételét is. Az *ū*, *ō* és *a* hangok palatalitása leginkább akkor érezhető, amikor a kör-

nyezetükben a palato-veláris *k* jelenik meg. Egyébként pedig leginkább csak az időtartam alapján lehet őket megkülönböztetni az *u*, *o* és *ā* párjuktól. Nyomdatechnikai okokból és az egyszerűség kedvéért a centrális *a*-t semmilyen mellékjellel nem látom el; a másik három alsó nyelvéllású hangtól (*ā*, *ǣ*, *ǣ*) így a jelöletlenség különbözteti meg.

3. Az én hangjelölésem közelebb áll az oroszországi gyakorlathoz abban, hogy a Karjalainen és Steinitz nyomán középső nyelvéllásúnak jelölt centrális rövid magánhangzót én felső nyelvéllásúnak jelölöm: *nōŋ* ~ *nūŋ* ‘te’. A redukált hang jelölésére pedig az első szótagban is az *ə* betűt használom, mivel ez a hang egyformán viselkedik első és többedik szótagban egyaránt. Ejtése inkább a zárt hangokhoz közelíti, nem pedig a középső nyelvéllásúakhoz, amit egyébként az *ē* jelölés sugall. Könnyen alkalmazkodik a hangkörnyezethez. Palatális hangok után szuperrövid *i*-nek hangzik, *jəŋk* ‘viz’, máshol inkább szuperrövid *ī*-nek: *məŋ* ‘föld’, *wəŋ* ‘vér’, *kənč-* ‘keres’. Labiális mássalhangzók előtt rövid *u*-nak hangzik: *tōŋam* ‘ég, isten’, *mənɬəw* ‘megyünk’. Nemcsak a többedik, hanem az első szótagban is könnyen kiesik, beleolvad az őt követő mássalhangzóba, szótagképzővé téve azt: *əntəp* [ntəp] ‘öv’.

Nem mertem viszont szakítani azzal az osztjakológiában meghonosodott gyakorlattal, mely a magánhangzók rövidségét jelöli, és nem a hosszúságát, pedig a szurguti nyelvjárásban ez jogos lenne: az első szótagban is sokkal gyakoribb a rövid magánhangzó, mint a hosszú, a többedik szótagban pedig egyáltalán nincs hosszú magánhangzó. Így az én jelölésem (miként elődeimé is) következetlen (az *iki* ‘öreg’ ejtése *īki*, az *əŋkiɬnat* ‘anyjával’ tkp. *āŋkiɬnat*. Bár helyesebb lenne az *iki* ‘öreg’ *sárnam* ‘tovább’, *noŋnam* ‘felfelé’ jelölés, én is a hagyományos módot követem.

4. A Tra. tájszólásban az *ō* sokkal nyíltabb: Jg. P *kōt* Tra. *kōt* ‘kéz’.

5. A Jg. tájszólásban az *a* palatálisabb: *ā*. Egyébként a *J ū* helyén a mai Jg.-ban ugyanúgy *i* hallatszik, mint a többi tájszólásban: Tra. Jg. *nōŋ kiɬ* ‘felkelt’.

1.1.2. Nem első szótagi magánhangzók

teljes képzésűek	redukált
<i>i</i>	
<i>e</i>	<i>ə</i>
<i>a</i>	

Az *i*, *e* és *a* hangok a többedik szótagban rövidebbek, mint az elsőben. Hiányoznak a labiális magánhangzók, egyedül a passzívum képzőjében előforduló *o* a kivétel (vö. 3.2.2.).

Az irodalmi nyelvi szövegekben a labiális mássalhangzó előtti redukált hangot *u*-nak írják: *məyuw* ‘földünk’, de én az európai hagyományt követve *ə*-t használok: *məyəw*. A

többedik szótagi magánhangzó hangszíne a palato-veláris illeszkedés szempontjából irreleváns. Fonetikailag érzékelhető a különbség pl. a *κιλλαι* 'felkelnek', *κολλαι* 'hallanak' vagy a *λεϊλλαι* 'nézi őket', *κυλλαι* 'halai' szópárok utolsó szótagi magánhangzói között, de fonológiai szempontból ennek nincs jelentősége.

1.2. Mássalhangzórendszer

A szurguti mássalhangzók fonológiai jellemzése:

	<i>w</i>	<i>j</i>	<i>p</i>	<i>t</i>	<i>k</i>	<i>č</i>	<i>t'</i>	<i>s</i>	<i>ʌ</i>	<i>ʌ'</i>	<i>ɣ</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>ń</i>	<i>ŋ</i>	<i>r</i>	<i>l</i>	<i>ɬ</i>
cons	–	–	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
nas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	–	–	–
son	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	+	–
cont	–	–	–	–	–	–	–	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	–
high	–	+	–	–	+	+	+	–	–	+	+	–	–	+	+	–	–	+
cor	–	–	–	+	–	+	+	+	+	+	–	–	+	+	–	+	+	–
ant	+	–	+	+	–	+	+	+	+	+	–	+	+	+	–	+	+	–
lat	–	–	–	–	–	–	–	–	+	+	–	–	–	–	–	–	+	–
delrel	–	–	–	–	–	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
trid	–	–	–	–	–	+	–	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–
(back)					–													+

Az osztályozó jegyek jelentése: cons: mássalhangzós, nas: nazális, son: hangzós, szonoráns, cont: folytonos, high: felső, cor: koronális, ant: elülső, lat: laterális, delrel: késlettetett, strid: érdes, round: kerek, back: hátulsó.

Más módon a mássalhangzók a következő táblázatban helyezhetők el:

	lab.	dent.	alv.	later.	alv-pal.	pal.	pal-vel.	vel.
félhangzó	<i>w</i>					<i>j</i>		
zárhang	<i>p</i>	<i>t</i>					<i>k</i>	<i>ɬ</i>
affrikáta			<i>č</i>		<i>t'</i>			
részhang			<i>s</i>	<i>ʌ</i>	<i>ʌ'</i>			<i>ɣ</i>
nazális	<i>m</i>	<i>n</i>			<i>ń</i>		<i>ŋ</i>	
likvida			<i>l</i>					
tremuláns			<i>r</i>					

Megjegyzések:

1. A korábbi nyelvtanok (Honti 1977:273, 1984:26) a veláris sorban három labiális mássalhangzót is feltüntetnek: k_0 , γ_0 , η_0 . Szótárában Tyerjoskin is használja ezeket a jeleket, de megjegyzi, hogy a hangok nem önálló fonémák, hanem csak variánsok (1981:10). A szurguti nyelvjáróterületen a Tra. és Ag. tájszólásban fordul elő egyszerre mindhárom hang, azon a helyen, ahol a megfelelő V nyelvjárási szavakban a k , γ , η hangokat labiális magánhangzó előzi meg: V $\ddot{o}\gamma i \sim$ Tra $\check{\alpha}\gamma_0 i$ 'lány', V $\ddot{l}ö k \sim$ Tra lek_0 'út', V $j\ddot{o}\eta \sim$ Tra jen_0 'tíz'. A három hang közül a γ_0 fordul elő a leggyakrabban, a másik kettő sokkal ritkábban. E két hang labialitását a cirillbetűs írásbeliségben nem is jelölik, a γ_0 megfelelője pedig a v (в). A hang a P-ben és a Jg-ban valóban a leggyakrabban bilabiális w -nek hangzik, s a Tra-ban sem lehet minden esetben egyszerre hallani a veláris és a labiális zárképződést. Magas mássalhangzók között és folyékony mássalhangzók előtt a Tromaganon is w -t ejtenek: *newi* 'fehér', *āwi* 'lány', *kāwrəm* 'forró'. A hátsó zárképződés a legvilágosabban mély magánhangzók környezetében hallható: *jōγ_ət* 'megérkezett', *sōγ_0* 'állatbőr'.

Tyerjoskin véleményével egyetértve én sem tekintem külön fonémáknak ezeket a hangokat. A k és az η labialitását nem jelölöm, a γ_0 -t pedig minden esetben ugyanúgy, mint az irodalmi nyelvben, a Jg-ban és a P-ben, w -vel írom át. Tehetem ezt annál is inkább, mivel a szurguti nyelvjárásban a szó belsejében nincs eredeti $-w-$, tehát nem áll fenn annak a veszélye, hogy két különböző fonémát jelölünk ugyanazzal a betűvel. Sokkal inkább, a nyelvérzék a w -t és a γ_0 -t fogja föl azonos fonémának. A szóeleji w - mély, labiális magánhangzó előtt veláris színezetet kap: *wuλəm* [$\gamma_0 uλəm$] 'látok'.

2. Szintén Tyerjoskint követem, amikor a palatoveláris k -t és a veláris k -t külön fonémáknak tekintem. Bár valóban, eredeti osztják szavakban az egyik csak palatális, a másik csak veláris magánhangzók környezetében fordul elő, ejtésben azonban világosan elkülönülnek egymástól, különösen a szó belsejében: *saŋki* 'égbolt', *sāŋki* 'homok'. Szó elején pedig a veláris k folyamatos beszédben gyakran spirantizálódik: *kūλ* 'vastag' *kūλ* [$χuλ$] 'hal'. A k hangot tartalmazó, eredetileg mély hangrendű orosz jövevényszavak az osztjákba magas magánhangzóval kerültek be, mivel az orosz k -t a nyelvérzék magasnak tartja, s a magánhangzókörnyezetet is ehhez igazítja: *keška* < or. *кошка* 'macska'. Hasonló módon érvel H. Katz is a vahi k (az ő jelölésében q) kapcsán (1975:85–86).

3. A γ és az η hang nem fordul elő a szó elején.

4. Az Ag. és a Tra. tájszólásban a t' hang $\check{c}$ -nek hangzik, de ezt írásban nem jelöljük.

5. A folyamatos beszédben ritkán $\check{s}$ is hallható, hol az s , hol a $\check{c}$ variánsaként: *piras* $\sim$ *piras̃* 'öreg', *čāpəŋka* $\sim$ *sāpəŋka* 'valóban', *wāč* $\sim$ *wās* 'város'.

6. A $\check{c}$ és az l kakuminális ejtésű, elvétele az n is, azonban nincs rá okunk, hogy külön kakuminális η fonémával számoljunk.

7. Az osztják mássalhangzórendszer nem ismeri a zöngés–zöngétlen korrelációt. A hang-környezet hatására viszont a mássalhangzók zöngésednek, de nem válnak fonémákká: *əj matəli-pə əntem* [əjmatlipəndem] ‘semmi sincs’.
8. Ma már Pim folyó völgyére is áterjedt a déli nyelvjárásokból ismert *t*-zés: Tra. *λuλ* ~ *P tut* ‘száj’. Ennek következtében számos homoním alak jött létre, pl.: *P taw* 1. tavasz 2. ló, *kut* 1. ház 2. hal. A Tromaganon a *t*-zést nyelvromlásnak tartják. A szellemi fogyatékosok beszédhibájának is tipikus megnyilvánulása a *t* ejtése az *λ* hang helyett, ugyanúgy, mint a *j* ejtése az *r* helyett. A saját nyelvjárásuktól elszakadt, *t*-ző változathoz szokott tromaganiak hazatérve minden *t* helyett *λ*-t próbálnak ejteni: *kul* 1. hal, 2. ház.
9. A mássalhangzó-kapcsolat gyakori a szó belsejében: *wəλλatə* ‘lenni’, *šəpərki* ‘béka’, *λəŋki* ‘mókus’. Szó végén inkább csak homorgán mássalhangzókapcsolat áll: *amp* ‘kutya’, *jəŋk* ‘jég’, *kint* ‘hátikosár’. A szó elején nem állhat mássalhangzókapcsolat. Az orosz jövevényszavakban a mássalhangzótorlódást különböző módokon oldja fel a nyelv: *aškola* ‘iskola’ < or. школа, *turpa* ‘kémény’ < or. труба, *kərək* ‘bűn, baj’ < or. грех.
10. Gemináta mássalhangzók létrejöhetnek morfémahatáron: *pəsanə* ‘asztalon’ (tő + Loc.), *λejəλλ* (tő + Präsensjel). Redukált hangok között is könnyen geminálódik a mássalhangzó: *əssən* ‘anyád’ (*əs* ‘anya’), valamint hasonulás révén is kialakulhat gemináta (2.4.). A *w* és a *γ* nem geminálódik, de bizonyos esetekben (pl. *-əŋ* melléknévképző előtt) *-kk-*, *-k̚k̚-* alakban realizálódik: *kəw* ‘kő’ > *kəkkəŋ* ‘köves’, *wəŋ* ‘pénz’ > *wəkkəŋ* ‘pénzes’, vö.: *sūk* ‘gyöngy’ > *sūkkəŋ* ‘gyöngyös’.

1.3. Hangsúly, intonáció

A szó főhangsúlya általában az első szótagra esik: *wəntəŋ* ‘erdei’, *imi* ‘anyó’. Háromnál többtagú szavakban a harmadik szótagon mellékhangsúly van: *kətyəλλamən* ‘a mi kettőnk két háza’. Azokban az esetekben, amikor az első szótagban [-tense], a második szótagban [+tense] magánhangzó van, a hangsúly áttolódik a második szótagra: *səran* ‘zürtjén’, *səλλam* ‘menyhalaim’, *kəŋnat* ‘képpel’.

A mondat ereszkedő hanglegjtésű. A közlés céljának megfelelően a kiemelendő szavak hangsúlyos szótagai a többinél magasabb hangfekvésűek. Kérdő mondatban a kért szó intonációja szintén meredeken eső: *mənλən?* ‘Elmész?’

2. Morfonológia

2.1. Magánhangzóváltakozás

Az ősosztják nyelvállapotra feltételezett magánhangzóváltakozás a keleti nyelv-járásokban (VVj. Szur.) örökölt meg. Lényege az, hogy alsó illetve középső nyelvállású magánhangzó [-high] váltakozik a megfelelő felső nyelvállásával [+high]. A váltakozás az első szótagban történik, és vagy a szóképzés vagy a ragozás kísérő jelensége.

2.1.1. Derivációs magánhangzóváltakozás

Előfordul, hogy a pusztá hangváltás a szóképzés egyetlen eszköze: *ālam* ~ ‘alvás’ *u₁lam* ‘álom’, *tan* ‘menyasszonydíj’, *tin* ‘ára valaminek’. Máskor a szóképzéssel együtt járó változás: *li-* ‘eszik’ ~ *lapət-* ‘etef, *jānt-* ‘vart’ ~ *jintəp* ‘tű’, *lā₁l-* ‘áll’ ~ *li₁l₂əmtə-* ‘megáll’.

2.1.2. Paradigmatikus magánhangzó-váltakozás

A névszóragozásban a birtokos személyragozásban (egyes számú birtok esetén), az igeragozásban pedig a múlt időben és a felszólító módban jelenik meg a váltóhang. A következő váltakozások lehetségesek:

ā ~ *u* (névszóknál):

wāč ‘város’ ~ *wučəm* (Px1Sg)

anyagomban egyetlen *ā* ~ *i* váltakozás van: *kā₁ləγ* ‘unokaöccs’ ~ *k₁i₁ləγə₁* (Px3Sg)

ā ~ *u* ~ *i* (igéknél)

āmat- ‘ültet’ ~ *umtəm* (Pret1Sg) ~ *imte!* (ImpSgObj2Sg)

o ~ *u* (névszóknál)

oγ ‘fej’ ~ *uγəm* (Px1Sg), *oηk₁* ‘gyertya’ ~ *uηk₁in* (Px2Du)

(igéknél)

lot- ‘vásárol’ ~ *lutəm* (Pret1Sg) ~ *lute!* (ImpSgObj2Sg)

k₁owə₁l- ‘szalad’ ~ *k₁uwə₁l* (Pret3Sg) ~ *k₁uwə₁lə* (Imp2Sg)

a ~ *i* (névszóknál)

amp ‘kutya’ ~ *impəm* (Px1Sg), *arəγ* ‘ének’ ~ *irəγəw* (Px1Pl)

(igéknél)

lapət- ‘etef’ ~ *liptəm* (Pret1Sg) ~ *lipte!* (ImpSgObj2Sg)

e ~ *i* (névszóknál)

lek ‘út’ ~ *likəm* (Px3Sg), *ker* ‘kályha’ ~ *kirmən* (Px1Du)

(igéknél)

- l'ewat* 'veszekedik' ~ *liwattay* (Pret 2Pl) ~ *liwtitay* (Imp2Pl)
jek 'táncol' ~ *jiktan* (Pret 2Du) ~ *jikittan* (Imp2Du)
ǎ ~ *ə* (igéknél – csak felszólító módban)
wār 'csinál' ~ *wəra!* (Imp2Sg) *wǎl* 'öl' *wəle!* (Imp SgObj2Sg)
ǎwat 'vág' *əwtitay* (Imp2Pl)
ā ~ *ō* (igéknél – csak múlt időben)
wāl 'van' ~ *wōl* 'volt'

2.2. Hangzókiesés

Birtokos személyragozáskor a szóvégi *-i* kiesik a magánhangzós kezdetű ragok előtt: *aŋki* > *aŋkem* 'anyám'. A szóvégi *-ə* is kiesik, ha magánhangzóval kezdődő szó követi: *ənt[ə]* *ǎlam* 'nem feküdtem', *wut[ə]* *imla* 'ülj a partra'. A második szótagbeli *-ə*- szintén elvész a ragozás során: *lejəl* > *lejla* 'nézz', *arəy* > *arət* 'énekek'.

Ha a ragozás során három mássalhangzó kerül egymás mellé, akkor a középső, mely általában exploziva vagy affrikáta, kiesik: *am[p]yən* 'két kutya', *sār[t]yən* 'két csuka', *mān[t]yən* 'két mese', *pān[k]lam* 'fogaim', *čan[č]yəlam* 'két térdem', *jintəp* > *jint[ɬ]pəŋ* 'tűs', *jonkər* > *junk[ɟ]rəm* 'rágtam'.

2.3. Hangbetoldás

Ha magánhangzós tövű szóhoz magánhangzóval kezdődő toldalék járul, hiátus keletkezik, melyet *-j-*, *-γ-* mássalhangzók segítségével lehet megszüntetni. Magas magánhangzóra, azaz *-i*-re végződő szó esetében a hiátustöltő mássalhangzó *-j-*, mely magánhangzóra, *a*-ra végződőek esetében (ezek többnyire orosz jövevényszavak): *-γ-*. Vö.: *ikija* 'apóhoz' (*iki* + Lat. *-a*), *tinijəm* 'eladott' (*tini-* + PartPerf *-əm*), *keškayal* 'macskával' (*keška* + Instr. *-at*), *keŋikayəm* 'könyvem' (*keŋika* + Px1Sg *-əm*).

2.4. Hasonulás

A szóvégi *-w*, *-k*, *-k̥* *-γ* mássalhangzók *γ*-vel kezdődő toldalék előtt *k*, *k̥*-vá hasonulnak: *kūrək* + *yən* > *kūrəkkən* 'két sas', *wasəy* + *yən* > *wasəkkən* 'két kacsa', *lāw* + *yəl* + *am* > *lāk̥kəlam* 'két lovam', *kāw* + *yə* > *kākkə* 'kövé'. A szóvégi *-w*, *-γ* akkor is hasonul, amikor *-k*, *k̥*-val kezdődő szó követi: *juw k̥āt* > *juk k̥āt*, *məy k̥āt* > *mək k̥āt* 'földház', *k̥āntəy kōl* > *k̥āntək kōl* 'osztják nyelv'.

A palatális mássalhangzókhoz és az affrikátákhoz is hasonul az őket követő mássalhangzó: *waŋt'* + *tayə* > *waŋt'łayə* 'vágni', *kənc* + *tayə* > *kəncčayə* 'keresni'.

3. Morfológia és szintaxis

3.1. Névszóragozás – Főnevek

A névszók körébe tartozó szófajok közül a főnevek ragozása a legteljesebb. Számjelek, birtokos személyjelölők és esetragok kapcsolhatók hozzájuk. A jelzői funkciójú melléknemek és számnevek ragozatlanok, önálló mondatrészként viszont toldalékolhatók. Leggyakrabban a translátívus ragot veszik föl. A mutató- és kérdőnévmásokhoz is járulhatnak végződésesek. A személynévmásoknak saját, a főnévi paradigmától némileg eltérő ragozása van.

A névszók ragozó töve általában megegyezik a szó nominatívusi alakjával. Mindössze két főnévnek vannak tőalternánsai: *ne*, *niŋ*- ‘nő’, *ko*, *kuj*- ‘férfi’, de ezeknél is előfordulhat, hogy az alanyesetű tőhöz járul a rag: *niŋ+nat* ~ *ne+nat* ‘növel’, *kuj+ɣən* ~ *ko+ɣən* ‘két férfi’. A suffixumok kapcsolódási sorrendje: szótő + számjel + birtokos személyjelölő + esetrag.

3.1.1. Számjelek

Az osztjákban három szám van: egyes (Sg), kettes (Du) és többes (Pl) szám. Az egyes számnak nincs jele. A kettes szám jele az abszolút ragozásban *-ɣən*-, a többesszámé *-t*-. A birtokos személyragozásban a birtok dualitásának jele *-ɣəl*, a többesjel pedig a *-l*-. A számjelek közvetlenül (*kāt+ɣən* ‘két ház’, *kāt+l+am* ‘házaim’, *weli+t* ‘rénszarvasok’) vagy kötőhanggal kapcsolódnak a névszótövekhez (*kāt+ət* ‘házak’). A Du. jel előtt a szóvégi *-i* *e*-vé változhat (*imi* > *imeyən* ‘két asszony’ és a 2.4. pontban említett hasonulás is végbemegy (*wājəy* > *wājəkkən* ‘két állat’). A Pl. *-ət* jele előtt a második szótagbeli redukált magánhangzó kiesik (*wājəy* > *wājət* ‘állatok’).

3.1.2. Esetragozás

A következő esetragok járulnak a főnevekhez: nominatívus 0, latívus *-a*, locatívus *-nə* ~ *ən*, ablatívus *-i*, approximatívus *-nam*, translátívus *-ɣə*, instructívus-finalis *-at*, comitativus-instrumentalis *-nat*, abessívus *-ləɣ*.

Példák a ragozásra: *kāt* ‘ház’, *weli* ‘rénszarvas’.

	Sing.	Dual.	Plur.
Nom.	<i>kāt</i>	<i>kātɣən</i>	<i>kātət</i>
Lat.	<i>kāta</i>	<i>kātɣəna</i>	<i>kātətə</i>
Loc.	<i>kātnə</i>	<i>kātɣənnə</i>	<i>kātətənə</i>

Ablat.	<i>ḡāti</i>	<i>ḡātyāni</i>	<i>ḡātāti</i>
Appr.	<i>ḡātnam</i>	<i>ḡātyānnam</i>	<i>ḡātātnam</i>
Transl.	<i>ḡātyā</i>	<i>ḡātyānyā</i>	<i>ḡātātyā</i>
Instr.-Fin.	<i>ḡātāt</i>	<i>ḡātyānat</i>	<i>ḡātātāt</i>
Com.-Instr.	<i>ḡātnat</i>	<i>ḡātyānnat</i>	<i>ḡātātnat</i>
Abess.	<i>ḡātālāy</i>	<i>ḡātyānlāy</i>	<i>ḡātātālāy</i>

Nom.	<i>weli</i>	<i>weliyān</i>	<i>welīt</i>
Lat.	<i>welijā</i>	<i>weliyānā</i>	<i>welītā</i>
Loc.	<i>welīnā</i>	<i>weliyānnā</i>	<i>welītānā</i>
Ablat.	<i>welijī</i>	<i>weliyānī</i>	<i>welītī</i>
Appr.	<i>welīnam</i>	<i>weliyānnam</i>	<i>welītnam</i>
Trans.	<i>weliyā</i>	<i>weliyānyā</i>	<i>welītāyā</i>
Instr.-Fin.	<i>welijāt</i>	<i>weliyānat</i>	<i>welītāt</i>
Comit-Instr.	<i>welīnat</i>	<i>weliyānnat</i>	<i>welītīnat</i>
Abess.	<i>welīlāy</i>	<i>weliyānlāy</i>	<i>welītālāy</i>

Morfológiai megjegyzések:

1. A magánhangzós tövű névszókhoz a Lat., Ablat. és Instr.-Fin. ragok hiátustöltő más-salhangzó segítségével járulnak: *imi+ja* 'asszonynak', *lapka+yi* 'boltból', *ručka+yat* 'tollal' (vö. 2.3. pont).
2. A -w, -y, -k, -ḡ végű szavakhoz járuló translativusragban $\gamma > k$ változás megy végbe, melyhez hasonul a szóvégi mássalhangzó is: *kāw+yā > kākkā* 'kövé', *māy+yā > makkā* 'földdé', *sāḡ+yā > sāḡḡā* 'köpennyé'. Az -ḡ végű szavakban a $\gamma > k$ változás végbemegy, de a hasonulás elmarad: *niḡ+yā > niḡkā* 'asszonnyá'.
3. A -l végű névszók abessivusát csak egyes számban lehet képezni. A P tájszólásban, ahol a -l helyén ma már -t ejtenek, az összes -t végű névszónak csak egyes számú abessivusa van: Tra, Jg: *wasγ+āt+lāy* 'kacsák nélkül', *ḡul+lāy* 'hal nélkül', P *ḡut-tāy* 'hal nélkül', *put+tāy* 'fazék nélkül'.

Az esetek mondatbeli funkciói:

A nominativus az alany, a tárgy és a jelző esete: *pit'āḡkali ānāl sārt wāl* 'madárka nagy csukát fogott.' Birtokos jelző: *tōram ḡān imi* 'égi uralkodó felesége'. Állítmány névszói része: *ma keḡar ne wōsām* 'én szegény asszony vagyok.' Ritkábban időhatározó: *pīr ḡātāl sarnam mān* 'másnap tovább menő'. A névutók is jelöletlen névszóhoz kapcsolódnak: *lek ḡōwit* 'úton', *nūḡ pātaye* 'miattad'.

A locativus ragja elsősorban hol kérdésre válaszoló külső és belső helyviszony jelölésére szolgál: *jāwān+nā* 'folyón', *ḡāt+nā* 'házban'. *Mikor* kérdésre válaszoló időhatá-

rozó névszókhoz kapcsolódva: *əj lat+nə* 'egyszer', *ənəl jiməŋ kāt+at+nə* 'nagy ünnep napokon', *sūwəs+nə* 'ősszel', *tūly+in* 'télén'. Igeneves szerkezetekben egyidejű vagy előidejű időhatározó: *tū lejləyə+l+al+nə*, *tem juŋ aŋklət* 'oda néztekor, fa tönkök(et lát)', *tīt līləŋ tōrəmnə wāl+m+in+nə atəmyə wōləŋ* 'eleven világban éltükkor rosszul élték (ketten)'. Passzív és ergatív szerkezetekben a cselekvő (agens) jelölésére: *māŋk-iki+nə əntə toŋəmti* 'az erdei szellem nem értette', *liw+nə jāy tōl ilə kitəl* 'ő az embereket onnan el küldi'.

A lativus hová kérdésre válaszoló külső és belső helyviszonyt fejez ki: *māŋki āl āwtəm aŋkl+at+a jōwət* 'tavaly vágott fatönkökhöz érkezett', *tū suntukəl kūt+ə+l+a uməttəy*, *wāli+j+a* 'azt a ládáját (maga) mellé helyezte, a padlóra', *ma jəŋk+a kōrəyələm* 'én vízbe esem'. Részeshatározóként a 'mond, beszél' jelentésű igék vonzata: *āwəli+l+a jastəy* 'lányának mondta'. A *jə-* 'válik valamivé' ige vonzata is lehet: *pīr kātə+l+a+jəy* 'másnap lett'. Igeneves szerkezetekben is előfordul: *jāŋə lāŋ+m+al+a* 'miután bement'.

Az ablativus a honnan kérdésre válaszoló helyhatározó esete: *tī kāt+i ar sōŋnam naj tōləyələl* 'a házból mindenfelé tűz világít', *suntuk+at+i wələm* 'a ládák-ból (ládák közül) veszek'. Prolativusi funkciót is betölthet: *nūŋ tī lek+i jūwa* 'te ezen az úton (út mentén) gyere', *kāt kən+i jāŋənam lejləl* 'a tetőablakon (keresztül) be néz'.

Az approximativus ragos névszó irányhatározó: *kōl+nam* 'hová', *kem+nam* 'kifelé', *əj mətə sōŋ+nam* 'valahova', *kutəl+nam nūrəytəy* 'házához futott', *nūl+nam mājələtəy jāŋkīlələŋ* 'egymáshoz látogatóba járnak (ketten)', *māŋk+iki+nam tī mən* 'erdei szellemhez elment', *iki+nam jastəl* 'apónak mondja', *ni+nam-kō+nam lejləltə kičəl əntem* 'embert nem akar látni, tkp.: nőre-férfira néző kedve nincs'. Módhatározó: *atəl+em+nam wālələm* 'egyedül élek'.

A translativus ragos névszó állapot- és eredményhatározó a következő esetekben: *lujem wəs+yə jəl* 'gyűszűm kilyukad tkp.: lyukassá válik', *liw tū kātələt mārə tōt wōl*, *māč kō+yə* 'ő néhány napig ott volt vendégként', *min nūŋat wōŋ+kə wālələməŋ* 'mi ketten belőled vőt csinálunk tkp. téged vővé teszünk', *jəm+yə* 'jól', *atəm+yə* 'rosszul', *ənəl+yə jəy* 'megnőtt tkp. naggyá vált'. Hely- és idő- és egyéb határozóként is előfordulhat: *mənə wan+yə* 'menj közel(re)', *ittən+yə jəy* 'esté(vé) lett', *kələm+mət+yə* 'harmadszor'.

Az instructivus-finalis ragos névszó lehet módhatározó: *narəy wānč+at jāŋə lāŋ* 'fedetlen arccal be lépett'. Eszközhatározó: *tū iminə liiət+at kul+at lipti*, *āltə tāyi+jat wāri* 'az asszony étellel-hallal etette, hálóhelyet készített', *məŋat tūwət+at maja!* 'nekünk tüzet adj, tkp.: minket tűzzel adj'. Ez utóbbi eset az ún. közvetett tárgy esete. A szurguti nyelvjárásban olyankor jelölik a tárgyat instr-fin. raggal, amikor a cselekvés során két személy kerül kapcsolatba egymással. Egyébként a tárgy nominativusban áll. Célhatározó: *jəŋk+at jāŋkīlə* 'vízért menj'.

A comitativus-instrumentalis ragos névszó eszköz- és társhatározó kifejezésére szolgál: *ləjəm+nat* 'baltával', *pīlə+nat* 'fűrészszel', *nūŋ nōk jāntəksəyələ jintəp+nat* 'te

varrd meg tüvel', *panə t'ut+e+nat kem karimta* 'és azzal fordulj ki', *t'u ne+nat nuu t'aytəyə jəkkən* 'a nővel verekedni kezdtek', *temi əj t'u ʔntəp+aal+nat nāripəl* 'ez a bölcsőivel foglalkozik', *t'i jəmil-t'ut+il+nat itpə wāllət* 'azzal a gazdagsággal tovább élnek', *leliyən niŋ+kən+nat jōwətyən* 'a két bátya a két asszonnyal jött (ketten)'.
 Az abessivus ragja alakilag megegyezik a fosztóképzővel, mellyel mellékneveket lehet létrehozni (*sām+ləy* 'szem nélküli, vak', *wōw+ləy* 'erőtlen, gyöngé'), és igenévképzőként is használatos (*mən+ləy+al+nə* 'mielőtt elment'). Névszóhoz kapcsolódva a mondatban határozó: *tūwət+ləy t'enə jūyəw* 'tűz nélkül ide jöttünk', *nūŋ ʔntə jōwtən kuntə, ʔwi+ləy t'i pitmən* 'ha te nem jöttél volna, lány nélkül maradunk (ketten)'.

3.1.3. Birtokos személyragozás

A főnevekhez járuló személyvégződések utalnak a birtokos személyére és számára (Sg. Du. Pl. 1.2.3. személy) valamint a birtok számára. Az egyes számú birtoknak nincs külön jele. A kettes számú birtok jele: -*yal*-, a többes számúé: -*al*-. A számjelek az abszolút ragozáshoz hasonlóan a névszótövhöz kapcsolódnak, ezt követik a személyjelek. Azokban a névszótövekben, melyekben lehetséges a magánhangzóváltakozás, az egyes számú birtokra utaló paradigmában a felső nyelvváltság váltóhang jelenik meg.

kāt 'ház'

A birtokos
száma és
személye

A birtok száma

	Sing.	Dual.	Plur.
Sg.1	<i>kutəm</i>	<i>kātʔəlam</i>	<i>kātlam</i>
Sg.2	<i>kutən</i>	<i>kātʔəla</i>	<i>kātla</i>
Sg.3	<i>kutəl</i>	<i>kātʔəl</i>	<i>kātlaal</i>
Du.1	<i>kutimən</i>	<i>kātʔəlamən</i>	<i>kātlaamən</i>
Du.2	<i>kutin</i>	<i>kātʔələn</i>	<i>kātlaən</i>
Du.3	<i>kutil</i>	<i>kātʔələn</i>	<i>kātlaən</i>
Pl.1.	<i>kutiw</i>	<i>kātʔəlaw</i>	<i>kātlaaw</i>
Pl.2.	<i>kutin</i>	<i>kātʔələn</i>	<i>kātlaən</i>
Pl.3	<i>kutil</i>	<i>kātʔəl</i>	<i>kātlaal</i>

A Sg. és Pl. 1. személyű toldalék magánhangzója lehet -*ə*-, -*e*-, (-*a*-, -*i*-), olykor ugyanannak a tönek az alakváltozatai: *wāyəm* ~ *wāyem* ~ *wāyam* 'vasam'. Bizonyos hangtani körülmények között a magánhangzó mindig -*e*-: *anykəm* 'anyám'. A Sg. 2. személyében -*ən* ~ -*e* váltakozás figyelhető meg: *riyən* ~ *riye* 'csónakod'. E ragváltozatokat részletesen tárgyalja Honti (1977: 277–278). Az én információim szerint a rag-

változatok ‘konkrét ~ általános’ jelentést is hordoznak: *məɣəw* ‘pontosan a mi földünk’, *məɣew* ‘általában a mi földünk’.

A birtokos személyragos alakokhoz esetragok is járulhatnak: *im+iλ+nam jastəl* ‘a feleségének mondja’, *əntəp+λλλ+nat* ‘bölcsőivel’.

Az északi osztyjákhöz hasonlóan a szurguti folklórnyelvben is lehet használni a birtokos személyragokat determinálásra: *nāl̥kəm niɣe kōtam jəm jūt*, *nāl̥kəm kuje kūrām jəm jūt*, *nōk̥ pi nāl̥kɪləɣləm* ‘örvendezett nő[d] kezem jó íze, örvendezett férfi[d] lábam jó íze, nagyon örvendezem’.

3.1.4. Melléknevek

A főnévi és a melléknévi kategória nem különül el világosan egymástól. Jelzői funkcióban a főnév melléknévvé válik: *kāw lek*, *wāy lek* ‘kő-út, vas-út’. Gyakran előforduló melléknévképzők az *-əŋ*, az *-i* és a *-pi*: *wōw* ‘erő’ > *wōkkəŋ* ‘erős’, *pōl̥t̥* ‘kisütött zsír’ > *pōl̥t̥i put* ‘zsiros fazék’, *wāt* ‘szél’ > *wātəŋ λλλpi jəm jəɣəw* ‘szeles szájú jó atyánk (=isten)’. A melléknevek a névszóragok közül a leggyakrabban a Transl. ragot veszik föl: *ənəλɣə jəɣ* ‘nagygyá lett’, *atəmpə* ‘rosszul’.

A melléknév fokozása

A melléknév középfokát egyrészt a melléknévhez fűzött *-čək* toldalékkal lehet kifejezni: *sikkəŋčək* ‘szebb’. Ugyanez a toldalék határozószókhöz is kapcsolható: *jəmatčək* ‘jobban’, *ɪlətəčək* ‘lejjebb’, és hasonló eredetű a Jg. *-čəɣ* nagyító képző: *lāwčəɣ* ‘hatalmas ló’, *kātčəɣ* ‘nagy ház’, *ikičəɣ* ‘óriás’. Más módon a fokozás a hasonlító szó után álló névutóval történik: *niɣət kuj-jəɣ kiŋt’a wōkkəŋət* ‘a nők a férfinépnél erősebbek’. Ha a hasonlított személynév más fejezi ki, a névutó is megkapja a személyjelölő szuffixumokat: *ma kiŋt’ayəm ənəl λuɣk* ‘nálam nagy(obb) szellem’, *pupi wōkkəŋ min kiŋt’aymən* ‘a medve erős(ebb) mi kettőnkénél’. Előfordul, hogy a fokozás mind a melléknéven, mind a hasonlítón jelölt: *ne kə kiŋt’a wōwəɣčək* ‘a nő a férfinél gyöngébb’.

A felsőfokot körülírással lehet kifejezni. Egyrészt a *-pi* partikulával és a *jəmat* ‘nagyon’ határozóval: *jəmat ajpi pāɣəl* ‘legkisebb fia’, másrészt névutóval: *kāntək kə wōkkəŋ mata* ‘az ember a legerősebb’. Ez a névutó is állhat határozószó után: *sāɣa mata* ‘nagyon gyorsan, a leggyorsabban’.

3.1.5. Számnevek

Az egyszerű tőszámnevek a következők: 1 *əj*, 2 *kit*, *katɣən*, 3 *koləm*, 4 *hələ*, 5 *wāt*, 6 *kut*, 7 *lapət*, 8 *hiɪləɣ*, 9 *irjəŋ*, 10 *jeŋ*, 20 *kos*. Az első és a második tízes számait az *ūrəkkə* ‘kívül’ névutó segítségével képzik: 11 *jeŋ ūrəkkə əj*, 12 *jəŋ ūrəkkə katɣən*, 23 *kos ūrəkkə koləm*, 25 *kos ūrəkkə wāt*. A további kerek tízesek a következők: 30 *koləm jeŋ*, 40 *hələ*

jeŋ, 50 *wăŋ jeŋ*, 60 *ķut jeŋ*, 70 *lapat jeŋ*, 80 *hīlsăt*, 90 *irsăt*, 100 *săt*. Harminc fölött a számneveket egyszerű összetétellel képzik: 33 *ķolam jeŋ ķolam*, 76 *lapat jeŋ ķut*. A századok: 200 *katsătŋn*, 300 *ķolam săt*, 400 *hələ săt*, 500 *wăŋ săt*, 600 *ķut săt*, 700 *lapat săt*, 800 *hīləŋ săt*, 900 *irjeŋ săt*, 1000 *t'ōras*.

A sorszámneveket a *-măt* képzővel lehet létrehozni. Az 'első' jelentésben az *ăləŋ* 'vminek az eleje, vége' szó használatos, ez is megkaphatja a sorszámnévképzőt (*ăləŋmăt*), de lehetséges az *əjmăt* alak is. A továbbiak: *kimăt* ~ *kitmăt*, *ķolammăt*, *həlmăt* stb. A *t'ōras* 'ezer' számnévhez nem lehet sorszámnévképzőt kapcsolni. Az adatközlő ezt azzal magyarázta, hogy a nagy kerek számok az osztjában határozatlan mennyiségnek számítanak, mint pl. az orosz eredetű *million* is. A sorszámnevekhez a Transl. rag járulhat: *ķolammătŋ* 'harmadszor'.

A törtszámneveket a *pălək* 'fél' szó segítségével, a szorzó számneveket a *-pa* partikulával vagy a *pič* névutóval képzik: *əjpa-kippa* 'egyszer-kétszer', *kit pič*, *ķolam pič* 'kétszer, háromszor'.

Határozatlan számnevek: *ar* 'sok', *čiməl* 'kevés'.

3.1.6. Névadások

3.1.6.1. Személynévmások

Mindhárom számot (Sg., Du., Pl.) és mindhárom személyt (1., 2., 3. személy) külön személynévmás fejezi ki, a következőképpen:

	1.	2.	3.
Sg.	<i>ma</i>	<i>nűŋ</i>	<i>lűw</i>
Du.	<i>min</i>	<i>nin</i>	<i>lin</i>
Pl.	<i>məŋ</i>	<i>nəŋ</i>	<i>ləŋ</i>

A személynévmásragozásban a főnévragozástól eltérően megjelenik az accusativus és a dativus. Más esetek képviselete (Instr., Abess.) hiányos. A ragok jórésze a dativusi tőhöz járul. A paradigma egyik lehetséges változata (Honti 1977: 275-276 alapján):

	Sg.1.	Sg.2.	Sg.3.
Nom.	<i>ma</i>	<i>nűŋ</i>	<i>lűw</i>
Acc.	<i>mant</i>	<i>nűŋat</i>	<i>lűwat</i>
Dat.	<i>mantem</i>	<i>nűŋati</i>	<i>lűwati</i>
Lat.	<i>mantema</i>	<i>nűŋatina</i>	<i>lűwata</i>
Lok.	<i>manə</i>	<i>nűŋnə,</i> <i>nűŋatinə</i>	<i>lűwnə,</i> <i>lűwatina</i>
Abl.	<i>mantemi</i>	<i>nűŋatini</i>	<i>lűwati</i>

	<i>manijti</i>	<i>nūḡnijti</i>	<i>liḡwnijti</i>
Appr.	<i>mantemnam</i>	<i>nūḡatinam</i>	<i>liḡwatinam</i>
Transl.	<i>mantemyə</i>	<i>nūḡatinyə</i>	<i>liḡwatiyə</i>
Instr.	<i>mantemat</i>	<i>nūḡatinat</i>	
Com.	<i>mantemnət</i>	<i>nūḡatinat</i>	<i>liḡwatinat</i>
Abess.	<i>mantemləy</i>	<i>nūḡatiləy,</i> <i>nūḡatinləy</i>	<i>liḡwatiləy</i>

	Du.1.	Du.2.	Du.3.
Nom.	<i>min</i>	<i>nin</i>	<i>lin</i>
Acc.	<i>minat</i>	<i>ninat</i>	<i>linat</i>
Dat.	<i>minatem</i>	<i>ninati</i>	<i>linati</i>
Lat.	<i>minatema</i>	<i>ninatina</i>	<i>linatina</i>
Lok.	<i>minatemnə</i>	<i>ninatinnə</i>	<i>linatinnə</i>
Abl.	<i>minatemi</i>	<i>ninatini</i>	<i>linatini</i>
	<i>minnijti</i>	<i>ninnijti</i>	<i>linnijti</i>
Appr.	<i>minatemnam</i>	<i>ninatnam</i>	<i>linatinam</i>
Transl.	<i>minatemyə</i>	<i>ninatinyə</i>	<i>linatinyə</i>
Com.	<i>minatemnat</i>	<i>ninatinat</i>	<i>linatinat</i>
	Pl.1.	Pl.2.	Pl.3.
Nom.	<i>məḡ</i>	<i>nəḡ</i>	<i>ləḡ</i>
Acc.	<i>məḡat</i>	<i>nəḡat</i>	<i>ləḡat</i>
Dat.	<i>məḡati</i>	<i>nəḡati</i>	<i>ləḡati</i>
Lat.	<i>nəḡatina</i>	<i>ləḡatina</i>	
Lok.	<i>məḡatinnə</i>	<i>nəḡatinnə</i>	<i>ləḡatinnə</i>
Abl.	<i>məḡatini</i>	<i>nəḡatini</i>	<i>ləḡatini</i>
	<i>məḡnijti</i>	<i>nəḡnijti</i>	<i>ləḡnijti</i>
Appr.	<i>məḡatinam</i>	<i>nəḡatinam</i>	<i>ləḡatinam</i>
Transl.	<i>məḡatinyə</i>	<i>nəḡatinyə</i>	<i>ləḡatinyə</i>
Com.	<i>məḡatinat</i>	<i>nəḡatinat</i>	<i>ləḡatinat</i>

A fenti paradigmához képest a következő, helyenként egymásnak ellentmondó változatokat jegyeztem fel Tra. adatközlőktől:

1. A fenti példákban a testesebb ragok előtt csak a Sg. 1. és ritkábban a 2. személyű alakokban jelenik meg a személyjelölő *-em-*, *-in* elem: *mant+em+nam*, *nəḡat+in+nə*. Analógiás úton a 2. személyt jelölő *-n* más személyekbe is átkerült: *məḡatinyə*, *ləḡatinyə*. Az én adataim között a személyjelölő elem előfordul Du. Pl. 1. személyű valamint Sg. Pl. 3. személyű alakokban: Appr. *minatimənam*, *liḡwatilənam*, *ləḡatilənam*, Com. *məḡatiwnat*, *liḡwatilənat*, *ləḡatilənat*.

2. A Du. és Pl. 2. személyű translatívusi alakok hasonulásos gemináta *-kk-*-t tartalmazó változatban is előfordulnak: *minatikkə, ninatikkə, linatikkə, mənatikkə, nənatikkə, lənatikkə*. Ugyanez az adatközlő az Abess. ragot is kétségeskedés nélkül hozzákapcsolta mindegyik személynévmási alakhoz. Más vélemény szerint a személynévmasoknak sem translatívusa sem abessívusa nincs.

3. Az Abl. névutós változata az én gyűjtésemben csakis személyragos formában jelenik meg: *manijktəm, nŭŋnijkte, lŭwnijktił, minnijktimən, ninnijktin, linnijktin, mənijktiw, nənijktin, lənijktił*. Ugyanezeket az alakokat jegyezte fel a századfordulón a Jugan mentén Paasonen is (Paasonen–Vértes 1965:81). Honti adatközlője kérdésemre válaszolva elmondta, hogy ő is ismeri a személyragos alakokat, de hozzátette az abl. ragot is: *ma nijktemi, nŭŋ nijkteni, lŭw nijktił*. Szerinte a személyragos alak a legkonkrétabb, a legpontosabban utal a cselekvés kiinduló pontjára (*lŭw manijktəm nipək wəj* ‘ő elvett tőlem egy papírt’), a személyrag nélküli tágabb helyre utal (*ma ləŋnijti jŭłəm* ‘én tőlük jövök’), a pusztá *-i* ragos alak pedig a legelvontabb (*mantem i twəm moqət* ‘tőlem származott fiak’). Az egyik Tra. adatközlő szerint *-i* ragot nem lehet személynév máshoz fűzni, ehelyett ő az *iwəl* névutót ajánlja, mely kétféle módon kapcsolódhat a névmáshoz: névutóként a nominatívusi tőhöz (*ma iwəltemi*) és némileg agglutinálódott formában a datívusi alakhoz (*mantem iwəl*). A *pəl-* ‘fél’ ige vonzata szerinte személynév más esetében: *ma lŭw iwəłtił pəłłəm* ‘félek tőle’, főnév esetében *-i*: *ōwər kŭrəp ōti pəłłəm* ‘a farkastól félek’.

4. A Loc. rag a nominatívusi tőhöz járul, s gyakoriak a hangzókieséses és hangátvetéses alakok: *man, nŭŋən, lŭwən, minən, ninən, linən, məŋən, nəŋən, ləŋən*. A Loc. ragos alakok főleg passzív szerkezetekben fordulnak elő: *lŭwnə min ōjətojmən* ‘ő megtalált minket, tkp.: általa mi ketten megtaláltattunk’.

5. Dat.-Lat. értelemben használatos a Dat., Lat. és az Appr. esetrag. A *jast-* ‘mond’ ige vonzataként mindhárom eset előfordul: *lŭwati ~ lŭwata ~ lŭwatinam ~ lŭwatiłnam jastəl* ‘mondja neki’, közülük leggyakoribb az Appr. eset. Az Appr. eset ragja a nominatívusi tőhöz is járulhat: *kosət lŭwanam lejəłłət* ‘a csillagok rá néznek’, ‘hozzá’ jelentésben névutós szerkezetet használnak: *ma lŭw kŭt’əłnam mājəya mənłəm* ‘vendégségbe megyek hozzá’.

6. Instr. használatára kevés példám van, mivel sem célhatározó, sem közvetett tárgy esetében nem fordulhat elő Instr. ragos személynév más. Egyes igék vagy névutók vonzata lehet Instr., de az én adatom eltér a fenti táblázatbelitől: *ñewrəm nŭŋatiyat lawłəysəl* ‘a gyerek vár téged’. A Trj. adatok szerint (Karjalainen–Vértes 1964: 240–241.) mind a kilenc személyes névmásnak van Istr. esete, de ma csak az Sg. 1.2. névmások Instr.-ával lehet találkozni.

7. Nyomatékosítás céljából a személynév másokat megkettőzhetik és *-(n)ə* elemmel bővítik: *man* ‘én magam’, *lŭwə* ‘ő maga’, *lin-linə* ‘ők ketten maguk’. Mivel a birtokos

jelző jelöletlen, a birtokos szerkezetekben a személynévmás alapalakja szerepel, tehát nincs külön birtokos névmás: *ma payam* ‘az én fiam’, *məŋ weliləwnat* ‘a mi rénjeinkkel’.

3.1.6.2. Mutató névmások

A mai szurguti mutató névmások is beillenek abba a rendszerbe, melyet Honti László Trj. adatok alapján felállított (1988:184 és 1993:307)

	<i>tem</i>	<i>temi</i>	<i>tōm</i>	<i>tōmi</i>	<i>tī</i>	<i>tūt</i>	<i>tū</i>	<i>tut</i>
konkrét/látható	+	+	+	+	–	–	–	–
távoli	–	–	+	+	–	–	+	+
jelzőként	+	–	+	–	+	–	+	–

A mutató névmásnak egyszerű determináló funkciója is lehet, mint a magyar határozott névelőnek: *tū iki*, *tū imi* ‘az apó, az anyó’. Sőt, bizonyos esetekben az *əj* ‘egy’ és a *tū* ‘az’ szavaknak a magyar határozatlan és határozott névelőkkel azonos használatával találkozunk: *panə tū mənlən*, *mənlən*, *tām əj k̄āta jōwətlən*. *tū k̄āta panə jāk̄ə lāŋə* ‘És ahogy mész, mész, akkor egy házhoz érkezel. Abba a házba pedig menj be.’

A nem jelzői funkciójú névmások névszói toldalékokat is felvehetnek, különösen akkor, amikor pronominalizáció történik a mondatban: *ma tūtəlam kənčə kim əntem* ‘nem tudom megkeresni őket, tkp.: azaimat (Du) megkereső képességem nincs’, *tūtəlnat t'enə itpə wāll* (tkp. azával) így tovább él’.

A *temi* névmás a mondat élén az egész mondatra vonatkozhat, ‘hát, íme’ jelentésben: *temi əj imi jāk̄ən āməsə* ‘íme, egy asszony ül bent’, *temi kemən əjnam jāk̄ə k̄ōtəl* ‘hát kint mindenütt világos van’. Még a mondat végére is kerülhet a *temi* névmás: *kuntintə k̄ōtəl temi* ‘már régen világos van (íme)’. Ebben a mondathangsúlyt irányító funkcióban mélyhangú párja a *tām* ‘akkor’: *tām tī māŋk ikinə k̄ōlnam əntə tułojəm* ‘akkor az erdei szellem nem pusztít el’, *tūtənət kem karimta*, *tām pan jūwa* ‘azzal fordulj ki, és akkor gyere’.

A névmásokkal azonos hangalakú *tī*, *tū*, *tə*, nyomatékosító partikulákkal gyakran lehet találkozni az élő beszédben, töltelékelemként vagy a szöveg tagolását megkönnyítő funkcióban: *ja t'et' tāk̄ə tū iminə...*, *panə tū tī*, *tū iminə* ‘(hozzávetőlegesen:) és hát akkor az anyó...’ Ige előtt a *tə* partikula igekötőként viselkedik, az ige jelentését befejezetté teszi: *ənəl kūrpiŋən tī sāwərləm* ‘levágom a nagylábujjad’.

személyragon. A toldalékok kapcsolódási sorrendje: tő + időjel + tárgyra vagy igenemre utaló elem + személyrag. A jelen idő jele -*λ*, a múlt idő jelöletlen. A passzívum képzője -*o*-, a passzív ragozású paradigmában ennek változataival találkozhatunk. A tárgyas ragozásban az egyes számú tárgynak nincs jele, a kettes szám jele a -*γλ*-, a többes számé a -*λ*-. Felszólító mód csak aktív, jelen idejű paradigmában, a második személyekben van: Sg.2.: -*a/-e*, Du.2.: -*ətən~ittən*, Pl.2.: -*ətəγ~itəγ*.

Példák a ragozásra: *pān*- ‘tesz, helyez’

3.2.2.1. Alanyi ragozás

	Jelen idő	Múlt idő	Felszólító mód
Sg.1.	<i>pānλəm</i>	<i>pānəm</i>	
2.	<i>pānλən</i>	<i>pānən</i>	<i>pāna</i>
3.	<i>pānəλ</i>	<i>pān</i>	
Du.1.	<i>pānλəməŋ</i>	<i>pānmən</i>	
2.	<i>pānλəttən</i>	<i>pāntən</i>	<i>pāniittən</i>
3.	<i>pānλəγən</i>	<i>pānyən</i>	
Pl.1.	<i>pānλəw</i>	<i>pānəw</i>	
2.	<i>pānλəətəγ</i>	<i>pāntəγ</i>	<i>pānitəγ</i>
3.	<i>pānλət</i>	<i>pānət</i>	

Megjegyzések:

1. Egyes igéknél a múlt idejű Sg.3. alakban a végződés -*əγ*: *jast+əγ* ‘mondott’, *nōməks+əγ* ‘gondolt’, *wikət+əγ* ‘felkiáltott’.
2. A többi osztják nyelvjárásból ismert -*s* múltidőjel csak szórványosan, bizonyos kifejezésekben fordul elő, leginkább az Ag. tájsházolásban. Az időjárással kapcsolatos egyszemélyű igék múlt ideje Ag. *jōməs* ‘esetf’, *njəγtəs* ‘vihar volt’, Tra. J. P. *jōm*, *njəγtəγ* ‘ua’. A Tra. és az Ag. tájsházolásban a ‘megy’ ige -*s* jeles alakja jövőre utaló, enyhe felszólító értelmű: *ja, ma mənəm* ‘na, én elmentem (akkor mondom, amikor éppen indulni akarok)’, *mənsi* ‘menjünk (PassPrt3Sg)’. Az *s*- időjelet a szurguti nyelvérzék általában archaikusnak tartja, folklóre szövegekbe illőnek érzi.
3. A felszólító mód kifejezése a 3. személyben a *λūwə* ‘hadd’ segítségével, körülírással történik: *imilən λūwə jārnas wārλət* ‘feleségeitek inget készítsenek’. Elvértve lehet találkozni 3Sg felszólító módú alakkal: *kūč mūwəli wālijat, ləhλəm jākə* ‘bárki is legyen, bemegyek’. Egyes családtagok, akik közvetlenül nem szólíthatják meg egymást, a 3Sg imperativust használják: *mant əajat pānijat* ‘nekem teát töltsön’ A -*jat* végződés a századeleji feljegyzésekben (Karjalainen–Vértes 1964: 270-271, Paasonen–Vértes 1965: 90) még a felszólító paradigma része, ma már csak megőrzött régiségként fordul elő.

3.2.2.2. Passzív igeragozás:

	Jelen idő	Múlt idő
Sg.1.	<i>pānlojəm</i>	<i>pānojəm</i>
2.	<i>pānlo</i>	<i>pāno</i>
3.	<i>pānli</i>	<i>pāni</i>
Du.1.	<i>pānlojmən</i>	<i>pānojməṇ</i>
2.	<i>pānlottən</i>	<i>pānojtən</i>
3.	<i>pānliyəṇ</i>	<i>pāniyəṇ</i>
Pl.1.	<i>pānlojəw</i>	<i>pānojəw</i>
2.	<i>pānlotəy</i>	<i>pānotəy</i>
3.	<i>pānlat</i>	<i>pānat</i>

Megjegyzések

1. A passzív igenemnek ma már csak jelentő módú ragozása van, de a felszólítás körülírással lehetséges: *қолтағил лўw jārnasat wārlojəm* 'holnapra nekem inget csináljanak, tkp.: én inggel hadd csináltatok'. A passzív felszólító mód kifejezhető ParticPerf+Px+mosat szerkezettel is: *mātpəsəy wājəkkə tiwma mosat* 'fáradékony állatként szüless meg'.

2. A mondatban a passzív igék nemcsak akkor fordulnak elő, amikor az ágens ismeretlen, pl. *(nūŋ) қолəт тəyінə wiyillo* 'három helyen kiáltanak neked', *jāŋkət nāpətlət* 'jégdarabok vitetnek'. Gyakoribb az az eset, amikor a passzívum éppen az ágens kiemelését szolgálja, ugyanis a passzív ige ágense Loc. raggal jelölt: *māŋk ikinə əntə toŋəmti* 'az erdei szellem nem értette'. A passzív szerkezetben a logikai tárgy Instr. esetben kerül: *tū iminə āltə təyijət wəri* 'az anyó fekvő helyet készített'. Ha az igének direkt és közvetett tárgya is van, a direkt tárgy lesz a passzív ige alanya, a közvetett tárgy Instr. esetben kerül: *t'etəpələnə litotat uč lipti* 'nagynénje étellel-mivel etette (öt)'. Ha az igének az európai mondat szerkesztés szerint tárgyi és részeshatározói bővítménye van, a tárgy kerül Instr. esetben, s a részeshatározó lesz a passzív ige alanya: *tōrəm kən jəyənə mūw jəm jasəŋat jasto?* 'égi uralkodó atyád mi jó szót mondott (neked)?' Intranszitiv igéket is lehet passzívan ragozni (mint a többi osztják nyelvjárásban), itt is az ágens kiemelése a cél: *қоҗаyemнə jōwətləojəm?* 'ki jön hozzám, tkp. kim által érkeztetem'.

3.2.2.3. Tárgyas igeragozás:

Egyes, kettes és többes számú tárgy esetén

pān- tesz, helyez

	Obj.Sg.	Obj.Du.	Obj.Pl.
Jelen idő			
Sg.1.	<i>pānlem</i>	<i>pānləyəlam</i>	<i>pānlələlam</i>
2.	<i>pānle</i>	<i>pānləyəla</i>	<i>pānlələla</i>
3.	<i>pānlatəy</i>	<i>pānləyəl</i>	<i>pānlələl</i>
Du.1.	<i>pānlətemən</i>	<i>pānləyəlamən</i>	<i>pānlələləməṇ</i>
2.	<i>pānləttən</i>	<i>pānləyələṇ</i>	<i>pānlələləṇ</i>
3.	<i>pānləttən</i>	<i>pānləyələṇ</i>	<i>pānlələləṇ</i>

Pl.1.	<i>pānlatəw</i>	<i>pānlatəlew</i>	<i>pānlatəw</i>
2.	<i>pānlattən</i>	<i>pānlatələn</i>	<i>pānlatələn</i>
3.	<i>pānlił</i>	<i>pānlatəłal</i>	<i>pānlatəłal</i>

Felszólító mód

Sg.2.	<i>pāne</i>	<i>pānəla</i>	<i>pānəla</i>
Du.2.	<i>pānittən</i>	<i>pānələn</i>	<i>pānələn</i>
Pl.2.	<i>pānitəy</i>	<i>pānələn</i>	<i>pānələn</i>

Múlt idő

Sg.1.	<i>pānem</i>	<i>pānəlat</i>	<i>pānlat</i>
2.	<i>pāne</i>	<i>pānəla</i>	<i>pānla</i>
3.	<i>pāntəy</i>	<i>pānəł</i>	<i>pānł</i>
Du.1.	<i>pāntəmən</i>	<i>pānələmən</i>	<i>pānləmən</i>
2.	<i>pānəttən</i>	<i>pānələn</i>	<i>pānələn</i>
3.	<i>pānəttən</i>	<i>pānələn</i>	<i>pānələn</i>
Pl. 1.	<i>pāntəw</i>	<i>pānələw</i>	<i>pānələw</i>
2.	<i>pānəttən</i>	<i>pānələn</i>	<i>pānələn</i>
3.	<i>pānił</i>	<i>pānəłal</i>	<i>pānələł</i>

A tárgyas ragozás használata

Csak a tranzitív igéknek van tárgyas ragozásuk. Tárgyas ragozást akkor lehet használni, ha az ige tárgya határozott. Ha a határozott tárgy nincs jelen a mondatban, a tárgyas ragozás kötelező, mivel akkor egyedül az igei személyrag utal a tárgyra: *t'i tuwtəy, tuwtəy* 'így vitte, vitte [azt]', *katəllə kuntə – nūŋ niŋe* 'ha elkapod [öt], a te feleséged'. Egyébként határozott tárgynak számít a mutató névmás, s az azzal alkotott jelzős szerkezet, és a birtokos személyjelölővel ellátott névszó: *t'u suntukəl kut'həla uməttəy* 'azt a ládáját maga mellé helyezte', *kūra nōk wəje* 'vedd el a lábad'. A kontextusból is következhet, hogy a tárgy határozott, ilyenkor egyedül az igei személyrag utal határozott voltára: *kuwər pətə lūwati pamtətəy* 'tenyer[ét] neki mutatta'. Ha a főmondatot tárgyi mellékmondat követi, az igei állítmányt szintén tárgyasan kell ragozni: *kōnat pamiltəy, mūw ləwatəy jəy* 'kezével mutatta, milyen nagy lett'. Tárgyas ragozáskor a tárgy száma az ige is megjelenik: *sāməla ilə moŋətəyəla* 'két szemed megtörölted'.

3.3. Igenevek, igeneves szerkezetek

A melléknévi igenevek, a feltételes és a fosztóképzős igenevek toldalékolhatók, a hozzájuk kapcsolódó személyjelölő elemek utalnak a cselekvéshordozó számára és személyére. Határozóragok és névutók is járulhatnak hozzájuk, ilyenkor mellékmondatot

helyettesítenek. A főnévi és a határozói igenév (infinitivus és gerundium) tovább nem toldalékolható, személyvonatkozása nincs, az igenév cselekvéshordozója megegyezik a főige alanyával.

Az igehekhez járuló személyjelölő elemek alakilag szoros kapcsolatban vannak a birtokos személyragokkal:

	Sg.	Du.	Pl.
1.	-am	-əmən/-amən	-aw
2.	-an/-a	-in	-in
3.	-al	-in	-al

3.3.1. Folyamatos melléknévi igenév (*participium praesens*)

Képzője: -tə. Személyjelölő elem előtt a tövégi magánhangzó kiesik: *məntə ne* ‘menő nő’, *məntal* ‘menése közben’. A mondatban a pusztai igenév a leggyakrabban jelző. Inkább aktív értelmű, tárgyi bővítménnyel: *arəy tutə kə* ‘ének hozó ember’, vagy határozói bővítménnyel: *jəḳən wālta kičəl əntem* ‘nem akar otthon élni, tkp.: otthon élő kívánsága nincs’. Lehet passzív értelmű is, külön alannal: *jəy wālta wāč* ‘emberek lakta város’. A személyjelölővel ellátott igenév a mondatban lehet alany: *soččal setəl* ‘lépése hallatszik’, határozói funkciójú jelzős vagy névutós szerkezet előtagja: *jəḳə jəwəttə latnə* ‘haza érkezted idején’. A személyjelölővel és határozóraggal ellátott igenév általában egyidejű időhatározó kifejezésére szolgál: *tū wāltinnə* ‘amint így éltek ketten’, *iminə nōḳ rūwəttalənə* ‘amikor az anyó felébresztette’. Feltételes mondatban is előfordulnak igevev szerkezetek (vö. 3.5.5. fejezet).

A nyugati osztják nyelvjárásokban ismert a személyjeles melléknévi igevek verbum finitumként való használata. A keleti osztjákban a beszélt nyelvben ez nem fordul elő, viszont a folklórban igen. A *participium praesens* megfelelő személyjelölővel jelen idejű igét helyettesíti: *liłəy sārni pəḳnəm kəta jəḳən ləḣmilətam* ‘élő arany felragyogott házba be lépek’.

3.3.2. Befejezett melléknévi igenév (*participium perfectum*)

Képzője -(ə)m, a mondatban a pusztai igenév aktív vagy passzív értelmű jelző, *wəntə jūwəm jəy* ‘erdőbe jött emberek’, *nūḣ nūḣnam kətat-kūrat wəjəm suntuke* ‘saját kezeddellábaddal elvett ládád’. A személyjelölő elemmel bővült igenév lehet alany: *liłta jəymam setəl* ‘megéheztem, tkp. éhessé válásom hallatszik’, vagy tárgy: *il törəm mənmam əntə wujəm* ‘alsó világba mentemet nem láttam’ vagy időhatározó: *wəle tūwəḣkə jəyən tī jəḣkiləma* ‘vajon szerezte tűzet ott jártod[ban]’. Határozóraggal vagy névutóval idő- és módhatározói viszonyokat fejez ki: *os sarnam mənmalənə* ‘tovább mentekor’, *jəḳə ləḣmala* ‘miután belépett’, *əlintmal latnə* ‘amikor lefeküdt’, *liwmal-jəntmal pərnə*

‘miután evett-ivott, tkp. ette-itta után’, *os jektayə lǎjyəmɪl kɪmnə* ‘amikor ismét táncolni kezdtek’, *ma tem jɯwmam mǎrə* ‘ide jöttem ideje alatt’, *tʰu iminə partmɪl sɔyit* ‘az anyó útmutatása szerint’.

A folklór szövegekben találunk példát a participium perfektum igesülésére is. Állítmányként múlt idejű ige helyett áll: *sɪsəŋ wǎjəŋ kɔŋ jəm sɪsəl...* *lɯw tʰi jɔŋtɪlɛmɪl* ‘szívós állat hosszú jó szívóssága, ő im megérkezett’.

Az ‘úgy tűnik’ modális tartalom kifejezésére is igeneves szerkezet használatos: *imi kɯntintə kɪmɪl tɔyɪ* ‘úgy látszik, az anyó már régen felkelt’.

3.3.3. Tagadó igenév

Képzője azonos az abessivus ragjával. A puszta igenév a mondatban jelző: *atəm lew wujɪlɪlɛŋ kɪlɛŋ jɔwət* ‘tapasztalatlan (tkp.: rossz világot nem látott) unokaöcséd jött’. Lehet állítmány névszói része is: *jǎkən wǎltə kɪčəl-pə wǎlɪlɛŋ jəŋ* ‘nem akart otthon élni, tkp. otthon élő kívánsága valótlan lett’. Személyjelölővel és Loc. raggal ellátott alakja utóidejű időhatározó: *tʰi mənɪlɛŋɪlɪnə* ‘mielőtt elment’.

3.3.4. Feltételes igenév

Képzője *-ŋ-*, személyjelölővel együtt a feltételes mellékmondatban fordul elő, de míg a VVj. nyelvjárásban gyakran, a szurgutiban csak elvétve jelenik meg: *mǎntem mətɪlɪkəkə jəkɪŋ, jəŋ! ɛntə jəkɪŋ, ɛl jəŋ!* ‘ha számomra valamivé leszel, légy, ha nem leszel, ne légy’ (Honti 1978:132). A szurguti beszélt nyelvben az igenevet a *kuntə* ‘ha’ kötőszós szerkezet váltotta fel (vö. 3.5.5.). A folklórban a bálványszellemek énekeiben megmaradt, s használata arra utal, hogy az események egy másik valóságban történnek, mint például a Kazimi istennő énekében: *atɪl jəŋpǎylem wǎlɪŋ* ‘egyetlen öcsém van, tkp.: lenne’.

3.3.5. Főnévi igenév (infinitivus)

Képzője a *-ta(ŋə)*, melynek második szótagja valószínűleg translativusi eredetű. Egyéb toldalékokat nem vesz föl. A mondatban lehet alany: *atɪlɪnəm atəm wǎltayə* ‘egyedül rossz élni’, szükségességet kifejező állítmány: *temi tǎkə ǎlə wǎltə kǎtəlɪnə ɪtəŋ* ‘ezt bizony hétköznapon [kell] enni’, tárgy: *kemnam mǎntayə kǔč jəŋ* ‘kifelé menni amint kezdett, és célhatározó: *mənɪlɛm pɯpɪ kənččəŋ* ‘megyek a medvét keresni’.

3.3.6. Határozói igenév (gerundium)

Képzője: *-min*, mely lezárja a szó végét, a szó tovább nem toldalékolható. A mondatban a leggyakrabban módhatározó: *jɪsmɪn mənəl* ‘sírva megy’, *tɔm pɪlɪlɛŋ*

l'ewitmin-pitmin *ωλλγән* 'ott nagyon veszekedve-haragudva éltek ketten', ritkábban állapothatározó: *jiməλmin jākə lāŋa* 'elfedett arccal lép be'.

3.4. Egyéb szófajok

3.4.1. Névutók

A névutók főnevekhez, névmásokhoz (ritkán számnevekhez) és melléknévi ige-nevekhez járulva az esetragokhoz hasonlóan hely-, idő- és egyéb határozói viszonyok árnyaltabb kifejezésére szolgálnak. Ha személyes névmás után állnak, akkor a névutó birtokos személyragot is felvesz. Ha a névutó eredetileg ragozott főnév volt, kialakulhatnak azonos tövű névutócsoportok. Ezek általában helyet, irányt jelölnek, és az irányhár-masságnak megfelelően hol, honnan, hová kérdésre válaszolnak.

owti- 'vminek a felszínén, -re, -ről': *āwəλ owtinə* 'a szán tetején, szánon', *lāpəŋ wānč owtija* 'a tornác tetejére', *ker owtiji* 'a kályháról'

surə- 'vmi mellett, mellől, mellé': *āwəλ suriji* 'szánról, szán mellől', *surəja* 'mellé', *surənə* 'mellett'

kānəŋnə '-nál, mellett': *owpi kānəŋnə* 'az ajtó mellett', *kāt kānəŋa* 'ház mellé, házhoz'

uλnəŋa 'mellé': *āsəŋ uλnəŋa imle* 'tedd a párna mellé'

kūtəŋ- '-nál, mellett; -hoz, mellé': *ənəλ opiw kūtəŋəλnə* 'nénénknél', *məŋ kūtəŋiwnə* 'nálunk', *lūk kūtəŋəλnə* 'nála', *kūtəŋəλa uməttəŋ* 'maga mellé tette'

saj- 'vmi mögött, mögé, mögül': *juŋ saja ~ sajnə ~ saji* 'fa mögött, mögé, mögül'

sajpi- 'vmi mögött, mögé, mögül': *juŋ sajpija* 'fa mögé'

iłpi- 'vmi alatt, alá, alól': *pəsan iłpinə* 'asztal alatt', *rāp iłpija* 'hegy alá', *rāp iłpiji* 'hegy alól'

iłpi: *iłpinə, iłpili* 'előtt, elől'

ləppi- 'vmi belsejében, -be, -ből': *kāt ləppinə* 'a házban'

ōnt- 'vmi belsejében, -be': *wōnt ōn[t]nə* 'erdőben', *juŋ ōn[t]nam* 'erdőbe', *ōntəλnə* 'magában'.

Egyéb helyhatározó viszonyok:

niŋktə- '-tól' (csak személynévmással): *lūk niŋkiλ* 'tőle'

kōwit 'hosszat, mentén': *tū lek kōwit mənə* 'azon az úton menj', *kūləŋ jəŋi kōwət* 'halas folyócska mentén'

ułti 'át, keresztül': *as ułti* 'az Obon át'

kūt- 'között': *nəŋ mətə kūtinnə* 'ti egymás között'

Vannak olyan névutók, melyek hely- és időhatározóként egyaránt szolgálnak:

mōčə'-ig: *tōrəm wāy mōčə* 'az égig', *jiləp lānt' pittə pətə mōčə* 'az első hóig'
pīrnə 'után': *lānt' pittə pīrnə* 'hőesés után', *tū pīrnə* 'azután', *təramal pīrnə* 'halála után', *liwmal-jənt'mal pīrnə* 'miután ettek-ittak', *welit pīri* 'a rének nyomában'
iwəl '-ból, óta, közben': *ḡol pālək iwəl* 'fél fenyőfából', *āmsilətam iwəl* 'ülésem közben'

Tisztán időhatározói névutók:

mārə 'idején, ideig': *tūləy mārə* 'télen, tél idején', *tem jūwmam mārə* 'mióta jöttem', *lapət at-ḡātəl mārə* 'hét nap és hét éjjel'
latnə 'idején, időben, -kor': *əj mətə latnə* 'egyszer', *jāḡə lāḡmal latnə* 'amikor belépett'

Módhatározói névutók:

sāyət 'módjára, szerint': *tōl sāyət* 'aszerint', *tū iminə partmal sāyət* 'ahogyan az anyó parancsolta', *rut' sāyət* 'oroszul', *ma məntam sāyət* 'ahogyan én megyek'
ur- 'módon': *mətə urnam* 'valahogyan'
iti '-ként, módjára, min': *tōrəm iti əj atil* 'egyedül, mint az ég', *ənəl pālək ḡāntəy jāy iti* 'mint a hantik többsége'

Ok- és célhatározó:

pətan 'miatt, végett': *ōnəltəyələtə pətan* 'a tanulásért', *nūḡ pətaḡə* 'miattad'
kiča '-ért, -nak, számára': *ma kičəyəm* 'számomra', *lōḡ kiča* 'nyárra', *nəwrəmət kiča* 'gyermekeknek'

Társhatározó:

jōt- 'együtt, -val': *ma jōtam* 'velem', *nin jōtin* 'kettőtökkel'

Egyéb határozók:

kiñt'a '-nál, hasonlító névutó': *ma kiñt'ayəm wōw* 'nálam erősebb', *sarpiyə kiñt'a jəm niḡkə jəl* 'a korábbiánál egészségesebb lett'
ūrək- 'felül, kívül': *ma ūrkam ~ ma ūrəkkəm* 'rajtam kívül', *jəḡ ūrəkkə əj* 'tizenegy'
jūkan- helyett, -ért: *āwin jūkani* 'lányodért', *ḡol jūkanat* 'az orra helyett'
ilati '-ról': *mūw ilati* 'miről'

3.4.2. Határozószók

Mutató névmási határozószók:

təɣnam ‘ide’, *təwnam* ‘oda’, *tət* ‘itt’, *tət* ‘ott’ (állítmányi helyzetben: *tətti* ‘itt van’, *tətti* ‘ott van’, *tətti* ‘itt vannak’), *t’elɪɪɪta*, *t’elɪta* ‘innen’, *təɪ sáyit* ‘onnan’, *t’enə* ‘így’, *təwənə* ‘úgy’, *t’əkɪm* ‘ennyire’, *t’ukim* ‘annyira’, *pa sōɣnam pa* ‘erre-arra’

Kérdő névmási határozószók:

műwat ‘miért’, *műw táy* ‘hogyan, miért’, *műw urnə* ‘hogyan, mi módon’
ķəti ‘hol’, *ķəɪnam* ‘hova’, *ķəɪ sáyit*, *ķəɪɪ’a* ‘honnan’, *ķəɪnə* ‘hogyan’, *ķuntə* ‘mikor’, *ķəɪɪat* ‘valahova’, *ķəɪɪatti(nam)* ‘valahova’, *ķəɪɪattinə* ‘valahol’

A határozatlan névmásból alakult határozószók:

məta táyinə ‘valahol’, *məta sōɣnam* ‘valahova’, *məta sáyit* ‘valahonnan’, *məta urnə* ‘valahogyan’

Adverbiális tövű határozószók:

ɪɪən ‘elől’, *ɪɪnam* ‘tovább, előre’, *ɪɪta* ‘előlről’
ɪɪən ‘lent’, *ɪɪnam* ‘lefelé’, *ɪɪta* ‘lentről’
kemən ‘kint’, *kemnam* ‘kifelé’, *keməɪta* ‘kintről’
nomən ‘felül’, *nōɣnam* ‘fölfele’, *noməɪta* ‘felülről’
pɪrən ‘hátsul’, *pəɣɪnam* ‘visszafelé’, *pɪrəɪta* ‘hátsulról’
jāɣən ‘bent’, *jāɣənam* ‘haza(felé), be(felé)’
māčə ‘egyenesen tovább’, *sāɣa* ‘gyorsan’, *sarəɪta* ‘elől’,
it ‘most’, *itpə* ‘tovább, még most is’, *jəmnam* ‘hiába’
wiče ‘mindig’, *munt* ‘korábban’, *čəmə* ‘váratlanul, hirtelen’

3.4.3. Igekötéők

Az igeekötők általában a határozószók lerövidült alakjai. Elsődleges jelentésük az irányjelölés, de kialakult az igeekötő perfektiváló funkciója is. Szórendi helye az ige előtt van.

təɣ(ə) ‘ide’: *təɣə wɪyittən* ‘ide hívjátok’, *təɣə jűwa* ‘ide gyere’
təw(ə) ‘oda’: *təwə wuyi* ‘oda hívták’, *təɣ kōɣə* ‘oda esett’, *təwə əsɪɪɪ* ‘otthagyt’
ɪɪ(ə) ‘el’: *ɪɪə mōɣəɪɪ* ‘eltörik’, *ɪɪə əsɪɪɪ* ‘elenged’, *sām jəɣkəɪ ɪɪə mōɣəttəɣ* ‘könnyét letörülte’
ɪɪ(ə) ‘le’: *ɪɪə ɪməɪ* ‘leült’, *ma ɪɪ əɪɪɪɪɪɪ* ‘lefekszem’, *ɪɪə wāɪɪ* ‘megöl’,

ilə kɪlməɣtələm 'meghálóK, *ilə čewijəmal latnə* 'amikor eltemették'
nōk 'fel': *nōk kil* 'felkelt, *nōk iməl* 'felült, *nōk wəji* 'felvétel, *nōk lil* 'megesz',
nōk kənciyəla 'keresd meg őket, *nōk sur* 'megszáradt', *nōk jəntəksəɣla* 'varrd
 meg őket'

kem(ə) 'ki': *kemə nūrəɣtələt* 'kifutnak', *kemnam məntayə kũč jəɣ* 'amint kimenni
 kezdett' *kem kɪt'a* 'maradj kin'

jākə(nam) 'be, a házba': *jākə lāɣ* 'bement', *jākənam mənə* 'menj haza'

nik 'le a vízhez, a sátorban a női oldal felé': *jəwən kənəɣə nik mən* 'a folyópartra
 lement, *nik mǎwət* '(a halfogó csapdát) lemerítette', *nik sočiləɣ* 'a sátorban az
 ajtó felé ment, *nik mǎləm* 'megfőzöm'

utə 'a víz felől a partra, a sátorban a bejárattal szemközti (férfi) oldalra': *utə*
pitmama 'miután a partra jutottam', *utə iməl* 'leült a férfi oldalon'

arɣə 'szél': *arɣə kitə* 'szétzavarta', *owpi arɣə t'i pāni* 'az ajtót kitárta'

muyti 'át, keresztül': *muyti mən* 'keresztülment rajta'

nul 'össze, kölcsönösen': *nul təɣtəɣə jəkkən* 'verekedni kezdtek egymással'

A *tə* nyomatékosító partikula gyakran igekötőként viselkedik. Az ige előtt állva a duratív
 vagy frekventatív jelentést inchoatívva vagy perfektívvé teszi: *mən*, *mən* 'ment,
 mendegélt' de: *tə mən* 'elment, *kāta jəwət* 'egy házhoz érkezett' de: *kāta tə jəwət*
 'megérkezett egy házhoz'.

Az igekötő és az ige közé gyakran módosítószó ékelődik be:

kem kũč jəwət, əj mətə wǎr pə əntem 'amint kiértek, semmi sincs'

os kemə əntə mənəw 'még egyszer nem megyünk ki'

jākə t'i lāɣ 'amint belépett'

kut kə jākə lāɣət, t'āka utə ətə iməl 'hat férfi belépett, szintén leültek a férfiak
 oldalán'

Az igekötő és a határozószó elkülönítése

E két szófajt nem lehet mindig egyértelműen megkülönböztetni egymástól.
 Csábítóan tűnik a megoldás, hogy az *il* ~ *ilnam*, *kem* ~ *kemnam*, *jākə* ~ *jākənam* stb.
 párokban a testesebb alakot tartsuk határozószónak, de ez a szabály sem mindig
 érvényesül, hiszen a *kem mən* és a *kemnam mən* kifejezések között nincs olyan nagy
 különbség. De inkább határozószóval van dolgunk a következő mondatokban:

nulnam mǎjəlatəɣə jəɣkɪlləɣən 'egymáshoz látogatóba járnak'

utnam sočmɪnpə sočmɪn mən 'fölfelé lépkedve lépkedvén ment'

Ha elfogadjuk, hogy az igekötő az ige előtt áll, a határozószó mondatbeli helye viszont
 szabadabb, akkor fentihez hasonló alakok közül azt tarthatjuk határozószónak, amelyik
 nem az ige előtt áll. Itt is vannak határesetek: a *jākənam mənə* és a *mənə jākənam*
 kifejezések nem különbözhetnek annyira egymástól, hogy okunk legyen a szófajokat is

elkülöníteni. Vagy a következő mondatban: *ლამ panə tetti jākə* ‘én bizony bemegyek’. Tarthatjuk-e igekötőnek a *sarnam mən* ‘továbbment’, *pəryinam mən* ‘visszament’ kifejezések határozóit? Ezek a határesetek minden igekötős nyelvben megtalálhatók.

3.4.4. Kötőszók

Az osztjákban, mint a finnugor nyelvekben általában a kötőszók viszonylag későn jelentek meg. Ma is kevés kötőszót használnak, gyakori a kötőszó nélküli mellérendelés és alárendelés. A mellérendelő kötőszók kapcsolatos, ellentétes és választó mondatokban fordulnak elő. Állhatnak a mondat élén, az első szó után, sőt a végén is.

panə ‘és, pedig’: *panə t'u mənlan, mənlan, tam əj kəta jəwəlan. t'u kəta panə jākə* *ლაჲა* ‘És ahogy mész, mész, akkor egy házhoz érkezel. Abba a házba pedig menj be.’

panə əj t'u likən kəwit pəryinam təynam jūwa panə ‘és az utad mentén vissza ide gyere pedig’

os ‘és, is’ *os əpi pəyal əjməta kəra jəwə* ‘és a legkisebb fiú valamilyen mocsárra ért’

ma űrəkkam os wāt māni tājləm ‘rajtam kívül van öt öcsém is’

Az *os* szó eredeti jelentése módosítószóként ‘ismét’, ezért lett alkalmas kötőszói funkcióra. Nem is mindig lehet világosan elkülöníteni egymástól a kettőt:

os iməllət, os jəmat litəyə jənt'əyə jətilka, os əj t'u sūj os əjpa sūjməyal ‘Ismét leülnek, és amikor enni-inni kezdenek, megint az a hang ismét felhangzik’

a ‘pedig, viszont, de’: *a lūw jākə lāy* ‘ő pedig belépett’ (< orosz a ‘de’)

mūw ‘vagy’: *kit mūw koləm war tājəl* ‘két vagy három rekesztéke van’

ānta...mūw ‘vagy (választó mondatban): *ānta nūləl wəjtəy mūw āntə, sarnam t'i sočəm* ‘a nyilat vagy kihúzta vagy nem, továbbment’.

Alárendelő kötőszók

Az alárendelés új jelenség az osztják mondatban. Legelőször talán az időhatározói alárendelő mondatok jelentek meg, melyek mellérendelésből alakultak át. A cselekvés egyidejűségére vagy szoros egymásutániságára a *kūč* ‘amint, ahogy’ kötőszó utal, gyakran az igekötő és az ige közé ékelődve:

aləy nōk kūč wəryəly, tem munt kəjəyi litot uč wərantəy ‘amint reggel felébredt, hát valaki korábban ételt készített’.

A feltételes mondat kötőszava a ‘mikor’ névmásból alakult, de a szórendi helye megváltozott. Kérdő mondatban az ige előtt áll: *kuntə jəwəlan?* ‘mikor jössz?’, feltételes mondatban utána: *jəwəlan kuntə* ‘ha jössz...’

A vonatkozó mellékmondatokban a megfelelő vonatkozó (eredetileg kérdő) névmások szerepelnek kötőszóként:

mūw jəm wāy, sārñə wāy tōjət, ləyən inam jāḳə talilət ‘ami ezüstjük, aranyuk volt,
ők mindent hazavittek’
ḳōja nūləl ḳōlə ḳōrəḷ, panə t’u tayinə nə t’ə wəjitəy ‘akinek a nyila ahova esik,
azon a helyen nősüljete’

Bizonyára új, orosz hatásra kialakult mondatszerkezetek az alábbiak, új funkciójú kötőszókkal:

ruṭ’ə wālta əntə lāḳləl, t’utət t’i jāḳənam mənət ‘orosz módon nem szeretnek élni,
ezért hazamentek’,
juy ōntnam mənət, t’i pətən lūw jāḳən wālta lāḳləl ‘az erdőbe mentek, mert
otthon szeretnek élni’

Egy irodalmi nyelvi szövegben az *ōləḳ* ‘bárcsak’ módosítószót célhatározói mellékmondat bevezetésére használja a szerző (vö. 3.4.5.):

tāwin...tem məḡa pūm panə ḳāṭl alia raḡəpət... ōləḳ pūməltəta jāy ‘tavasszal... erre a földre meleget és napot hoznak...hogyan megmelegítsék az embereket.’

E a szóhasználat az orosz чтобы kötőszós szerkezet fordítása.

3.4.5. Módosítószók

Bizonyosságot, bizonytalanságot, érdeklődést kifejezők:

ānta: litayə-pə jāyən, ānta ‘bizonyára megéheztél’ *ānta ḳōḷnam tili?* ‘vajon hova húzza?’ *ānta ḳōw mən, ānta mūw wan mən* ‘talán sokáig ment, vagy talán rövid ideig ment’
wələ: wələ mūwəlinə təḡə irḡo ‘ugyan, mi hozott ide téged’ *məntə ne wōsəm wələ* ‘hiszen mennem kell (menő nő vagyok)’
ət’ə arət: ət’ə arət sarnam mətə urnam t’i wālḷəw ‘mégis valahogyan tovább élünk,’ *pəryinam tōm pāwətləm, ət’ə arət* ‘visszafelé úgysis elejtem’
par: mūw ḳān’tayə par jāy ‘vajon megbetegedett-e’
wəs: wəs ḳōti jāy? ‘ugyan mi történt?’
niči (or. неужели): niči əjmətə tāyinə ḳāntək ḳo wāl ‘talán valahol van ember’

(Bizonytalan) óhajtat:

ōləḳ: jāḳə ōləḳ jōwtəmtəm! ‘bárcsak hazaérnék!’ *mətə tāyinə ōləḳ mətə ḳāntək ḳo*
ōjəytələm ‘valahol talán valakit talállok’

Megengedést:

ḳūč: ḳūč mūwəli-pə wālə, jāḳə lāḳləm ‘bármilyen is legyen (ott), bemegyek’

Noszogatást:

sar: sar əj niŋəm k̄āta l̄āyət̄l̄əl̄əm ‘nosza, meglátogatom a barátnőmet’

Idézést:

məttə: āl̄inta, məttə ‘feküdj le, aszongya’

Kevelést vagy sokallást:

tōp: tōp namən, tōwənə wāl̄əl̄ ‘csak elől (az ajtó mellett), ott lakik’ *k̄āntək k̄ōl*

k̄ol̄l̄əm, tōp-pə əntə n̄āwəm̄l̄əm ‘értek, csak nem beszélek osztjákul’

uše (or. уше): *uše ne wətə kima jəytəy* ‘már nősülő korba kerültetek’

ət̄ə: n̄ūŋ ət̄ə kemnam al n̄ū̄rəȳta ‘te még ne szaladj ki’

3.5. Egyéb mondattani kérdések

3.5.1. Egyeztetés

A jelző és a jelzett szó között nincs esetbeli egyeztetés: *ənəl jiməŋ k̄āt̄l̄ətnə* ‘nagy ünnep napokon’. Számnévi jelző esetén többféle egyeztetés lehetséges. A *kat* ‘kettő’ számnév után a jelzett szó is duálisban van: *kat imiyən* ‘két asszony’, azonban a *kit* ‘két különböző, egy-egy’ számnév után mind az egyes mind a többes szám lehetséges: *kit k̄āt̄nə ~ kit k̄āt̄ətnə* ‘két házban’. A kettőnél többet jelentő számnévek után az egyes szám az általános (*k̄ol̄əm p̄āy* ‘három fiú’), de előfordul a többes szám is: *k̄ol̄əm pupit* ‘három medvék’. Az utóbbi szerkezet konkrétabb jelentést hordoz, mint az egyeztetés nélküli.

Az alanyt és az állítmányt számban egyeztetni kell. Két alany esetén az állítmány duálisba kerül: *pit̄əŋk̄əli panə opi wāll̄əyən* ‘madárka és nővére élnek (ketten)’. Többes számú, vagy többes jelentésű alany esetén az állítmány is többes számba kerül: *k̄osət nom̄əl̄ta l̄əj̄əll̄at* ‘csillagok felülről néznek’, *j̄āy l̄itayə jəyət* ‘a nép enni kezdtek’. Ha az alanynak számnévi jelzője van, az állítmány egyes és többes számban egyaránt lehet: *tōrəm lapət p̄āy wuyi* ‘isten hét fia hívatott’, *lapət wōnt k̄ār tōt l̄āl̄it* ‘hét vadrénbika ott álltak’. A névszói vagy határozói állítmányt is egyeztetni kell számban az alannyal: *məŋ wit̄əŋət* ‘mi szépek (vagyunk)’, *ampət k̄ottiit̄?* ‘a kutyák hol (vannak)?’, *wel̄it̄ əntemət* ‘a rének nincsenek’, *k̄ū̄r̄əlam n̄ōk̄namyən* ‘a két lábam fölfelé (állnak)’.

A duálisjel a tulajdonképpeni kettes szám jelölésén kívül a mellérendelés kifejezésére is szolgál: *kat imiyən wāll̄əyən* ‘két asszony él (nek ketten)’, *kat imiyən-ikiyən āll̄əyən* ‘egy nő és egy férfi fekszik (összesen ketten).

3.5.2. Copula

A 'van, él' jelentésű létigén kívül határozói vagy névszói állítmány mellett megjelenik a hiányos ragozású *wōs-* 'van' ige is: *ma nūŋ āwe wōsəm* 'én a te lányod vagyok', *ḵōti wōsən?* 'hol vagy?', *mən witəŋət wōsəw* 'mi szépek vagyunk'. A copulának nincsenek harmadik személyű alakjai.

3.5.3. A tagadás

A tagadósók közül az *əntə* mondatrészt tagad, az *ənta* egész mondatot a mondat élén, az *əntem* 'nincs' tagadószó pedig állítmányi helyzetben fordul elő: *tōwnam əntə lejləl* 'oda nem néz', *ənta, juŋ nōw ilə morəjəl* 'nem, a faág eltörik', *pa pālkaal tōi əntem* 'másik fele ott nincs'. Az utóbbi tagadószó számjelet és határozóragot is felvehet: *welit əntemət* 'a rének nincsenek', *əntemə jəŋ* 'meghalt, tkp.: ninccsé vált'. Felszólító módú ige mellett a tiltószó *aal* 'ne': *aal pita* 'ne haragudj'. A tagadó mondatokban gyakran megjelenik a simuló szócska: *ḵāntək ḵo-pə əntə wujilələm* 'embert nem ismerek'. Lehetségesek olyan tagadó mondatok is, melyekben csak a *-pə* szócska fejezi ki a tagadást: *ḵujəl-pə lūwnam ḵāntə wāləl* 'nincs férje, tkp.: férje-nem neki házban van'. Ez a szócska gyakran járul névmásokhoz is, kvázi tagadó névmásokat létrehozva: *əj-mətəli-pə əntem* 'semmi nincs', *wiči-pə əntə āŋkrəmtəl* 'soha nem néz oda' (*wiči* 'mindig').

3.5.4. Az igenlés

'Igen' jelentésű módosító szó nincs a szurguti osztjákban. Eldöntendő kérdésre úgy adnak pozitív választ, hogy megismétlik a kérdezett mondatrészt: *mənən? mənələm*. 'Mész? Megyek.' Egyetértést ki lehet fejezni a *čāpəŋka, čājə* 'valóban', *t'əna, t'i* 'így' határozószókkal. Folyamatos beszéd közben a hallgató az orosz eredetű *no-no, aha* szócskákkal biztosítja beszélgetőtársát arról, hogy odafigyel és egyetért. E szavak az igenlő módosítószó funkcióját is betöltik.

3.5.5. A feltételes mondat

A feltételes és az időhatározói alárendelés összefüggését mutatja, hogy a *ḵuntə* 'ha' feltételes kötőszó a *ḵuntə* 'mikor' kérdőszóból keletkezett. A jelentéskülönbséget a szó mondatbeli helye mutatja. A kérdőszó a mondat elején, a feltételes kötőszó viszont az állítmány után áll: *mātən ḵuntə, ālinta* 'ha fáradt vagy, fekdüj le', *katələle ḵuntə – nūŋ niŋe* 'ha megfogod, a te feleséged'. A feltételes mellékmondatot igenévi szerkezettel is lehet rövidíteni. Ilyenkor a személyjellel ellátott ParticPräs alakhoz *-ka* szócska kapcsolódik: *pāri wärtin-ka* 'ha lakodalmat rendeztek', *tam jōwəttan-ka* 'ha oda érkezel'.

Válogatott bibliográfia

Az osztjákológia 1984 előtti, szinte teljes bibliográfiája megtalálható Honti László chrestomathiájában (Honti 1984: 240–277). Az alábbi irodalomjegyzékben az összefoglaló jellegű nyelvészeti munkákon kívül a szurguti területtel kapcsolatos nyelvészeti, néprajzi, történeti művek valamint a szurguti nyelvjárású szövegek közlések és irodalmi nyelvi kiadványok szerepelnek.

- AJPIN E. 1981: V teni starogo kedra. Na hantyskom i russkom jazykah. Sverdlovsk.
- CASTRÉN, M. A. 1858: Versuch einer ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichnis. St. Petersburg/Leipzig 1969.
- CSEPREGI, M. 1978/79: Keleti osztják igeneves szerkezetek. NyK 80: 31–53, 81: 273–300.
- 1993a: Lintunen ja hänen sisarensa. Hantilainen satu Tromaganjoen varrelta. Festschrift für Raija Bartens. JSFOu. 215: 49–52. Helsinki
 - 1993b: Az összeférhetetlen egér. (Tromagani osztják mese) In: Hajdú Péter 70 éves. Linguistica Series A/15 59–64. I. Budapest
 - 1995a: Die Schriftlichkeit im Ostjakischen – Probleme in der Textherausgabe in der Surguter Mundart des Ostjakischen In: Zur Frage der uralischen Schriftsprachen. Linguistica Series A/17: 135–139. Budapest.
 - 1996: Surgutin hantien karhulaulujen kielenpiirteitä. CIFU–8/ IV.: 271–275. Jyväskylä
 - 1997a: Adalékok a szurguti osztják rokonságnevek kérdéséhez. MNy 93: 446–451.
 - 1997b: Szurguti osztják medveünpi énekek nyelvi jellemzői. Folia Uralica Debreceniensia 4: 53–59.
 - 1997c: Mutatványok a szurguti osztják folklór műfajaiból. In: Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról. Néprajzi Múzeum Budapest: 59–104.
- FUTAKY, I. 1975: Tungusische Lehnwörter des Ostjakischen. Veröffentlichungen der Societas Uralo–Altaica. Band 10, Wiesbaden.
- GANSCHOW, G. 1965: Die Verbalbindung im Ostjakischen. Ural–Altaische Bibliothek XIII. Wiesbaden.
- GULYA, J. 1966: Eastern Ostyak Chrestomathy. Uralic and Altaic Series 51. Bloomington: Indiana University.
- GULYA, J. – SAL, É. (1976) Obsko-ugorskije jazyki. In Lytkin, V. I., Majtinskaja, K. E. Rédei, K. (szerk.) Osnovy finno–ugorskogo jazykoznanija. Marijskij, permskie i ugorskije jazyki, Moskva, Nauka: 229–341.
- HONTI L. 1977: Beobachtungen über die Laut– und Formenlehre gegenwärtiger Surguter Mundarten der Ostjakischen. ALH 27: 271–286.
- 1978a: Tromagani osztják szövegek. NyK 80: 127–139.

-
- 1978b: Szurguti osztják szójegyzék. NyK 80: 327–345.
 - 1979: Magánhangzó-váltakozás két szurguti osztják nyelvjárásban. NyK 81: 119–123
 - 1980: Ostjakin kielen itämurteiden luokittelu. C5IFU VI: 95–100.
 - 1992: Geschichte des obugrischen Vokalismus der ersten Silbe. Budapest: Akadémiai Kiadó.
 - 1984: Chrestomathia Ostiacica. Budapest: Tankönyvkiadó.
 - 1988: Die ostjakische Sprache, in Sinor, D. (ed) *The Uralic Languages*, Leiden–New York–Kobenhavn–Köln: EJ. Brill, 172–196.
 - 1993: Hantjyskij jazyk. In: Jartseva, V. N. (ed) *Jazyki mira, Ural'skie jazyki*, Moszkva: Nauka, 300–319.
 - HONTI L. – RUSVAI J. 1977: Pimi osztják szövegek. NyK 79: 223–232.
 - KARJALAINEN, K. F. – TOIVONEN, Y. H. 1948: Ostjakisches Wörterbuch, Lexica Societatis Fenno-Ugricae X/I–II. Helsinki. (KT)
 - KARJALAINEN, K. F. – VÉRTES, E. 1964: Grammatikalische Aufzeichnungen aus ostjakischen Mundarten. Helsinki, MSFOu 128. Helsinki. (KV)
 - KATZ, H. 1975: Generative Phonologie und phonologische Sprachbünde des Ostjakischen und Samojedischen. Münchener Universitäts-Schriften. Philologische Fakultät. Finnisch-Ugrische Bibliothek. Band I.
 - KEREZSI Á. 1994: Vzgljad na mir hantjjskogo shamana (sjurrealizm i real'nost'). International Conference "Ethnic Traditional Culture and Folk Knowledge" Moscow Institute of Ethnology and Antropology, 59–60.
 - 1995a: Osobennosti vostochno-hantjjskogo shamanizma v nashi dni. In: *Narody Sibiri* 2. Moskva: 38–54.
 - 1995b: Music Instruments in the Ritual Ceremonies of the Ob-Ugrians. In: *Folk Belief Today*, Tartu: 182–189.
 - 1996a: Similarities and Differences in the Eastern-Khantis. In: *Shamanism*, Berlin–New York: 183–199.
 - 1996b: Hideg ország varázslói. Magyar nők a sámánok között. Magyar Néprajzi Múzeum. Budapest.
 - 1997: A szurguti osztjákok életmódja és hitvilága. In: *Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról*. Néprajzi Múzeum Budapest: 13–58.
 - SZ. KISPÁL M. – F. MÉSZÁROS H. 1970: Északi osztják kresztomátia. Finnugor jegyzetek XVIII. Budapest.
 - KONSIN, K. 1978: Surguti hantide olme eripära: Etnograafiamuuseumi aastaraamat 31: 149–176.
 - KORENCHY, É. 1972: Iranische Lehnwörter in den obugrischen Sprachen, Budapest: Akadémiai Kiadó.
 - KULEMZIN, V. M. 1984: Chelovek i priroda v verovanijah hantov. Tomsk.

- KULONEN, U-M. 1989: The Passive in Ob-Ugrian, MSFOu. 203. Helsinki.
- LÁZÁR K. 1994: Some Problems of Notating and Analyzing Ostyak Folk Melodies. In: Explorations in Finnish and Hungarian Folk Music and Dance Research. Vol. 1. Kaustinen, Finland: 112–122.
- 1996a: The Song of the Eastern Khanty. CIFU 8., Pars VI: 215–220. Jyväskylä
- 1996b: Notating and Analyzing an Eastern Khanty Folk Song. In: Zoltán Kodály – Composer, Musicologist and Educationist. Jyväskylä: 89–103.
- 1996c: A keleti hantik vokális népzeneje. Budapest
- 1997a: Music in Eastern Ostyak Culture. *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 38/3–4: 241–292.
- 1997b: Keleti (szurguti) osztják énekek. In: Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról. Néprajzi Múzeum Budapest: 105–140.
- LUKINA, N. V. 1973: Terminologija rodstva hantov r. Agan. In: Proishozhdenie aborigenov Sibiri i ih jazykov. Tomsk: 158–160.
- NIKOLAJEVA, I. A. 1995: Obdorskij dialekt hantyskogo jazyka. *Mitteilungen der Societas Uralo-Altaica*, Hft. 15. Hamburg.
- PAASONEN, H. – DONNER, K. 1926: Ostjakisches Wörterbuch nach den Dialekten an der Konda und am Jugan, *Lexica Societatis Fenno-Ugricae* II. Helsinki. (PD)
- PAASONEN, H. – VÉRTES E. 1965: Ostjakische Grammatikalische Aufzeichnungen nach den Dialekten an der Konda und am Jugan, JSFOu. 66. (PV)
- PESIKOVA, A. S., JERMAKOVA, R. I., SMIRNOVA, F. I. (1996): Hantijiskij jazyk. Uchebnik i kniga dlja chtenija dlja 2 klassa (surgutskij dialekt), Sankt-Peterburg: Prosveshchenie.
- RÉDEI, K. 1965: Northern Ostyak Chrestomathy. *Uralic and Altaic Series* 47. The Hague-Bloomington.
- RIESE, TH. 1982: The Conditional Sentence in the Ostyak Language, NyK 84: 229–243.
- K. SAL É. 1954/55: A tagadás az obi-ugor nyelvekben. NyK 56: 57–69, 57: 73–111..
- 1967: Die Nominalbildung im Ostjakischen, *Finnisch-Ugrische Studien* V. Berlin.
- SAUER, G. 1975: Phonologische Analyse der ostjakischen Mundart von Tremjugan, *Linguistische Studien, Reihe A. Arbeitsberichte* 22: 130–155. Berlin.
- SCHELLBACH, I. 1964: Struktur und Funktion der ostjakischen Fragesätze, FUF 35: 44–74, Helsinki.
- SOPCHINA A. 1995: Versek Winter Erzsi Szibériai rokonaink c. fotóalbumában. Budapest: Vízó Alkotóközösség.
- STEINITZ, W. 1950a: Ostjakische Grammatik und Chrestomathie mit Wörterverzeichnis, 2. verbesserte Auflage. Leipzig.
- 1950b: Geschichte des ostjakischen Vokalismus, *Finnisch-Ugrische Studien* I. Berlin.

-
- 1967–1991: Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache, 1–14 Lieferungen, Berlin: Akademie Verlag. (DEWOS)
 - 1975–1989 Ostjakologische Arbeiten I–IV., Budapest–Berlin–Den Haag (OA)
 - TAHTUEVA, A. M. 1993: Material'naja kul'tura juganskih hanty. Surgut: Severnyj Dom.
 - TERESHKIN, N. I. 1961: Oчерки dialektov hantyjskogo jazyka I. Vahovskij dialekt, Moskva–Leningrad: Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR
 - 1959: Bukvar' dlya podgotovitel'nogo klassa hantyjskoj nachal'noj shkoly. Surgutskij dialekt. Leningrad.
 - 1975: Hantijiskij jazyk. Uchebnik dlja podgotovitel'nogo klassa. Leningrad.
 - 1981: Slovar' vostochnohantijiskih dialektov, Leningrad: Nauka.
 - TERESHKIN, N. I., KULINICH, E. D., VENGO, M. V. 1992: Bukvar' dlja 1 klassa hantijiskih shkol (surgutskij dialekt), Sankt-Peterburg: Prosveshchenie.
 - TOIVONEN, Y. H. 1944: Türkische Lehnwörter im Ostjakischen, JSFOu. 52:1–20.
 - 1956: Über die syrjänischen Lehnwörter im Ostjakischen, FUF 32: 1–169.
 - VÉRTES, E. 1967: Die ostjakischen Pronomina, Budapest: Akadémiai Kiadó.
 - 1960: A szurguti osztják nyelvjárások hangjelöléséről és hangmegfeleléséről. NyK 62: 255–279.
 - 1962: Die Namen der Monate bei den Surgut-Ostjaken: FUF 34: 144–147.
 - 1963: Über einige grammatische Fragen der Surgut-ostjakischen Mundarten. CIFU: 184–187.
 - ZSIRAI, M. 1933: Az obi-ugor igekötők. Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből 25/3: 41–82. Reprint: Zsirai Miklós emlékkönyv. Uralisztikai tanulmányok 5: 73–116. Budapest 1992.
 - 1937: Finnugor rokonságunk. Az uráli nyelvrokonainkkal kapcsolatos legújabb ismeret- és forrásanyag rövid összegzésével közreadja Zaicz Gábor Trezor Kiadó 1994.

Szövegek

I.

Társalgás, fontos kifejezések

pət'a, / pət'a wāla!

jəm uləm!

pasipa

t'i jəm lōwit wəra

nūŋ nāma kōlnə?

ma nāmam:

nūŋ kǎntək kōl wulən?

ma kǎntək kōl wuləm

ma kǎntək kōl čiməl wuləm

ma kǎntək kōl əntə wuləm

ma kǎntək kōl kōlləm, toppə əntə hāwəmləm

ma kǎntək kōl ōnəltətə kičəm wāl

kǎntəγ sǎŋit hāwma!

kǎntəγ sǎŋit kōlnə?

it nūŋ mūwəli wārən?

kanək wānīt'ləm

tem kǎtəl mūwəli min wārəməŋ?

kanək wānīt'ləməŋ

tem kǎtəl mūwəli məŋ wārəluw?

kanək wānīt'luw

məta kankət?

sāwəmsi, kanək,

mōrəŋk,

pan

wājəγ kənčəγə məŋ mənluw

kul kənčəγə məŋ mənluw

litot wārəluw

həwrəmətnat jǎntəγluw

tāwi kǎt / lōŋ kǎt

sūwəs kǎt / tūləγ kǎt

mānīt' mīnt'a / arəγirə!

mūw iłti tem mānīt' / tem arəγ?

kōjaŋji tem mānīt' / tem arəγ kule?

Szervusz, légy üdvözölve!

Viszontlátásra! Minden jót!

köszönöm

légy szíves, kérlek

hogy hívnak?

a nevem:

tudsz hantiul?

tudok hantiul

egy kicsit tudok hantiul

nem tudok hantiul

érték, csak nem beszélek hantiul

szeretnék megtanulni hantiul

beszélj hantiul!

ez hogy van hantiul?

mit csinálsz most?

bogyót gyűjtök

ma mit csinálunk (ketten)?

bogyót gyűjtünk (ketten)

ma mit csinálunk(sokan)?

bogyót gyűjtünk

milyen bogyót?

fekete áfonyát, vörös áfonyát,

mocsári hamvasszedret,

tőzegáfonyát

vadászni megyünk

halászni megyünk

ételt készítünk

gyerekekkel játszunk

tavaszi szállás / nyári szállás

őszi szállás / téli szállás

mesélj mesét / énekelj éneket!

miről szól ez a mese / ének?

kitől hallottad ezt a mesét / éneket?

nũki kât / juk kât

čuč / олап

ker / söw

anəy / kuruška

pəh / kőčəy

ri/ / āwəl

welit, ampət kottit?

welit kǎjəmnə / jǎjəmnə

lārənə / nārəmnə

nũŋ kǒlnam mənən?

nũŋ kǒl sǎŋit jǒwətlən?

ǎtər kǎtel, at

jeŋi / mǎləŋk

saŋki kǎtəl / jǒməl

ma pǎtlojəm / nũŋ pǎtlo

čəŋkəmləjəm / čəŋkəmlə

at / atnə

kǎtəl / kǎtlin

aləŋ / aləŋnə

ittən / ittənnə

mǎlkǎtəl / tem kǎtəl

kǒltaŋil / pa kǎtəl

pətaŋem / newi kǎtəl

kǎjŋi / aŋ wǎjŋəli tarəm

nũŋ jeŋt'ən? / nũŋ lələn?

nũŋ wojlo? / nũŋ mǎtən?

nin mǎttən?

nəŋ mǎttəy?

sátor / faház

fekvőhely / hálósátor

kályha / állatbőr

edény / bögre

kanál / kés

csónak / szán

a rénszarvasok / kutyák hol vannak?

a rének a legelőn / az erdőben

a tavon / a mocsáron

hova mész?

honnan jössz?

derűs nap, éjszaka

hideg / meleg

süt a nap / esik

fázom / fázol

melegem van / meleged van

éjszaka / éjjel

nap / nappal

reggel

este

tegnap / ma

holnap / másnap

sötét / világos

sok a szúnyog / púpos szúnyog

szomjas vagy? / éhes vagy?

álmos vagy? / fáradt vagy?

fáradtak vagytok ketten?

fáradtak vagytok?

II.

amp

ḱōwən-ḱōwən wōnt ōntnə amp wāl. lūw atilnam wāl. amp nōməḱsətaγ jəγ.

– atilnam atəm wāltaγ.

lūw mən ōwər-kūrəp-ōta panə ḥāwəm:

– ōwər-kūrəp-ōt, əjka wāltaγ jəlmən?

– jəlmən – ōwər-kūrəp-ōt ḥāwəm.

əjka wāltaγ jəkkən. əjmat latnə amp məšməta sūj ḱuntəγləγ panə rāpəstaγ jəγ.
ōwər-kūrəp-ōt ḥāwəm:

– al rīpsa, pupi jōwətl panə minat nōḱ līl.

amp nāməsa pit:

– pupi wōkəγ mīn kiḥt'aγmən. mənłəm pupi kənčəγ.

mən pupi kənčəγ, pupi ōjəγtəγ, pupinam jastəl:

– əjka wāltaγ jəlmən?

– jəlmən – pupi jastəl. əjka wāltaγ jəkkən. əjmat latnə amp məšməta sūj ḱuntəγləγ
panə rāpəstaγ jəγ. pupi jastəγ:

– al rīpsa, ḱāntək ḱo jōwətl panə minat iłə wālł.

amp nōməḱsətaγ jəγ:

– ḱāntək ḱo wōkəγ mata. mənłəm ḱāntək ḱuja.

jōwət ḱāntək ḱuja panə ḥāwəm:

– ḱāntək ḱo, əjka wāltaγ jəlmən?

– jəlmən – ḱāntək ḱo jastəl.

ḱāntək ḱo panə amp əjka wāltaγ jəkkən.

jōwən amp məšməta sūj ḱuntəγləγ panə rāpəstaγ jəγ.

ḱāntək ḱo jastəγ:

– mənə wanγə panə pōre!

amp nōməḱsəl:

– čājə ḱāntək ḱo wōkəγ mata.

II.

A kutya

Réges-régen az erdő belsejében élt egy kutya. Ő egyedül volt. A kutya gondolkozni kezdett:

– Egyedül rossz élni.

Ment a farkashoz (magas-lábú-valamihez) és mondta:

– Farkas, együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – farkas mondta.

Együtt élni kezdtek. Egyszer (egy valami időben) a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. A farkas mondta:

– Ne ugass, a medve jön és minket felfal.

A kutya gondolatba esett:

–A medve erős[ebb] mi kettőnkél. Megyek a medvét keresni.

Ment a medvét keresni. A medvét megtalálta, a medvéhez beszél:

– Együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – medve beszélt. Együtt élni kezdtek.

Egyszer a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. A medve beszélt:

– Ne ugass, (hanti) ember jön és minket leöl.

A kutya gondolkozni kezdett:

–Az ember a legerős[ebb]. Megyek az emberhez.

Megérkezett az emberhez és mondta:

– Ember, együtt élni kezdünk?

– Kezdünk – ember beszél. Az ember és a kutya együtt élni kezdtek. Éjjel a kutya valami zajt hallott és ugatni kezdett. Az ember mondta:

– Menj közel(lé) és harapd!

A kutya gondolja:

- Valóban az ember a legerős[ebb].

III.

Լձդկերչոն

Լձդկեր imi Գվոլիլա յաժտչ:

– յոդկատ յձդկիլա!

Գվիլ յաժտլ:

– ma յոդկա կօրոյլաթ.

– յույնօւա կիլա!

– ընտ, յույնօւ ևճ մօրոյլաթ.

– նիյ սճրոկո կիլա յույնօւա!

– կօտլոլաթ յույնօւա տճմոլաթ.

– ըճս կօմտա!

– ըճսլոլաթ ևճ Գրոյլաթոն.

– նիյ ոճկ յձնտոկսոյլա յիյնտոնոթ.

– յիյնտո ևճ մօրոյլաթ.

– Գնո յիյնտո աճյա!

– լւյթո յիյնտոնո ըճլլի.

– լւյ կօմտա!

– լւյթո աճսլոլաթ.

Գդկիլ յաժտլ:

– սճ նիյ աճլաթ Գվի աճսոն. տ'ենո կոնտ, նիյ ընտ ma Գւոթ!

Գվիլ յաժտլ:

– ալ ըիտ, it յոդկատ յձդկիլաթ. ma նիյ Գւե աճսոն.

III.

Két egér

Egér anyó a lányának mondta:

– Menj vízért!

Lánya mondja:

– Én vízbe esem.

– Faágba kapaszkodj!

– Nem, a faág eltörik.

– Te erősen kapaszkodj a faágba!

– Két kezem a faággal felsértem.

– Kesztyűt húzz!

– Két kesztyűm elszakad.

– Te varrd meg őket tűvel!

– A tű eltörik.

– Vastag tűt végy!

– Ujjam a tű megsúrja!

– Gyűszűt húzz!

– Gyűszűm kilyukad.

Anyja mondja:

– Te már nagyon lusta lány vagy! Ha így van, nem vagy a lányom.

Lánya mondja:

– Ne haragudj, most megyek vízért. Én a te lányod vagyok.

IV.

mı̃wat t'it tı̃lɛɣ t'ikim ƙɔ̃w

- *mı̃wat t'it tı̃lɛɣ t'ikim ƙɔ̃w, a lɔ̃ɣ t'ikim wan – nɔ̃mɛksɛl mikul.*
- *ma t'i ilɛli jıs jasɛɣ ƙolilɛm, – jastɛl at'il. – jıs jɔ̃mɛ jastɛli, lı̃k l'aktɛ ikinɛpɛ wɔ̃renti.*
- *ƙɔ̃lnɛ t'u jıs jasɛɣ sɔ̃ɣit?*
- *jıs jasɛɣ sɔ̃ɣit, mɔ̃ƙi ƙɔ̃w nɔ̃pɛtnɛ tɛt tı̃lɛɣ ɛntem wɔ̃l, tɛt wiçipɛ lɔ̃ɣ wɔ̃l. panɛ jɛmat ar ƙɔ̃rasɛp tɔ̃ɣlɛɣ wɔ̃jɛɣ wɔ̃l: newit, wɛrtɛt, ɛnarɛɣ pom ƙɔ̃rasɛp, wɔ̃stɛt. pɔ̃jlanɣ pɛtɛɣnat ƙɔ̃tl pı̃m wanɣɛ talmin wɔ̃lɛt, ƙɔ̃tl wannɛ tɔ̃jɛl. t'ɛnɛ ar mɛta jı̃t mɔ̃rɛ jɔ̃ɣ wɔ̃lɛt. no ɛjmɛta latnɛ wɛrɛɣ sɛmɛp ƙo nɔ̃ƙ ɔ̃t, panɛ tɔ̃ɣlɛɣ wɔ̃jɛɣ tı̃ɣlɛt ilɛ ƙɔ̃sta ranipɛɣ. tɔ̃ɣlɛɣ wɔ̃jɛɣt ƙɔ̃ntɛk ƙonam panam jɛɣɛt, panɛ ƙɔ̃ƙƙɛnam, ƙɔ̃ƙƙɛnam, mɔ̃rti mɛɣnam pɔ̃rɛɣlɛt. panɛ ƙɔ̃tl pı̃m jɔ̃tal tuwɛl. panɛ t'u pɛtɛɣlɛm at jɔ̃wɛt, l'ɔ̃nt'ɛɣ-jawƙiɣ tı̃lɛɣ jɔ̃wɛt, tarɛm jɛɣli jɔ̃wɛt. jɔ̃ƙƙiɣlat pɔ̃wta wɔ̃ri, litɛ ɔ̃tat jɔ̃rmi, wɔ̃ltɛ urɛɣjɛɣ.*
- *a pı̃rnɛ? pı̃rnɛ ƙɔ̃ti jɛɣ!?*
- *pı̃rnɛ... jɛm sɛmɛp tɔ̃ɣlɛɣ wɔ̃jɛɣt ƙɔ̃ntɛk ƙonam ƙirɛɣlɛt panɛ ƙaçɛɣ ɔ̃lnɛ, tɔ̃wɛn mɔ̃rti mɛɣi wan mɔ̃rta tem mɛɣa pı̃m panɛ ƙɔ̃tl alɛa ranɛpɛt. ranɛpɛt, ɔ̃lɛɣ jɔ̃ƙƙiɣlat ɛntɛ tɛrɛm pɔ̃tmin, ɔ̃lɛɣ pı̃mɛltɛta jɔ̃ɣ panɛ juɣɛt-pomɛt. tem mɛɣ nɔ̃ƙ pı̃mɛltɛta. t'ɛnɛ t'i jıs jasɛɣ ma anƙiɣlɛm-jɛkkɛlamnɛ wɔ̃rɛnti.*

IV.

Miért olyan hosszú a tél

– Miért olyan hosszú a tél, és a nyár olyan rövid – gondolja Mikul.

– Én erről hallottam egy régi történetet – mondja az apja. – A régi öregek mondják, Fajdlövő-apó mesélte.

– Hogy szól ez a régi történet?

– A régi történet szerint réges-régen itt nem volt tél, itt mindig nyár volt. És nagyon sokféle madár (tkp. szárnyas állat) volt: fehérek, pirosak, zöldek (tkp. nyers fű színűek), kékek. A szárnyuk végével a nap melegét közelebb húzták, a napot közel tartották. Így az emberek jól éltek. De egyszer megjelent egy gonosz (tkp. véres szívű) ember, és feldúlta a madarak fészkeit. A madarak megharagudtak az emberre, és elrepültek messze, messze délre. A nap melegét is magukkal vitték. És akkor sötét éjszaka jött, havas-zimankós tél jött, nagyon hideg lett. Az emberek fáztak, éheztek, alig éltek.

– És azután? Aztán mi lett?

– Azután... a jószívű madarak az ember felé fordultak, és minden évben tavasszal rövid időre napot és meleget hoznak a déli földről erre a földre, hogy az emberek ne pusztuljanak el a fagyban, hogy melegítsék az embereket és a fákat-füveket, hogy ezt a földet fölmelegítsék. Így mesélte ezt a régi történetet az én anyám-apám.

V.

ma wāltə wārəm

1. məŋ wāltə tāŋinə məŋəw imi-jāwən. at'imnat wālləw. at'im pan ənəl opiw kūt'əŋnə wālləw, wəŋəmnat. t'ut owtinə os məŋ kūt'əŋwən wāllə ma māñilam. ma ūrəkkam os wāt māñi tājləm.

māñilam ōnəltəŋəltə wārəal əjnam tōwə āsəlləal. əj mətə kūt'əm pīr ālnə mōčŋal əj māñem škola tōwə kījtaŋ. juŋ ōn[t]nam mənət t'i pətən lūw āntə jākən wāltə lāŋklət. wājəŋ-kul kənčə os ləŋnam wičə wāltə məŋil owtinə wāltə lāŋklət. rut'ə wāltə əntə lāŋklət. t'utat t'i jākənam mənət. ōnəltəŋəltə wārəal tōwə āsləal.

ma num pālkaŋ ənəl jeji tājləm. panə t'ut pīrnə ma. ma it kəs ūrəkkə nələ ālŋə jəŋəm. it ōnəltəŋəlləm kəntəŋ sājət leñin iki wāčnə. sarpi ālənə t'ən tōji, it saŋkt-pet'ərbürg, tōl ōnəltəŋəlləm. uči't'el'ə ōnəltəŋəlləm. t'i ōnəltəŋəlləm kələm āl ōnəltəŋəlləm. os kat ālŋən kūt'əŋ.

2. māñilam it juŋ ōntnə wāllət. kul-wājəŋ kən[č]min wāllət. at'em uč piŋərtələt. at'em rut' sājət kuntə inwalid wtaroj grupi, sāmŋəl atəmŋə kəlləŋən. kul kən[č]min wāllə. kul wāllə, t'i kuləal tinijəl, kul tinijəm mətə wāŋsāməli kāləmtəl. t'utələnət t'i wāllə.

t'ut owtija os māñilam kul-wājəŋ kən[č]lət. tūlŋin laŋki kən[č]lət, ət'ə əjnam ənəl pālək kəntəŋjāŋiti. əj nēwəmət iti laŋki kən[č]lət. sūwəsə pan tāwin antatər kən[č]lət. pa latnə wāntər uš kənčmin jāŋkiələlət. tūlŋin os wōk'i kənčlət əj tōwinə. pan at'il ət'ə piŋərtələt kul kənč[č]a. pōn wārələt lōŋin.

kūt'əm pīr ālənə uttən wālmam, wuttən jāŋkmam ma wičə pōn wārmin wōləm. jāŋ jastələt ma jəm juw wārta mastər wālləm. t'u wārəm ajəltə tōwə āsləm. kōtəm mūw urnə – jāŋ jastələt – kōčŋam jəmŋə katələm. jəm juw wārta kə wōsəm. t'e wārəm tōwə əntə āsləm kuntə, tōŋkə jəm āwələt, rītət t'u wāritəŋləm. t'u wārəm tōwə āsləm, əntə wəs ma wuləm ōnəltəŋəltə pətən, manə tōwə āsləm.

sarpinə škola ət'ə tōwə kījta wārətəŋləm. at'emnə mustəmin nōk l'ewətəltəŋəm, pan t'ut pīrnə ōnəltəŋəltə t'i mənəm. nāməksələm, lūw āntə ma ūrəkkam jākən māñilam t'i wāllət. rut'ə mənə mətə nāməs-pə əntə tōjəm. t'enə kōlat čāmə kūrəmnə tōŋnam ōnəltəŋəltə mənəm. ōnəltəŋəltə wārəm tərəmtə pīrnə nōməksələm sarpin školanə ropilələm. t'ut pīrnə āntə mūw tāŋija-pə pitləm. t'i tāŋin-pə t'i ropilələm.

V.

Életem

1. A mi lakóhelyünk *imi jāwən*. Apámmal élünk. Apámnál és nénémnél lakunk, a sógorommal. Ezen fölül az öcséim is nálunk élnek. Rajtam kívül öt öcsém van.

Az öcséim teljesen abbahagyták a tanulást. Tavalý a legkisebb öcsém is ott hagyta az iskolát. Az erdőbe mentek, mert otthon akartak élni, vadászni, halászni, azon a földön akartak élni, ahol mindig is laktak. Nem akartak orosz módon élni, ezért hazamentek. A tanulást abbahagyták.

Fölöttem még van egy bátyám, aztán én. Most lettem huszonnégy éves. Most hanti nyelvet tanulok Lenin apó városában. Korábban így hívták, most Szentpétervár, ott tanulok. Tanárnak tanulok. Így tanulván három éve tanulok, még két év maradt.

2. Az öcséim most az erdőben élnek. Halászva-vadászva élnek. Apámnak segítenek. Apám oroszul második csoportba tartozó rokkant. A szeme rosszul lát. Halászatból él. Halat fog, a halait eladja, a halat eladva valami pénzecskét szerez. Ebből él.

Ott az öcséim is halásznak-vadásznak. Télen mókusra vadásznak, mint általában a hanti nép nagy része. A kis gyermekek is mókusra vadásznak. Ősszel és tavasszal hódra vadásznak, máskor vidrára vadászni járnak. Télen rókára is vadásznak időnként. És apjuknak segítenek halászni. Nyáron varsát csinálnak.

Az előző években, ha hazamentem, én mindig varsát készítettem. Az emberek azt mondták, a fa mestere vagyok. Ezt a dolgot lassacskán elhagytam. A kezem valahogyan – az emberek mondják – jól fogja a kést. Jó fűrő-faragó ember vagyok. Ha én ezt a dolgot el nem hagytam volna, nagyon jó szánokat, csónakokat faragtam volna. Ezt a dolgot én a tanulásért hagytam el.

Korábban arra készültem, hogy otthagynom az iskolát. Apám alaposan megiszidott, azután tanulni mentem. Azt gondoltam, hogy rajtam kívül az öcséim is otthon élnek. Orosszá válni nem volt szándékom. Véletlen mentem oda tanulni. A tanulás befejezése után azt gondolom, hogy először egy iskolában fogok dolgozni, azután talán valami más helyre kerülök. Majd csak dolgozom valahol.

3. *məŋ jǎkən wǎlɪwnə ət'ə ənəl pǎlək kǎntəy jǎy wǎltə iti t'i wǎlləw. tǎlɪŋ, lōŋin əjnam hūki kǎtnə t'i wǎlləw. mǎ sarpi ǎlətnə jǎkə jǎŋkɪlɪtəmnə wičə hūki kǎtnə t'u wǎlləw. tǎlɪŋ kǎč mǔk kim jeɣlɪn-pə wičə hūki kǎtnə wǎlləw. juk kǎt ja tōjəw, juk kǎt-pərilɪŋki. t'i juk kǎtəw jəmat ǎskəlɣə jəy. it lǔw jǎy juk kǎt əntə wǎrlət.*

sarpi ǎlətnə weli ar tōjəm latnə welit uč pətən əj lǎtnə wólət. it os welit čiməɣə jəyət. sǎt kim arit weli. t'i welit čūkalit tōjta welit piri kasɪlɪəmin jǎŋkɪ, wičə-pə hūki kǎtnə wǎllɪ.

t'i sǎɣit os lōŋən ət'ə welit piri kasɪlɪəmin jǎŋkɪ. wič hūki kǎtnə wǎllɪ. at'em it sǎmɣəl atəɣə kəɫta jəkkən, wičə əj lǎtnə t'i ǎməsl. kɪl kənčəl, war tǎjəl, katɣən-koləm war tǎjəl. t'i warɫalnə, pōɫɫalnə kɪl wǎləl.

welit učət it mǎhɪlɪəmnə tǎjlat. ənəl opem kɪt'əŋnə wǎltə ət, welit tōt tǎjlat. lōŋin welit tǎjtə ənəl ropata t'i. sarpi mətə kɔləmsǎt uč ūrəkkə wəli tǎjəm latnə jəmat ənəl čūksəŋ t'u wól. lōŋin jəmat ar wōw t'i mǎsl ropɪlɪtə. hərəy juɣ ǎwətɫəli, mǔw ar juɣ ǎwətɫəli panə t'imint jəŋki məy, čəməč nǎmpi məy ǎwətɫəli. tǔwət mɪləmat pǎnta, tǔwət mɪləmat ǎtta. t'i ropata wǎrtə jəmat ar wōw ti mǎsl. at-kǎtəl pa latnə ropɪlɪtəli.

lōŋin welit məŋ kɪt'ɪwnə wǎllət. sǔwəs pǎləknə arɣə mənɫət. sǔwəs pǎləknə arɣə mənɫət, panə os jɪləp lǎnt' pɪttə pətə mōčə t'i ləɣnam kɪtɪlɪnə t'u wǎllət, wont weliɣə jəɣɪlələt. panə lǎnt' pɪttə pɪrɪnə, mətə kǎlɣəčək jətə pɪrɪnə welit mustəmin nōk t'i kənčlat. əj paja əkətlat. tol sǎyət welit tǔləy mǎrə wičə əj pajɪnə t'i tǎjlət. ət'ə kasɪlɪəmin jǎŋkɪ, pa sōŋnam pa kasəllɪ.

4. *məŋ t'u wǎltə məyəw čəkə kɔlat ənəl əntem. ənəl mətə məkkə tǎjtə kim əntem. weli wǎltə tǎɣi ja t'i tǎjəl. lantəŋ učəŋ wǎr it kɪt'əm piri ǎlətnə ɪlɛkəkə jətəy t'i jəy. kəčəŋ pəkət burawojət učət tōwə ǎmtɪlɪlət. lant əj čiməɣə jəl. t'en sarnam wǎltənə əj mətə latnə weliɪəy əjnam t'en-pə t'i pɪtləw. tem kat ǎləŋ mǎr[ə] ənəl pǎlək weliɪəw t'əɣnam kɔlat mənət. əj mətalɪt memɪtnə nōk lɪwat, əj mətalɪt rǎɣərlətə rut'ətnə ɪlə lɪkat. əj mətə pǎlkəl ləɣnam wǎlləy jəyət.*

lɪtotəŋ wǎr ət'ə ɪləy. lɪtot məŋnam kǎləmtələw. əj mətə rut'ət əj pǎləknə pə əntə pɪɣərtəɫəjəw, məŋnam lɪtot kənčləw. lapkəɣə uš jǎŋkətə latnə wǎy sǎməli kǎləmtəli. lɪtot wəli. sarpi wertəlɣotətnat jǎŋkəm latnə t'u wǎr sǎɣə wǎrlɪ. it wertəlɣotətnat əntə jǎŋkɪlɪ, panə t'u wǎr ɪləkəkə jətə jəy. lɪtot kənččə wǎr ənəl čūksəŋkə jəy. əj t'i arət pə sarnam mətə urnam t'i wǎlləw.

3. Otthon éltünkben úgy élünk, mint a hanti nép többsége. Télen-nyáron mindig sátorban lakunk. A korábbi években, amikor hazajártam, mindig sátorban laktunk. Télen bármilyen hideg van, mindig sátorban lakunk. Volt faházunk is, egy ócska faház. Ez a faházunk nagyon régi lett. Ma már az emberek nem építenek faházat.

Korábban, amikor sok rénszarvasunk volt, a rének miatt egy helyen éltünk. Most megfogyatkoztak a rének, kb. száz rénünk van. Ezt a morzsányi nyáját tartva, a rének után vándorolva az emberek mindig sátorban laknak. Mert nyáron is a rének után kell vándorolni. Mindig sátorban laknak.

Most, hogy apám rosszul lát, egy helyen él. Halrekesztéke van, két-három halrekesztéke. A varsáival halat fog.

A réneket most az öcsém tartják a nénémnél. Nyáron a réntartás nagy munka. Korábban, amikor több mint háromszáz rénünk volt, sokat bajlódunk. Nyáron nagyon sok erőre van szükség a munkához. Élő fát kell vágni, sok más fát kell vágni. És ilyen nedves földet, tőzegmoha nevű földet kell vágni. Tüzet, füstöt rakni, tüzet, füstöt gerjeszteni. Ehhez a munkához sok erőre van szükség. Néha éjjel-nappal dolgoznak.

Nyáron a rének velünk vannak. Ősszel szétszélednek. Ősszel szétszélednek, és az első hó megjelenéséig egymás között élnek, vadrénekké válnak. És az első hó megjelenése után, a valamennyire megvastagodása után a réneket szépen megkeresik, egy csomóba gyűjtik. Attól fogva a réneket a tél idején mindig együtt lehet tartani. És ismét vándorolva járunk velük, hol erre, hol arra.

4. A mi földünk nem nagyon nagy. Nem lehet nagy földnek nevezni. Réntartásra alkalmas. Az elmúlt években a rénzuzmóval egyre nehezebb. Mindenféle fűrotornyokat állítanak. A zuzmó egyre kevesebb. Tovább élve egyszer teljesen rének nélkül maradunk. Az elmúlt két évben a rénjeink nagy része elveszett. Néhányat a medve tépett szét, másokat az orvvadász oroszok lőttek le, egy részük magától elpusztult.

Az élelemmel is egyre nehezebb a dolgunk. Az oroszok már nem segítenek, mi magunk keressük az élelmet. Az élelmet magunk szerezzük be. Amikor a boltba megyünk, kevés pénzünkért élelmet veszünk. Korábban helikopterrel jártunk, azzal gyorsan végeztünk. Most már nem jár helikopter, és így most ez is nehezebb lett. Az élelem beszerzése nagyon bajos lett. Mégis valahogyan tovább élünk.

VI.

wājəy kəncčə wār

tem kātəł ma war lāt'la jāṇkəm. war lāt'la jāṇkəm namən aj jāṇəlin(ə) wasəy ḥāləyətə wārəm. nāməksəłəm, sar jāṇkləm, pəryīnam os sočləm. pəryīnam tōm t'i ḥāləyətə jəyəm ōt kōłnam mənəl, pəryīnam tōm, mətə urnə kōta pāyətli ət'ə arət.

wirəma jāṇkəm, wirəm luntəm, pəryīnam os lār wājəyən liylojəm, lār wājəy kūč likəm t'āqə, wāli. əj t'u wisəma jōwtəm temi wisəy kəncənə kat waskənə jəy. os əj wasəy os tōtti. man t'āqə ensifaletkəyəm ilə wəji, pan juɣə nōk lōmtəpti mustəmin. pan manə nūrəyətəm tom jāṇk pāləka. tōy kōłnam mənəl. tom jāṇk pāləknəm kūč mənəl, kəntək kə tōt lāləl tem jāṇk pāləknə kūč mənəl, ma tet lālələm. lūw owət mustəmin ma kəruyəl lejilmin əj lārə wārmin tōi ilə jāwtiən.

Ira: ma it pəyām wājək kəncəyə jāṇkiləy pan kəl kəncəyə jāṇkiləy. ma sar put wārəm. kəlłam nik mālłəm. t'u pīrnə tam mišanə waskən nōk ḥāt'liyən, pan ittən tam t'u wasəkkəłam nik mālłəm.

VI.

Vadászkaland

Ma elmentem a halrekesztéket ellenőrizni. Amint a halrekesztéket ellenőrizni jártam, egy kis tó partján megsebesítettem egy vadkacsát. Gondoltam, gyorsan megjárom (az utamat), visszafelé is (erre) jövök. Ez a sebesült állat hova mehetne, visszafelé úgylis elejtem.

Elmentem a rekesztékemhez, kiszedtem a halakat a varsából, visszafelé még megcéloztam egy bűvármadarat, majdnem lelőttem, de mellé ment. A vadkacsámhoz érve a parton (látom, hogy) a kacsámból két kacsá lett. Még egy kacsá volt ott. Én meg a zubbonyomat levettem, és egy fát szépen felöltöztettem. Én magam a tó túlsó oldalára szaladtam. Így hova mehet. Ha a tónak arra az oldalára megy, ott áll egy ember, a tónak ezen az oldalán meg én állok. Jól megcéloztam, és akkor lőttem, amikor egy vonalban voltak.

Ira: Most a fiam vadászni, halászni járt. Én hamarosan ételt (fazekat) készítek. Halamat megfőzöm. Azután Misa megkopasztja a két kacsát, este azt a két kacsát megfőzöm.

VII.

jis jasəŋ

1. ...jeɣliŋ wōlət. jis jisnə tut əntə wāləm latnə məŋ ānəməw latnə. it tem nōpətnə jeɣli əntem. t'u latnə lūw t'ukim jeɣliŋ wōlət, tem tūlɣin lār jāŋkət morilət. welinat mənłə kuntə pāləka morijəm lār jāŋka lārəm tāyi jōwətlə kuntə tārət' jəŋknə tāyri əntə pitəl. lilitəm āwəlnat kūč taləy āwəlnat wōwłəy welinat pan lār jəyi pan tōwə sulləmtəyəl. t'ukim jeɣliŋ wōlət.

2. ma pākəkə wālmamnə, jəŋ ūrəkkə kələm āl mūw jəŋ ūrəkkə nələ ālnə wālmama t'et'tet'em wut'hi kəŋt'min jəmat atəmyə jəy. t'u taw əntəmyə pitta jəy, t'u latnə. ōtə... pətələy lɣyəl lārənə jəŋka sullojəm. tarəm jeɣliŋ, lapkanam məntam sāyit.

3. əj māsčəpə sullojəm jəŋka pitəm pan jāŋk tōm pālka utə əntə pitəm, morijəm tayinə. t'i sulləmtama ūlak nūr man kōčəyət āwətəmi manə waləy kōwit utnam kuyləm. utə pitmama manə welit kōčəyət arəy āwətlat, welit lek kōwit āsləmtat, pan ma welilam piri kūrət t'i nūrəyət, jākənam tu kāt kōwən əntem. kāt kōwənčək əntem.

4. t'i mənəm, mənəm, t'āka, məkkən kōw kūtəp lāta tōm pālka pitəm, kōra jōwtəm, sārt līwəm kōra jōwtəm. ja kōrnə kūč lejəltəm, lejəltəm t'āka t'i weləŋkə sāyəltəl, jəyəm wut'hi jəsšo ma munt jastəm, jāŋkəŋ welija pit. t'u jāŋkəŋ welilam saɣəltəy. t'əy jōwət, mant panpə piriəy: "kōta, kūra əntə pāwi?" ma tem: "əntə pāwi." ja t'u āwəla lāləm, t'āka pan jākə sāyəltəm, jākə jōwti. t'u welit os, welit ilə kitlat, os jākə wəjat, kāt ləyriŋə il lōlaltat. t'um jāŋki pətəliyə jəwət. os t'enə əntə āwtat kuntə, weliləw tōrəma pāwat.

5. t'ukim jeɣliŋ wōlət. it tem nōpətnə məŋ mūw tāyi jeɣli. lūw jeɣli mətə əntə wāliləl wəle. māki jis jeɣli. ja t'i tarəm.

VII.

Régi történet

1. ... hidegek voltak. A régi, már elmúlt időkben, amikor mi felnőttünk. A mai korban nincs olyan hideg. Akkor olyan hidegek voltak, hogy télen a tavak jege meghasadt. Amikor rénszarvasokkal megy az ember, és ilyen rianáshoz ér, a vizes jég nem tartja meg. Akár megrakott szánnal vagy üres szánnal, gyenge rénekkel, oda belefagy. Olyan hidegek voltak.

2. Én egyszer gyerekkoromban, tizenhárom vagy tizennégy éves lehettem, a megboldogult nagyapám már beteg volt, nagyon rosszul volt. Akkor már a halálán volt. Izé...a *παταλη λιζαλ* nevű tavon a vízbe csúsztam. Nagyon hideg volt, amikor a boltba mentem.

3. Egyenesen a vízbe csúsztam, a jég túlsó szélét nem értem el. Amikor a rianásba becsúsztam, a rének és a szán közti kötelet késsel elvágtam, én meg a rénhajtó rúd segítségével másztam ki. Amint kiértem, a rének kötelét elvágtam, az úton elengedtem őket, én meg gyalog a rénjeim után futottam, a házunk már nem volt messze. A ház nem nagyon messze volt.

4. Ahogy mentem, körülbelül félúton kopár mocsárra értem, hamarosan a *sárt λιωαμ* mocsárra értem. Ahogy a mocsáron körülnézek, nézek, hát egy ember rénekkel vágta, már mondtam, hogy a megboldogult apámnak fehér rénjei voltak. Amint hozzám ért, megkérdezte: „Kezed, lábad nem fagyott meg?” Én erre: „Nem fagyott meg.” Felpattantam a szánra és hazavágtattunk. Amint hazaértünk, a réneket összeszedtük és bevittük, hogy a ház belsejében olvadjon le róluk a jég. Olyan jegesek lettek a *παταλη λιζαλ* tóban. Ha nem vittük volna be őket, még megfagytak volna.

5. Olyan hidegek voltak. Ma már nincs olyan hideg, mint régen volt. Ennyi, vége.

VIII.

Լճիկերալի

1. *ajmata-latna lăjkerəli wōl. t'i wāllal t'i kăllaləna nanəḡ jăwəḡ - čecəḡ jăwəḡ pōḡəlləna wōl. t'ăḡa tōm mətə aləḡnə jăwəḡ kănəḡa nik mən, t'ăḡa tem jăḡkət năpətlat. əj jăḡk t'el năpətli, lŭwnə kŭrəl tōwə owərḡəmtətəḡ. „iḡ, iḡ! t'ăḡa kŭram!” „t'ăḡa kŭra nōḡ, wəje! ma wəle tem jŭwḡam mărə ar pəcəḡ ow rŭḡəmtəm.” „t'u jəḡən t'ut - əssən t'ut! os ar pəcəḡ ow rŭḡəmtən! tem t'el ātər kătəl wărta latnə kătəlnam ilə lōllən.”*

2. *t'ăḡa kătəl hăwmiłəl: „ja, jăḡḡən, l'ewətləttən kuntə, nin mətə kŭtinnə lŭwtittən, mant tōwə al talilittən.” t'u kătəlnam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! t'et pələḡ kătəl wărta latnə pələḡ ōtnam pântəmtələn - năm əj-mətəli-pə əntem!” ja, t'ăḡa pələḡ hăwmiłəl: „ja, t'ăḡa, jăḡḡən, l'ewətləttən kuntə, nin mətə kŭtinnə lŭwtittən. mant tōwə al talilittən.” ja, t'a, pələḡnam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! tam t'et wăt kătəl wărta latnə, wătə ilməḡtəlo, tuło - əj-mətəli-pə əntem!”*

3. *wăt hăwmiłəl: „t'ăḡa, kəš, jăḡḡən, l'ewətləttən kuntə, nin mətə kŭtinnə lŭwtittən, mant tōwə al talilittən.” t'ăḡa t'u wătnam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! nŭḡ tōm tōrəm, tom iləm pāləkə kăw, t'u kŭč powle, muḡti wičəpə əntə pitəl.” t'u kăw hăwmiłəl: „t'ăḡa, jăḡḡən, l'ewətləttən kuntə, nin mətə kŭtinnə lŭwtittən. mant tōwə al talilittən.” ja, t'u kăwnam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! săwər-wăjəḡnə wəle kit pič, ḡoləm pič muḡti mənlo.”*

4. *t'u săwər-wăjəḡ hăwmiłəl: „ja, t'ăḡa, jăḡət, l'ewətləttəḡ kuntə, nəḡ mətə kŭtinnə lŭwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” t'u săwər-wăjəḡnam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! wăč-wərtə-iki-ləḡləḡ-lōḡinə kŭtrani tawəmlə čorḡə răwiplo.” t'u wăč-wərtə-iki-ləḡləḡ-lōḡi hăwmiłəl: „t'ăḡa, nəḡ, jăḡət, l'ewətləttəḡ kuntə, nəḡ mətə kŭtinnə lŭwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” wăč-wərtə-iki-ləḡləḡ-lōḡinam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! ortənə lawəsləttə latnə t'arəkintəḡəlmin wōwiplen.”*

5. *wăč-wərtə-iki hăwmiłəl: „t'ăḡa, jăḡət, l'ewətləttəḡ kuntə, nəḡ mətə kŭtinnə lŭwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” t'ăḡa wăč-wərtə-ikinam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! tam t'el pătmin păwtaḡ wărta latnə, tŭwətnam lăllən, tŭwət păwəmtə latnə uttən rəkənłən. tŭwət hăwmiłəl: „ja, l'ewətləttəḡ kuntə, nəḡ mətə kŭtinnə lŭwtitəḡ. mant tōwə al talilitəḡ.” tŭwətnam hăwmiłəl: „əj jəḡən t'ut - əssən t'ut! jəḡkə păsəmlə, siłəmtəllən, ḡorəllən - əjmat[ə]li-pə əntem!” jəḡk əptəmtəḡəl, kojməmtəḡəl, lăḡkər əntem, mat[ə]l[i] əntem. jăḡk it-pə năpətli.*

VIII.

Az egérke

1. Volt egyszer egy egérke. Így élte, így háltában a vörösfenyő- folyó-*čecəŋ* folyó mellett élt. Ám ezen a reggelen lement a folyópartra, hát itt jégdarabok vitetnek. Egy jég itt vitetik, ő [az egér] a lábát oda tette „Jaj, jaj! A lábam!” „Hát vedd el (fől) a lábad! Bizony én jöttem idején sok tőzegfejet elsodortam.” „Az apád-anyád mindenét! Még [hogy] sok tőzegfejet leütöttél! Most itt derült nap keletkező időben bizony a napba bele olvadsz.”

2. De a nap megszólal: „No, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” De a napnak mondja: „Hinnye, az apád-anyád mindenét! Itt felhős nap jöttén eltűnsz belsejébe – még nev[ed], semmi sincs!” No, megszólal erre a felhő: „Nahát, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Hát a felhőnek azt mondja: „Ejnnye, az apád-anyád mindenét! Most itt szeles nap jöttén a szél fölemel, elvisz téged – semmi sincs!”

3. Megszólal a szél: „Ugyan már, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” De a szélnek mondja: „Ejnnye, az apád-anyád mindenét! A másik világ másik felén van egy kő. Bárhogy fűjöd, nem jutsz rajta keresztül.” Az a kő megszólal: „Node, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Annak a kőnek meg azt mondja: „Ejnnye, az apád-anyád mindenét! A kigyó akár kétszer, háromszor is átmegy rajtad.”

4. Az a kigyó megszólal: „Nohát, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Annak a kigyónak azt mondja: „Ejnnye, az apád-anyád mindenét! *wăč-wărtă-iki* (kutyája) farkatlan-*łoŋi* közepednél elkap, szétráz téged.” Ez a kutya megszólal: „Node, ti, emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” A kutyának azt mondja: „Ejnnye, az apád-anyád mindenét! Amikor a gazdád megüt, üvöltve elszaladsz.”

5. *wăč-wărtă-iki* mondja: „Dehát emberek, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” Azt mondja erre *wăč-wărtă-iki*-nek: „Ejnnye, az apád-anyád mindenét! Itt most fagytól csikorgó időben a tűzhöz állsz. Ha a tűz szikrázik, félreugrasz. A tűz megszólal: „No, ha veszekedtek, egymás között veszekedjete. Engem ne vonjatok bele.” A tűznek mondja: „Ejnnye, az apád-anyád mindenét! A víz elönt téged, sisteregsz, kialszol – sehol semmi!” A víz [többször] megárad, leapad, egér nincs, semmi sincs. A jég tovább vitetik.

IX.

pit'əṅkəliyən-opisayən A

1. *pit'əṅkəliyən-opisayən wālləyən. t'i wāltin əj mətə latnə pit'əṅkəli jastəl: „sar ma wōrəp nik māwəttayə jəṅkələm.”* panə t'u pīrnə, pīr kātəlnə mən, ənəl sār̄t wāl. t'u surtəl... *opəlilnam jastəl: „nūṅ hārək kula wəra! pōč kulanit mantem, kōn kulanit mantem. ma iḷ ālintləm.”* pan ālintəy. nōk wārətəmalnə: „pōč kulanijət mant kīt'əptən kōn kulanijət?” *opil jastəl: „ənta!”* panə pit'əṅkəli pītəmtəy: „māṅk-ikija mənəm, pan nūṅat māṅk-ikija mələm.”

2. *t'i mən. māṅk-iki kātə jōwət, kāt kōni jāḱənam lejləl, māṅk-iki jāḱən əntəm. ker ōwtinə pōl'ti putəli āməsl. iḷə tōyə mən, pōl'ti t'i liw, pan əj mətə latnə kemən ... kak jewo... māṅk-iki lump sāṅkilətə sūj. t'u latnə pit'əṅkəli kānt'əḱintəy. ker pōčə tōyə kāhīm̄təy. māṅk-iki jāḱə lāṅmal latnə hāwəm: „ma wojə putələm kōjanə liwi? sar ma ker nōk iḷəm, kera tam lūkəmtələm.”* panə ker iḷta juwa kənčəyə t'ōwalnam t'i kōt nūrtəmtətəy, *pit'əṅkəli t'ə kem hərimtətəy. „əj, aṅkenošliṅki, ma nūṅat sar kera lūkəmtələm.”* t'u latnə *pit'əṅkəli hāwəm: „kānəm-iki, mant kera al lūkəmtə, ma nūṅati opem mələm.”* „ja, wəs, tōyənə kuntə, tōyənə. nūṅ məntan ma nūṅat kōlnə ōjəyələm?” „ma məntam sāyət əj pājlaṅ pālkəm iḷə jāryəntələm, kimat pājlaṅem iḷta jāryəntələm, nūṅ t'u leki jūwa!” *panə pit'əṅkəli mən. pit'əṅkəli jāḱə jōwətmala jastəy: „ma nūṅat māṅk-ikinam məjəm.”* *opəlil jisəl. pit'əṅkəli jastəl: „al jisa! pətkaḱləmin owpi kānəyə wōṅkə wārələmən, panə kewrəm wāy tōyə pānləməm.”* panə opəlil əntə jistəy jəy. tōyə tərəm.

3. *panə mətə mārə wāltin pīrnə māṅk-iki t'i jōwət. owpi aj, owpiji əntə lāpəl. pit'əṅkəli hāwəm: „kānəm iki pōč pəryi, kānəm iki pōč pəryi!”* kānəm iki pa pālkəl pa kūč wāryjəl, tōl sāyət, pōč pālkəl t'i jāḱənam. jāḱə ālə kōrəy. t'u wōṅk pətəy, kewrəm wāy owtiya tōyə kōrəy. panə wāləm wārəl tōt tərəm. *pit'əṅkəliyən-opisayən t'u māṅk-iki tas-wāymat itpə wālləyən.*

IX.

Madárka és nénje A

1. Madárka a nénjével él. Így élvén egyszer madárka mondja: „No, én elmegyek a nadrágomat lemeríteni.” És azután másnap elment, egy nagy csukát fogott. A csukája... Nővérkéjének mondja: „Nyers halat csinálj! A halacska hátát nekem, a halacska hasát nekem. Én lefekszem.” És lefeküdt. Fölébredtekor: „Hagytál nekem a hátából, a hasából?” Nővérke mondja: „Nem!” És a madárka megharagudott: „Elmegyek az erdei szellem-öreghez és nekiadlak.”

2. El is ment. Az erdei szellem-öreg házához érkezett, a ház tetőnyílásán benézett, az erdei szellem-öreg nincs otthon. A tűzhelyen kisütött zsíros fazék van. Odament, a kisütött zsírból evett, evett, zsírt evett, evett. És egyszer kint ... (oroszul: hogyan is) ... az erdei szellem-öreg sitalpának ütődése hallatszik. Akkor a madárka megijedt. A tűzhely mögé bújt. Amikor az erdei szellem-öreg belépett, mondja: „Ki evett az én zsíros fazekamból? Nosza, felszítom a tüzet, és bedugom azt a kályhába.” És a tűzgyújtáshoz fáért a kemence mögé nyúlt, és a madárkát kihúzta. „Ej, az anyád mindenét, én rögtön beduglak a kályhába.” Akkor a madárka megszólalt: „Rokon-bácsi, ne dugj be engem a kályhába, neked adom a nővéremet.” „No, hiszen, ha így, hát így. Ha most elmész, hogy találalak meg?” „Mentemben egyik szárnyammal vonalat húzok, másik szárnyammal vonalat húzok, azon a nyomon gyere!” És a madárka elment. A madárka hazaérvén mondja: „Az erdei szellem-öregnek adtalak.” A nővérkéje sír. A madárka mondja: „Ne sírj! Az ajtó mellett gyorsan egy gödröt csinálunk, és tüzes vasat teszünk oda.” Erre a nővérkéje abbahagyta a sírást. Elkészültek.

3. Egy idő múlva az erdei szellem-öreg megérkezett. Az ajtó kicsi, az ajtón nem fér be. A madárka megszólal: „Rokon-bácsi, hátrafelé, rokon-bácsi, hátrafelé!” A rokon-bácsi hol egyik, hol másik oldalával próbálkozik, végül behátrál. Egyszerűen leesett. A gödör fenekére, a tüzes vasakra esett. És ott elpusztult. A madárka a nővérével az erdei szellem-öreg gazdagságával-pénzével tovább él.

X.

pit'əṅkəliḡən-opisaḡən B

1. *pit'əṅkəliḡən-opisaḡən wālləḡən. t'u wāllin əj mətə latnə pit'əṅkəli ḡāwmil opilnam:* „liləḡ wāllmin tōwən jəḡi, ma wōrpam – aj jāwnəli wāll – , ma wōrpam nik māwətləm.” *pan wōrpəl nik t'i māwəttəḡ. il ālintəḡ, jākə jōwət, pan, p̄ir aləḡ tōwə t'i mən. temi tōwə jōwət, jəmat ənəl sārtilḡki tōwə lāḡ wōrpəla. pan lūwnə jākə tuwi, opilnam ḡāwmil:* „ma sārtil wālləm.” *opil jastəl:* „nūḡ al liwe! ma nōḡ kilamka nik tārtələm.” *pan pit'əṅkəlinə əj pālək nōḡ liwi, panə opil nōḡ kiləm latnə, opil p̄itəmtəḡ, panə pit'əṅkəli-pə p̄itəmtəḡ, pan pit'əṅkəli māḡk-iki k̄ātnam t'i mən. „māḡk-iki k̄ātnam mənləm!” t'u māḡk-iki k̄āta t'i jōwət. tōt jākə lāḡ, pōll'i putəli tōt āməsl. k̄ūc liw, p̄ajlanḡ woja jəkkən, panə əntə liw. panə t'āḡa pit'əṅkəli tōwə sōḡ pətə tōwə lāḡ, panə māḡk-iki t'i jōwət. lumpəl k̄āt owtiḡa pān, jākə t'i lāḡ. māḡk-ikinə panə tōt t'i miləmti. māḡk-iki jastəl:* „nūḡ kōjaḡi wōsən?” *māḡk-iki jastəl:* „ma nūḡat nik t'i tārtələm” *lūw wiḡəl:* „opem mələm, t'iw, t'iw, opem mələm t'iw, t'iw!” *t'u wiḡmal māḡk-iki il āsəl. māḡk-iki jastəl:* „ma os k̄ōlnə nūḡatenam jūləm?” *lūw jastəl, mətə:* „ləḡəlā s̄əḡəi əj p̄ajlanḡ pāl̄kəm il̄tə jār̄kəntəḡələm.” *panə il̄tə jār̄kəntəḡələmin t'i mən. māḡk-iki leḡəl:* c̄ārəḡḡa, p̄ajlanḡ il̄tə jār̄kəntəkələmal t̄āḡi.

2. *panə jākə jōwətmala opilnam ḡāwmil:* „al jisa – jastəl – nūḡat māḡk-ikija t'i mələm, al jisa, wōḡk wār̄ləmən, panə jaḡk-wāḡat-uc̄at pan kewi kera lū̄kəmtəliḡən.” *panə kera t'i lū̄kəmtəḡən, panə māḡk-iki əj mətə latnə t'āḡa t'i jōwət. was jastəl:* „k̄ōlnə lāḡtəḡ?” *əntə lā̄pəl. „pōcə təḡnam!”* *panə māḡk-iki kōḡḡə t'i kōrəḡ. kewrəm jaḡk-waḡat lū̄kəmti pit'əṅkəlinə. panə owəli kewijət məji. panə māḡk-iki tōt il̄ə wāləḡ. panə jaḡk k̄ānəḡnə tōwə tuwi. panə tūwətat ū̄li. pan t'i māḡk-iki tasət-wāḡət inam t'i wəjlal.*

X.

Madárka és nénje B

1. Madárka a nénjével él. Így élvén egyszer a madárka azt mondja a nénjének: „Már régóta nem ettünk, a nadrágom – van egy kis folyó –, nadrágomat lemerítem.” És a nadrágját le is merítette. Hazaérve lefeküdt, másnap reggel odament. Ahogy odaért, (látja, hogy) egy nagyon nagy szegény csuka oda bement a nadrágjába. És hazavitte, nénjének mondja: „Csukát fogtam (tkp. öltem)” Nővére mondja: „Te ne edd meg. Ha én fölkelek, megsütjük.” De a madárka egyik felét megette, és a nénje fölkeltekor megharagudott, és a madárka is megharagudott, és a madárka az erdei szellem-öreg házához ment. „Elmegyek az erdei szellem-öreg házához!” Az erdei szellem-öreg házába megérkezett, oda belépett, egy kisütött zsíros fazekacska van ott. Amint evett, szárnya zsíros lett, aztán nem evett. És bizony a madárka oda a sarokba bement, és az erdei szellem-öreg megérkezett. Sítalpát a ház tetejére tette, belépett. Az erdei szellem-öreg megérintette őt. Az erdei szellem-öreg mondja: „Te ki vagy?” Az erdei szellem-öreg mondja: „Én téged megsütlek.” Ő kiabál: „Nénémet adom, csirip, csirip, nénémet adom, csirip, csirip.” Erre a kiabálásra az erdei szellem-öreg elengedte. Az erdei szellem-öreg mondja: „Hát én hogyan jövök hozzád?” Ő mondja, aszongya: „Repülés közben szárnyam egyik felé(vel) vonalat húzok.” És vonalat húzva elment. Az erdei szellem-öreg nézi: valóban, mintha egy szárnyal vonalat húztak volna.

2. Hazaérvén nénjének mondja: „Ne sírj, – mondja – gödröt csinálunk, a vasnyársat és a kalapácsot a kályhába dugjuk. És a kályhába dugták, és az erdei szellem-öreg egyszer megérkezett. Hát mondja: „Hogyan menjek be?” Nem fér be. „Háttal erre!” És az erdei szellem-öreg hanyatt leesett. A tüzes nyárssal a madárka leszúrta. És a fejét a kalapáccsal ütötte. Az erdei szellem-öreget így megölték. És a kis tó partjára kivitték. És tűzben elégették. És így az erdei szellem-öreg gazdagságát-pénzét mind elvették.

XI.

əj jəʁsat

1. əj jəʁsat wǎllət. ləʁ kōw wǎltə kōjanə wuli, ləʁ wan wǎltə kōjanə wuli. əj latnə wōnta mənət. wōnta jōwtət, wōnt pətəʁa. t'ǎkə tūwət jōrəʁlət. tūwət əntə tǎjlət. t'et tūwət liw. t'u kǎt t'etti. „t'ǎkə, ənəl jeji, jǎŋkila, tūwət wīʁa. əj mūwəli-pə t'et wǎl?”

ənəlpɪ kə tōwə mən. temi tuš-punəŋ-kōwət-pun-iki tōt ǎməsɬ.

„t'ǎkə tūwətat mǎja.” „nūŋ jīs arəʁ, jīs mǎnt' mīnt'a, tūwətat mələm.”

„ma mūw tǎʁi jīs irəʁm, jīs muhtəm?”

sǎŋki, sǎŋki, kemə lūkəmti.

„jīs arəʁ, jīs mǎnt' əntə tǎjlən kuntə, əj pǎləkə jōwtəptəʁɬa!”

tūwtəŋ ǎmətɬi kūč ɪlməʁtəʁ, tōt katɬi.

2. „wəle tūwtəŋkə jəʁən t'i jǎŋkələma?” „mūw tǎʁi, jīs arəʁ, jīs mǎnt' muht'a, tōt tūwətat mələ. tūwtəŋ ǎmətɬi kūč ɪlməʁtəm, kemə kūč nūrəʁtəm, tōt katlojəm. sǎŋkojəm, sǎŋkojəm, kemə lūkəmtəjəm.”

„t'ǎkə, kūtəp jeji, os nūŋ jǎŋkila.”

kūtəppi kə t'ə mən. tow jǎkə lǎŋ. tuš-pun-kōw-pun-ikinam ǎwmiɬəl:

„t'ǎkə məʁat tūwətat mǎja. məŋ wōnta jūwəm jǎʁ, tūwətləʁ t'enə jūʁəw, tūwət jorəʁləw.”

„nūŋ jīs arəʁ, jīs mǎnt' mīnt'a, t'ut tūwətat mələ.”

„ma mūw tǎʁi jīs irəʁm, jīs muhtəm!”

tūwtəŋ ǎmətɬi kūč ɪlməʁtəʁ, kemə kūč nūrəʁtəʁ, tōt katɬi. sǎŋki, sǎŋki, kem lūkəmti.

3. „t'et wəle tūwtəŋkə jəʁən?”

„mūw tǎʁi tūwtəŋkə? mətə jīs arəʁ, jīs mǎnt' mǎnt'li, t'ut tūwətat məl. tūwtəŋ ǎmətɬi kūč ɪlməʁtəm, kemə kūč nūrəʁtəm, tōt katlojəm. sǎŋkojəm, sǎŋkojəm, kemə lūkəmtəjəm.”

„nin, jejiʁən, mūwat jīs arəʁ, jīs mǎnt' əntə tǎjləttən? sǎr os ma jǎŋkləm.”

t'et əjpi kujin t'ə mən. tōwə jǎkə lǎŋ.

„məʁat tūwətat mǎja. məŋ wōnta jūwəm jǎʁ, tūwət əntə tǎjləw.”

„nūŋ jīs arəʁ, jīs mǎnt' mīnt'a, t'ut tūwətat mələ.”

„əntə, mǎč kə ɬitot-kul lɪl, t'ut pɪrənə jīs arəʁ, jīs mǎnt' lūw kōɬnam mən!”

ja, t'u ikinə ɬitotat-kulat ɬipti.

4. „wəle, jīs arəʁ, jīs mǎnt! əj latnə ma wǎlləm. əj latnə təʁ t'ə wǎrəʁləm. t'ǎkə ǎŋkem sǎma t'ə pit. os ǎŋkem sǎma pitəm pǎri kōɬnə wǎrtəʁə? mətə, wutəŋ puʁəl wutpinam, wutpi wǎč wutpinam sučəm. jǎwəl-ǎlələt wəʁat. tem lapət wont kǎr tōt lǎlət. man təl jǎwtat, əj pōŋələ əjnam ɪlə kōʁɪlət. os t'u wont kǎr ǎwɪt mətɬi jǎkə

XI.

Három testvér

1. Egy apának fiai éltek. Hosszan éltek-e, ki tudja, röviden éltek-e, ki tudja. Egyszer az erdőbe mentek. Megérkeztek az erdőbe, az erdő mélyére. De megfélemedtek a tűzről. Nem volt tűzük.

Nem messze tűz ég. Ott van egy ház. „Na, bátya, menj, kérj tüzet. Ugyan ki lakik itt?” A legidősebb fiú odament. Szőrös-szakállú-hosszú-szakállú öreg ott ül. „Nosza, adj tüzet.” „Te régi éneket, régi mesét mesélj, akkor adok tüzet.” „Nekem honnan lenne régi énekem, régi mesém?!” Ütötték, verték, kilökték. „Ha nincs régi éneked, régi meséd, kotródj innen!” Ahogy a fiú felkapott egy tüzes parazsat, azon nyomban megfogták.

2. „No vajon szereztél tüzet ott járván?” „Ugyan honnan. Régi éneket, régi mesét kell mesélni, akkor adnak tüzet. A tüzes parazsat amint felemeltem, amint kifutottam, ott fogtak el. Ütöttek, vertek, kilökték.” „Hát akkor, középső testvér, most te menj.”

A középső fivér így elindult. Bement a házba. Szakáll-szőrű-hosszú-szőrű-öregnek mondja: „Nosza, adj nekünk tüzet. Erdőbe jött emberek vagyunk, de tűz nélkül jöttünk. Elfelejtettük a tüzet.” „Te régi éneket, régi mesét mesélj, akkor adok tüzet.” „Ugyan, honnan lenne nekem régi énekem, régi mesém!” A tüzes parazsat amint felemelte, amint kiszaladt, rögtön elkapták. Ütötték, verték, kilökték.

3. „No, vajon van tüzed?” „Ugyan, honnan lenne tüzem! Azt mondja, régi éneket, régi mesét mesélj, kapsz tüzet. Egy tüzes parazsat amint felkaptam, kiszaladtam, mindjárt megfogtak. Ütöttek, vertek, kilökték.” „Hogyhogy nincs nektek, bátyáim, régi éneketek, régi mesétek? Akkor most én megyek.”

Így hát a legkisebb fiú indult el. Belépett a házba. „Adj nekünk tüzet. Elindultunk az erdőbe, de nincs tűzünk.” „Régi éneket, régi mesét mondj, akkor kapsz tüzet.” „Nem-a, előbb a vendég eszik-iszik, azután jön a régi ének, régi mese. Az nem fut el!” Hát, az öreg étellel-hallal megette.

4. „Ime, a régi ének, régi mese: Egyszer én élek. Egyszer csak felébredek. Hát, ime, megszületett az anyám. Az anyám születési lakomáját hogyan készítem el? Hát csak a felső falu felső vége felé, a felső város felső vége felé mentem. Íjat-nyilat vittem. Hét erdei rénbika áll ott. Én rögtön lőttem, azok mind eldőlték. Ennek a hét erdei bikának a

իւտատ. օս տ'ս քարի լւտա-յիւնի'տա միւշաւի աճաթա? տօրամ արթտ քաջ աւր. քարի լւտա-յիւնի'տ, տ'ա յաջմանտ. այմաթա լաթնա արյալալաթ, տ'աճա յաթմ սաթա տ'ա քի. աթա, յաթմ սաթա քիթմ քարի ճօլնա աթաթա? աւտաք քալալ աւտքինամ, աւտքի աճ աւտքինամ սուճամ. յաւալ-հալալ աթաթմ. արթտ աօնտ ճաթ տօտ սալալ. մանա յալալ, տօա յալ ճօրալ. տ'ս աօնտ ճաթ հալալ յալալ տալալ. օս քարի լւտա-յիւնի'տա միւշաւի աճալալ? այ տ'ս տօրամ արթտ քաջ աւր. տ'ի քարի լւտմին-յիւնի'տմին սմս. տ'ս աթալ լալալալ մանամ յալնամ, աթալ մալալալ մանամ յալնամ, քանա յալնամ տ'ա յալալալ. յալ տօրամ մանամ աթա ալալ, նամ տօրամ մանամ աթա ալալ. այ լաթնա յալ տ'ի ճալնտ'ալնտմ, տեմ օա քալալ լալալալ. կալալալալ յալնամալ.

5. տ'աճա այ լաթնա տօաթա տ'ի ար ալալալ, ար ալալալ այնամ յօալ. կալալալ ար ալալալ այնամ յօալ. այ լաթնա ճօլալալալալալ: տալալ, ալալալ-սե'ալ. այ լաթնա մալալին ճօլալալալալալ կալալ յալալ, մա լօա ալալալալ տ'ի ճալալալալալ. տ'աճա այմաթա լաթնա քիթալալ կալալալալ կալալ յալալալ տ'ա ալալալալ. տ'եթ ճօլալալալալալ, այ մալալ սօճալ սե'ալ. տ'աճա տ'ալ յօալ, տ'ալ յալ յալալալալ. տ'ալ յալալ. յալալալալ յալ յալալալալալ...

տ'ս սալալալալալ տ'ի ճալալալալալ. տ'ալալ ալ, յալալ մանալ.

„նին, յեյալ, յիս արալ, յիս մալնտ' մալնտ'ա ճօլ աթա ալալալ. մանա տ'ի ճալալալ. ”

տ'աճա տ'ի յալ տաթա-ալալալ յալալ յալալ. տ'ի յալալ-տ'ալալալալ յալալ ալալալ.

húsát hazavittem. De a lakomára enni-inni kit hívjak? Torum-isten hét fiát hívtam. Azok a lakomát elköltötték, aztán hazamentek.

Egyszer csak észreveszem, hogy most meg az apám született meg. Na, nem, az apám születési lakomáját hogyan készítem el? A felső falu felső vége felé., a felső város felső vége felé mentem. Íjat-nyilat vettem. Hét erdei rénbika ott szalad. Rájuk lövök, elesnek. Húsukat hazaviszem. Hát a lakomára enni-inni kit hívjak? Megint a Torum- isten hét fiát hívtam. A lakomát evéssel-ivással megültük. Amaz nagy bálványszellemek módjára, nagy erdei szellemek módjára im fölfelé emeltettem. Alsó égbe mentemet nem láttam, felső égbe mentemet nem láttam. Egyszer felocsúdtam, hát fejfelé állok. Két lábam fölfelé.

5. Hát egyszer aztán ez a sok állat, a sok állat mind jön. Gyalog a sok állat mind jön. Egyszer csak hallom, bögnek, kiabálnak-hallatszik. Hát amint szépen kezdek odahallgatni. csontvégeim megcsikordulnak. Ám egyszer egy madárka a lábam között fészket rakta. Megint hallgatózom, valaminek a lépte hallatszik. Valaki idejött és felkapott. Ez az apám. Az apám felhúzott..."

A fiú agyonütötte a vak öreget. Vett a tűzből, tovább megy.

„Ti, bátyáim, régi éneket, régi mesét mesélő tudományt nem ismertek. De én agyonütöttem az öreget.” A fiúk az öreg gazdagságát-pénzét hazahordták. Ezzel a jóval-szerencsével élnek.

XII.

kat imiγən

1. *kat imiγən wālləγən. hoksəγ jəwən(nə) - mōkkəγ jəwənnə kat imiγən wālləγən. kit kātətnə wālləγən. kujəlpə lūwnam kātətnə wāllə. t'i wālləγən, hūlnam mājəltəγə jəŋkiłləγən. kāt'a t'i wōlγən, wōlγən, əj latnə əj imił lūw kūtəla lāγətləmat- pə əntəm. ɔntəlnə nōməksəl, mətə tājil kəčəγə jəγ. „ja, ma tōwə jəŋkiłləm. ”*

kat imiγən wālləγən. t'i wāltinnə, əj latnə əj imił nāməksəl: „kātək kə-pə mūk kōrasəp sār? əj mətə sōŋnam mənəm kāt'a sār. tem atəmnəmən wāltəmən. ” əj niγəla nōk əntə jastətəγ. panə əj mətə sōŋnam t'i mən.

2. *t'i mən, t'i mən, āntə kōw mən, āntə wan mən, əj latnə ittəγə jəγ, pətəγlətəγə jəγ. əj latnə māki āl āwtəm aŋkləta jōwət. t'i mən, mən, - tem āl āwtəm juγ aŋkləta jōwət, panə t'āka əj latnə sarnam lejəl, t'āka əj kāt tōt āməs. t'umint kāt āməs. t'ukim māi, ɔntəlnə nōməksəl, t'āka kūč mūwəli wālijat, lāŋləm panə t'etti jākə. panə jākə t'i lāŋ, jākə lāŋməla t'enə hārəγ wānčət jākə lāŋ. ɔntəlnə nōməksəl: „kūč mūwəli wāla!” jākə t'i lāŋ, temi əj imi, əj pīrəs imi jākən āməs. temi hāwəm: „āwət hoksəγ jəwən-mōkkəγ jəwənnə wāltə imi, nūŋ mūwəlinə wuγ? mūwəlinə təγə muh'ə?” „a lūw – hāwmiləl – lūw əj mətə tājila jōwətli mūwə!?” – jastəl.*

3. *temi əj imi tōwənə ləjəγ: əj kāt pālək pətəγləm, əj kāt pālək newi, pa āntpət jəmsi kāt pāləka kātəltəlləl, pa āntpət pəγi kāt pāləka kātəltəlləl. tōp namən, tōwənə wālə. ja t'et t'āka t'u iminə, t'u imi t'u mətə wārəl tōwə tərmət, t'u iminə litōtat-kulat wārenti, litōtat-kulat lipti. panə t'u t'i, t'u iminə āltə tājijat wāri. jastəl t'āka: „mātəm - mātən kuntə, ālintə, mətə.”*

4. *panə t'u imi ilə ālintəγ tōwə, t'u imi panə ālintəγ t'āka. əj latnə nōk kūč wārəγləγ, kuntintə kōtəl temi. t'u imi kuntintə kilmal tāj. temi əj t'u āntərlələnət nāripəl. pa āntəp jəmsi kāt pāləka kātəltəlləl, pa āntəp pəγi kāt pāləka. panə t'āka lūw nōk kil. ɔntəlnə nōməksəl: „t'āka nōk kiłləm. məntə ne wōsəm wəle.” t'u iminə os t'u kulat litōtat lipti. panə t'u imi lūwatilnam jastəl: „nūŋ wəle niγəγ pil - kujəγ pil kənčəγə mənələn, mətə. t'imint mətə ma kāt mūləm jāčənə t'et lek. jəmat jəm kūrmeŋ lek. t'u lek kōwit mənə. tam t'i mənələn, mənələn, məntənnə kōləm tājinə wiγiləlo. „e, təŋnam lejə! məŋ sākəŋət, məŋ wit'əŋət!” – nūŋ tōwnam al lejə! məntə wāra arjəla. kōləm tājinə wiγiləlo. panə t'u mənələn, mənələn, tam əj kātə jōwətlən. t'u kātə panə jākə lāŋə. jiməlmin jākə lāŋə. panə lejəllən, jəmsi kāt pāləkə t'imint kuləŋ-parəŋ, t'imint*

XII.

Két asszony

1. Két asszony él. A *nóksaη*-folyó-*mökkəη*-folyó partján két asszony él. Két házban laknak. Férfi nem lakik velük. Így élnek, időnként meglátogatják egymást. Amint így éltek, éltek, egyszer az egyikük a másik házat nem látogatja. Magában gondolja, talán megbetegedett. „No, odamegyek.”

Két asszony él. Így élven, egyszer az egyikük azt gondolja: „Ugyan, milyen az ember? Elmegyek megkeresni. Rossz egyedül élnem.” A másik asszonynak egy szót sem szólt, csak elindult valamerre.

2. Ment, mendegélt, sokáig ment vagy rövid ideig ment, egyszer beesteledett. Rásötétedett. Hamarosan az előző évben kivágott fatönckhöz érkezett. Tovább menvén abban az évben kivágott fatönckhöz érkezett. Ahogyan előre kitekintett, egy házat látott, valóban egy ház állt ott. Annyira fáradt volt, hogy azt gondolta magában: „Bárki is legyen bent, én bizony bemegyek.” Be is ment. Bemenvén takaratlan arccal lépett be. Gondolja magában: „Csak legyen itt valaki!” Amint bemegy, egy asszony, egy öregasszony ül odabent. Meg is szólalt: „Kedves *nóksaη*-folyón-*mökkəη*-folyón lakó nő, téged ki hívott? Miféle mese hozott ide téged?” „Na és – mondja – miért ne jöhetnék ide?!”

3. Az asszony körül néz: a kunyhó egyik fele sötét, a másik fele világos. A bölcsők egy részét a kunyhó jobb felébe hordja, a többi bölcsőt a kunyhó bal felébe hordja. Csak elől, ott él. Az öregasszony ételt-italt vett elő, jóllakatta vendégét, aztán fekvőhelyet készített a számára. Így szólt: „Biztosan elfáradtál, fekédj le, (aszongya)”

4. Az asszony mit tehetett, lefeküdt. Amikor fölébredt, már magasan járt a nap. Látja, hogy az öregasszony már felkelt. A bölcsőivel foglalataskodott. Egy részét a ház jobb oldalába hordta át, a többi a bal oldalba. A jövevény felkelt, gondolván: „Nosza, felkelek, hiszen mennem kell.” Az anyó étellel-hallal kínálta, és azt mondta: „Úgy látom, házastárskeresőben, férjkeresőben vagy. Íme, a házam mögött van egy ösvény. Jól kitaposott ösvény. Az ösvényen indulj el. Ahogyan mész, mentedben háromszor fognak kiáltani: <Hé, idenézz! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!> De te ne nézz oda! Csak az utadra ügyelj! Három helyen hívnak majd téged. Amint mész, megérkezel egy házhoz. Menj be, de eltakart arccal lépj be. Látni fogod, hogy jobboldalt piszkos, ócska bőröndök vannak. Ezek közül a bőröndök közül vegyél el egyet, rögtön fordulj ki vele, és hozd el. Baloldalt szép aranyos ládák állnak, de azokhoz ne nyúlj. Vegyél el egy piszkos, ócska bőröndöt, és gyere. Ugyanazon az úton gyere vissza. Amint jössz, megint kiáltani fognak neked: <*nóksaη*-folyó végén élő nő, *mökkəη* folyó végén élő nő, idenézz: szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!> Te ne nézz oda. Ha megjöttél, a bőröndödet tedd fel a tornác

čemotanət āmaslət. nūḡ tī čemotanəti əj čemotan wəja. panə kemnam kirəyla, tuwe. a pəyi kāt pāləkna sikkəḡ - sārḡəḡ suntukət āmaslət. tī suntukət al ḡōwaltila. tīt kulaḡ-parəḡ ōt čemotanəti əj čemotan wəja panə jūwa, panə əj tū likən kōwit pəḡinam təḡnam, jūwa panə. tam əj tū jūtannə, əj tāḡinə əj tāḡilana ətə wiḡiləlo. „nōḡsəḡ jəwən tōḡnə wālta ne, mōḡḡḡəḡ jəwən tōḡnə wālta ne təḡnam lejla: məḡ sākḡḡəḡ, məḡ wiḡəḡ. al lejla tōwnam, tam jōwəttəḡka čemōtan lāpəḡ owtiḡa nōḡ umte.”

5. pan t'āḡa tī mən. tū iminə tī pamili. tī mən, mən. čāpəḡḡa at, kōləm tāḡinə tī wikkətəli: „e, ḡōḡsəḡ jəwənnə wālta ne, ḡōḡsəḡ jəwənnə wālta ne! təḡnam lejla! məḡ sākḡḡəḡ, məḡ wiḡəḡ!” lūw pan āḡkrəmtəḡal. tōḡnam kūč āḡkrəmtəl - sām-pālkət, lul-pālkət. kōləm tāḡinə wikkətəḡli panə əḡnam āḡkrəmtəḡ. əḡnam āḡkrəmtəḡal. a t'et čajə tū kāta tī jōwət. čāpəḡḡa mən, mən, tū jāḡlal wiḡəm tāḡiḡa tū mən, kōwən-pə əntəm, kāta tī jōwət, panə t'āḡa, tū kāta jōwətmal latnə (tū imi jastəḡ: „nūḡ tam sumintəḡe jlətəčək tile, tōwəḡ jāḡə lāḡa!”) lūw ḡarəḡ wānčət t'enə jāḡə lāḡ. t'āḡa tōt kirəḡləl, lejəl, čāpəḡḡa jəmsi kāt pāləkna kulaḡ-parəḡ čemotanət āmsilət. pə kāt pāləkna tīmini sārḡəḡ suntukət āmaslət. jəmat sikkəḡəḡ tōwa! ōntəlnə nōməḡsəl: „tāḡa tīt man! panam pamilən, kulaḡ čemotanət mūwat wəllam! ma sikkəḡčək ōt wələm, suntukəti wələm.” panə t'āḡa, tū pəyi kāt pāləkna wālta əj suntukliḡi tī ḡarkəmtəḡ. jəmat sikkəḡ sārḡəḡ suntuk. sārəḡ kemnam kōlat tuwtəḡ. panə tī tuwtəḡ kem. kem pitmala panə nōḡ tī kuntəmtəḡ. tī tuwtəḡ, tī tuwtəḡ. tī pəḡinam mənmal, əj tūtlaalnə os wiḡli: „təḡnam āḡkrəmtəḡ! təḡnam wōləmtə, məḡ sākḡḡəḡ, məḡ wiḡəḡ!” lūw āḡkrəmtəl. tī mən, mən, panə tū pīrəs imi kāt kānəḡa-pə jōwəttəḡə jəḡ, panə ōntəlnə nōməḡsəl: „əntə, tem čemotan əntə mūwəli tāḡal? t'ekim laḡərt.” lūwnə pan čemotan jāḡlitaḡə tī wāri, əntə mūwəlinat mūw? mūw kōčəḡnat, mūwəlinat čemotan - jlə tāwrəm suntuk - lūwnə panə jāḡlitaḡə tī wāri tāman wəsəli. panə wərat t'orəmtəḡ, t'āḡa ōntəlnə nōməḡsəl: „tāḡa oš mūw aḡkenoš?” panə os tī kuntəmtəḡ.

6. tī mən, mən, pəḡinam mən. tū imi kāta jōwət, tū iminə partmal sāḡi tū suntukəl sārəḡ kōlat lāpəḡ wānčə ōwtiḡa nōḡ pīḡəttəḡ. jəmat laḡərt, nōḡ uməttəḡ. panə tūt pīrnə jāḡə tī lāḡ, tū pīrəs imila. jāḡə lāḡmala tū pīrəs imi kōlat čəliləḡ lūwat. ūlral əḡnam atəm kōlat jəḡ. tū imi pan ḡāwəm: „e - jastəl - ḡōḡsəḡ jəwən tōḡ ne! mōḡḡḡəḡ jəwən tōḡ ne! kōw arəḡ, kow māḡt' əntə tuwma tāḡi!” ōntəlnə nōməḡsəl: „tūt ōləḡ mūwəli kōl? tū wāḡ wōli, tū iminə t'et litotat-uč lipti, čajə-uč jeḡəlti, āltə lātət wāri. jlə ālintəḡ. panə aləḡḡə jəḡəm latnə nōḡ tī wāḡəḡḡə. tū pīrəs imil kuntinta

tetejére.”

5. Az asszony ím elment, ahogyan az anyó tanácsolta. Ment, mendegélt. Valóban, három helyen hívták: „Hé, *nőkəŋ*-folyón élő nő, *nőkəŋ*-folyó élő nő! Idenézz! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk! Ő oda is nézett. Ahogy odapillantott, mit lát: fél szemet, fél száját. Háromszor kiáltottak, mindannyiszor odanézett. És ím, valóban megérkezett a házhoz. Valóban, ahogy ment, a kiáltás után már nem sokáig kellett mennie, s a házhoz ért. Amikor megérkezett (hiába mondta az anyó: <Húzd lejjebb a kendődet, úgy menj be>), csupasz arccal lépett be. Ahogy befordult, körülnéz, valóban jobboldalt ütött-kopott ócska bőröndök állnak. A másik oldalon meg aranyozott, gyönyörű ládák. Bizony nagyon szépek! Azt gondolja magában: „Becsaptál, öreganyám! Miért vegyek egy ócska bőröndöt! A szebbikből választok, a ládákból veszek egyet.” És ím egy baloldalt lévő ládikót választott ki. Nagyon szép, aranyos láda. Gyorsan ki is vitte. Amint kivette, a vállára emelte és csak vitte. A visszaúton megint hallotta a kiáltást: „Idenézz! Pillants ide! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk!” Odanézett. Ment, mendegélt, már az öreganyó házához közeledett. Gondolja magában: „Ugyan mi van ebben a ládában? Olyan nehéz.” Megpróbálta kifeszíteni a ládát. De mivel? Késsel-mivel piszkálta a bőröndöt – bezárt ládát – hát a kulcslyukból vér folyt. Legott abbahagyta. „Mi az ördög?” – gondolja magában. Megint a vállára vette a ládát.

6. Ment, ment, visszafelé ment. Az öreganyó házához érkezett. Az anyó tanácsa szerint ládáját a tornác tetejére tette. Nagyon nehéz volt, ahogy felemelte. Aztán bement az anyóhoz. Az anyó szomorú volt miatta, látszott az arcán. Így szólt: „*nőkəŋ*-folyó forrásvidéki nő, *mőkəŋ*-folyó forrásvidéki nő! Lám csak, nem hoztál hosszú éneket, hosszú mesét!” „Hát ez meg mit jelent” – gondolja magában a nő. Kis idő múlva az anyó étellel-mivel etette, teával-mivel itatta, fekvőhelyet készített. Lefeküdtek. Reggelre kelve az asszony felébredt. Mintha az anyó már régen felkelt volna! Egyes bölcsőket a ház jobbfelébe hurcol, másokat a bal félbe. Az asszony meg azt gondolja: „Mennem kell!” Az anyó megetette étellel-itallal, ő meg elindult. Búcsúzóul még így szólt az anyó: „Ha lefekszel, ezt a saját keziddel-lábaddal elvett ládikódat rakd magad mellé.”

kiłmal tãyi! pa åntpæt jãmsi kãt pãlaka kãtãltãllal, pa åntpæt pãyi kãt pãlaka. panã t'ãķa alãķķa jãķãma õntãlnã nõmãķsãl: „ma wãle mãntã ne wõsãm!” t'u iminã litõtãt-ķulãt lĩpti, panã t'et t'ã mãn. t'u imi jãstãl: ja-a, t'u nũķ wãķãm, nũķ nũķnam kõĩat-ķĩrat wãķãm suntuke, ãlinta latnã tãm, ķutķena imte tõw.

7. *ja, t'et pan t'ã mãn. t'ãķa mãntãlnã t'ũkim laķãrt. õntãlnã nõmãķsãl: „tam laķpil tõw sãrhi wãķat tãlãl. jãķã õlãķ jõwtãntem!” t'it ķõw mãn, mũw wan mãn. panã t'u ķutãla t'ã jõwãt, ķutãla jõwãt, t'ũkim mãt. t'ãķa t'u ãlintmal latnã t'u suntukãl ķutķãla umãttãķ, wãlijã. tem t'u wãr wõli.*

8. *os tõm niķãla mãĩt' mãn. aj kãt puķãl ķãriķat wãllãķãn. õntãlnã nõmãķsãl: ma t'u aj niķem t'it tãķ lãķãtãlãt pã åntem. t'it õlãķ mũwãli wãrãl? sãr aj niķem ķãta lãķãtãlãm. mũw ķãĩt'ãķ par jãķ, wãs ķõti jãķ?” panã t'ãķa aj niķãl ķãtnãm t'ã mãn. ajãl ķãta jãķã t'ã ãĩ, owpi t'i punčãķ, temi aj sãm pãlãķ mãńķ iki kãt mul jãčãnã tõt ãmãsl. temi aj niķãl lõwi ķãriķal najnam lãll'ãt, jãķķa ķãritãt, aj sãm pãlãķ mãńķ iki tõt ãmãsl. tõķnã ããwãm: „ma ajpa litã wãr-ńãrãķ pulãli os t'et wãllãl. tãyi.” panã lũw t'u ķãĩt'ãķintãķ panã owpi tãwrãmtãtãķ, panã ķutãlnãm nũrãķãķ. t'ãķa õntãlnã nõmãķsãl: „t'ãķa wõltã kim åntem. ma mãta sõķnam mãnãlãm. tãm t'i mãńķ iķinã ķõõlnãm åntã tulõķãm.” panã t'ãķa lũw wãrãksãķ-pãńķãntãķ panã aj mãta sõķnam t'ã mãn. ķũrķãlnã t'i tuwi. õntãlnã nõmãķsãl: „mãta tãyiñã õlãķ mãta ķãntãķ ķõ õķãķãlãm. ķãntãķ ķõ pã mũķ ķõrasãp?” aj mãta sõķnam pan t'i mãn. t'i mãn, ãntã ķõw mãn, ãntã mũw wan mãn. aj latnã ittãńķ jãtãķ jãķ. t'ũkim mãtmin atãmãķ jãķ.*

9. *t'ãķa aj latnã mãķi ãlnã ãwtãm ańķlãta jõwãt, ķãntãķ ķõ ãwtãm juķ ańķlãta jõwãt. mãta kim mãn - tem ãlnã ãwtãm ańķlãta jõwãt. tõwã nõmãķsãl: „ķãt ķõwãn åntem wãle. lũw mãtli wãl.” a t'i mãn, mãn, t'ãķa sãrnã aj kãt tõt ãmãsl. t'ãķa nõmãķsãl: „ķũč mũwãli pã wãla, jãķã lãķãlãm. tem mãtmin t'ã tõrãm pãtãķ jãķãm! jãķã lãķãlãm, ķũč mũwãli wãlijãt!” a panã t'ãķa jãķã t'ã lãķ t'u ķãta. temi pĩrãs imi aj t'u åntpãtnãt lãķķãl. pa åntpæt jãmsi kãt pãlaka ķãtãltãllãl, pa åntpæt pãyi kãt pãlaka ķãtãltãllãl. a lũw jãķã lãķ panã tõwã imãl. t'u iminã pãt'ãķat-ũč wãri, pãt'ã wãrķãn. nõķsãķ jãwãn tõķ ne! mõķķãķ jãwãn tõķ ne! wãle mũwãlinã tãķ irķõ, mũwãlinã tãķ muĩt'õ?” „a ma, t'ãķa – jãstãl – ajnam atãlemnã – jãstãl – ķãntãķ ķõ pã åntã wujilãlãm. õntãmnã tõwãnã nõmãķsãlãm: aj mãta sõķnam mãnãlãm. ãičĩ ajmãta tãyiñã ķãntãķ ķõ wãl. atãmnãm wãllãm.” t'ãķa t'u imilinã čãķat wãrãmti, litõtãt wãrãmti, litõtãt lãķķãmti. lĩķķãńķĩt'ķãn, t'u iminã ãltã lãtãt wãri. aj imi jãstãl: „nũķ, mãtãm ne, ãlintã.” t'u imi pã ãlintãķ.*

7. Így hát az asszony elindult. Mentében olyan nehéznek érezte a ládát, hogy azt gondolta magában: „Biztosan arany pénzzel van tele. Bárcsak hazaérnék már!” Hosszan ment-e vagy röviden ment, egyszercsak hazaért. Mire a házához ért, nagyon elfáradt. Amikor lefeküdt, a ládikóját maga mellé fektette. Ez így történt.

8. Most a másik asszonyról szóljon a mese.

A két asszony egy faluban élt. A másik nőnek egyszer eszébe jutott, hogy már régen nem látta a barátnőjét: „Ugyan mit csinálhat? Bemegyek hozzá. Csak nem beteg? Mi lehet vele?” A barátnője házához ment. Ahogy belép, nyitja az ajtót, hát a ház hátsó felében a szent helyen egy félszemű emberevő erdei szellem ül. A barátnője csontjai meg a tűz fölött nyársra húzva állnak. „Nocsak – szólal meg az erdei szellem – úgy látszik, hogy van itt még véres-porcogós jó falatocskál!” Az asszony úgy megijedt, hogy becsapta az ajtót és hazafutott. Azt gondolja: „Itt nem élhetek tovább. Elmegyek valahova, különben az erdei szellem elpusztít engem.” Összecsomagolt, felöltözött és útnak indult. Vitte a lába. Gondolja magában: „Valahol csak emberre akadok. Ugyan milyen az ember?” Valamilyen irányba elindult. Ment, mendegélt, hosszan ment vagy röviden ment, egyszercsak beesteledett. Az asszony elfáradt.

9. Egyszercsak tavaly kivágott fatöncökhöz ért, ember vágta fatöncökhöz ért. Tovább ment – idén kivágott fatöncökhöz jutott. „Most már talán nincs messze a ház – gondolja – bizonyára él itt valaki”. Ment, mendegélt, hamarosan feltűnt egy kunyhó. Azt gondolja: „Bemegyek, bárki is lakjon itt. Ilyen fáradtan értem a világ végére! Akárki is lakik itt, bemegyek.” És belépett a házba. Az öreganyó ismét a bölcsőivel foglalatzkodott. A bölcsők egy részét a ház jobb felébe húzkodta, más részüket a bal félbe. Az asszony bemegy, leül. Köszönt, köszöntötték egymást. Kérdi az anyó: „*hōksəŋ*-folyó forrásvidéki nő! Mi énekelt ide téged, mi mesélt ide téged?” A nő így válaszolt: „Egyedül vagyok, még embert sem látok. Azt gondoltam, hogy útra kelek, valahol csak emberre lelek. Rossz egyedül élni.” Az anyó teát főzött, ennivalót készített, megterített. Ettek-ittak. Az anyó fekhelyet készített és így szól: „Feküdj le, fáradt asszony.” Az asszony lefeküdt.

10. əj latnə nōk̄ kũč wārəɣləɣ, t'ǎk̄a temi kemən əjnam jǎk̄ə k̄ōtəl. temi p̄irəs imil k̄untintə k̄ilmal tǎyi, əj t'u ǎntərlalnat lǎjɣəl. pə ǎntpət jəmsi k̄āt pāləka k̄ātəlɬəlləl, pə ǎntpət pəyi k̄āt pāləka. tōwənə lǎjɣəl. panə t'ǎk̄a t'u iminə litotat k̄ulat wārənti. likkən - jiñt'ən, panə t'u iminə t'i pamilɬi. t'u imi hǎwmiɬəl: „t'et ma k̄āt pālcamnə k̄ūrməŋ lek. jəmat jəm k̄ūrməŋ lek. t'i lek k̄ōwit mənə – jastəl. – tām t'i mənɬən, mənɬən, k̄oləm tǎyinə wiɣiləlo. tām nūɣatena jastələt: < təɣnam ǎŋkrəmta! təɣnam wōləmta! məŋ sǎkkəŋət, məŋ wi'təŋət wōsuw! > nūɣ əl leɣla. k̄oləm tǎyinə tām wiɣiləlo. tām t'ut p̄irə mətə k̄ōwit tǎyi mənɬən, k̄āta jōwətɬən. t'u k̄āta jǎk̄ə lǎŋə, tōt əjmətɬi pə ǎntem sǎmti. əj k̄āt pālək̄nə čemotanet ǎməslət, pə k̄āt pālək̄nə sǎrñeŋ suntukət ǎməslət. nūɣ tām jǎk̄ə lǎŋə. panə jiməɬmin jǎk̄ə lǎŋə. panə k̄uləŋ-parəŋ čemotanəti əj čemotan wəja. tōt sǎrñeŋ suntukət ǎməslət, t'utət əl hōwalɬila, panə t'utenat kem karimɬa, tām pan jūwa.”

11. ja, t'et t'ə mən, t'i imi pamilmal sǎyi, čəpəŋk̄a, t'u imi k̄āti t'umint k̄ūrməŋ lek. t'u k̄ūrməŋ lek k̄ōwit t'ə mən. t'i mən, mən, t'ǎk̄a čəpəŋk̄a, əj latnə wiɣiləɣ t'ə wəri: „t'ǎk̄a təɣnam leɣla! məŋ sǎkkəŋət! məŋ wi'təŋət wōsuw!” lūw ǎntə ǎŋkrəmtəl, tōɣpi wǎɬə sumintəɣəl pālək̄ iɬə hǎrimtəɬtəɣ. t'enə k̄oləm tǎyinə wiɣilɬi, wičipə ǎntə ǎŋkrəmtəl. čəpəŋk̄a, ti mən, mən, k̄āta t'ə jōwət. panə hət'əlikkə jǎk̄ə t'i lǎŋ. jiməɬmin jǎk̄ə lǎŋ. jǎk̄ə lǎŋ, leɣləɣəl, temi čəpəŋk̄a jəmsi k̄āt pālək̄nə t'imint k̄uləŋ-parəŋ čemotanət ǎməslət, pəyi k̄āt pālək̄nə sǎrñeŋ, sikkeŋ t'imint suntukət ǎməslət. ǎntələnə nōməksəl: „ma mūwat t'i sǎrñeŋ ǎtət jəmnəm wəllam!” t'u iminə par[t]mal əjmətə k̄uləŋ-parəŋ čemotan - lakšiti əj čemotan iɬməɣtəɣ. panə kemnam karimtəɣ, t'utnat kemə pit panə pəɣinam likəl k̄ōwit itpə mənəl. t'u mənɬalənə, t'ǎk̄a əj t'enə k̄oləm tǎyinə wiɣilɬi: „təɣnam ǎŋkrəmta! təɣnam wōləmta! məŋ sǎkkəŋət, məŋ wi'təŋət!” lūw ǎntə ǎŋkrəmtəl.

12. t'et p̄irəs imi k̄āta jōwət, čemotanəl lūwnə lǎpəŋ ǎwtija nōk̄ lǎk̄k̄əmti. t'utlat jǎk̄ə lǎŋ t'ǎk̄a panə, t'ǎk̄a t'u iminə k̄untinta litotat wārmal tǎyi, panə t'u imilnə litotat lǎk̄k̄əmti. jastəl: „litəɣə pə jəɣən, ǎntə, hǎmrəɣ k̄ātəl...” t'u imilɬi t'ukim jəm! t'et likkən - jiñt'ən. panə ǎɬtə tǎɣjat wəri, t'u imilnə: „ǎɬinta – jastəl –, mǎtəm ne.” panə t'u p̄irəs imil pə ǎɬintəɣ. əj latnə əɬəŋ nōk̄ t'i wārəɣləɣ, temi p̄irəs imil k̄untinta k̄ilmal tǎyi! ǎntələnə nōməksəl: „temi mǎrə pə ǎlləm.” lūw pə nōk̄ lūk̄. t'u imilnə t'et os litotat umti. t'u imil pan jastəl: „ja, t'et jǎk̄ənam mənɬən. jǎk̄ə jōwəttə latnə t'i čemotinən tām, ǎɬintta latnə tōw ǎsəm ulɣəna imte. tām k̄ut'həna imte. tām nūɣatena mətlikkə jəɣ, ǎntə jək̄ k̄untə - ǎntə.” a t'et liwmal - jeñt'mal p̄irə panə t'ə mən. t'u čemotanəl t'ə wəjtəɣ. əj t'u k̄utəlnam t'ə mən.

13. t'ə mən, mən, ǎntə, k̄ōw mūwə, ǎntə wan mūwə mən, k̄utəla t'ə jōwət. jǎk̄ə jōwət, t'ǎk̄a liwmal - jeñt'mal p̄irə, t'ukim mǎt, ǎɬintəɣ. panə t'u čemotinəl, t'u iminə par[t]mal sǎyi panə k̄ut'həla uməttəɣ. əj latnə ǎtə nōk̄ t'i wārəɣləɣ, ǎntələnə nōməksəl: „tem ma mǎrə pə wōjəmtəjəm. tem əjnam jǎk̄ə k̄ōtəl.” nōk̄ k̄ũč iməl, kemnam mənɬəɣə k̄ũč jəɣ, pə tǎɣja pə wǎk̄k̄intəl. kemən pətəɣɬem. jǎk̄ə t'i ləŋ, temi lūk̄ k̄ut'həlnə t'imint sǎrñeŋ iki tot ǎɬəl, t'umint temi iki tōi ǎɬəl. t'ǎk̄a t'utəla iɬə ǎɬintəɣ panə. t'ǎk̄a əɬəŋ nōk̄ t'i p̄iɣən. t'ǎk̄a mūw jəɣlən, mūw aɣk̄ilən hūla məjiɣən. t'umint tišəllɬi wi'təp k̄o, t'umint k̄ātəllɬi wi'təp k̄o. itpə ǎntə t'uñinat - jəminat wəlləɣən. t'u p̄irəs imi lūw p̄əɣəl, mūwəɬil ǎntə, tōwə məj. ja t'ə, osə!

10. Amikor felébredt, már mindenütt világos volt. Úgy látszik, az öreganyó már régen fent volt. A bölcsökkel szorgoskodott. Egyeseket a ház jobbfelébe hurcolta, másokat a baloldalra. Úgy sürgölődött. Ételt-halat készített. Ettek-ittak, s az öreganyó így tanította vendégét: „A házam mögött van egy út. Nagyon jó kitaposott ösvény. Indulj el azon az úton. Amint mész, háromszor fognak kiáltani neked: < Idenézz! Pillants ide! Szépek vagyunk, gyönyörűek vagyunk! > De te ne nézz oda. Három kiáltás lesz. Utána még mész valameddig, és egy házhoz érsz. Menj be a házba, semmit sem fogsz látni. A ház egyik felében bőröndök lesznek, a másik felében aranyozott ládák. Menj be oda, de befedett arccal menj be. Az ócska, ütött-kopott bőröndök közül válassz egyet. Aranyozott ládikók is lesznek ott, de azokat meg se érintsd. Azon nyomban fordulj ki, és gyere vissza.”

11. Az asszony elindult. Amint az anyó mondta, valóban, a házatól egy kitaposott ösvény indult. Ezen az ösvényen ment az asszony. Ment, mendegélt, valóban egyszerre kiáltás hallatszott: „Hé, nézz ránk! Szépek, gyönyörűek vagyunk!” De oda sem pillantott, a kendőjét még lejjebb húzta. Háromszor kiáltottak, de egyszer sem nézett oda. Valóban, amint ment, mendegélt, egy házhoz érkezett. Óvatosan belépett. Eltakart arccal lépett be. Körülnézett, s valóban jobboldalt ócska, ütött-kopott bőröndök voltak, baloldalt gyönyörű, aranyozott ládikók. Így gondolkozott: „Ugyan minék vegyem az aranyos ládikát?” S ahogy az anyó parancsolta, egy ütött-kopott, rossz bőröndöt emelt föl. Azon nyomban kifordult, és visszafelé indult az ösvényen. Visszaúton szintén három kiáltást hallott: „Idenézz! Pillants ide! Szépek, gyönyörűek vagyunk!” Nem nézett oda.

12. Amikor megérkezett az öreganyó házához, a bőröndjét a tornác tetejére tette. Belépett. Az anyó éppen elkészült az étellel és megkínálta az asszonyt, mondván: „Bizonyára megéheztél. Egész nap...” Ez az anyó olyan jó! Ettek, ittak. Azután fekvőhelyet készített: „Feküdj le, fáradt nő” - mondja. És az öreganyó is lefeküdt.

Amikor az asszony reggel felébred, látja, hogy az anyó már fent van. Gondolja magában: „Ilyen sokáig aludtam.” És felugrott. Az anyó megint ételt rakott elé. Azt mondja: „Akkor most hazamész. Ha hazamész, a bőröndödet lefekvéskor tedd a párnád mellé. Magad mellé fektesd. Lehet, hogy valamivé válik számodra - ha nem, nem.” Így miután ettek, ittak, az asszony elindult. Vitte a bőröndjét is. Haza igyekezett.

13. Ment, mendegélt, hosszú ideig ment vagy rövid ideig ment, a házához érkezett. Be-ment, evett, ivott, nagyon fáradt volt, lefeküdt. A bőröndöt az anyó utasítása szerint maga mellé fektette. Egyszer éjszaka felébred, gondolja magában: „Milyen sokáig aludtam. Itt bent már világos van.” Felül, ki akar menni, botladozik. Kint sötét van. Bemegy, az ágya mellett egy arany férfi fekszik. Egy sugárzó férfi alszik ott. Ő is lefeküdt mellé. Reggel fölkeltek. Vajon az apjuk vagy az anyjuk adta őket egymásnak. A férfi olyan szép volt, mint a nap és a hold (Holdas ábrázatú szép férfi, napos ábrázatú szép férfi). Boldogságban, szerencsében (gazdagságban) éltek tovább. Az öreganyó a saját fiát adta oda. Ennyi, vége!

XIII.

ajpi pāṅpanā śōpārki

1. *ajmat[a] latnə tōrəm k̄ān wāl. k̄oləm pāṅ tājal. t'u pāṅilnam, t'u wōlət, wōlət, ajmata latnə jastəl: „nəṅ, t'āk̄a, ənəlxə jəṅtəṅ, uše ne wətə kima jəṅtəṅ jāvəl-ńāl wəjitəṅ panə jəwtittən. k̄ōja ńuləl k̄ōlə k̄ōṛəl, panə t'u tāṅinə ne t'ə wəjitəṅ. ”*

panə ənəlp̄i lel sar jāvət, ńāl. t'u ńuləl ənəl t'ōras k̄o k̄āt al owtija k̄ōrəṅ. ńuləl ənəl t'ōras k̄o āwinə nōk̄ wəji. k̄ūtəppi pāṅəl ńāl-lāṅk jāvət. aj t'ōras k̄o k̄āt al owtija k̄ōrəṅ. aj t'ōras k̄o āwinə ńuləl nōk̄ wəji. t'u ajpi mata pāṅəl t'u jāvət, k̄ōlnam ānta ōwəranam mən panə ānta k̄ōlnam k̄ōrəṅ, k̄ōjaṅinə wuli. panə t'u lāṅklal kənčəṅə mənət.

2. *mənət, mənət. t'u ənəlp̄i pāṅəl ənəl t'ōras k̄o k̄āta jōwət. k̄ūtəppi pāṅəl aj t'ōras k̄o k̄āta jōwət. os ajpi pāṅəl, jəmat ajpi, ajmata k̄ōra jōwət. jəṅkkəṅ t'umint k̄ōr. t'u k̄ōrnə temi opit owtija tōwə k̄ōrəṅ, t'u ńuləl. panə ilnam tilmal tāṅi. ānta k̄ōlnam tili? panə mən, mən, čimlali, tāṅitlənə t'umint pom l'umi k̄ātəli ōjəṅtəṅ. t'u pom l'umi k̄ātəlija jāk̄ə lāṅ. tem śōpārki tōt newriləl. jāk̄ə lāṅmala śōpārki tōt jāčənə newriləl. panə pəsan t'umint, jəmat t'umint. jəṅṅə učija litotat umti. pan t'u litotat umti. čaj uč jinh' panə mən. čajə, jlə iməltə k̄o!*

3. *śōpārki tōwənə jastəl: „ńūṅ, ōt, pāri wārtinka. ńūṅ mənə, ma p̄irnə jūləm. panə aj latnə t'umint sūj, učija əjsōṅnam məṅ tāṅərtəṅ jəl. əntə tāṅərtəṅ jəl, ōt, t'umint tarəm sūj sūjməṅləl. məsməta pātəlitə sūj. ńūṅ al k̄ānt'əkinta. jay əjnam kemnam ńūṛəṅləl. ńūṅ al ńūṛəṅta. kem k̄ūč l'iwətələt, ajmata wār pə əntəm. panə jāk̄ə lāṅləl. os imələlət, os jəmat litəṅ, jənt'təṅ jətilkə, os aj t'u sūj os əjpa sūjməṅləl. ńūṅ ət'ə kemnam al ńūṛəṅta. jay lūwə ńūṛəṅləl. jak k̄ūč ńūṛəṅləl, ajmata wār pə əntem. panə tōwənə jastələt: „t'āk̄a, os kemə əntə mənluw. t'it k̄oləməṅə ōttalkə, t'it urašləlojəw.” nu, āməsləl. k̄oləməṅə ajmata latnə t'i, aj tōwənə t'u sūjṅə jəṅ. əjsōṅnam k̄āṅəṅəl. panə ńūṅ t'u latnə t'ə ńūṛəṅta, k̄oləməṅə t'umint sūjəl lirti pitalkə. jəṅ wōkkəṅ mata jəṅə katləṅəllo, aj t'u arit ńūṅ mənə panə kemə l'iwta. kem k̄ūč l'iwətələn, ma t'i jōwətləm.”*

4. *panə t'u k̄o tōwə tōt k̄ul. aləṅ nōk̄ k̄ūč wāṛəṅləṅ, tem munt k̄ōjaṅi litot uč wāṛəntəṅ. pəsanət učət kewrəmət, čajət učət. nōk̄ kil, čaj jinh' t'. panə čiməl tōt wōl, panə mən. t'u jāk̄ə jōwətmal aj jakkələnə ńāṅli: „ńūṅ ja lūw, aj pāṅ, ōt, məsməta śōpārki-parəpətnə ńulən nōk̄ wəji?” t'u aj pāṅ ajmata ōt pə əntə jastəl. t'u mətə p̄irnə os t'u leliṅən ōt niṅkənnat jōwəṅən. t'u pāri wārtəṅə jəṅmila. t'u jay pāri wāṛət. t'i jənt'təṅ, litəṅə jəṅət, əjpa āṛləṅ litotət. panə t'u pāri wāṛmilnə...*

XIII.

A legkisebb fiú és a béka

1. Élt egyszer Torem kán. Három fia volt. Amit így élnek, éldegélnek, egyszer így szól: „Ti már nagyok vagytok, itt az ideje, hogy megnősüljete. Fogjatok íjat-nyilat, és löjétek ki. Akinek a nyila ahova esik, onnan házasodjatok.”

Először a legnagyobb bátya lőtt egy nyilat. Nyila egy gazdag kereskedő tornáca tetejére esett. A gazdag kereskedő lánya találta meg a nyilat. A középső fia lőtt egy tompa végű nyilvesszőt. Egy kisebb kereskedő tornácára esett. A kis(ebb) kereskedő lánya vette föl a nyilat. A legkisebb fia a tompavégű nyilvesszőt amint kilötte, valahova vagy magasra ment, vagy sehova sem esett, ki tudja. És elmentek megkeresni a nyilukat.

2. Mentek, mendegéltek. A legidősebb fia megérkezett a gazdag kereskedő udvarába. A középső fia a kis(ebb) kereskedő házába ment. A legkisebb fia meg valamilyen (ritkás erdővel borított) mocsárhoz ért. Amolyan vízenyős mocsár. Azon a mocsáron egy zsombékra esett, a nyila. És mintha valaki húzta volna. Ugyan, hova húzzák? Ment, ment, kis idő múlva egy helyen egy apró fűkunyhót talált. Abba a fűkunyhóba belépett. Egy béka ugrál ott. Amint belépett, középen egy béka ugrál. És egy szépen megterített asztal, tele rakva étellel. Étél volt odatéve. Teát-mit ivott és elment. Nem, ülve maradt!

3. Azt mondja a béka: - „Te, amikor a lakodalmat ülitek, te menj haza, én később jövök utánad. Egyszer csak hatalmas zaj támad, mindenfelé remegni kezd a föld. Nem remegni kezd, hanem olyan erős zaj hallatszik. Valami furcsa zaj. Ne ijedj meg. Az emberek mind kiszaladnak, de te ne szaladj ki. Amint kifutnak, kint semmi sincs. Aztán bejönnek, ismét leülnek, enni, inni kezdenek, ez a hang megint felhangzik. Te most se szaladj ki. Az emberek hadd fussanak ki. Amint a nép kiszalad, semmi sincs. Erre azt mondják: „Újra ugyan ki nem megyünk. Ha harmadszor is [felhangzik a zaj,] csak képzelődünk”. No, leülnek. Harmadszor egyszer megint zaj támad. Minden rázkódik. Akkor te szaladj ki, amikor harmadszor olyan zaj támad. Tíz legerősebb ember akar feltartóztatni, de mégis menj ki, fuss ki. Amint kiérsz, én akkor jövök.”

4. A fiú ott töltötte az éjszakát. Reggel, amikor fölébred, valaki már korábban elkészítette az ételt. Az asztalon meleg étel, tea, miegyéb. Fölkelt, megteázott. Kicsit még ott volt és elment. Hazamenvén, szülei nevetnek: „Csak nem valami béka vette föl a nyiladat, kisfiam?” De ő semmit sem válaszolt.

Azután a bátyjai is megjöttek a feleségükkel. Amikor a lakodalomhoz készülődtek... Az emberek lakomát készítettek. Enni, inni kezdtek, mindenféle finom ételt. A lakoma közben...

5. *čaj sarpinə, pāyilnam tōrəm kân jastəl*: „*kāt'a tem atnə nəj t'i imilən mūw sir hān lūwə wārələt, kōl tāyil aləṅkə kiča. kāt'a kōjaṅi jəṁyə hān wārəl.*”

os t'u niṅlalnəm mənət. panə pīr kātəl t'u hānai t'ə jōwtət. ənəlpī pāyəl hān ilə suntuk pon[č]ləmtəy. jastəl: „*temi t'ākə ālə wālta kātələnə litayə.*” *os kūtəppi pāyəl hān lejləy. temi aj jiməṅ kātələnə litayə kōti jəy.*” *t'u ajpi mata pāyəl hān kūč wəj, kūč lejlətə ilə pon[č]ləmtəy suntukəli ilə kūč pon[č]ləmtəy*: „*t'u ne kōtti? tōm pajləy sikkəṅ hān, ar pəkət wāčət-učət, t'u hānə.*” *panə jastəl*: „*wot t'ākə!*” *pon[č]ləmtəy sārṅa ilə tāwrəmtəy. sār sāməp jaṁə ja wuji, os kōjaṅi hāt'yə lejləyəl, t'u jaṁə əntə pə wuji.*” „*t'ākə tem hān tōṅkə jəm. ənəl jiməṅ kātələnə litayə. ja. t'et t'i. os hān wārəntət, nəj t'u niṅlən. os lūwə jārnas wārələt. kōlītāyil lūw jārnasət wārlojəm.*”

panə t'u jārnas wārət os. pīr aləṅnə jārnasətət tuwi. t'u ənəlpī pāyəl jārnas wəj, jastəl: „*temi t'ākə ālə wālta kātələnə lōmtəyayə. ropitlənə tūjlyə.*” *os kūtəppi pāyəl jārnas wəj*: „*a temi pōwəltayə jāṅkilyə jəm jārnas.*” *os t'u ajpi mata pāyəl t'i jārnas wəj, panə jastəl*: „*oṅ, t'ākə! temi tōṅkə jəm jārnas, temi ənəl mata jiməṅ kātələnə lōmətli.*”

6. *panə t'u pīrnə pāri wārət. jay jeṁt'ayə jəyət, litayə jəyət. ar pəkət ārləṅ mata otət wārət, t'u litot wārəntətə jaylāl. panə jəmatčək lāskamīl kimnə, t'i əjməta latnə kemən t'i nōrəməy, sūj tōṅkə pajləy tarəm. panə jay kemnam nūrəyət, t'u aj pāy jāṅən āməsl. kem kūč jōwtet, əjməta wār pə əntem. jāṅə imlət, os sarnam jeṁt'ayə-litayə lājyemət. jəmatčək os jektaṅ lājyemīl kimnə, əjməta latnə os əj tūmint sūj t'i lirti pit. jay əjnam kemnam nūrəyət. kem kūč jōwtət, əj mətə wār pə əntem, kūč lejləyələt. os jāṅə lāṅət. panə jastələt*: „*os, t'ākə, kemnam əntə mənəw – t'il urašlələjəw.*” *panə os lājyemət, jektaṅ-jeṁt'ayə uč panə os əjməta latnə kōləmətəy sūj tūmint lirti pit. t'u aj pāy kemnam kōwəlyjəl. jeṅ jak kiṁt'a wōkkəṅ jaṁə kūč katləyəlłi, əj t'u arit kemnam nūrəyət, panə əj latnə niṅələnət t'et jāṅə lāṅəl. panə jektaṅ uč jəyət.*

7. *panə əjməta latnə, t'u pāri tərəm pīrnə, t'u mətə wālmił pīrnə. əj mətə latnə tōrəm kân imi jōwin nōḱ wārəyələy. temi mūwəli? kāt ləpī tokkayə mata nōḱ kōtəl. lūw nōməksəl, kōti jəy os? kātəlyə jəy mūwə, ti kōwit mārə āllī? panə kemnam mən. kem kūč līwət, kemən pətəyem. t'i kāti ar sōṅnam naj t'oləyəl. jāṅə lāṅ. naj wətəyələy mūwə kōti jəy, nōməksəl. jāṅ kāt lōḱit t'i lejləyələy, lejləyələy wārəl. t'u ajpi pākḱəl-māḱyəl kāt lōḱija kūti tōl sārīt naj t'oləl. panə lūw kūtələnə hāwmiləl*: „*tom pajləy sikkəṅ a! lūw oləṅ nortəl kōwit mən t'enə məṅat wāl, t'i siwələnət.*” *panə t'u šōpərḱi so wəl lūw owitlənə tōt ālāl. pan t'u šōpərḱi sōwəl naja jāwəttəy. ker naj nōḱ ūltəy. t'u tāləkkə jəyməl kimnə panə t'u tālək owitja tōwə jāwəttəy, t'u sōw. panə t'u ne kōlatti mənipəy.*

5. Igaz, még korábban azt mondja Torem kán a fiainak: „No, ma éjjel a feleségetek süssön kenyeret. Holnap reggelre. Hadd lássuk, ki tud jó kenyeret sütni.”

Hazamentek a feleségükhöz, másnap a kenyérrel jönnek. A legnagyobb fiú kenyeres ládáját kitakarja, így szól: „Ezt hétköznapon kell enni.” Nézi a középső fiú kenyerét: „Ez kisebb ünnepeken enni való kenyér.” Amint a legkisebb fiú kenyerét veszi, kenyeres ládáját csak kinyitja: „Hol van az az asszony? Ez nagyon szép kenyér. Sok szakács büszke lehetne rá.” Azt mondja: „Ime!” Kinyitotta, de gyorsan be is csukta. A fürgé szemű emberek látták, de aki lassan nézett, nem látta. „Ez bizony nagyon jó kenyér. Nagy ünnepeken kell enni. Nohát. Asszonyaitok sütöttek kenyeret. Most varrjanak inget. Holnapra mind varrjon nekem egy inget.”

Így most inget varrtak. Másnap reggel megérkeztek az ingekkel. Fogja a legnagyobb fiú ingét, azt mondja: „Ezt hétköznapon kell fölvenni, dologra való viselet.” Fogja a középső fiú ingét: „Ez fürödni menni jó ing.” Aztán a legkisebb fiú ingét veszi, és mondja: „Ez igen! Ez nagyon szép ing! Ezt nagy ünnepeken veszik föl.”

6. Ezután megtartották a lakodalmat. Az emberek enni-inni kezdtek, a szakácsok mindenféle ízletes ételt-italt készítettek. Amikor már kellőképpen elgyöngültek, kint megdördült az ég. Hatalmas hangja volt. A nép kiszaladt, de a legkisebb fiú bent ül. Amint kimennek, (látják, hogy) nincs kint semmi. Visszaülnek, megint enni-inni kezdenek. Már amikor táncba is fogtak, egyszer csak ugyanolyan zaj támadt. A nép mind kiszaladt. Amint kimentek, semmi sincs, bárhogy nézik. Megint bemennek, és azt mondják: „Már bizony, még egyszer, ki nem megyünk – csak képzelődünk.” Tovább mulatnak, isznak, táncolnak. Harmadszor is zaj támad. A legkisebb fiú kirohan. Tíz embernél erősebb emberek akarják elkapni, mégis kifut. És egyszer a feleségével együtt lép be. Táncolni kezdenek.

7. De egyszer, a lakodalom után, kis idő múlva Torem kán felesége éjszaka felébred. Mi a csuda? A házban ragyogó világosság van. Mi történhetett, gondolja. Csak nem kelt fel a nap, ilyen sokáig aludtunk? Kiment. Amint kiment, (látja, hogy) kint sötét van. A házból mindenfelé tűz fénylik. Bement. Tűzet gyújtottak, vagy mi lehet, gondolja. Odabent minden szobát végignézett. A legkisebb fiának-menyének szobája felől jön a tűz fénye. Azt mondja magában: „Micsoda ragyogó szép asszony! Bárcsak mindig velünk élne ebben a szépségében!” A békabőr rajta feküdt. És a békabőrt tűzbe dobta. (Az anyós) felszította a tüzet. Amikor a tűz parázslani kezdett, rádobta a békabőrt. A menyé abban a pillanatban eltűnt.

8. t'u ko jōwin panə nōk pit. jistaγə jəγ. ušə kōti jəγ? mūw sir t'it wārət wərat? panə ilnam sočəm. jākən wālta kičəl pə wālləγ jəγ. t'ə mən, mən. lejəl: jōwin mənəl. tōwə jōwin mənəγə jəm. ātər atəli kosət təγnam t'et lejəllət noməltə. t'u mən, mən. əj tāyina nōmāksəl: „t'i ōləγ ōt kułməγtələm, ma təγənə nomən jāṅkiłtaγə jələm kuntə, os t'el lirti pittə nāṅi pākī - pew pākī əšo jōwin jāṅkiłəl.” kāłtaṅ kōlat, lejləγəltəγə jəγ, naj ūłtaṅ kōlat, juγat. temi lejəl: māki sar kuntə juγ tuwəm tāyi. os sarnam mən, mən. „os ma kāłtam pətan juγ tuwi.” os mən, mən. ta, tem ālnə pə t'it juγ tuwi. os sar panə wāγ lek - kāw lekkə jəl. panə t'u leki mən.

9. mən, mən, əj latnə kāta jowət. imi tōlti. jākə lāṅ.

„kiłyəlem, nūṅ mūwat jōwtən? tət kiłə nūṅ, məttə.” čajat uč jeṅəlti t'u opələnə, t'et'opilnə. panə hāwməl: „nūṅ tōt pajləγ, kiłyəlem, jəm imi tājlən?” „a, tōjəm, məttə.” „os t'u ne kōtti?” „əj t'u aṅkəlemnə ilə putəpti. ma, məttə, lūwat kənčləm.” „a, məttə, ma wəle əntə wuləm nūṅat mūwəlijat pamtəptəγə. sarnam mənə. kūtəp t'et'ope wāl. ma pa wāram lūwnə məsməta jasəṅat jastəli, jəm mətə.”

10. panə pīr kātəl sarnam mən. t'i mən, mən. noməltə kosət lūwanam lejəllət. panə kułməltəγə nōmāksəl. juγat lejləγəl: „ja, t'āka, ilə kułməγtələm. ma it təγənə nomən jāṅkiłləm, os t'el ilə lirti pittə nāṅi pākī - pew pākī əšo jāṅkiłəl, jōwin.” kāłtə juγat lejləγəltələnə, temi māki kuntə juγ tuwəm tāyi. os sarnam mən, mən. māki ālnə pə t'əl juγ tuwi. os sarnam mən, mən. os tem ālnə juγ tuwi. panə tōt sarnə wāγ lekkə - kāw lekkə jəl. it pə kočəγləγ. panə t'u leki mən. mən, mən. t'umint kāta jowət. t'u kāta jākə lāṅ.

„kiłyəlem, nūṅ məttə? pə'tə wāla! ma nūṅ t'et'ope wōsəm.” čajat uč jeṅəlt'ətəγ, litotat lipəttəγ. panə t'u t'et'opilnə pīriłi: „nūṅ t'āka, kiłyəlem, tōṅkə jəm ne tājlən?” „a, jəm ne tōjəm, məttə.” „os t'u ne kōtti?” „ə'tə aṅkəlemnə ilə putəpti.” „ma sar mūw sir mətə jasəṅat jastətə kōl əntə wuləm. t'et sarnam mənə. əj t'et'ope wāl. t'u t'et'openə, mošet, məsməta ōtat jastəlo, jəm mətə kōlat.”

11. sarnam mən pīr kātəl. t'u mən, mən. kosət lūwanam lejəllət, noməltə. panə nōmāksəγəl: ilə kułməltəγə pə jəm. ma təγənə it jōwin jāṅkiłləm, os t'elili lirti pittə nāṅi pākī - pew pākī əšo jāṅkiłəl, jōwin. „panə t'u lejləγəltələnə, tem juγ aṅkəl. māki kuntə juγ tuwəm tāyi. panə sarnam mən, mən. māki ālnə t'əl tuwi. os sarnam mən, mən: ta tem ālnə juγ tuwi. tōl sarnam wāγ lek - kāw lekkə jəγ. t'u leki mən, mən, kāta jowət. tōt əj t'et'opilnə ə'tə pīriji, litotat uč lip̄ti. „nūṅ tōṅkə jəm niṅəli tājlən?” „a-a, məttə māki tōjəm.” „os kōti jəγ, t'u ne?” „əj t'u aṅkəlemnə ilə putəpti. nūṅ mant məsməta urnə əntə pīγərtələn?” „ma nūṅat pīγərtələm. kōl tāyil, kātəl jāčənə ilə kāhəγa. t'u ne t'i jōwəl. katəllə kuntə - nūṅ niṅə, əntə katəllə - əntə nūṅ niṅə.”

8. A legkisebb fiú még éjszaka fölébredt. Sírva fakadt, mi történt? Milyen dolgot tettek? És elment. Nem volt kedve tovább otthon maradni. Ment, mendegélt. Nézi: éjszaka megy. Jó éjszaka menni. A tiszta égről a csillagok fentről nézik. Ment, mendegélt. Egy helyen azt gondolja: „Meg kellene éjszakáznom. Ha ilyen későn fent járok, akkor az ezután megjelenő tapló-bábuk-toboz-bábuk (a jövő nemzedék) is éjszaka járkálnak.” Hálóhelyet kezdett keresni, tűzgyújtó alkalmat, fát. Nézi: itt mintha régen fát hordtak volna. Tovább ment, ment. „Az én hálóhelyem számára hordtak fát.” Megint ment, ment. Itt meg idén hordtak fát. Hamarosan vas-útra, kő-útra lelt. És azon az úton ment.

9. Ment, mendegélt. Egyszer egy házhoz ért. Egy anyó volt ott. Belépett. „Öcsikém, miért jöttél? Szállj meg, aszongya”. Megitatta-teáztatta a nénje, nagynénje. És mondja: „Hát aztán van-e jó feleséged, öcsikém?” „Csak volt” válaszol. „Mi lett vele?” „Anyácskám elpusztította. Én – aszongya – őt keresem.” „Én ugyan nem tudom, mit tanácsoljak neked. Menj tovább. Ott van a középső nénéd. Ha ő tud neked mondani valamit, az jó.”

10. És a következő napon továbbment. Ment, mendegélt. Felülről a csillagok néznek rá. Így ment, mendegélt. Egyszer meghálni gondolt. Fa után nézeget: „Én bizony lefekszem. Ha most így fent járok, az ezután megjelenő tapló-bábuk, erdeifenyőtoboz-bábuk is fent járnak majd éjszaka. Amikor éjszakázáshoz való fa után nézett, (látta, hogy) itt mintha régen hordtak volna fát. Megint tovább ment, ment. Innen az előző évben vittek fát. Megint tovább ment, ment. Idén hordtak fát. És hamarosan vas-út, kő-út kezdődött. Előre húzódott. Azon az úton ment. Ment, ment. Egy olyan házhoz ért. Abba a házba bement. „Öcsikém, adjisten! Én a nagynénéd vagyok.” Teával itatta, étellel etette. És a nagynénje megkérdezi: „Na, öcsikém, van-e nagyon jó feleséged?” „Ó, csak volt” – aszongya. „És hol van az az asszony?” „Anyácskám elpusztította.” „Én bizony, valamilyen beszéddel beszélő szót nem tudok. Menj innen tovább. Van egy (leg)kis(ebb) nagynénéd. Ez a nagynénéd lehet, hogy mond neked valamit, valami jó szót.”

11. A következő napon tovább ment. Így ment, mendegélt. Nézik a csillagok felülről. Azt gondolja: „Meghálni biza jó. Ha én éjszaka fenn járok, a tapló-bábuk-erdeifenyőtoboz-bábuk is fent járnak majd éjjelente.” Ahogy körülnéz, ezek fatöncök. Mintha régen hordtak volna itt fát. És tovább ment, ment. Innék meg tavaly hordtak fát. Megint tovább ment, ment: itt idén hordtak fát. (Az ösvény) innen vas-úttá, kő-úttá vált. Azon az úton ment, ment, egy házhoz ért. A legkisebb nagynénje is rákérdezett, (amint) étellel-mivel etette: „Van-e nagyon jó asszonykád?” „Á, valamikor régen volt.” „És mi lett azzal az asszonnyal?” „Anyácskám elpusztította. Te valamilyen módon nem segítesz?” „Segítek neked. Holnap délben bújj el. Az a nő idejön. Ha elkapod – a te feleséged, ha nem kapod el – nem a te feleséged.”

12. *pir kätəla jəy. pir kätəlnə, əj mətə latnə kätəl jəcə mətə kima jōwtəma, kōtəŋ läləyayə t'ə jəy. panə t'u nenam jastəl: „nūŋ kōjaj t'et tājlan? kəntək kə āpəl.” „ma mətə tət kōjaj əntə tājlan. atəlemnəm wālləm.” „əntə, čajə jasta, kōjaj nūŋ t'et tājlan?” „kōjajəmna jōwatəlojəm? ma tem atəlemnəm tət wālləm.* ”

panə kəlatpə māyalti läləy, əj t'u arit kəntək kə āpəl. t'u t'et'opil jastəl: „t'ākə. əjmətə kəntək kə pə əntem. ma tət atəlemnəm wālləm.” panə kōtəŋ āwəl lūwata, t'i ilə wiyəl, kāt ləyrija newrəməy. jəkə ləŋ. panə tōt wōl, wōl. məntayə jəymala panə t'u kənə t'i katləmti. t'u kə, āntə, ilə kəhəmtəyəl. t'u nenat nūl tāyayə jəkkən. t'u nenə ilnam jəwətəli, tōt nōk lūləmtəl. os kənə t'u ne ilnam jəwətəli. t'u kə panə wōwəl kōl. əj latnə t'i lūləmtəy: „t'ākə, tem ne t'enə lājyəl, ma ōləŋ t'u ne ilə tāyiptayə.” t'u ne ilə tāyiptəy, wālə owtiya wōw sāyit rāwiptəy panə tōwənə lūləmtəy: „it t'enə niŋət kuj jay kiŋt'a wōkkəŋət, t'əl ilə lirti pittə nāŋi pākīt - pew pākīt os mūwəli pə wārəntələt. ōləŋ os lirti pittə jay, ne čimləli əj wərtə laŋki čop kim kə kiŋt'a wōwəyčək wōl”. panə t'u ne kōtəla t'ə pit. panə jəkənam ti tuwtəy.

13. *t'u jəkə jōwatmina... jəkən pə əntə wōlyən, āntə kōl wōlyən... kək kāt - wək kāt wāyən. panə tōt wāltayə jəkkən. əj latnə t'u ənəlpil lelił kem liwət panə lejləl, ittən, tūlyin. jəkə ləŋ panə at'ilnam jastəl: „ja, nūŋ at'i, tōrəm kən wōsən. panə mūwat t'enə? tōm ajpi māhəmnə, kətnam āŋkrəmtəm, ker turpayəl num wāyə mətə nijəl, naj hālmət kilələt. məŋ turpa tōjluw āŋkrəmtəm, ālə kuj amp ləy tōjəli rāwisələli, wātnə, panə nōk əntə jəmyə wətəyəl. nōknam tuli, əj tōt kāt owtiya wātnə rāwəsələli, pəyŋnam jowəlłi.” „sasar, lūwat wārtə ur wāl.”*

14. *pan t'i lāwəla jastəy: „kāt'a, tōm aj pāy təyə wiyittən.” lāwəlnə tōm aj pāy tōwə wuyi. panə tōrəm kən jastəl: „ma māki jisnə jəyem narkas jučkən - niŋ jučkən tōj. tərmał piriŋə manə lūwati pōni, ilə čewijəmal latnə. tōwə jəŋkələn, nōk kənčiyəla”. lūw, aj pāy, kōti jəl? tōrəm kən lūwati jastəl! jəkənam mən panə jistayə jəy. kətəla jōwəttayə jəy, sām jəŋkəl ilə moŋəttəy panə jəkə ləŋ. t'u imil jastəl: „mūwat, mətə, at'ennə mūw šir jasəŋət jasto? hāymin təymat jūlan?” „mūw tāy jisŋəl mantem jastəl.” „əntə, jismin wəle jəkənam, jūwən. jəkənam ləŋtayə jəymannə sāməla ilə moŋəyəla. tətti ta, sām jəŋkla!” kuwər pətə lūwati pamtatəy: „mant il lewnam kitiyəl. jəyəl kələm latnə, mətə, niŋ jučkəl - narkas jučkəl tōwə pānyəl. t'utəŋ kənčəyə mant kitəl.” „tōrəm kən jastəy - kōti jəl! jəŋkə wəs! toppə ma kičəyem əj kūrəp lapas wəra, ōwəyə.”*

15. *panə t'u imil lapasat wārtəy, ōwəyə əj kənəp lapas panə tōwə tawərtəy. panə mən. imilnə suwəmat meji, panə pārtəli. suwəm wājməli panə aj pārt puləli. panə pārt pul owtiya panə suwəm wājməli owtiya ləkəkint panə itpə mənəl. əj tāyina mən, mən. tem məy ōntnam wəs tūmint. t'u wəs əj məcəy ilnam. t'i tuwi, tuwi, əj latnə t'i newi tāyja t'ə kōrəy. kātəŋ-utləŋ tōrəma t'i kōrəy. tōl sāyit əj sarnam. əj tāyina lejləl: tūmint čin moqəp tāy. kič jəmyə lejləttayə jəy – temi kəntək kə lōwət-sōwət tōwənə lālət. panə tōwnam əntə āŋkrəmtəy. sarnam mən. os əj tāyina lejyəl. jākī poməŋ mətə, kūncəŋ*

12. Másnap lett. Másnap, egyszercsak dél közeledtén egy hattyú kezd leereszkedni. Mondja a néninek: „Ki van itt nálad? Emberszagot érzek.” „Ugyan, senki sincs nálam, egyedül élek.” „Nem, igazat mondj, ki van nálad?” „Ugyan, ki jönne hozzám. én itt egyedül vagyok.”

És harmadszor is körbepereg, még mindig emberszagot érez. A néne mondja: „De hisz egyetlen ember sincs itt. Én itt egyedül vagyok.” Erre a hattyú hitt neki, leereszkedett, a ház belsejébe ugrott. Bement. Ott volt egy ideig. Amikor indulni akart, a férfi elkapta. Az a férfi, hiszen elbűjt. A nővel huzakodni kezdtek. A nő földhöz vágta, ő rögtön felugrott. Aztán a férfi vágta a földhöz a nőt. A férfi ereje fogytán volt. Egyszer fohászkodni kezd: „No, ez a nő így viselkedik. Bárcsak le tudnám birkózni.” Azt a nőt lebirkózta, a padlón minden erejéből megrázta és így fohászkodott: „Ha a nők a férfiaknál erősebbek, az ezután megjelenő taplóbábuk, erdeifenyőtoboz-bábuk ugyan mit csinálnak. Az ezután megjelenő emberek, az asszonyok egy fél vörös mókus erejével a férfiaknál gyöngébbek legyenek.” És a felesége a keze között maradt. És hazavitte.

13. Amint hazaértek... Nem otthon éltek, vagy hol éltek... kőházat, vasházat építettek. Ott kezdtek élni. Egyszer, egy téli estén a legidősebb bátya kimegy, körülnéz. Bement, így szól az apjához: „Apám, te isteni uralkodó vagy. De miért van így? A legkisebb öcsém házára pillantottam, a kémény az égig ér, tüze az égen villog. A mi kéményünk csúcsára pillantottam, mintha egy közönséges kankutya farka végecskéjét csóválná a szél. Nem gyullad meg jól. Fellobban, a ház tetején a szél megrázza, visszanyomja.” „Várj csak, van mód az ő elintézésére.”

14. És így szólt szolgálójához: „Na, hívjátok ide a legkisebb fiamat.” És azt a kistűt oda hívták. És azt mondja Torem kán: „Az én apámnak volt réges-régen volt egy citerája meg egy hegedűje. Amikor meghalt, vele együtt eltemettem őket. Menj el, keresd meg őket.” Ő, a legkisebb fiú mit tehet? Torem kán mondja neki. Hazafelé ment és sírva fakadt. Ahogy közeledett a házukhoz, kitörölte a szeméből a könnyét, és belépett. Azt mondja a felesége: „Miért – aszongya – mit mondott neked apád? Nevetve jössz ide?” „Ugyan, mit mondott volna.” „Nem, hiszen sírva jöttél haza. Amikor belépni kezdted, megtörölted a szemed. Íme, a könnyeid!” A tenyerét neki megmutatta. „Az alsó világba küld engem. Az apja halálakor, aszongya, oda tették a citeráját-hegedűjét. Ezeket keresni küld engem.” „Torem kán mondta – mit tehetünk! Hát menj el! Csak építs nekem egy egylábú lábaskamrát, magasra.”

15. Épített a feleségének egy lábasházat, jó magasat, egy tartóoszlopú lábaskamrát és bezárta oda. Ő maga elment. A feleségétől fonalat meg egy deszkácskát kapott. Egy kis fonalgombolyagot meg egy kis deszkadarabkát. Felugrott a deszkadarabra és a fonalgombolyagra és elmegy. Egy helyen ment, ment. Itt a föld belsejében egy olyan nyílás van. Egyenesen le a nyílásba. Vitetik, vitetik, egyszer csak világos helyre esett.

poməŋ mata tōw lāt t'u. tōwnam kũč āŋkrəmtəy – temi k̄āntək k̄o optət. panə sarnam mən, tōwnam əntə lejləl.

16. os əj tājina jaŋə t'i wiɣi: „amatata, təŋnam əŋkrəmta!” tōwnam kũč āŋkrəmtəy – wariəm pālkat, hōl pālkat, lul pālkat. panə tōwnam əntə āŋkrəmtəy, sarnam mənəl. os mən, mən. əj tājina kat imiɣən-ikiɣən ənəl āčhi pa k̄onə pa h̄ərimtəli. t'u wār wārmin ālləɣən. leŋktə k̄ol əntə wulɣən. əssōŋnam l̄ewətləɣən-p̄itləɣən. os sarnam mənəl. os əj tājina kat imiɣən-ikiɣən əj āčhi puləli luŋkkən, k̄ōt lāŋkər lōwit āčhi pul. t'utnam ālləɣən. t'ikin-mikin kem əntə āt. panə tōl s̄āɣil sarnam mən, mən. əj tājina os lāw lul. t'u lāw əj pālkal... čajə, ti āčhi imiɣən-ikiɣən ku'əŋnə, t'eliləta əjmətli jastəl: „k̄ātləŋ-k̄ōtləŋ tōrəmnə wālminnə tōm pajəɣ l̄ewitmin-p̄itmin wōlɣən, tōm pajləɣ atəmə wōlɣən. t'utəlnat t'enə itpə wāl. itpə əj t'u jimin-t'uhin t'uhələɣən.”

17. os sarnam mən, mən. os t'u əj āčhi puləli imiɣən-ikiɣənə jōwət. t'eliləta k̄ōjaɣi m̄iwə jastəy: „t'it k̄ātləŋ-k̄ōtləŋ tōrəmnə wālminnə jəmə wōlɣən. h̄ulnam atəm wār əntem wōl, p̄it k̄ōl – atəm k̄ōl. itpə t'u jimin-t'uhin t'uhələɣən.” os lāw əj pālkal, pa pālkal tōt əntem. tōt šucəɣəl išo. panə t'eliləta k̄ōjaɣi m̄iwə h̄āwəm: „t'i lāw j̄ireksəm latnə lāk̄k̄əŋ jāk̄k̄ən əj pālək lin-linə wəjittən, əj pālək jaɣa lipti. itpə t'u jiməl-t'uhəl t'uhələ.” os sarnam mən, mən. os əj tājina lāw. t'umint wōjəŋ lāwčəy. əj lāta əntə k̄ānəl. əssōŋnam mata jekmin sučəɣəl, newərl. t'eliləta k̄ōjaɣi m̄iwə jastəl: „ t'i lāw p̄ariləməlat latnə jaɣa əjnam mata ōt məj, ōrt k̄olnə əjnam jaɣa lipti, lin-linə əj pul pə əntə wəjəkkən. itpə t'u jiməl-t'uhəl t'uhələ.”

18. os sarnam mən, mən. os əj tājina ənəl k̄āta ti jōwət, tōt t'u p̄art puləkkəl – suwəm puləkkəl luht̄iləŋ. jāk̄ə lāŋ, ənəl māri ikičəy jləŋ ālal. tōrtəɣləl. os ənəl māri imičəy tōt namən āməsəl. panə t'u imičəy jastəl: „n̄iŋ m̄iwat j̄iwən uc̄ija?” panə litōlat-uc̄ lipəttəy. t'u k̄o jastəy: „os ma ma kiht̄əɣəm ənəl luŋk̄nə-kal[t̄]nə kitlojəm.” panə čajat-uc̄ jəh̄əl̄i. əj latnə iminə t'u iki nōk̄ r̄iwəttəy w̄ari. t'u iki tōrtəɣləl. t'u iminə r̄iwəttələnə, t'u ikinə w̄əɣləmə t'u iki k̄ič təy s̄əŋkkint, tem owpi māčə jōwəttəy jəy. t'ukim p̄əɣi p̄ōtəɣmin t'ukima jəy. panə t'u ikinə p̄iri:li: „wəle n̄iŋ m̄iwənnə təy kito?” „os ma m̄iwənnə kitlojəm – t'u k̄o jastəl – ma kiht̄əɣəm ənəl luŋk̄nə-kalnə kitojəm.” „n̄iŋ, kəs, m̄iwəli kənčəy kito?” „wəs ma narkas juk̄k̄ən – niŋ juk̄k̄ən kənčə kitojəm. jəɣəm jastəl, l̄iw jəɣəl k̄āləm latnə tōwə p̄əŋə.” „t'āk̄ə mənə jāk̄ənam! mənə jəɣən tōrəm k̄ān k̄āta! panə owp̄iləl pāləkkə jəɣit̄ilə. panə s̄āɣa jāk̄ənam n̄iŋəɣa, t'u ime j̄lə t̄əwəram lapas... wari.

Nappali-milyen, napos világba esett. Innen tovább (ment). Egy helyen nézi: olyan fenyőfa csemetés hely. Amint jobban megnézte – ilyen emberi csontok-botok ott állnak. És nem pillantott oda. Tovább ment. Egy helyen megint nézi: nádas füves, gereblyézett füves hely volt ott. Amint odapillantott – az emberi haj. És tovább ment, nem néz oda.

16. Egyszer aztán kiáltanak: „Kedves, ide nézz!” Amint odapillantott, fél arcok, fél orrok, fél szájak. És nem pillantott oda. Tovább ment. Megint ment, mendegélt. Egy helyen egy anyó és egy apó egy nagy báránybőrt huzigál. Ezt a dolgot csinálva fekszenek. Betakarózni nem tudnak. Egyre csak veszekednek-haragudnak. Megint tovább megy. Ismét egy helyen egy anyó és egy apó egy báránybőr darabbal takarózott, egy tenyéryi nagyságú báránybőrrel. Az alatt fekszenek. Semmijük sem lóg ki. És onnan tovább ment, ment. Egy helyen meg egy ló állt. Annak a lónak az egyik fele... valóban, ama báránybőrös anyó-apó mellett oldalról valami szól: „A napfényes-nappali világban éltükben ezek ketten nagyon veszekedve-haragudva éltek, ott nagyon rosszul éltek. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogulnak.”

17. Ismét tovább ment, ment. Most a kis báránybőrdarabos anyóhoz-apóhoz ért. Oldalról valaki megszólalt: „Ezek a napfényes-nappali világban éltükben jól éltek. Egymásnak rosszat nem tettek, haragos szót, rossz szót (nem szóltak). Tovább ezzel a szerencsével boldogulnak.” Aztán egy ló egyik fele, a másik fele nincs ott. Úgy lépkedett ott. Valahonnan valaki azt mondja: „Amikor ezt a lovat fölállozták, a gazdái az egyik felét maguknak vették el, a másik felével etették a népet. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogul.”

Ismét tovább ment, mendegélt. Egy helyen megint van egy ló. Olyan kövér, hatalmas ló. Nem áll egy helyben. Mindenfelé táncolva lépked, ugrál. Oldalról valami ember mondja: „Amikor ennek a lónak az áldozati lakomája volt, mindent a népnek adtak, a gazda minden embert megetetett, maguknak egy falatot sem vettek el. Tovább ezzel a szerencsével-boldogsággal boldogul.”

18. Megint tovább ment, ment. Egyszer egy nagy házhoz érkezett. A deszkadarabja - fonaldarabja ott megállt. Bement, bent egy óriási férfi fekszik. Horkol. Egy óriási asszony ott bent ül. Azt mondja az asszonyság: „Te miért jöttél?” És étellel-mível megetette. „Engem bizony nálam nagyobb bálványszellem-szellemasszony küldött.” És teát-mit ittak. Egyszer az asszony a férfit ébresztgetni kezdte. A férfi horkol. A férfi amint megébred, ez [a fiú] az ajtófélfához ér, annyira hátra húzódik. És az apó kérdezi: „Hát téged mi küldött ide?” „Hogy mi küld engem. Nálamnál nagyobb bálványszellem-szellemasszony küldött.” „De ugyan, mit keresni küldtek téged?” „Hát engem a citerát-hegedűt keresni küldtek. Azt mondja az apám, hogy az ő apja halálakor oda tette.” „Azonnal menj haza! Menj apád, a Torem kán házába! Tárd ki a kaput. És gyorsan szaladj haza. Feleséged a lábasházba van zárva...”

19. panə jākənam əj tōwəna t̪iɾɣələtəɣ. t̪u jākənam mənməl t̪u nəmrəɣ lāwət. lāw pālkat, t̪u waḡəm-lul pālkat, ḡol pālkat, wujlāl m̪iwwə əntə. mǎčɣa t̪iɾɣələtəɣ. əj latnə t̪i, kem pātəɣint, jaɣ wālta wāča, wāč jǎčəɣa, panə t̪u tōrəm k̪ān k̪āta lāɲ, s̪əɣa mata, owpit pālakkə jǎwtəl, panə t̪u narkas jučkən - niɲ jučkən teɣə jākə nōrəkintɣən. panə os k̪utəlnam n̪iɾəɣəɣ. tōw k̪ič jōwət, pičkem āpəl - l̪iɲ āpəl. pa k̪o lajəmnat, pa k̪o pilənat, pa k̪o lont p̪əɲk̪nat, kewinat. t̪u wāk k̪iɾap lapas k̪ānt āwətɣilət, t̪u ne nōk wəɣɣilət. l̪iwwə jaɣtōl ilə kitəl panə niɲəl nōk t̪i wəjtəɣ.

20. os k̪ōwli wōlat, wanli wōlat, əj latnə ənəlp̪i lelil os kem l̪iwwət. t̪u əɟpi mǎḡil k̪āt turpa tōjnam āɲkrəmtəɣ. t̪u turpa tōji naj ḡaləm saɲki mōčə, saɲki, tōrəm wāɣ mōčə t̪āləɣəl. əjpa tōwnam ālā p̪ānəmti. ləɣ-ləɣə turpa tōjnam k̪ič āɲkrəmtəɣ ālā k̪uj amp ləɣtōjəli rǎwisləl̪i, panə wāt̪nə p̪ərtə tōwə pōwli, k̪āt owtiɟa rǎwisləl̪i. jākə lāɲ panə jəɣəlnam jastəɣ. tōrəm k̪āna: „ja, n̪iɲ, at̪i, tōrəm k̪ān wōsən. panə t̪enə: tōm mǎḡem k̪āt turpa tōjnam āɲkrəmtəm, t̪u naj ḡaləm saɲki wǎɣnam ālā k̪ōčəɣləɣ. məɲ os ālā k̪uj amp ləɣtōjəli iti naj ḡaləm rǎwisləl̪i panə wāt̪nə əj tōt ōtlat, p̪əɣi rǎwisləl̪at. ”

21. „sa-sar, l̪iwwat m̪əta ura wǎrtə wǎr wāl.” panə os t̪u lāwəla jastəɣ, m̪əttə, təɣə w̪iɣit̪ən t̪u əj p̪əɣ. t̪u əj p̪əɣ os tōwə wuyi. jastəl at̪il l̪iwwatinam: „ma jəɣəm k̪āləm latnə arəɣ ar̪i jučkən - mǎḡt̪i mǎḡt̪i jučkən tōjəm. əj pāləknam kirəɣləɣən – s̪āt arəɣ arəɣləɣən, pa pāləka kirəɣləɣən – s̪āt mǎḡt̪i mǎḡt̪i ləɣən. ma t̪utɣəlam nōk k̪ənččə kim əntem. l̪iww n̪iɲ tōwə j̪əɲk̪taɣə k̪ōl wulən.”

panə t̪u p̪əɣ jākənam mən. jismin mənəl ət̪ə. jākə lāɲmal s̪ām jəɲklāl ilə moɲləməl, panə jākə lāɲ. imil jastəl: „tōrəm k̪ān jəɣənnə m̪iww jəm jasəɲat jasto? ḡāɣmin wələ jākə lāɲən.” „m̪iwwə mōrt əntə arəɣəm-ḡāwməm, ālā m̪ərt!” „əj t̪u arit jismin j̪iwwən.” t̪u k̪iɪt̪ p̪ətal tōw č̪ičəmtəɣ: „s̪ām jəɲkla p̪ə ta, t̪əttit! ma kičəm wōl, əj s̪ām jəɲk̪ ilə kōrəɣəɣə. tem s̪ām jəɲk̪ kōrəɣ. m̪iwwəli jəɣən jastəl.” „a, m̪əttə, il lewnam k̪iɣiɻəɣəm. arəɣar̪i jučkən - mǎḡt̪i mǎḡt̪i jučkən k̪ənččəɣə.” „ja wəs, k̪ōti wǎrl̪i tōrəm k̪ān jasəɲ k̪ōti wǎrl̪i? n̪iɲ məntanka mant kit wāk k̪iɾap lapasat wəra panə tōwə t̪āwra.” ət̪ə suwəmat m̪əɟi panə p̪ərt pulat m̪əɟi, panə mən.

22. t̪i mən, mən. əj latnə məɣ ōntnam t̪i p̪ātəɣint. t̪u məɣ ōntnə k̪ōwli, mən wanli mən, əj t̪āɣinə newi tōrəma t̪i kōrəɣ. t̪i tōt k̪ātəl-uč. əj t̪āɣinə leɟləl – temi əjnam č̪in močk̪əɲ t̪āɣi. jəɣə j̪ič leɟələɣə jəɣ – temi k̪āntək k̪o lōwət, sarnam mən, mən, temi j̪āki poməɲ. k̪iɪnčəɲ poməɲ tōw lāt. k̪ič jəɣə leɟələɣə jəɣ – t̪āka temi k̪āntək k̪o optəl. sarnam mən, mən. əj t̪āɣinə l̪iwwanam č̪owlət, wiɣlət. tōwnam k̪ič āɲkrəmtəɣ – temi waḡəm pālkat, lul pālkat, s̪ām pālkat, ḡol pālkat. panə sarnam s̪əɣa mən, t̪iɾɣələtəɣ.

23. os əj t̪āɣinə mən, mən, kat imiɣən-ikiɣən ālləɣən. ənəl t̪umint āč̪ničəɣ, wāčət-puwwət leɲk̪tə āč̪ni, leɲk̪tə k̪ōl əntə wulən. iminə ḡərimtəl̪i, os tōl s̪āɣit̪ ikinə ḡərimti. t̪enə ti taliləltən. əssōɲnam l̪əwətəɣən-pitləɣən. toliɻta k̪ōjaɣi m̪iww jastəɣ: „t̪it̪ l̪iləɲ tōrəmnə wālminnə atəɣə wōləɣən. əjnam l̪əwətmin wōləɣən. it̪p̪ə t̪u jimin-t̪uḡin

19. És azon nyomban hazasietett. Hazafelé menvén az egész lovat, fél lovat, fél szájú, fél orrú arcot látta vagy nem. Egyenesen sietett. Egyszer im előbukkant, az emberek lakta városba, a város közepére. És a Torem kán házába belépett, a leggyorsabban, széttárta a kaput, és a citera-hegedű oda berepült. És a házához szaladt. Amint odaért, rothadt bűz, epeszag. Egyik ember baltával, másik ember fűrészszel, másik ember reszelővel, kalapáccsal. A vaslábú lábasház tartóoszlopát próbálják kivágni, az asszonyt akarják megfogni. Ő elküldte onnan az embereket és kivette a feleségét.

20. Ezután sokáig éltek, rövid ideig éltek, egyszer a legidősebb bátya megint kiment. A legkisebb öccse háza kéményének tetejére pillantott. A kémény csúcsától a lángnyelvek az égig, az égboltig lobognak, mintha oda húznák őket. Az övék meg mint a közönséges kankutya farka végecskéje, tekereg. És a szél visszafújja, a háztetőre hajlítgatja. Bement, és apjának mondja: „Te, apám, Torem kán vagy. De nézd csak: öcsém házának kéménye végére néztem, a lángnyelvek az égboltig nyújtóznak. A mi lángnyelvünk meg, mint a közönséges kankutya farka végecskéje, a lángnyelv hajladozik és a szél elnyomja.”

21. „Várj csak, van mód öt elintézni.” És megint a szolgálinak mondja, hogy aszongya, hívjátok a legkisebb fiút. A legkisebb fiút oda hívták. Az apja azt mondja neki: „Amikor meghalt az apám, volt egy éneket éneklő muzsikám, mesét mesélő muzsikám. Egyik oldalra fordították, száz éneket énekel, másik oldalra fordították, száz mesét mesélt. Nem tudom megkeresni őket. Te el tudsz oda menni.”

És a fiú hazament. Megint sírva ment. Amikor belépett, könnyeit letörölte. Kérdi a felesége: „Torem kán atyánk mi jó beszédet beszélt? Hiszen nevetve léptél be.” „Semmi különös nem mondott.” „De hiszen sírva jöttél.” Mutatja a tenyerét: „Itt vannak a könnyeid. Azt akarom, hogy egyetlen könnyed se hulljon ki. Ez a könny kihullott. Mit mondott az apád?” „Á, aszongya, az alsó világba küld. Éneket éneklő muzsikát, mesét mesélő muzsikát keresni.” „Hát mit tehetünk? Torem kán szava ellen mit tehetünk? Ha elmész, nekem két vaslábbon álló lábasházat készíts, és oda zársz be engem.” Megint kapott egy fonál(gombolyag)ot és egy deszkadarabot. És elment.

22. Ment, mendegélt. Egyszer becsusszant a föld belsejébe. Sokáig vagy rövid ideig ment a föld belsejében, egyszer fényes világba esett. Mintha a nap sütne, vagy mi. Egy helyen nézi: mindenfelé fenyőfacsemetés hely. Amint jobban megnézi: ezek emberi csontok. Tovább ment, ment. Ott nádas füves, gereblyélt füves terület van. Ahogy jobban megnézi: hát ez emberi haj. Tovább ment, ment. Egy helyen füttyölnek, kiabálnak. Ahogy odanéz, félarcok, félszajak, félorrok, félszemek. Gyorsan tovább ment, sietett.

23. Megint egy helyen ment, ment, egy anyó és egy apó fekszik. Egy olyan nagy báránybőr suba van rajtuk, hogy egy egész várost-falut be lehetne vele takarni, de ők nem tudnak betakarózni. Hol az asszony húzta, hol az ember húzta magára. Így huzakodnak. Állandóan veszekedtek-haragudtak. Valahonnan valaki mondta: „Ezek az eleven világban

t'uhələyən." os sarnam mənmalnə, kat imiyən-ikiyən os əlləyən. kōt pətə lōwit ācpi pulnat əlləyən. t'ikin-mikin kem əntə āt.

24. t'u sārīt sarnam mən, mən. əj lāw pālək lūl' nōməksəl: „os mūwat t'i lāw əj pāləkəl?" t'elita kōjayi mūw jastəy: t'ə lāw lələy tōrəmnə wālmalnə pāriləmal latnə t'u ləkəkəy jākəkən əj pāləkəl lin-linə kičəyin wəjittən, əj pāləkəl jaya əjnam liptətən. itpə t'u jiməl-t'uhəl t'uhəyəl." sarnam mən, mən. os əj lāw lūl' wōjəy, t'umint hāwəy lāwčəy. əj lātnə pə lāll'ə kōl əntə wul. əssōjnam mayəlti kirəyəl, newərl, t'arəyəl. t'elita kōjayi mūw jastəy: „t'it pāriyə wārmal latnə t'u ləkəkəy jākəkən mata əjnam jaya liptətən, t'u lāwin. lin-linə, kōl' wul, pul wəjəkkən mūw əntə wəjəkkən. itpə t'u jiməl-t'uhəl t'uhəyəl."

25. panə sarnam mən, mən. os t'umint ənəl kātəyə jōwət. əj t'i t'umint ənəl imičəy nomən āməsl. os t'umint ikičəy ilən ālal. panə t'u ənəl imičəyənə čəjat-uč jeñəlti. əj latnə t'u iki nōk rūwattayə wārtəy: „t'āka, iki, nōk kila hāt'yəčək, hāt'yəčək, atəm lew wujiləy kələn jōwət. iki, hāt'yə, hāt'yə!" panə t'u iminə nōk rūwattalənə iki təyərə kūč sanjkint, to owpi māča katəl – t'ukima pəryinam pōtəymin jəy. panə ilə iməl panə hāwəmtayə jəkkən.

„mūwənə, mətə, təyənəm kito?" „kəs ma mūwənə kitlojəm? ma kiñt'əyem ənəl luykənə kalnə kitlojəm. tōrəm kən jəyem-iki jastəl, mətə jəyəl kələm latnə arəy aryi jukəkəl - māñt' māñt' jukəkəl lūwati pānləl. t'uyənənənə kənčəyə mant kit." „t'āka mənə sārəy pəryinam. ot, tōwə jōwta panə tōrəm kən kāt owpit pāləkkə ləkila. panə arəy aryi jukəkən - māñt' māñt' jukəkən lin-linə tōwənam jəkinləkkən. panə sārəy mata t'u niyənəm pətkayəl. t'u niyənə uče lapasəl kōrəyayə jəy, tōwə kūč jōwətlən. panə ospə al jūwa. kələmətəyə təyə jūtanka t'āka nōk lilo jəyən".

26. panə pəryinam t'i sārəy mən. t'u āntə sām pāləkət, lūl pūlkət, lāw pāləkət wujiləl mūwə əntə. panə mən. t'u tōrəm kən owpija jōwət pan sārəy mata owpi pāləkkə jəwəttəy. t'u arəy aryi jukəkən - māñt' māñt' jukəkən jākə kōrəkkən tōwə. panə sārəy mata niyənəm pətkayəl. t'u niyənə, tōwə kūč jōwət, lapasəl kōrəyayə jəy, t'ānatəyə jəy. panə t'u jay əjnam arəy kitəl. t'u t'ayinə tōyəkə paj pīkəm āpəl - wər āpəl - lūj āpəl. panə niyənə nōk wəjtəy.

27. il lewnə wālmalnə t'u iki lūwata tōwənə jastəy: „jākə jōwəttanka kāk kūtən - wāk kūtən əjnam mata jittən wəsət-učət kāwat əjnam mālekəkə wəriə, owpit-učət. panə lapət at-kātəl mārə kemə al liwittən, jəkən iməstən." panə jākə jōwitmin ilə tawrəksəkkən, kāwat jittən wəsət-owpit tawrat. əj latnə kemən, kələntələn, mūwəli? t'u wāt t'ukim! t'u lapət at-kātəl jəkən uməyən. panə əjmata latnə kemə t'i liwəyən. kemə kūč liwəyən, əjmata ot pə əntəm. əj kāt əntəm, əj wāč əntəm. əjmata ot-pə əntəm. wsjo!

éltükben rosszul éltek. Mindig veszekedve éltek. Tovább is ezzel a jóval-boldogsággal boldogulnak.” Amikor tovább ment, két anyó-apó fekszik. Tenyérnyi nagyságú báránybőrdarab alatt fekszenek. Semmi sem látszik ki belőlük.

24. Azzal tovább ment, ment. Ott áll egy fél ló. Azt gondolja: „Ugyan miért csak egyik fele van itt a lónak?” Onnan mondja valaki: „Az eleven világban ezt a lovat az áldozati lakoma idején a lovas emberek, két ember az egyik felét magának vette el, a másik felét a néppel megetette. Tovább is ezzel a szerencsével boldogul.”

Tovább ment, mendegélt. Ismét ott áll egy ló. Zsíros, olyan húsos nagy ló. Nem tud egy helyen megállni, állandóan forog, ugrál, nyerít. Oldalról valaki mondja: „Ezt a lovat föláldozták, és a ló gazdái az összes húst megetették az emberekkel. Maguknak, ki tudja, elvettek-e egy darabot vagy nem vettek. Tovább is ezzel a szerencsájukkal élnek.

25. És tovább ment, ment. Megint egy olyan nagy házhoz ért. Egy hatalmas asszonyság ül fent. Egy hatalmas ember meg lent fekszik. És az a nagy asszonyság teával-egyébbel itatta. Egyszer ébresztgetni kezdi a férjét: „Apó, kelj föl, óvatosan, óvatosan. Rossz világot nem látott öcsikéd jött. Apó, csak lassan, óvatosan!” És hogy az anyó keltegette, az apó fölébredt, ő az ajtófélfához kapott - annyira hátrahúzódott. És leült, és beszélgetni kezdtek. „Hát téged ki küldött ide?” „Hogy engem ki küld? Nálam nagyobb bálvány-szellem-szellemasszony küld engem. Torem kán atyám-öreg mondja, úgymond az apja halálakor az éneket éneklő muzsikát, mesét mesélő muzsikát eltemették vele: Azokat megkeresni küldött engem.” „Hát gyorsan menj haza. Ha hazaérsz, tárd ki a Torem kán kapuját. Az éneket éneklő muzsika, mesét mesélő muzsika magától hazamegy. Te a feleségedhez siess. A feleséged lábasháza már majdnem összedőlt, mire odaérsz. És ide ne gyere többet. Ha harmadszor is ide jössz, az emberek megesznek téged.”

26. És gyorsan visszafelé ment. Azt a félszemet, félszáját, féllovat, talán látta vagy nem. Csak ment. Torem kán kapujához ért, és nagyon gyorsan sarkig tárta. Az éneket éneklő muzsika, mesét mesélő muzsika nyomban beesett. Nagyon gyorsan a feleségéhez sietett. Amikor odaért, a felesége lábasháza már majdnem ledőlt, inogni kezdett. És ő az emberek mind szétzavarta. Azon a helyen nagy bűz volt, vérszag, epeszag. A feleségét kivette.

27. Mikor még az alsó világban volt, az az apó mondta neki: „Ha hazamész, kőházad, vasházad minden ablakát kővel szorosan zárd be, az ajtajait is. És hét éjszakán-apon át ne lépjetek ki, otthon üljete.” Így hát bemenvén jól bezárkóztak, az ablakokat-ajtókat kővel bezárták. Egyszer csak kint, hallgatják, mi van? Micsoda szél! Hét éjjel és hét nap a házban ültek. Egyszer aztán kimentek. Amint kimentek, látják, hogy semmi sincs. Se ház, se város, semmi sincs. Vége!

XIV.

āwəs ort panə ropəltətə ƙo pərili

1. əj mətə latnə tasəŋko wāl. t'u tasəŋko wāltalnə ānta mūw ƙōwli wāltə tasəŋko, ānta mūw wanli wāltə tasəŋko, jəmat tasəŋ ƙo, jəmat ar weli tājəl. ar mətə t'ōrəs weli tājəl. panə əj ropəltətə ƙo pərili tājəl. keŋar mətə ropəltətə ƙo pərili tājəl. tem mətə wāltalnə ānta mūw ƙōwli wāltalə jəŋ, ānta mūw wanli wāltalə jəŋ, əj latnə ropəltətə ƙujəl āwəl pətəŋə āmastaŋə jəŋ, āwəl ləŋpinə sūj wārəŋə jəŋ.

2. əj mətə latnə t'u tasəŋ ƙujələnə piri:li. „ropəltətə ƙujəm, mūw manə atəm mətə urnə tājiləlo? mūw litotət-ƙulat əntə lapətəlo? mūwəlji čal'ə jəŋən?” „nūŋnə wəjəŋləmin-pə əntə tājlojəm. litotət-ƙulat-pə lapətəlojəm. ma əntə-pə čal'ə jəŋəm, əntə-pə pitiŋə-pə jəŋəm – hāwmil tām. – nāma ƙōw-pə əntə amp t'i ƙōrəŋtəl, āwəs l'al' t'i jōwəl. panə āwəs l'al' nūŋat wāltəŋə jōwəl. nāma āwəs l'al' t'i-pə ƙələmtəl. āwəs l'al' ƙələmtətə latnə, āwəs l'al' təŋə jōwəttə latnə āwəs ört nūŋati sočəl. pan hāwmil, nūŋat wāltəŋə ƙōlat sočəl. nūŋat wāltə jətəl latnə nūŋ tam jasta: < sar mant al wəla! āləŋ latnə ƙā'tə ma ropəltətə ƙujəm wəla! t'u piriŋə nūŋ tam mant wəla! > nūŋ tam āləŋ latnə mantem pirtə, mant lūw wāləl. t'u piriŋə tam ma niči mətə ur tājləm.”

3. tōp əj ƙōl hāwəŋən, tōp tərəŋən, pan t'āƙa amp t'i ƙōrəŋtəŋ. āwəs l'al' panə t'ə t'i sāŋəltəŋ. āwəs l'al' t'ə sāŋəltəmal pan t'āƙa panə āwəs ört t'āƙa t'u tasəŋ ƙuja t'i sočəm. mətə sar ƙuja wāltəŋə ƙōlat ƙōčŋilnat sučəm. ƙōčŋil aləməl latnə tasəŋko hāwmil: „sar mant al wəla! āləŋ latnə ropəltətə ƙujəma mənə, wəle! t'u piriŋə nūŋ mant wəla! ”

pan t'i ropəltətə ƙo-pərili t'āƙa keŋar ƙo-pərili āwəl suriji jlə ƙōsiptəŋ roksōwəlil. panə ƙiŋpəli čorŋə sāwrəməl. əntə, sapəl lōwəl sāwrəmtəŋ. sapəl lōw jlə ƙōrəŋmal latnə. sapəl lōwəl tət rəkkən, sapəl lōw os nōƙ lāƙƙəntəŋ. taləŋ ƙo maŋəlnat nōƙ lūləmtəŋ. ƙimətəŋ sāwrəmal latnə ow lōwəl os jlə ƙōrəŋ, os nōƙ rəkniləŋ. ƙolmətəŋ sāwrəmal latnə panə t'u sapəl lōwəl, t'u keŋar ƙo ow lōwəl wāləm tāŋila rəkkən.

4. t'u keŋar ƙo-pəri t'āƙa ropəltətə ƙo-pəri t'āƙa āwəla ƙūrəmtəŋəŋ, tūwət ƙučəm ləjəm ow-pərəli ilmətəŋ. pan t'i wikkətəŋ, jastəl: „ənəl ƙūr piŋən t'i sāwərləm! ənəl ƙūr piŋən t'i sāwərləm!” āwəs ört jastəl tōwa: „t'i lōwət jəm wəra, ənəl ƙūr piŋəm al səŋre! ənəl ƙūr piŋəm al səŋre! mūw arət tas-wāŋ ōjəŋtəŋ, t'u aritat nūŋat mələm. ƙoləm jəŋk ƙāləŋ puləm, wələŋ āwəlam t'en nūŋati mələm.” t'āƙa āwəs ört ƙonəŋ t'i wəŋŋantəŋ. t'u keŋar ƙo-pərəli hāwmil: „əj məli-pə mantəm əntə māsəl. ma nūŋat ālə hūltiptələm.” pan ālə t'i hūltiptəŋ: „nəŋ os təŋnam l'al'ə jūltəŋ ƙuntə, t'ārəs unččin latnə amp siŋəmtə əj məlipə al ƙijəmtəl. t'ārəsəŋ əŋnam jəŋka mənitəŋ.” t'i mānt' t'i tərəm.

XIV.

A nyenyec vezér és a hitvány munkás

1. Volt egyszer egy gazdag ember. Ez a gazdag ember régóta volt gazdag vagy rövid ideje volt gazdag, nagyon gazdag, nagyon sok rénszarvasa volt. Sokezer rénje volt. És egy hitvány munkása volt. Így élván talán sokáig éltek, talán rövid ideig éltek, egyszer a munkása a szán fenekén maradt, hangtalanul ült a szánban.

2. Egyszer a gazdag ember megkérdezi: „Munkásom, vajon rosszul bánok veled? Talán étellel-hallal nem táplállak? Miért sértődöttél meg?” „Te nem bántottál engem. Étellel-hallal táplálsz. Nem sértődtem meg, nem haragszom. – mondja erre. – De nemsokára a kutya felugat, nyenyec hadnép jön. És a nyenyec harcosok téged megölni jönnek. Hamarosan felbukkan a nyenyec hadnép. Amikor a nyenyec hadnép felbukkan, amikor a nyenyec hadnép ideér, a nyenyec vezér hozzád lép – mondja – gyilkos szándékkal lép hozzád. Amikor meg akar ölni, te csak mondd: < Még ne ölj meg engem! Először a munkásomat öld meg! Csak azután ölj meg engem! > Te először engem küldj, hogy engem öljön meg. Azután talán csak kitalálok valamit (tkp. lesz valamilyen módszerem).”

3. Ahogy ezt a hírt elmondja, éppen befejezték, a kutya fölugatott. A nyenyec hadnép meg már vágat is. Amint így vágat a nyenyec hadnép, a nyenyec vezér a gazdag emberhez lép. A gazdag embert megölő szándékkal, szablyával jön. Amikor a kardját felemelte, a gazdag ember megszólal: „Még ne ölj meg engem! Először a munkásomhoz menj, őt öld meg! Aztán ölj meg engem!” Az a hitvány munkás a szán tetején ül. A hitvány munkást, a szegény embert a szánról lerántotta a gallérjánál fogva. És középen szétvágta, nem, a nyaka csontját vágta el. Amikor leesett a nyaka csontja, nyaka csontja visszarepült, nyaka csontja visszaült a helyére. Egészséges emberként állt föl. Amikor másodszor levágta, koponyája megint leesett és újból visszaugrott. Amikor harmadszor levágta, a nyaka csontja, a szegény ember koponyája visszaugrott arra a helyre, ahol korábban volt.

4. Az szegény, szerencsétlen, hitvány munkás a szánjához futott, fölemelt egy ócska, tűzben megégett fejszefejét. És így kiáltott: „Levágom a nagylábujjad! Levágom a nagylábujjad!” A nyenyec vezér erre azt mondja: „Kérlek, ne vágd le a nagylábujjad! Ne vágd le a nagylábujjad! Akármennyi gazdagságot-pénzt találok, mindent neked adok. Három fehér rénökörrel befogott rénes szánjaimat neked adom.” És a nyenyec vezér visszahúzódott. A szegény ember mondja: „Semmi sem kell nekem. De én megesketlek téged. És meg is eskette. „Ha még egyszer háborúzni ide jöttök, a tengeren (tkp. Ob-torkolaton) átkeltek, kutyának széttépni való sem, semmi sem marad. A tengeren mindnyájan vízbe fulltok.” Ez a mese véget ért.

XV.

kujəp

1. əjməta latnə, tem məta latnə, tem məta kujəj ɣo nōpətnə, tem məta jəjən ɣo nōpətnə əj latnə antpəla sōsəm əj pəjəli wōl. t'i antpəl pətəla sāsəm əj pəjəli t'ārəj antəp sōkəkəj antəp pətəla sārəm aməsl. sāmjəl təjə t'i atjən: jōm jəjk jeht'min aməsl, wāt jəjk jeht'min aməsl. t'i tājənə aməstalnə t'āka tōrəm-pə jōmjə jəl, tōrəm at'i. noməlla jōm jəjk pāsməl, jōm jəjk lələlə kōrjəl. səməl nōw wōj, ɣār wōj lōljə jəl, səməl naməkkə jəl. antəpə kit ɣāt l wōləm pīrnə, antəpə ɣoləm ɣāt l wōləm pīrnə arək ɣo, māt' ɣo kōtəl wōkkəjkəkək jəta jəj, kūrəl wōkkəjkə jətajə jəj. lūwat nōk kiltəl, ilə ɣoçəl. pōjəlnə lejələjəl – temi rujəl ɣārinə aməsl. pōjəlnə kāv ittən wəsət nūla riɣət, t'umint ənəl ɣāt – ōwərnəm ōwər ɣāt, ənəlnəm ənəl ɣāt.

2. t'āka lūwat t'ōw nōk kiltəjəltə kima jəjmal latnə, lūwat əjlatnə nōk kiltəj, ɣāt ləjpinəm t'i wiŋk, wanjətə kima jəj. jāɣə t'i lan, lājəjələj əj māt əntem, kōçəj lājəjələj əj māt əntem. ɣāt ləjpaləkənə tājə wəsi pitəm ɣāt, ɣōn wəsi pitəm ɣāt. tājə wəsi pitəm ɣutəl, ɣōn wəsi pitəm ɣutələnə anta mūkkim ɣāt l ɣul, anta mūkkim at ɣul, ɣōjanə wul. t'āka əjlatnə t'i wiŋk ilnam. tem ōntələnə nōməksəl: „ma ūrəkkem mūwə əjmətəlipə əntem? ma mūwə əj atemnam tōrəm iti əj atil, məj iti əj atil. mūw jəj əntə tōjəm, anki əntə tōjəm.”

3. anta ɣōw tājə wanjmal pīrnə, wan tājə wanjmal pīrnə lantəj jīj ɣuləj jīj ɣānəjə t'i ɣāt. t'i lantəj jəj ɣuləj jəj ɣānəj məta utə sājəp wārəm. nōw ɣātəmnəj ɣārə ɣōr, ɣār ɣātəmnəj ɣārə ɣōr. t'i ɣōr ɣānəjə kūç wiŋk, tem ɣōr jāçənə pājkəl çājkəlmə punəl çājkəlmə ənəl wōnt ɣār. ɣōr liwmin, pom liwmin lāləl, ɣāsələ pomjələ ɣinmin lāləl. sūwəs lūw. ɣōltə jəl, tōjəm lejələjəl. „t'i ɣār – ōntələnə nōməksəl – ɣōtə wārəlmə. ma wanjmin jājkiləlmə”. t'āka kūr lār lōwəli əj pālək lōwəs ilə wəjtəj. jāwələjə wārtəj, mūwə, nāləjə wārtəj. jəmsi pāləki əj aŋtəl ilə wəjtəj, jāwələjə wārtəj. kūr əj lunəl ilə kūr lān əj pāləkəl ilə wəj, jāwəl jūntəkkə wārtəj. t'i kūr lān lōw əj sil'əli wārəm nūləl jāwəl jintəjə pān, wanjə wiŋk.

4. t'i ɣār ɣōw arintəlnəm təl jāwəttəj – səm pālək muɣti mən. ɣār tōjə kōrəj. ja, t'āka ōntə munt t'i nāləjə wārəm lōw sil'ələnət ilə ɣōrtəj. ɣār pājkəl çājkəlmə punəl çājkəlmə ənəl ɣār kōrləjkə kōrəjtəj. t'i kōrləjə ɣār sōwəl nāwi-pə tōjə tuw mūwə əntə, jāçənmə ɣār sōwəl talmin itpə mənəl. kōrləjə ɣār sōwəl jāɣə tuwtəj, jəmsi ɣāt pāləkənə, jəmsi jəjəltəm wōlə pāləkənə nōw pājkəl lajəm āləl, ɣār pājkəl lajəm āləl. jəjk ləmət ilə pāləkənə, ɣōr pājkəl ənəl sut āləl. t'i sut təjə wəjtəj, lajəm təjə wəjtəj.

XV.

A sámándob

1. Egyszer egy időben, ezidőben, ezen férfias férfiak korszakában, ezen sokemberes emberek korszakában volt egyszer egy bölcsőjébe száradt kisfiúcska. Ez a bölcső fenekére száradt kisfiúcska bőgő bölcső mohabölcső aljára száradva ült. Megszületett, esővizet iddógálván ül, szélvizet iddógálván ül. Így üldögélván az ég esőt ad, az ég atya. Felülről esővíz permetez, esővíz szájába esik, bensejében jávorszír, bikaszír olvadozik, jóllakik. Talán két nap múlva, talán három nap múlva énekes férfi, mesemondó férfi keze megerősödött, lába megerősödött. Maga felkel, kioldozza magát. Körülnéz, egy falu közepén ül. Mellette üvegablakok összeérnek, egy olyan nagy ház, magasságos magas ház, nagyságos nagy ház.

2. Amikor már maga fel tudott kelni, egyszer felkelt, a ház belsejébe mászott, már mászni tudott. Bement, akasztó szög nincs, kést felakasztó szög nincs. A ház belsejében ajtónyílásos ház, tetőablakos ház. Ajtónyílásos háza, tetőablakos házában hány napot volt, hány éjszakát hált, ki tudja. Egyszer előmászott. Gondolja magában: „Hogyhogy nincs itt rajtam kívül senki? Miért vagyok magamban, mint az ég, egyedül, mint a föld, egyedül. Hogyhogy nem volt apám, nem volt anyám.”

3. Hosszú ideig mászása, rövid ideig mászása után táplálékos folyócska, halas folyócska partjára ért. Eme táplálékos folyócska, halas folyócska partján valamilyen halászó hely volt kiképezve. Jávorszarvas szájpaddlásá(hoz hasonló) tiszta mocsár, rénbika szájpaddlásá(hoz hasonló) tiszta mocsár. Amint a mocsár szélére mászott, a mocsár közepén lapockája megnőtt, szőre megnőtt nagy vadrénbika állt. Kórót legelve, füvet legelve állt, mellső lábával eleséget keresve legelt. Ősz volt. Mi lesz, odanéz. „Ezt a bikát – gondolja magában – hogyan ejtsem el? Mászva járok”. Hát, lábszárcsontjából egy csontdarabot kivett, íjat csinált vagy nyilat csinált. Egyik jobboldali bordáját kivette, íjat csinált. Lába injából egy darabot kihúzott, megcsinálta az íj idegét. Ezt a lába injának, csontjának darabjából készült nyilat az íj idegére tette, közelebb mászott.

4. A rénbikát megcélozva lőtt, a szívéen ment keresztül. A rénbika elesett. Azzal a korábban nyíllá csinált csontdarabbal megnyúzta a bikát. A lapockája megnőtt, szőre megnőtt vadrénbikát úgy nyúzta meg, hogy a lábait meghagyta. A lábas bikabőrt a hússal vagy anélkül vitte, a bikabőrt húzva hazament. A lábas bikabőrt hazavitte, a ház jobb oldalán a fekvőhely mellett, jávorszarvas lapocka nagyságú fejsze fekszik, rénszarvas lapocka nagyságú fejsze fekszik. Az edénytartó polc alatt meg egy rénszarvas lapocka nagyságú köszörűkö van. Elővette a köszörűkövet, elővette a fejszét, egyik oldalát jól

tem pālkal lōwətmal pīrnə tom pālkal lōwə, tōm pālkal lōwətmal pīrnə tem pālkal lōwə. t'āka, lajəm, əj tem pālək pōŋəla pōntəy, warəs pālək čorə mənli, tōm pālək karimtəltəy, pom pālək čorə mənli.

5. kem wiŋk, mułəŋ kāt mułə mən, səməŋ kāt səmnəm wiŋk, jučkəŋ ur, poməŋ ura wiŋk. ja, t'āka, kōl ilə āwət. t'i kōl pāləkkə tāwiptəy. t'i kōl pālək iwəl kījəp nāl wār. kījəp nāl mīnəytətəy, nōk sur, kār sōwəl t'u mārə kōləmtəy. kār sōwəl ilə nāt't'əy, kōrləŋ kār sōwəl. ikinə kōrləŋ wōnt kār sōw panə kījəpə t'ə wāri, t'enə mūŋklayi tōy. kījəpəl anta kārəttal sārtał iwəl t'uti sāŋkiləltəy, tōy sāŋkiləltəy. t'ukim t'ursem, t'əkim jəm. lūw niŋə mənəm niŋən pīl əntə wułiləl, kuja mənəm kujaŋ pīl əntə wułiləl. kījəp sāŋkiləltəy – t'ərtiləl. kījəp əjnam nōk sārəm-ōtəm pīrnə t'āka tōrəmpə put, anta lānt'pə t'i pitl, jeyliyə jəy. t'āka sūwəsəy jəy, kāləylyə, wājəylyə kārəs sūwəsəy jəy. ja t'it lantəŋ jiyi, kułəŋ jiyi kōwət pan t'i kījəpələnət, kījəpəl talmin, wanŋkmin panə sarnam t'i nōrəltətəy.

6. anta kōwli wanŋkmal pīrnə, wanli wanŋkmal pīrnə kār sōwli kījəpəl talmin mən, mən, t'i lantəŋ jiyi, kułəŋ jiyi kōwət t'i wiŋk, wiŋk, lantəŋ jiyəl, kułəŋ jiyəl, nōkšəŋ jāwən, mōkšəŋ jāwən. kār kātəmnəŋ kārə kōra pōləkintəy, nōw kātəmnəŋ kārə kōra pōləkintəy. t'i kōr num āləŋnam lejləl, temi nūki kātət āməslət. ōwərnəm ōwər kātət, ənəlnam ənəl kātət. lapət nūki kāt. t'āka tōjnam t'i wiŋk. kījəpəl talłətəy. wanə jōwət, temi t'āka puŋəl kārə t'āyər, əj lār lōwit t'āyər ālləl. kāw t'āyər weli katłtə t'āyər pāt'a jōwətmala nōməksəyəl, mūw iləm-wərem-a, əj māč kō jōwət, panə kījəpəl talmin. t'āka ma kījəpəm təy tem weli t'āyərə təy kījəpəm. kūwa t'āyər pāt'a tōy lānt'a lūkəmtətəy, tōy kījəp. sarnam wanŋkmin itpə nōrəltətəy. wiŋk, wiŋk, āləŋ kāt, kātə wiŋk, kāt owpija jōwət. kātə wiŋk, mūw iləm-wərem, tem ōntəl nōməksəyəl, əj māč kō jōwət, wanŋkmin jākənam lāŋəl. t'āka owpiŋə nōk wəruŋəy, kūrəyəl tōja nōk pit, owpiji jākə lāŋ.

7. jākə laŋ, wālə kōwət utnam sočminpə sočmin mən, wanŋkminpə wanŋkmin mən. temi kat pīrəs imiyən-ikiyən wālə pāləknə āmsələyən. tom pāləknə saj lājəyəl. utə iməl. pāt'u mətli wār, t'i pīrəs imiyən-ikiyənə, ja t'āka, tōm pāləknə saj lājəyəl. t'i saj ləyŋinəm təm lila, tōm lila pitl, əjmətli nārtał set'əl. tōy lilał pom tōjnat ləyəlłi. t'āka məyi kātəŋ imiyən-ikiyən pəsanat umti, mūw nōw pəsanat umti, mūw kār pəsanat umti. jəm litot tājəyən, jəm litotat pōnli, atəm litot tājəyən, atəm litotat pōnli. čaj-mətali jini'. keməłta kut kō jākə lāŋ. kut kō jākə lāŋət, t'āka utə t'ə iməl. taləy utə āləŋə wālə pāləka.

8. jastəyəl: „kōl'a jōwtəm – mūw jastəyəl – pāyəli wōsən? lūw niči mətə uləm-upət wārta wār tājəyən. min t'āka – jastəyəl – kut pāy il pāləknə əj əj āwəli tājəyən, kit'əm pīr t'ut'i jəŋk tījəmtəm əj mučimən. tōm mālyə kātəlnə čamə kūrəmnə jəyirəy. lilał pom tōjnat ləyəlłi, təy pom tōjnat ləyəlłi, lilał tem tākənl, tōm tākənl. niči mətə uləm-upət wārta wār tājəyən. nūŋ ničə mətə uləmat-upətət ōləm nūŋ ničə mōləksətə wār

megélesítette. Utána a másik oldalát is jól megélesítette. A másik oldalát megélesítvén az egyik oldalát is megélesítette. Egyik oldalára fordítva a lószőrt félbe vágja, másik oldalára fordítva a fűszálat félbe vágja.

5. Kimászott, a ház háta mögé, az imádságos ház imádságos helyére, közepes ház közepéhez ment, fás helyre, füves helyre ment. Ott aztán kivágott egy lucfenyőt. A lucfenyőt félbe szakította. A fenyő egyik feléből dobverőt csinált. A dobverőt behajlította, megszáradt, ezidő alatt a bőrt beáztatta. Szőrtelenítette a lábas bikabőrt. A lábas vadrénbikabőrből dobót csinált, rácsomózta. Amint a dob megszárad, már kezdi verni. Milyen érdekes, milyen jó! Férjhez ment férjes nőnek más nem kell, feleséghez ment feleséges férfinak más nem kell. Veri a dobót, sámánol. Mire a dob teljesen megszáradt, leesett a hó, hideg lett, fagyos ősz lett. Hal nélküli, vad nélküli tiszta ősz lett. Fogta a dobját, elindult a táplálékos folyócska, halas folyócska mentén mászva, a dobót húzva előre igyekezett.

6. Miután hosszan mászott vagy röviden mászott a rénbikabőr dobját húzva, eme táplálékos folyócska, halas folyócska mentén, ment, ment, eme táplálékos folyócska, halas folyócska mentén mászott, mászott, cobolyos folyó, mukszunhalas folyó mentén, bika szájpadrása tiszta mocsárra, jávorszarvas szájpadrása tiszta mocsárra bukkant. A mocsár felső végébe néz, ott sátrak állnak. Magasságos magas sátrak, nagyságos nagy sátrak. Hét sátor. Hát oda mászott. Húzta a dobját. Közelebb ment, az udvaron kis tó nagyságú síkos tisztás terült el. A kökeményre taposott rénszarvas fogó síkos hely szélére érve gondolja: „Micsoda székely, vendég jött, és dobót hoz magával. Én bizony a dobomat itt hagyom a rénszarvasok által kitaposott helyen.” A síkos hely mögött oda, a hóba dugta, ott hagyta. Tovább mászva előre igyekezett. Mászott, mászott, az első sátor ajtajához ért, bemászott. „Micsoda székely – gondolja magában – vendég jött, mászva megy be.” Így a bejáratnál felemelkedett, két lába végére felállt, bement az ajtón.

7. Bement, a fekhely mentén a sátor hátsó részébe lépdelvén lépett, mászván mászott. Egy öreg apó és anyó ül a fekvőhelyen. A másik oldalon függöny lóg. Leült a fekvőhelyre, köszönt a két öregnek, a másik oldalon meg lóg a függöny. A függöny mögül lélegzés hallatszik, nyögés hallatszik. Azt a lélegzetet fűszál hegye őrzi. A házigazda két öreg asztalt terített, vagy jávorszarvasos asztalt terített, vagy rénszarvasos asztalt terített. Ha jó ételük volt, jó ételt raktak az asztalra, ha rossz ételük volt, rossz ételt raktak az asztalra. Teát-mit ivott. Kintről bejött hat ember. Hat ember bejött, leültek a férfiak helyére, a hátsó oldalon lévő fekvőhely szabad felére ültek.

8. Megszólal (az apó): „Honnét jött fiúcska vagy – mondja -. Lehet, hogy tudsz álmodni. Nekünk bizony – mondja – hat fiunk után van egy kislányunk, az utolsó csecsszopó apró gyermekünk. Tegnap hirtelen megbetegedett. Lélegzetét fűszál hegye őrzi, arra fűszál hegye vigyáz. Lélegzete akadozik. Talán van valamilyen álomlátó képességed. Te talán tudsz érte imádkozni.” „Ugyan, honnan tudhatnám – mondja – hogy van-e

tājlən.” „ma čāpasem – jastəyəł – mūw tū ma tājləm, t'āķa. mannə – jastəyəł – wəŋkmin jūwəm, wəŋkmin təyə jōwtəm. mūw tāyi moləksətə wāram wāl – lūw jastəyəł – ma moləksətə öttə wāram mūw tāyi. a wəs – lūw jastəyəł – nin topəŋ newrəmin. ma kūjəp – jastəyəł – tājləm. kūjəpam t'āķa t'ayər pāt'a kūjem. mūw iləm-wərem ma kūjəpnat jāķə lāŋləm. ma kūjəpam jāķə wəłəttən kuntə set'ə-ke'tə sūjəl uč pətan sāŋkilələm.”

9. iki t'āķa əj pāyəlnam nāwəm, ənəlpri pāyəlnam mūw əj pāyəlnam nāwəm: „t'āķa, t'i māč kə kūjəp jāķə kənčə!” t'āķa t'i kə kemnam mənmal. əjlatnə mārayə jəy. ānta t'i kə kōlnə jūtal əntəm. kimət kə os mən. əj latnə kəlmət kə mən, kəlmət pāyəł. əj latnə nəlmət pāyəł mən, əj latnə wālmət pāyəł mən, əj latnə kəlmət pāyəł mən. əj latnə nār sūj tarəməy t'i jəy. owpi kimpinə nār sūj kətnə mənəl. owpi arəy t'i pāni, t'i kətnə kənə t'i kūjəp jirəlnam pəŋraŋəmin maŋəlti kirəŋəmin, tōwənə pəŋəŋəlməmin tułil temi. əj t'āķa tū lata jəŋəm latnə nōķ lūl'əmtəy, owpi wəsi jāķəpnam kōrəŋə mōrtiła jəŋəm latnə nik tōwə sočiləy. əj kōt pāłkəlnat katləmtətəy, kūjəp ilməŋətəy, utə āləŋə lūn't'əmtətəy. t'āķa munt t'i kətnə kənə kəŋəlti.

10. t'i kūjəp, pūməŋ kāt ləŋpəja lūn'ti lūw, nārəy juŋ kūjəp lūw jəłəp kūjəp nūrəl rāŋəŋləm ötmən, nūrəl jāķənnə lūw kəŋəlməŋəltəy lūw. sārəm wāram kūjəp, kemən kōw kəŋəlt. ānta kōrləŋ kār sōwat lārəŋti, t'āķa tōyə t'i iməl, kə t'ərti t'i jəy. t'i t'ərti čūksəməy. kōw t'ərtmal mūwə wan t'ərtmal pīrnə ānta kōw mārə mūwə lārəŋlətəy mūwə wan mārə lārəŋlətəy kūjəpnat. „t'āķa – nāwmiləl – newrəmin, tōm puŋəs əŋki, kəltas əŋki partəm kātələl, tōrəm əŋki partəm kātələl, kūjəm kātələl jəmat kōw” – jastəyəł. „əntər kūtəŋə t'enə kəłattə kəčəy jəy. tām əntəpə kit kātəl, əntəpə kəłəm kātəl pətənə, sarpiyə wōł, tōł kin'tə jəm niŋkə jəl” – jastəyəł.

11. əj tōm ittən kimnə litotat pul, jənt'tə öt pul litəy jəl. əj tū t'ərtmal-ötmal pīrnə nār sūjəl kōlat məntəy jəy. čəkə nārtal-uččəl əntəm. kātəl ittən āləŋ wāŋə jəŋmal latnə kātəl-pə əntə lāŋəl t'āķa əŋkil iminə litotat pulat, jənt'tə pulat āməli. litot-kul ləl. nāwəmtəy jəy, əjəŋ-kōləŋ nāwməl. kimət kātəl os jəməy jəy, kəlmət kātəl pitəm latnə jəŋki iləl-tul, juŋ iləl-təŋpəl. juŋ sāwəŋ, jəŋk tul. kōtəl tōla ropitlət, kūrəl tōla ropitlət. lūw tū kātələt mārə tōt wāl, māč kəŋə mājəŋ kəŋə jōwət.

12. iki nāwmiləl, t'et' jastəyəł: „topəŋ newrəminən. nūŋ əntə jōwtən kuntə, āwələy t'i pītəmən. topəŋ newrəminən, āsməŋ newrəminən t'i rəŋəmtəminən – t'et' jastəl. – tīnrə əntə māsl, wāŋə əntə māsl – kəntək kəŋə taje – t'āķa jastəl – sāj wārtə kəŋə taje. tōm rāŋəm kəŋə jələn kuntə ničə os əj-kat kul pītə latnə əj kul sās wārlən. min wəle pāŋət tājləmən. jīntəpəl katləm jīntəŋ ne, lujəl katləm lujəŋ ne, il kāt, pa kāt kičə wāl. lūw wəle nūŋ t'i – jastəl –, t'i min nūŋət wōŋkə wārləmən. ət'ə newrəminən, pāŋləminən čāpas, ālə məti min lapət pāķəŋkə jəlmən, lapət pāŋ tājləmən.”

13. t'āķa tōyə wōŋ kə, tan kəŋə tōwə t'i iməl. ānta mūw kōwəl wālməm pīrnə, ānta mūw wanli wālməm pīrnə, əj latnə wāŋə-kul kənčəy mən, wəli katəltə čūksəməy. imil nāwmil, əj opəlat əjka məntəy. imil nāwmiləl: „tōm pa wəlit pa katləl jeŋiləmnə.

varázserőm. Én magam – mondja – mászva jöttem, mászva érkeztem ide. Honnan tudnék sámánnolni. Én ugyan nem tudok imádkozni – mondja -. De nektek ez az egyetlen lányotok. Nekem meg van dobom. A dobot a letaposott hely szélén hagytam. Szégyelltem dobbal bejönni. Ha behozták a dobomat, kíváncsiságból a hangja kedvéért éppen megüthetem.”

9. Az öreg mondja az egyik fiának, talán a legnagyobb fiának vagy a legkisebb fiának, hogy aszongya: „Ugyan, hozd már be a vendég dobját.” Az a férfi kiment, hosszú időre maradt. Sokáig nem jött vissza. A második férfi is kiment. Aztán a harmadik férfi is kiment, a harmadik fiú. Aztán a negyedik fiú ment ki, aztán az ötödik fiú ment ki, aztán a hatodik fiú ment ki. Egyszercsak erős nyögés zaja hallatszik. Az ajtón kívül hallatszik a nyögés. Kinyitották az ajtót, ez a hat ember a dobot az oldalán forgatva, görgetve húzza. Erra (a fiúcska) felállt, amikor (a dob) begurult, az ajtónyíláshoz ugrott, odalépett, fél kézzel elkapta és felemelte a dobot, és a sátor hátsó felébe tette. Amit korábban hat ember próbált behozni.

10. A dobot a meleg ház belsejébe rakták, a nyers fából készült dob, új dob, nemrégén kinyújtott bőr, otthon szárított bőr, száradó dob, kint sokáig szárad. Elővettek egy lábas bikabőrt, leterítették, ő leült a bőrre, sámánnolni kezdett. Révülni kezdett. Sokáig sámánnolt vagy rövid ideig sámánnolt, hosszú ideig dobolt vagy rövid ideig dobolt, végül így szólt: „*puḡas* anya, *kəltas* anya előírta napjai, *tórəm* anya előírta napjai, emberi jó napjai hosszú ideig tartanak – mondja. – Közben ilyen halálosan megbetegedett. Talán két nap, talán három nap múlva jobban lesz” – mondja.

11. Estefelé (a lány) egy falat ételt eszik, egy korty italt iszik. A sámánnolás után elmaradt a nyögés. Már nem nyög annyira. Estefelé amikor a nap még nem ment le, az anyja egy falat ételt, korty italt rakott elé. Ételt, halat evett, beszélni kezdett, vidám szavakat mondott. A következő napon még jobban lett. A harmadik napra virradva vizet hordozhoz, fát hordoz-cipel. Fát vág, vizet hoz. Keze egyre dolgozik, lába egyre dolgozik. (A fiúcska) ezeken a napokon ott volt, vendégeskedett.

12. Az öreg megszólal, az apó mondja: „Egyetlen gyermekünk. Ha te nem jöttél volna, lányunk nélkül maradtunk volna. Egyetlen gyermekünket, csecsszopó gyermekünket már majdnem elvesztettük – mondja az öregapó. – Nem kell menyasszonydíj, nem kell pénz. Legyen a tiéd. Teát főz neked. Ha rokonunk leszel, talán ha megint egy-két főreg megjelenik, a főregből hermelint csinálsz. Nekünk, lám, vannak fiaink. Varrótűjét fogott varróstűs nő, gyűszűjét fogott gyűszűs nő, egyik házba, másik házba kívánczik. Ha akarod, vőt csinálunk belőled. Olyan leszel, mint a fiaink. Olyan lesz, mintha hét fiúnk lenne. Hét fiúnk lesz.”

13. Így hát a vejük lett, menyasszonydíjas férfiként kezdett velük élni. Sokáig éltek után vagy rövid ideig éltek után egyszer vadat, halat keresni indultak, kezdték befogni a réneket. Mondja az asszony, hogy menjen együtt a sógoraival. Mondja az asszony: „A

nűj tōm tī jejem katlāt welit al pulā, ma nűjat tōm welijat katallām." kem pitāt wāraksāt-wārāt. wōnt weli kēncēa mēnāt. t'āķa pa nuri siy pa aslāmētālēt, nu nīnī't'ē welit, əj ƙo kat ƙo saraŋ katlāt. „ja, jűwa, jűre!” t'āķa lűwnā əntā jűrlāt. jāy inam āwəllāl pulmil pīrnā imil kem āt, weli katālāt ƙīrəmat, sar pun, peryi pun kat aj weli pərəlīkkənat kitli. t'utjənat puli. imil hāwmiləl: „nűj tām mənłən jejilam əntā tōm pajlāy jāy. osi-ƙōl'i jāyla. wōnt weli mətli sāyəltal tey nűj tōm al līkkəta. l'akta partlo, nűj al l'ika. ləy līkkətālēt.”

14. wōnt kōwli mēnāt, juŋ l'āl'ləy, pom l'āl'ləy hārmətnā. ƙōwli sāyəltālēt, wanli sāyəltālēt, sara partli. (imilnə pamiləl: „nűj saralāta al mēnā”). sara ƙūč partli, ma – jastəl – ƙuntā jāŋƙiləm jəŋkam-məyammnam mənłəm. məyi jāy wōstəy, műw saŋit tulətəy, nəj mənītəy sarəltā” sarəltā əntā mēnəl. əj latnā wōnt weli pəŋi ojaŋtət. „ja, t'āķa, wōŋ jāy, tan jāy l'ika!” „t'āķa, ma ƙuntā wōnt weli wāliləm, nəj līkkətītəy!” t'ī līkkətālēt. hāllāl ālā tərəmlət. əj welipə əntā wālēt, weli pəŋət təmtə sāyəllāt, ālā pānilət. əj latnā, t'āķa, jāyla hāllāl t'ī tərəmt. əj weli pəŋə t'ī ojaŋtəy. „ja, t'āķa, wōŋ jāy, tan jāy. t'ī hāli tiwəlla, hālla műw mōčə tōjləla. məj os műwəli jāwəl jūntəy rōnləw. t'āķu l'ikkəti.”

15. hāli tiwəli hāli lewimtəy, sāyəltə weliti āləŋ jāwtəm hūləl kat weli, ƙoləm weli ƙōrəy. panə kimət jāwtəm hūləli ƙoləm weli, hālə weli ƙōrəy. pālək hāli tiwəl kim l'ik, ānta mūkkim weli wāl, ƙōjajinə wuli. əj sar welinat sāyəltā, kat ƙār, ƙoləm ƙār muryi nōrəkinli. tōwənə līkkətəy-l'ikkətəy. „ja t'āķa, jāyət. āwłəw kima jəy, ānta mās.” t'ī ƙārłā-weliləl nōķ ƙōrət tāləŋ ƙār sōwət, tāləŋ hāwi āwłətnat jāķənam ipə miyərəltālēt. əj jāyla kūtəlnə hāwmiləl: „t'āķa, t'ī wōŋəw – jastəlēt – wanə ƙāntā ƙōras əntā tōjal. urnam wāl. lűw tām məj lűwati tuləmləw ƙuntā, t'itəw panam jəl ƙuntā, wōləm pətəw wəle, ƙātlīw t'ī tūrəptəltəw.” pəltəy jāyla lűw niŋktil jəyət.

16. ānta ƙōwli wāləm pīrnə, műw wanli wāləm pīrnə, əj latnā hāwmiləl upəl ikija: „o – jastəyəl – mampə jāķ jāķəŋ ƙo wōsəm, mampə jāķ məkəŋ ƙo wōsəm, mampə jāķ məy tājləm, mampə jāķ ƙāt tājləm. jāķə jűŋka, jāķ āwəm māsəm pāntta wərojəm. āwin mələtən ƙuntā məjitən, əntā mələtən ƙuntā nin wārin. ma nin āwin jűkanat – jastəyəl – pōkkəŋ jūntəpat pāyəl jūntəpat əntā məjəm.” „ƙōlnə – jastəl – āwemən əntā mələmən, ičək mukəmən wōsən, ičək wōŋəmən wōsən. āwi kičəl nūr, pās wārtə nūr wārtə iwəl, əntəpə kit ƙātł, əntəpə ƙoləm ƙatł wāl.” kōčən műw ānta ƙos wint āwəlat műwə ƙoləm jej wint āwəlat lit'ati. welil pāŋƙəl ƙōl wuləy ar weli, oŋčəl ƙōl wuləy ar weli. ālā jastətə sāŋit „tōm lāķƙintlāt, nin jōtin műw arit weli jűl, anasin hōwəltin latnə, nin al otilən, t'it ninati arjaləm olat nin jōtin jűtə welit. t'it ninati arjaləm olat.” „ja, t'āķa, pan ƙos-jej wint āwəlat műw ƙoləmjej wint āwəlat lit'ati, upəl ikinə hālə jāŋƙ ƙāləŋat pul i sar āwəla. anasət mətlijat pulat kit pič t'ī kityi wārat, ƙoləm piči t'ī ƙoləmyə wārat, jəm uləm pət'a wārmal pīrnə pan t'ī lāķƙintjən.

bátyáim elkapnak neked néhány rént, de te ne fogd be őket. Majd én fogok neked rént.” Felöltöztek, kimentek. Vadrénvadászatra mentek. (A bátyák) hajítják a pályvát, ott vannak a pihenő rének, egy ember, két ember gyorsan elkapja. „Na, gyere, kösd meg!” De ő nem köti be őket. Amikor az összes szánjuk elé befogták a réneket, kijött a feleség. A rénfogó zsákkal két kicsi, kócos (tkp. előre szőrű, hátra szőrű) girhes rént fogott el, azokat fölkanthározta. Azt mondja az asszony: „Most elmész, a bátyáim nem rendes emberek, ügyetlenek. Amikor az erdőben vadrének futnak, ne lódd le őket. Kényszeríteni fognak, de te ne lőj, ők lőjenek.”

14. Mennek az erdőben, fája nincs, füve nincs mocsáron. Messzire vándorolnak, közelre vándorolnak, a fiút előre küldik. Felesége azt tanácsolta: „Ne menj elől.” Amint előre küldik, mondja: „Én csak a magam által bejárt vizemen, földemen megyek. Ti vagytok a helybéliek, miért hoztatok magatokkal, ti menjetek elől.” Nem megy elől. Egyszer csak egy réncsordára bukkannak. „Na, vő-rokon, menyasszonydíjas rokon, lőj.” „Én mikor öltem vadrént. Ti lőjete.” Lőnek, lőnek, minden nyilukat ellövik, egy rént sem ölnek. A réncsorda elszalad, elbújik. Egyszer, amikor már elfogyott a nyiluk, megint találtak egy réncsordát. „Na, sógor, elő a nyilat a tegezből, meddig tartogatod őket. Nekünk már nincs mit tennünk az új idegére. Hát lőj!”

15. Elővett egy nyilat, a futó rének közül az elsőnek kilőtt nyilától két rén, három rén esett el. A másodszorra kilőtt nyilától három rén, négy rén esett el. Csak a fele nyilat lőtte ki, de hogy milyen sok rént ölt, ki tudja. Ha az első rén megugrik, két bikát, három bikát feldönt. Így lőtt, lőtt. „Na, emberek, elégünk lett, elég!” Ezeket a rénbikákat megnyúzták, bőrrökkel teli, hússal teli szánokkal gyorsan hazasiklottak. A sógorai egymás között beszélnek: „Ezt a mi vejünket nem lehet megközelíteni. Magának való. Ha zavarjuk, megharagszik ránk. Véget vet napjainknak.” Félni kezdtek tőle.

16. Talán sokáig éltek így, talán rövid ideig éltek így vagy nem, így szól egyszer (a fiúcska) az apósához: „Ó – mondja – Én is otthoni otthonos ember vagyok, én is otthoni földes ember vagyok. Nekem is van otthoni földem, nekem is van otthoni házam. Az otthoni küszöbre, az otthoni becézésre vágyom. Ha ideadjátok a lányotokat, adjátok, ha nem adjátok, a ti dolgotok. Én a lányotokért – mondja – még egy lyukas tűt, még egy gombostűt sem adok.” „Hogyne adnánk oda a lányunkat, kedves gyermekünk vagy, kedves vőnk. Hogy a lányunk összecsomagolhasson, még két-három napig maradjatok.” Mintegy húsz szánt, vagy harminc szánt összekészítettek. Lapockája láthatatlan, bordája láthatatlan sok rén. Azt mondta: „Amikor indultok, annyi rént vigyetek magatokkal, amennyi veletek megy. Amikor összeállítjátok a szánsort, ne nyúljatok hozzájuk. Azok lesznek a tiéitek, amelyek veletek mennek.” Így aztán húsz vagy harminc szánt összekapcsoltak, az apósa meg négy fehér rénökröt fogott elébe. Kétszeres két kötéllel, háromszoros három kötéllel kapcsolták össze a szánokat, elbúcsúztak és útnak indultak.

17. *lǔw lǎk̄k̄intəx, t'ǎk̄a anas n'owləm latnə, anas piri iwəli kəxən nūr nərimiti. t'u welit əj pǎlkəl arət əjnam lin jōtin jǔwət. puɣəl kārə t'i k'ōrəxləm tas, k'owəlmin pǎlək əjnam lin jōtin jǔwət. k'owli mənmin pīrnə, wanli mənmin pīrnə, n'ōksəx jǎwən mōk̄k̄əx jǎwən pōxəli əj jǎwən pōxəli k'owli mənmin pīrnə, wanli mənmin pīrnə jǎk̄ə t'i jōwəlxən. jǎk̄ə jōwəlxən, ānta əj k̄ātł wāləm pīrnə ānta kat k̄ātł, k'oləm k̄ātł wāləm pīrnə tem mətəli n'āwmtiləl: „wōnt wǎjəx, wōnt k'ul kənččə jǎxk̄ilələm” – iminam n'āwmtəl. niməlxəl lōmtətx, jəxk wǎjəx sōwli niməlxəl lōmtətx, t'ǎk̄a. pan t'i jǎwən oɣəlnam iłnam, wōntəx jǎwən, k'ujəx jǎwən, wōnti iłnam t'i sočəm.*

18. *ānta k'owli sočmal pīrnə, ānta mǔw wanli sočmal pīrnə əj latnə t'ǎk̄a sarnam lejəl. nimləx lek temi tōwə t'i jōwət: juw pǎlkə niməlxən tət əj k'ūrəm, tōti k'ūrəm əjmətəli sōčələm tǎyi. mǎlk̄ātł k'untī jǎxk̄iləx. mǔw naɣk pǎlki niməlxən mǔw k'ōl pǎlkəl niməlxən. ja t'u lek lǔwnə t'i nuwli. t'i nuwli, t'i nuwli, əjnam sarnam lejəl: n'ərəs naɣk taləm k̄āt, n'ərəs k'ōl taləm k̄āt. k̄āt puɣəl kārə jōwət, niməl sōw ǎltəpə əntem. āi' ləxpija lǎx. niməlxəl wəj, ǎwəl ōwtija tǎyirəl, jǎk̄ə t'i lǎx t'ǎk̄a, jǎk̄ə k'ūč lǎx, temi əjmətlipə əntem. k̄āt ləxpi pǎlək wǎrəs tōxəlmat, kārəs tōxəlmat čuči. kem āi, t'ǎk̄a puɣəl kār t'i mǎwłəmtəli, temi t'ǎk̄a əj mətəli munt aləx nūrəxətəmal tǎyi. tem munt aləx naɣk pǎlki k'ōl pǎlki niməlxənət k'owləm lek sarnam. niməlxəl lōmtətx, pan pīrəlti t'i mən.*

19. *k'owli mənmal pīrnə, wanli mənmal pīrnə jǎčəx k̄ātł jǎčəx, səməx k̄ātł səməx jəx, sarnam lejəl: əjmətəli sarəltə t'i jǔl. tem wansəpə k'ūč jōwət, arjaləpə k'ūč wǎrtəx: əj owəp mǎxk iki naɣk pǎlki k'ōl pǎlki niməlxən ǎsəl, tōrəm pətə čekilətx. sar tǎxəlpə əntə arjaləpə k'ōrasəp, pīr tǎxəlpə əntə arjaləpə k'ōrasəp. ǎnətal juw arjalətx, juw sajpija lūl'əmtəx, nǎl k'ōssipəx, jǎwəl jūntəxə tǎyirəx. lǎxreɣ lūxk k'ōčreɣ lūxk. wəri wanə jōwətmal arjaləxəltəx: lǎxə sǎm rox jōl il kəxənəl ilə məxəmtəmin. lǔw lōwtəptil k'ow alətm jǎwəlat nərimiti, jǎwti. lǔw k̄āmətɣi kǎrt'əxint. əj t'ǎk̄a t'utəlat nūləl il pǎtkəmtətx mǔw əntə, tōl sǎyit sarnam sočəm.*

20. *k̄āta t'i jōwət. temi t'ǎk̄a əj tōwən jǎk̄ə k'ūč lǎx, əjmətlipə əntem. temi t'ǎk̄a əjmətəli əj tōwən puɣəl kārə k'ūč mǎwłəmtətx, əj mətəli sarnam t'i nūrəxəx, naɣk pǎlki k'ōl pǎlki niməlxənət, k'owləm likəl sarnam. tem munt t'i lǔw t'i wanə jōwətmal jǎčəx k̄ātəl jǎčə mōrtə, səməx k̄ātəl səm mōrtə sarnam ǎlə k'owləm likəl. ja t'ǎk̄a niməlxəl lōmti, pīrəltə lǔwnə t'ə nuwli. k'ōk k̄ātəl sǎyit mənmal pīrnə, wan k̄ātəl sǎyit mənmal pīrnə, t'i n'ow muɣəl aləxmin kār muɣəl aləxmin, ittən k̄ātəl sǎmti lǎxəxə jəx. sarnam lejəl: sarəltə t'ǎk̄a t'i jǔl, wansipi t'i jōwət, temi kit owəp mǎxk iki. t'u t'ə tōrəm pətə ǎlə čekilətx naɣk pǎlki k'ōl pǎlki niməlxənət. niməl sǎwəh'əxəxəni ləh'it' mulem kirəxəl. temi t'ǎk̄a sar tǎyirəpə əntə arjalətxə k'ōrasəp, pīr tǎyirəpə əntə arjalətxə k'ōrasəp. ǎnital-pərilpal juɣ arjaləx, juɣ saja lūl'əmtəx. nǎlət iti nǎl lewimətx, nǎl jūntəxə tǎyirətx. ət'ə rox jōl kəxənəl ilə məxəmtəmin ānta mǔw kit pič lǎxrinat, mǔw k'oləm pič lǎxrinat. k'ow arjaləmin lǔwnə t'i jǎwti, lǔw k̄āmətɣi kǎrt'əxint. ānta nūləl wəjtəx mǔw*

17. Amint elindultak, a szánsor mögött mint egy bőrszj, húzódott a rének sora. A területen lévő rének fele velük ment. Hosszan mentük, röviden mentük után cobolyos folyó, mukszunhalas folyó partján, kis folyó partján hosszan mentük, röviden mentük után hazaértek. Tán egy napig éltük, tán két napig, három napig éltük után azt mondja: „Erdei vadat, erdei halat keresni megyek” – mondja a feleségének. Vidrabőrös sítalpais ledobta, belebújt. Elindult a folyó mentén lefelé, erdei folyó, lakatlan folyó mentén, az erdön keresztül lépdelt.

18. Vagy sokáig lépdelt vagy rövid ideig lépdelt, egyszercsak előre nézett: meglátott egy sýnyomot. Úgy látszik, valaki egy félbehásított fából készült sítalpon haladt, itt egy lépés, ott egy lépés. Előző nap ment erre valaki. Vagy félbehásított vörösfenyő, vagy félbehásított lucfenyő lehetett. A fiú ezt a nyomot követte. Követi, követi, egyszer előre néz: fiatal vörösfenyőből rótt ház, fiatal lucfenyőből rótt ház. A ház előtti tisztásra érkezett, síléc vagy síbot nincs ott. Bement a kerítésen, sítalpát levette és egy szánra dobta, bement a házba. Amint bement, ott senki sincs. A ház belseje griffittollal, madárszárnnyal ki van söpörve. Kiment, megkerülte az udvart, úgy tűnik, innen valaki reggel elfutott. Félshál vörösfenyő, félshál lucfenyő sítalpak futotta sýnyom látszik. Ő is félvette a síjét, és elindult a utána.

19. Sokáig ment vagy rövid ideig, közepes nap közepe, déli nap dele lett, előre néz: valaki szembe jön vele. Jobban megnézi, amint közelebb ér, látja, hogy egyfejű erdei óriás a félshál vörösfenyő, félshál lucfenyő sítalpais megereszti, feje az eget veri. Úgy tűnik, nem néz sem előre, sem hátra. (A fiú) észrevett egy vastag fát, gyorsan mögé állt, előhúzott egy nyílvesztőt és íja idegére tűzte. Ez az óriás páncélos szellem, szablys szellem volt. Amint még közelebb ért, a fiú észrevette, hogy a páncélinge gallérján a felső gombja ki van gombolva. Az íjat megfeszítette, meglőtte. Az hanyatt esett. A nyílát kihúzta vagy sem, tovább ment.

20. Egy házhoz érkezett. Amint belépett, bent senki sincs. Körüljárta az udvart, látja, hogy reggel valaki innen nagy sietséggel elszelelt, félshál vörösfenyő, félshál lucfenyő sítalpon. Amint közelebb megy, látja, hogy három sýnyom megy tovább. Déli nap delén, közepes nap közepén futott nyoma előre(vitt). És sílécét felöltve követte a nyomot, hosszú napig mente után, rövid napig mente után jávorszarvas májas erdön, rénszarvas májas erdön járva beesteledett. Előre tekint: vele szemben kétfejű erdei óriás jön. Feje az eget veri. Félshál vörösfenyő, félshál lucfenyő síje sarka nyomán úgy porzik a hó, mintha füstölne. Sem előre, sem hátra nem néz. A fiú észrevett egy vastag fát, beállt mögé. Előhúzott egy nyílvesztőt, az íja idegére helyezte. Az óriás páncélingének felső gombja kigombolva, kétsoros páncél vagy hámsoros páncél van rajta. Meglőtte, az nyomban elesett.

əntə, sarnam t'i mən.

21. sarnam pan kōw tāyirə əntə mən, wan tāyirə əntə mən, nərəs nan̄ki taləm kāt, nərəs kōl taləm kāt, t'u kātə lūw əjalta ātəltəy. puṣəl kārīnə mətalī əntə kəltə kōrasəp. puṣəl kārəṣa n:ən, nīməl ilə wəj, nīməl sōw-pə əntem. jāḳə t'i lāṇ. jāḳə t'i lāṇ, temi əj imi, əj sām jəṅkəl puṣəl kūtəpa āwəl, lūwat sāməl kājəm məta latnə, əj sām jəṅkəl məy pətə mōčə pusəm. „e, jastəl, ičək nēwraməlem, ičək muḳəlem, os mūwənə təy ir̄y. mūwənə təy muñt'o. lāl'l'ək kōnə əntə mənma tāyī, tūwət kōnə əntə mənma tāyī. – jastəyəl – līlṇan jōwtən. „āwməṇ kūt-t'ōpləṇ kūtə umti, aṇkilnə. jəm litot tōj, jəm litot lipəttəy, atəm litot tōj, atəm litot lipəttəy.

22. litot kıl liwmal pīrnə pāyəlnam nāwmiləl: „t'āḳə, – jas[təl] – əj pālka mənə, tam jəyṇəṇə jōwəttəl kuntə – jastəyəl – jəyṇə-jāyṇə kitəltəm lek kitəltəlo, tem nōw muṣəl aləṇ wōnt, kār muṣəl aləṇ wōnt laṣəltipət jūkan kōləm māṅk iki wāləl. t'it – jastəl – nūṇ wālma t'it ajpi jāḳḳən, māñiyəl. jejil iki – jas[təl] – nōw āt'əṇ likəli jāṅkiləl, kār āt'əṇ likəli jāṅkiləl. jōwəttəl kōwən əntəm. „əj jəyən t'ut, əssən t'ut amp – jastəyəl. – jis jəyṇam jāyṇam wāl. mant lūw əntə wāləl. „ja t'u jisṇəl t'u kōləl jastəy, kōwpə əntə wōl, əjalta kem kūr̄mintəy. əj, t'āḳə lejəl, kemən t'āḳə kōləntəyəl, lejəl, nōw muṣəl āləṇ wōnt, kār muṣəl āləṇ wōnt t'i kōltəpəy. kāl juṣ nōwət tāyṇal set'əl, sārə juṣ nōwət ālə t'ikalət. kāl juṣət rāyəmtəyələt. t'ə jūl.

23. wanəṣ jōwəttamal kōləntəyəl, iṣəntəy sūjəl kīyəntəy sūjəl, jūtəl set'əl. „o – jastəyəl – təy nōw muṣəl āləṇ wōntlam, kār muṣəl āləṇ wōntlam məntam sāyit kōlnə səmtəyəl, kōlnə pəltəyəl. o – jastəyəl – māḳə – jastəyəl – jəyṇal-jāyṇal liwmanə – jastəyəl – āntəp pətəṣa saṣən pətəṣa sārəm aj pāyəli, pāy āntəp pətəṣa sārəm aj pāyəli wōl. əntə ja lūw – jas – wīyəl-kīyəl t'et kōtta jāṅḳta jəy. „əj sāməl wānčələnə, əj sāməl pučələnə lejəlti t'i ātəllti: kōləm owəp māṅk iki. nan̄k pālki, kōl pālki nīməl pučiyi lāñt' muləm kīrəyəl. t'i tōrəm pətənə kīrəyəltəltəy, owəl unəltə muləm wōntə āmləyəl, t'əkima čəṅkmi. t'u ittən jūtə ot arjaləltəy: āt' owpi, jūtə āt' owpi lāḳə tōwə mən. lūw wañ-pal-pəl-pal juṣ arjaləy, juṣ saja l'ul'əmtəy, lūwnə nālat taṣipi, jāwəl jūntəṣa lūṅḳ nāl pānəmtəy. ja t'āḳə lejəl: sar tāyirə əntə arjaləl. pīr tāyirə əntə arjaləl lūw l'āl't'ə juṣ pōrəḳ əntə wutəl kōrasəp. tem čəṅkəmmīn, lapət pīč lāyənət rok jōl kəyənəl ilə wəjmal tāyī. kōw arjaləmin lūwnə t'i jāwti, tōḳ kāmətyi kār'təḳint. „o, ičək pāyṇəṇəli, ma wəle nūṇatəna atəm nāməs əntə tōjəm. mant mūwat wālən?”

24. tōwə mən. t'āḳə, ow pətəyi kōčəy āwəcijət lāwəsəy. „əj jəyən t'ut, əssən t'ut amp, jis jəyṇam, jis jāyṇəm l'āyətmin liwtəy, kōṣə čīməl. mant kōtam nārəy latnə əntə liwən kuntə, kūr̄am nārəy latnə əntə liwən kuntə, it lāl'l'ək kō, tūwət kō, tem məntə tāləṇ kō māyət əntə l'āl'l'ən. „tōt, t'āḳə, aṇkilnat nan̄k tūwət, kōl tūwət ūlən, tūwəta pānəttən. āntə mūw tōt a: kıl, lūw ittəṇə jəy. tōt at kıl aṇkilnat. pīr kāt ləyəm latnə aṇkilnat pəyṇam t'i mənṇən. t'i kōləm māṅk wāləm kātəi, mūw tas-wāyət tōjət, mūw jəm wāy, sār̄nə wāy tōjət, wəl lūw tājəl, jāḳə jōwəttamal pīrnə ilnat wājəyət jāḳə talilət t'i kōləm māṅk tōjəm tas-wāy. t'u ōwənam ōwəp kūtəl t'u ənəlnam ənəl kūtəl, t'u tīsəl, t'u wāyəl tōwə iləl, tuwəl, t'u jəməl-t'unəlnat itpə āməsəl.

A nyilat kihúzta vagy nem, tovább ment.

21. Hosszan nem ment, röviden nem ment, fiatal vörösfenyőből rótt nagy házat, szálas lucfenyő nagy házat, egy házat vett észre. Az udvaron senki sem látszott. Bement az udvarra, sítalpait leoldozta, kint nincs sem sítalp, sem sítot. Bement. Bement a házba, ott egy anyó ült, könnye a keblébe folyik, amikor szemét kinyitja, könnye a földig csorog. „Kedves gyermekem, kedves fiacskám, ugyan milyen ének, ugyan milyen mese hozott ide téged? Úgy látom, nem pusztultál el, nem haltál meg, élve megjöttél.” Az anyja megölelte, megcsókolta. Ha jó étele volt, hát jó étellel etette, ha rossz étele volt, hát rossz étellel etette.

22. Az ételt-halat miután elfogyasztották, azt mondja a fiának: „Menj innen, ha megjön a mostohaapád, oda jutsz, ahova az őseid. Ezt a jávorszarvasmájás, rénszarvasmájás erdőt három erdei óriás őrzi. Azok, akiket megöltél, az öccsök. A bátyjuk most éppen a jávorszarvas kerítést, rénszarvas kerítést ellenőrzi. Nemsokára hazajön.” „Ej, az apád, anyád mindenét, kutya – mondja – megölte ősi apai rokonságomat. Engem ugyan nem öl meg.” Ezt a beszédet, ezt a szót mondta, nem sokáig maradt, kifordult. Hát bizony, néz, kint bizony hallgatózik, néz, jávorszarvas májas erdön, rénszarvas májas erdön hallgatózott. Vékony ágak reccsenése hallatszik, vastag ágak csikorognak, vékony ágak leesnek. Jön.

23. Közelebb megy, hallgatózik, lihegő hang, ziháló hang jövelete hallatszik. „Ő – mondja valaki – ezek a jávorszarvas májas erdeim, ez a rénszarvas májas erdeim milyen ijesztővé váltak. Ő – mondja – annak idején – mondja –, amikor apai rokonságát megettem, megmaradt egy bölcső fenekére, kosár fenekére száradt kisfiú, szaros bölcső fenekére száradt kisfiú. Csak nem az ő lelke jár vissza kísérteni?” A fiú egyik szeme elől, másik szeme hátul, meg is látja a háromfejű erdei óriást. Felsőzál vörösfenyő, felszál lucfenyő sije mögött a hó füstöl. Olyan gyorsan száguld, hogy még a feje is füstben van, úgy izzad. A kerítés kapuján átment.

Ő egy terebélyes fát észrevett, a fa mögé állt, kihúzott egy nyilat, az íj idegére(tette). És ím nézi: előre nem figyel, hátra nem figyel. Mintha azt a fát sem látná, amely mögött (a fiú) áll. Izzadván a hétrétegű vagy hatrétegű páncélingben, a gallérja gombját mintha kigombolta volna. Hosszan célozva meglőtte a gallérjánál, az hanyatt esett. „Ő, kedves mostohafiacskám, hiszen én nem gondoltam rólad rosszat. Miért öltél meg?”

24. Az odament hozzá, szablyája markolatával a fejére vágott: „Apád izéje, anyád izéje kutya, őseimet, apai rokonságomat felfaltad, és még ez is kevés neked! Engem kezem zsenge lévén nem ettél meg, lábam zsenge lévén nem ettél meg, most elpusztulsz, innen ép emberként nem állsz föl.” Anyjával legott vörösfenyő-tüzet, lucfenyő-tüzet raktak, az óriást a tűzbe teték. Közben beesteledett, ott éjszakáztak. Ott hált az anyjával. Másnapra jöve anyjával hazamentek. A három óriás lakta házakat, ami gazdagságuk, pénzük volt, ami ezüstjük, aranyuk volt, rénszarvasa volt, miután hazamentek, mindent hazahordtak, a három óriás vagyonát. Az a magasságos magas háza, az a nagyságos nagy háza, azt a gazdagságát, pénzét oda hordta, vitte, azzal a vagyonnal-szerencsével még ma is él.

XVI.

aj mǎhəko imi arəγ

- əjo-γəjo-γəjo-γəjo
 war suri wǎrəm ar jǎγmalem(a)
 n̄irəγ ōnčəkkəγ ar jǎγmalem(a)
 ejo-jo-ojoj
5. (mt) war suri wǎrəm ar jǎγmalem(a)
 n̄irəγ ōnčəkkəγ ar jǎγmalem(a)
 ma k̄ut moq̄ lǎγəm jəm k̄utəm(a)
 γojojo-o jojojoγo
 m[ə]t[ə] ma sopč̄in k̄o jəm k̄ātnə(ja)
10. n̄āwəm əntə pāt̄li (jeγaγə)
 sətam əntə wǎlli (jeγaγə)
 ojojo-o ojojo
 wa' suri wǎrəm ar jǎγmalem(a)
 n̄irəγ ōnčəkkəγ jǎγmalem(a)
15. γəjo-γəjo-γəjo-oγo
 ma mǎkk̄o tǎjəm k̄ut moq̄əm(a)
 mǎkk̄o lǎγəm(a) jəm k̄ātəlem(a)
 jujujuju-u jujuju-w

XVII.

jakop arəγ

- kir[i]la iki atil pǎγ
 atələmnam arəγləm(ə)
 γəjaγəja-γəja-a
 (no) sūγ[mət] paj n̄orəm k̄ār[ə] n̄orma
5. m[a] aj lont ləγ[ə]ltə k̄ār[e] n̄urməlema
 γəja-γəja-γəja
 (no) kir[i]la iki k̄ijəm pǎγ
 atələmnam(ə) arəγ(ə)tam(ə)
 atəm mǎk̄ k̄o atəml̄iŋki(ja)
10. atəm, (γ)atəm(ə) atəml̄iŋki(jo)
 γojojojo

XVI.

Kis *mǎñə*-férfi feleségének éneke

- əjo-jo ɣjo-ɣjo-ɣjo*
 halrekesztékes sok erdőcském
 fiatal fenyős sok erdőcském
əjo-jo-ojo
 5. (hejde) halrekesztékes sok erdőcském
 fiatal fenyős sok erdőcském
 én hat gyermekem lakta jó házam
ɣojojo-o jojojoɣo
 én Szopocsin-férfi jó házában
 10. nem fázom
 nem éhezem
ojojo-o ojojo
 halrekesztékes sok erdőcském
 fiatal fenyős sok erdőcském
 15. *ɣjo-ɣjo-ɣjo-oɣo*
 én *mǎkko*-tól való hat gyerekem
mǎkko-lakta jó házacska
jujujuju-u

XVII.

Jakab éneke

- Kiril apó egyetlen fia
 egyedül énekelek
ɣjaɣja-ɣja-a
 nyírfadombos mocsár, kopár mocsárra
 5. én kis lúd repülő kopár mocsaracska
ɣja-ɣja-ɣja
 Kiril apó megmaradt fia
 egyedül énekelek tán
 rossz *mǎkko*, rossz, szerencsétlen
 10. rossz, rossz, szerencsétlen
ɣojojojojo

XVIII.

urəko aŋki opi arəγ

- ejo-γəja-γəja, γa
 γəjo γəja-γəja-a
 tūl[ə]s kiŋt'a newi ne
 k̥ ātl kiŋt'a newi ne
 5. ma, ma, ma, ma, ma, ma
 seman iki ənəl āwi
 ejo-γəjo-o γaγəjo-γəjo-γoγə
 γəjo-γəjo-γəjo-o o-a
 ma səjək ɬol[ə]m aj k̥āləŋ pulmam latnə
 10. γəjo-γəjo-γəjo-aγəjo
 γəjo- γəjo - γəjo
 ma sūj[əŋ] roŋk̥itəp sūj[ə]ŋ āw[ə]lam
 γəjo-γəja-γəja
 ma lap[ə]t roŋk̥itəp jūrnamka
 15. γəjo-γəjo-γəjo
 ma tūləs k̥ānčə(γa) pānγam(a)
 newi sum[i]ntəγpānγam(a)
 ma k̥ātł k̥ānčə(γa) pānγam(a)
 newi sumintəγpānγam(a)
 20. γəja-γəja-γoγəja-γo
 (γ)aj mikita jəm aŋki
 jəmsi kūrām k̥āpək̥(a)
 pəγi kūrām k̥āpək̥(a)
 γəja-γəja-aγəja-a-γo
 25. ma māk̥ko lāŋəm jəm k̥ātənə
 m[a] n̄ āwəm əntə-ə pātli(ja)
 sətam əntə wālłi(ja)
 kūt'ər iki(jə) ɬoləm āwi
 γəjo-γəjo-jaγo-γo
 30. ma mikita(o) jəm aŋki
 jəmsi kūrām k̥āpək̥(a)
 pəγi kūrām k̥āpək̥(a)
 əju-γəju-γəju-o
 ma mikita(o) jəm aŋki
 35. seman iki (γ)ən[ə]l āwi
 γəjo-γəjo-γoγəjoγo
 māk̥ko lāŋəm jəm k̥utəm
 γəja-γəja-γaγəjaγo

XVIII.

urəko anyja nénjének éneke

- ejo-ɣəja-ɣəja, ɣə-
 ɣəjo-ɣəja-ɣəja-a*
 holdnál ragyogóbb nő
 napnál ragyogóbb nő
 5. én, én, én, én, én, én
 Szemjon apó legnagyobb lánya
ejo-ɣəjo-o ɣəɣəjo-ɣəjo-ɣəjo
ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo-o o-a
 én homokszínű három kis rénőkröt amikor befogtam
 10. *ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo-a ɣəjo*
ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo
 én zajos csengős zajos szánom
ɣəjo-ɣəja-ɣəja
 én hét csengőt kötött szánom
 15. *ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo*
 én holdas himzéssel rakott
 fehér kendőt raktam
 napos himzéssel rakott
 fehér kendőt raktam
 20. *ɣəja-ɣəja-ɣəjo ɣəja-ja*
 kis Mikita jó anyja
 jobb lábam könnyű
 bal lábam könnyű
ɣəja-ɣəja-a ɣəja-a
 25. *măkkə* lakta jó házban
 húsom nem fázik
 szívem nem éhezik
kūt'ɣər apó három lánya
ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo
 30. én kis Mikita jó anyja
 jobb lábam könnyű
 bal lábam könnyű
əju-ɣəju-ɣəju
 én kis Mikita jó anyja
 35. Szemjon apó legnagyobb lánya
ɣəjo-ɣəjo-ɣəjo ɣəjo ɣəjo
măkkə belépte jó házam
ɣəja-ɣəja-ɣəja ɣəjo

XIX.

at'em arəγ

- ejγəγəγəγə
 γajo-γajo-γajo-oya
 λuηkpi jāwəŋ wat' nōrəŋ
 γejo-γejo-γejo-oya-ma
 5. jəŋ mošina tājləŋ(a)
 aj māwtəγne jəŋ weləŋ
 (γ)ar juk kōli sočləŋ(a)
 γejo-γejo-γejo-o-o
 jəŋ mošina t ājləŋ(a)
 10. ma sākkəŋ owəp nələ āw[ə]ləŋ
 γejo-γajo-γejo-oya
 λōrtəŋ owpi wāt pāγ[ə]ləŋ
 γejo-γejo-γejo-oya
 jəŋk λuηk[ə]t jāwəŋ jəŋ pōŋləŋ
 15. γejo-γejo-γejo-oya
 ar kəl-wājəγ kəŋčiləγləŋ
 γajo-γejo-γejo-oya
 (γ)ar juk kōli sočilələŋ
 γejo-γejo-γejo-oya
 aj māwtəγne kōləŋ aj weləŋ
 20. γejo-γejo-γejo-oya
 λantəŋ nōrəŋ sočiləmin
 jəŋkkəŋ nōrəŋ sočiləmin
 γejo-γejo-γejo-oyo
 25. λuηkət j āwəŋ wat' nōrəŋ
 γejo-γajo-γejo-oyo
 γoγə

XIX.

Apám éneke

- ajʒəʒəʒəʒə*
ʒajo-ʒajo-ʒajo-oʒa
 szellem-folyó keskeny mocsara
ʒajo-ʒajo-ʒejo-oʒa
 5. nekem jó gépem van
 kis halacska jó rénem
 sok fa közén jársz
ʒejo-ʒejo-ʒejo-o-o
 jó gépem van
 10. én fonott hajú négy leánykám
ʒejo-ʒejo-ʒejo-oʒa
 nyírott fejű öt fiacskám
ʒejo-ʒejo-ʒejo-oʒa
 vízi szellem-folyó jó partom[on]
 15. *ʒejo-ʒejo-ʒejo-oʒa*
 sok halat-vadat keresek
ʒejo-ʒejo-ʒejo-oʒa
 sok fa között átjárok
ʒejo-ʒejo-ʒejo-oʒa
 20. kis halacska három kis rénem
ʒejo-ʒejo-ʒejo-oʒa
 táplálékos mocsarat járva
 vizes mocsarat járva
ʒejo-ʒejo-ʒejo-oʒo
 25. szellem-folyó keskeny mocsara
ʒejo-ʒajo-ʒejo-oʒo
ʒoʒə

XX.

piŋne arəγ

- m[ə]t[tə] aje-γaje-γaje γo*
sāmti kujat(ə) jōwtən
tasəŋ jâγ māña jōwtən
ḱānčar ńōləp ḱoləm kǎləŋnat
 5. *tasəŋ jâγ māña jōwtən*
ma wəle wōsəm
ma wəle wōsəm
keŋar ne wōsəm
sāmti kujat(a) jōwtən(a)
 10. *ḱančar(a) ńōləp(a) ḱoləm kǎləŋnat*
tasəŋ jâγ māña jōwtən
ǎwi (γ)əntə(na) (γ)əntə mələm
ma jāwłal(a) katləm(a) ńələ pāγaŋki
ma wōsəm, wōsəm(a)
 15. *(γ)aj tatjane jōrəŋ ǎwem*
ńələ pāγam kiŋt'a jōrəŋ ǎwem
aj tatjana jōrəŋ ǎwem
ma jōrəŋ wōŋ wǎrləm, wǎrləm(a)
jōrəŋ māń kəncələm, kəncələm(a)
 20. *ma keŋar ne wōsəm*
jāwłal(a) katləm(a) ḱoləm pāγaŋki
nŋŋ tasəŋ jâγ māń(a) jōwtən
ma ǎwi əntə(na) əntə mələm

XX.

Pimi nő éneke

- hejde *aje-ɣaje-ɣaje-ɣo ɣo*
mutatós férfiért jöttél
gazdag nép menyéhez jöttél
tarka orrú három rénökörrel
5. gazdag nép menyéhez jöttél
én bizony vagyok
én bizony vagyok
szegény nő vagyok
mutatós férfiért jöttél
10. tarka orrú három rénökörrel
gazdag nép menyéhez jöttél
lányt nem, nem adok
én, íjait fogott négy fiú anyja
én vagyok, vagyok
15. kis Tatjana büszke lányom
négy fiamnál büszkébb lányom
kis Tatjana, büszke lányom
én büszke vőt csinállok, csinállok
büszke menyet keresek, keresek
20. én szegény nő vagyok
íjait fogott három fiú anyja
te gazdag nép menyéhez jöttél
én a lányt nem, nem adom

-
25. *jejo-jejo-jeja-a*
 ma jəm tatjanə jörəŋ äwem
 Һәлә рәҗам киһ'ә jörəŋ äwem
 ma jörəŋ wōŋ wǎrләм, jörəŋ mǎñ kəñčләм
 ma keñar ne wōsəm
 ma keñar ne, ne...
30. *ma keñar ne wǎt moḡam*
 jejo-jejo-jejo-jo

-
25. *ɣɛjo-ɣɛjo-ɣɛja-a*
én jó Tatjana jó lányom
négy fiamnál büszkébb lányom
én büszke vőt csinállok, büszke menyét keresek
én szegény nő vagyok
én szegény nő, nő...
30. én szegény nő öt gyermekem
ɣɛjo-ɣɛjo-ɣɛjo-ɣo

XXI.

urəko aŋki nən̩i arəɣ

ήθηθη

aj wač kori so-

aj wáč k₁ori sočam ne

ənəl wáč kori sočam ne

5. *aj pap[a] aŋki arəɣtaɫ*

aj pap[a] aŋki arəɣtaɬ

āwem(a) piri sočlæt ne

ən[ə]ʌ wɑ̃č ʔori sočlæt ne

(γ)aj wāč kori sočlæt ne

10. *atʃi/ʌ ɲewrəməm jəm piri*

(γ)aj wāč kora sočlæt ne

aɲəl wɑ̌č kora sočlæt ne

papa (γ)an̄ki arəγtal

la-a-a-a-a

15. *ma seman iki aj ăwi*

ja-a-a-a-ya-je-e-ya-je

ma atsi/ʌ ăwelem jəm piri

ma ja sočīlālat ne

ma j e η(a) we λ-

20. *ma jɛŋ(a) wɛlɛm sočlæt(ɛm)*

ma jɛŋ(a) wɛlɐt kɔɣ[ə]lɪtɐl(ə)

ja-a-a-a-a-a-a-a

papa (γ)an̄ki arəɣtaɫ

XXI.

urəko anyja hugának éneke*nəŋəja*

kis város utcáján lé-

kis város utcáján járt nő

nagy város utcáján járt nő

5. kis Papa anyja énekel

kis Papa anyja énekel

lányom után járok, nő

nagy város utcáján járok, nő

kis város utcáján járok, nő

10. egyetlen gyermekem jó nyomában

kis város utcájára megyek, nő

nagy város utcájára megyek, nő

Papa anyja énekel

la-a-a-a-a

15. én Szemjon apó legkisebb lánya

ja-a-a-a-ŋəje-e-ŋəje

én egyetlen gyermekem jó nyomában

én bizony járok

én tíz rén –

20. én tíz rénem jár

én tíz rénem fut

ja-a-a-a-a-a-a-a

Papa anyja énekel

XXII.

kān iki wājəγ nūwλəm arəγ

1. *kij wija wājəγi*
kij wājəjo wāj məntəγo
kij wājəγəjə wājəγi
uλnəγ juγri jəməγ rəj(o)
5. *manə (γ)āmsil[ə]li.*
kij wājəγo wājəγ məntəγo
uλnəγ juγri(ja) jəməγ rəj
(γ)āmsilətam iw[ə]λ (məntəγo)
(γ)əj mətə t'u latlanə
10. *man[ə](γə) leγi(jo)litəλnə(γo)*
noṁəλtəpə wātīli.
wātəγ(a) luλri(jo) ə[nə]λ tōrəṁ kəo(γa)
ənəλ tōrəṁ kəo jəṁ jəγəw
iλ məkkujə(γo) rəγtiləli(jo),
15. *niməλ pətə kūli wāt*
iλən(a) rəγti(jo)ləλən (məntəγo).
kijγəjə wija wājəγi
t'u lati (nūḡa) kōλ owətəṁə(γa)
wōnt tōntəγλa (γ)əllə kinti,
20. *ur tōntəγλa(γo) (γ)əllə jəṁ kinti(o)*
ma jəṁ(a) lit'atəγλəm.
kij wājəjo wājəγ məntəγo
(γ)əj kintiγλa (γ)əj čup[ə]m
sōkkōr (a) λanti(ja) t'unilat(o)
25. *seta pačəλtəγλəm.*
(γ)əj kinti (nūḡam) (aγ)jəṁ čupəλ(a)
(γ)as kujə pāγ(a) wāt'əγli
wāt'əkkəpə(γan) čopijəli(ja)
sōkkōr λanti(ja) t'unilat
30. *seta nūḡa pačəλtəγəγλəm(o).*
jaγəṁ məγ[ə]li(ja) kānčəṁ sōw
ma jəṁ(a) wārəntəγλəm(a),

XXII.

Jávorének

1. *kij wija wǎjəŋi*
kij wǎjəjo wǎj mǎntəŋo
kij wǎjoŋəjə wǎjəŋi
 Félig cirbolyás, félig erdei fenyős szent szigeten
5. én éldegélek.
kij wǎjəŋo wǎjəŋ mǎntəŋo
 Fenyőerdős szent halmon
 éldegélésem közben,
 egyszer egy időben
10. én nézegetésemkor
 felülről fűj.
 Szeles szájú nagy égi férfi,
 nagy égi férfi jó atyánk
 a földi emberhez leereszkedik,
15. prémes sílécnek való síkos szél
 a földre ereszkedik.
kijŋəjə wija wǎjoŋi
 Abban az időben
 erdei nyírkéreg nagy puttonyt
20. lombos erdei nyírkéreg nagy puttonyt
 én biza előkészíték.
kij wǎjəjo wǎjəŋ mǎntəŋo
 Puttonyom egyik felét
 szőrmetakarós élelemmel
25. megrakom,
 puttonyom jó felét
 obi ember fia által bevágott
 ferdén bevagdostott szárított hallal
 szőrmetakarós tartalék élelemmel
30. jól megrakom.
 Fenyőerdő földjét karcolt pálcát (=sibotot)
 én biz előkészíték,

- laj wǎjəɣla sōwəp-juk̥kən
 ma jəm(a) wǎrantəɣləm (məntəɣo)
 35. k̥ijɣo jiyija wǎjoɣi ɣija
 t'u lati (nǎŋa) k̥ōl owtatnə(ɣo)
 k̥ārəŋ puwəl(a) k̥ārinə
 laj wǎjəɣ(i)la sōwəp-juk̥kənə
 nomən(a) puliɬə(ɣə)tam.
 40. wōnt tōntəɣli(jo) (ɣ)əllə k̥intəm(a)
 juw ali (nǎŋa) ləŋkər wǎn
 nom[ə]na rəɣi(jo)jətam (məntəɣo)
 (ɣ)ōntam (k̥ōɣ nǎŋa sar) ləŋnə
 tōwən(a) nōmāk̥(a)sətam (məntəɣo)
 45. tarəm(a) nōməs(a) jəm pətə
 k̥ōlə (nǎŋa) pāni(jo)liɬəm (məntəɣo).
 t'u latiɬa (ɣ)owtətnə
 tōwə(ɣa) nomɬəm(a)tətam (məntəɣo)
 jəɣəm(a) tōmpi(ja) (ɣ)ar iki iti
 50. ma t'umint(a) jasəŋ(a) k̥oɬtam (məntəɣo):
 tōr[ə]m(a) nāmi jiyɬəpə.
 tōrəm(a) nāmpi(jo) (o)jəm jāwən(a)
 tōjəŋ(a) jāwən(a) tōjələnə.
 tōr[ə]m jāwən tōj(a) lār nōɣtōj(a)
 55. lār nōɣtōj (nǎŋa) pǎɣər pajət,
 məkkulə punpi(ja) tōrəm jəm nōw(a)
 loŋkəl(a) k̥āncəm(a) jiməŋ məɣ
 lānt'əŋ(a) pitli(ja) (juwəl jəm) sur(a)
 ma tōt k̥oɬiɬə(ɣə)tam.
 60. ow nōwali(jo) (ɣ)āləŋ jəm k̥o(ɣa),
 kōt nōwali(ja) āləŋ jəm k̥o,
 ma jəm(a) soči(jo)litam (məntəɣo)
 tōrəm(a) nāmi jiyɬəpə
 tōrəm jāwən tōja, lār nōɣtōja
 65. lār nōɣtōj (nǎŋa) pǎɣər pajəta
 jōwta(ɣo)ləmam(a) latnə (məntəɣo)
 məkkulə punpi(ja) tōrəm nōw
 lānt'əŋ(a) pi[tli] (nǎŋa juwəl) surəl(a)
 ma tōt ojaɣəɣləm.
 70. hārəm(am) wǎjəɣ(a) liməɣtəlɬat(o)

35. *Λaj-állat-bőrös fát (=sítalpakat)*
 én biza előkészíték.
κijɣo jiɣja wãjoɲi ɲja
 Abban az időben
 téres falu terén
Λaj-állat-bőrös két fába
 felül bedugom (a lábam).
40. Erdei nyírkéreg nagy puttonyom
 fa hordó erős vállamra
 felkapom.
 Magamban, bensőmben
 gondolkodni kezdek
45. tiszta gondolat jó végét
 hova tegyem.
 Abban az időben
 azon elmélkedem,
 mint atyám mögött sok öreg,
50. én ilyen beszédet hallok:
 isteni nevű folyócska,
 égi nevű jó folyó
 véges folyó végén
 égi folyó forrása, tavi patak forrása,
55. tavi patak forrásánál sziget, halmok,
 varjúbogyó (színű) szőrű égi jó jávor
 patája karcolta szent föld,
 behavazott jó legelő,
 én arról hallok.
60. Fejét ingató első jó ember,
 kezét lóbáló első jó ember
 én biza mendegélek.
 Istenről elnevezett folyócska
 égi folyó forrásához, tavi patak forrásához,
65. tavi patak végi sziget halmaihoz
 érkeztemkor
 sötét szőrű égi jávor
 behavazott fájú téli legelőjét
 én ott megtalálom.
70. Mocsári vadat becserkészni

- ma jəm(a) wārəntəγləm.*
hārəm(am) wājəγ(a) līməγtəlat(o)
ma kūč wārəntəγləm,
wəle(ja) temi(jo) wāləη (məntəγo)
 75. *kut kōtəp(a)-kūrəp(a) tōrəm hōwam*
sārka wari(jo) (γ)ān[əη] jəm lār(a)
kūnta lūhītīləmatəl tāγi(jaməλ)
wōnt līləη(ləγo) tarəm jəm nōγa
kūr pətə (nūηa) tarəm jəm nōγəm
 80. *kūnta(γa) pōrmə(jo)ləmam tāγi (jo)*
tū lati (nūηa) owətlənə
(γ)ōntam kōγ (nūηa) sar jəm ləγmə(γo)
tōw[ə]nə nōməksələm:
məkkulə puηpi(ja) jəm tōrəm hōwam(a),
 85. *kut kōtəp(a)-kūrəp tōrəm hōwam,*
sar, sīsəη(a) wājəγ(a) (γ)aj jəm sīsəl(o),
sīsəl wījə(γə)lələm,
mārəη(a) wājəγ(o) aj jəm mārəl,
mārəl wījə(γə)lələm.
 90. *kut kōtəp-kūrəp tōrəm hōwam(a)*
lāhīt māγəγəm(ə) nūs[ə]l juwəta
jōw[ə]ta(γa)lital(o) sāγit (məntəγo)
əj kūrəlīl(a) sāηkantəltəγ,
sōkəη(e) məγnaj(oγ) aηkilan(ləγo)
 95. *(γə) lūw jəm(a) sāηkiləltəγ.*
lāhīt māγəγəm(a) nūsəl juwət(a)
āl[ə]pti neγilətal(i).
jəγ[ə]l(ama) tōj ur(a) sātəη wājəγ(a)
(γ)əsəl tōj ur sātəη wājəγ
 100. *sīsəη(a) wājəγ(a) (γ)aj jəm sīsə(γo)*
mārəη wājəγ(a) (γ)aj j[ə]m mārə
no, jəmat(an) (a)pōni(jo)ləγle (məntəγo)
sīsəη kōli(ja) (γ)aj sīsəm
mārəη kōli(jo) (γ)aj mārəm(a)
 105. *mampə pōnīləγləm.*
kut kōtəp-kūrəp tōrəm hōwam(a)
tōrəm(a) nāmi jīγləpə
tōrəm(a) j āwən(a) jəm jəηki(ja)

- én im készülődöm.
Mocsári vadat becserkészni
én amint készülődöm,
nahát, hiszen
75. hatkezü-lábú égi jávorom
halrekeszték oszlopainak sorát
mintha már rég leverte volna.
Erdei élő, erős jó ág,
lábvégi erős jó ágra
80. mintha már ráléptem volna.
Abban az időben
magamban, bensőmben
így gondolkodom:
varjúbogyó szőrű jó égi jávorom,
85. hatkezü-lábú égi jávorom,
nosza, kitartó állat kis jó kitartása,
kitartását próbára teszem.
Hosszan futó állat kis jó hosszú futása
hosszu futását próbára teszem.
90. Hatkezü-lábú égi jávorom
hó lenyomta hajlott fához
amikor odaért,
egy lábával nekiütközött.
Mohabundás földanya istennőbe
95. ő biz beleütődött.
Hó lenyomta hajlott fán
keresztül ugrik.
Atyjához hasonló erős állat,
anyjához hasonló erős állat,
100. kitartó állat kis jó kitartásod
hosszasan futó állat kis jó hosszú futásod
nosza, mindent adj bele!
Kitartó ember kis kitartásom
hosszan futó ember kis hosszan futásom
105. én is mindent beleadok.
Hatkezü-lábú égi jávorom
égi nevű folyócskára
égi folyó jó vizére

110. *rijt wǎlɛmɫa wɪtəɣat*
oŋaŋ j ǎwən(a) uŋəɫnam(o)
sār[ə]k(a) wari(ja) ɫuŋt'əm kɪ(ja)
sār[ə]k(a) wari(jo) (ɣ)ǎnəŋ jəm ɫǎra
ɫǔw jəm ɫuŋt'əɣətɐɫ.
kɔs kǎrləpə(ja) kɔɣɫə(ɫo)ɫi(jo)
 115. *ɫantəŋ as kɔw juw[ə]ɫ jəŋka*
jɔwti(ja)jəmaɫ(o) ɫatnə (məntəɣo)
ɫantəŋ(a) (ɣ)as kɔw(a) juw[ə]ɫ jəŋkəw(a)
sār[ə]k(a) wari(jo) (ɣ)ǎnəŋ jəm ɫǎr
uɫtija kɔɣɫi(jo)ɫətɐɫ (məntəɣo).
 120. *kɪt'əm(a) pɪrat(a) wǎɫəŋ*
naŋk jǎɣɪɫa(ɣo) kɪntəŋ jəŋka(ɣo)
ɫǔw jəm(a) pɪtɪɫəɣɫən.
tɔjəŋ(a) j ǎwən(a) tɔjəɫnam(o)
sār[ə]k(a) wari(jo) (ɣ)ǎnəŋ jəm ɫǎr(o)
 125. *ɫǔw jəm(a) sǎŋkantətɐɫ.*
kɪt'əm(a) pɪrat(o) wǎɫəŋ (məntəɣo)
(ɣ)aj čɪnpi (nǔŋa) čɪn[ə]p ɫǎrləma
ɫǔw jəm(a) pɪti(jo)ɫəɣɫən (məntəɣo).
sār[ə]k(a) wari(jo) (ɣ)ǎnəŋ jəm ɫǎr(o)
 130. *(w)əjəɫ(a) sǎŋkantə(ɣə)ɫɐɫ.*
naŋk jǎɣɪ (nǔŋa) kɪntəŋ jəm jəŋka
tɔjəŋ(a) j ǎwən(a) jəm tɔjəɫ(a)
sār[ə]k(a) wari(jo) (ɣ)ǎn[ə]ŋ jəm ɫǎr(o)
t'u uɫtija ɫuŋt'i(jo)ɫətɐɫ (məntəɣo),
 135. *uɫtija kɔɣɫi(jo)ɫətɐɫ (məntəɣo).*
kɪt'əm pɪrat(a) wǎɫəŋ
(ɣ)aj čɪnpi (nǔŋa) čɪn[ə]p ɫǎrləma
(ɣ)ɔspə pɪtɪɫəɣɫəm,
(ɣ)aj čɪnpi (nǔŋa) čɪn[ə]p ɫǎrləmnə
 140. *sār[ə]k(a) wari(jo) (ɣ)ǎnəŋ jəm ɫǎra*
(ɣ)uɫtija(n)(ja) ɫuŋt'əɣətɐɫ (məntəɣo).
sǎɫɫaŋ(a) jəŋkat(a) (ɣ) ǎwəɫəɫi(ja),
newi(ja) jəŋkat(o) (ɣ) ǎwəɫəɫi(jo),
ɫantəŋ(a) ɫəŋuɫ(o) jəm jəŋka(ɣo)
 145. *jɔwtɪɫəmaɫ ɫatnə (-nəro)*
sār[ə]k(a) wari(ja) (ɣ)ǎnəŋ jəm ɫǎr(o)

- kivájt közepű csónak(hoz hasonló)
110. torkolatos folyó torkolatához
mint halrekesztéket állított férfi,
halrekeszték oszlopainak jó sorát
ő biz leveri.
Húsz rénbika futotta
115. táplálékos Ob vizéhez
érkezésem idején
táplálékos Ob vizénél
halrekeszték oszlopainak jó során
keresztül fut.
120. Azután
a vörösfenyő-nép veszélyes vizén (=a Juganon)
ő biz felbukkant.
Véges folyó végéhez
halrekeszték oszlopainak jó sorát
125. ő biz leveri.
Végül
alacsony fenyővel benőtt tóparton
ő biz megjelent.
Halrekeszték oszlopainak jó sorát
130. egyből leveri.
Vörösfenyő-nép veszélyes jó vizén,
forrásos folyó jó forrásánál
halrekeszték oszlopainak jó sorát
sorban leveri,
135. tovább fut.
A hátra maradt időben
alacsony fenyővel benőtt mocsári tavaimhoz
is megérkezik.
Alacsony fenyővel benőtt mocsári tavacsán
140. halrekeszték oszlopainak jó sorát
már leverte.
Sós vizek folynak,
fehér vizek folynak,
táplálékos Irtis jó vizére
145. érkezése idején
halrekeszték oszlopainak jó sorát

- ułtija ʎuńt'ij(a)sətaɫ (məntəʝo).
 ʔit'əm p̄irat(a) wāləŋpə
 pa məʝ(a) ʔujə(ʝo) āmsiləli(jo).
 150. pa məʝ(a) ʔujə(ʝo) juʔkəŋ məʝəti
 sār[ə]ʔ(a) wari(jo) (ʝ)ān[ə]ŋ jəm lār(o)
 (w)əjəl(a) ʎuńt'ilətaɫ.
 jəʝəl(a) tōj ur(a) sātəŋ wājəʝ(aɫ),
 siʝəŋ(a) wājəʝ(o) (ʝ)aj jəm siʝe(ʝo)
 155. māŋəŋ(a) wājəʝ(a) (ʝ)aj jəm māŋa
 nu, jəmat(a) pōni(jo)ləʝle (məntəʝo).
 mam[pə], siʝəŋ(a) ʔo (nūŋa) (ʝ)aj jəm siʝem(o)
 māŋəŋ ʔo (nūŋa) (ʝ)aj jəm māŋam
 p̄itəɫ(a) pōni(jo)lətatam (məntəʝo).
 160. ʔit'əm p̄irat(a) wāləŋpə
 saŋki(ja) jārʝət(o) jəm pāt'a(ʝo)
 jōwtiɫəmaɫ ɫatnə
 ʔut kōtəp-kūrəp tōŋəm nōwam(a)
 (ʝ)əj kūriliɫ(a) sāŋkantətəʝ
 165. sōʔkəŋ(a) məʝnəj(o) (ʝ)aŋkiɫa(ʝo)
 ʎūw jəm(a) sāŋkan(o)təɫtəʝ (məntəʝo).
 əj kūriliɫ(a) pōrmilətatəʝ
 t'āl ātəŋla(ʝo) tōŋəm wāʝ(aʝo),
 ʎūw jəm(a) pōrmilətatəʝ
 170. əj-ʝəjəŋjo ʝəjə məntəʝo
 saŋki(jaʝo) jārʝət(o) jəm pāt'nə(ʝo)
 ʔut kōtəp-kūrəp(a) tōŋəm nōwam(a)
 p̄ir kūrʝəl ma sāwŋəŋəʝəlam(o)
 ma tōt sāwŋəŋəlam.
 175. t'ut jōʝəli(ja) ʔōɫ p̄irnə(ʝo)
 ʔut kōtəp-kūrəp(a) tōŋəm nōwam(a)
 t'āl ātəŋla jəm wāʝa(nʝo)
 jāʝ[ə]m(a) məʝli(jo) ʔānčəm sōʝmat(o)
 ələŋ(a) ʔānčiləʝləm.
 180. t'ut jōʝəli(jo) ʔōɫ jəm p̄irnə(ʝo)
 ōntam (ʔōw nūŋa sar) ɫəŋə
 tōwə(ŋa) nomɫəm(a)təlam (məntəʝajja)
 ʔut kōtəp-kūrəp(ə) tōŋəm nōwam
 t'elili(a)təpə(ʝa) tewəntəli(jo)

- leveri.
A maradék időben
idegen emberek lakta,
150. idegen emberek erdein át
halrekeszték oszlopainak jó sorát
megint leveri.
Atyjához hasonló erős állat,
kitartó állat kis jó kitartásod,
155. hosszan futó állat, kis jó hosszú futásod
mind beleadod.
Kitartó férfi kis jó kitartásom
hosszan futó férfi kis jó hosszú futásom
én is mindent beleadok.
160. A hátralevő időben,
az égbolt kérgesre fagyott jó széléhez
érkezte idején
hatkezü-lábú égi jávorom
egyik lába hozzáütődött,
165. mohás föld istennő anyjába
ő biz beleütközött.
Egy lábával fellépett,
a fényes, tiszta égboltra
ő biz fellépett.
170. *aj-ɣajɣijo ɣoja mantɔɣo*
Az égbolt kérgesre fagyott jó szélénél
hatkezü-lábú égi jávorom
két hátsó lábát én levágom,
én legott levágom.
175. Azután
hatkezü-lábú égi jávoromat
a fényes, tiszta égboltra
fenyőerdő földjét karcolta pálcával
rögtön felrajzolom.
180. Azután
magamban, bensőmben
arra gondolok,
hatkezü-lábú égi jávorom
ha ezután megszületik,

185. *nā[γə]r(a) nōpti(ja) niŋ[ə]p litəm*
ḵōw nōpti (nūŋa) ḵujəp jəm lato
tewəntətə latnə
mātpaseŋ wājəḵḵə tiwma mosat(o)
ḵut kōtəp-ḵūr[ə]pγə wāltanka
190. *t'elil(a)tapə(γo) tewəntəli(jo)*
nāγər(a) nōpti(ja) ḵujəp jəm lat(o)
tewəntətə latnə
nāwe(γa) āpəl(a) (γ)əntə ḵoli(jo),
jəŋke (γ)āpəl əntə ḵoli.
195. *γej γaj jeγjo wājəγ-ajəγ məntəγo*
ḵij wājəγja γajəγi
jāγ[ə]m(a) məγli(jo) ḵānčəm sōγmat(o)
t'āl(ana) (γ)ātər(a) tōrəm wāγa
ma təm(a) ḵānči(jo) leγəlmampə(γo).
200. *t'eliltapə tewəntəli*
nāγər(a) nōpti(ja) niŋ[ə]n jəm lat(o)
pew nōpti (nūŋa) ḵuj[ə]p jəm lat
tewən(a)tətə(γo) latnə (məntəγo)
(γ)āwələγ(ə) ḵo wāləŋpə
205. *āwələγ(ə) ne wāləŋpə(γo)*
(γ)āwəltə ne-pə le[jə]ltə pāsγə(γo)
āwəltə ḵo (nūŋa) le[jə]ltə pāsγə
nāmīna ḵānči(jo) ləγləm (məntəγo).
ma tem soči(ja) ləlmampə
210. *lāŋt' səma pitləγ(a) juwəl likəm(a)*
t'āl ātərəla tōrəm w āγa
t'əγə(γa) tiwmał(a) mosat (məntəγo)
(γ)āwələγḵo wāləŋpə,
āwələγne(γo) wāləŋpə(γo),
215. *t'el (nūŋa) (γ)āwəli(jo) ləmał mosat(o).*
aŋkəntikən

185. cirbolyatoboz életű nők idejének,
 hosszú életű emberek idejének
 beköszöntésekor
 elfáradó vadként szüless meg.
 Ha hatkezü-lábú lenne,
190. ha úgy születne meg,
 cirbolyatoboz életű emberi korszak
 beköszönte idején
 húsd íze nem ízlettetik,
 levesed íze nem ízlettetik.
195. *yej jaj jeŋjo wăjəŋ-ajəγməntəŋo*
 kij wăjəŋja jajəŋi
 Fenyőerdő földjét karcolta pálcával
 a fényes, tiszta égboltra
 én íme felrajzoltam.
200. Innentől fogva
 cirbolyatoboz életű nők jó korszaka,
 fenyőtoboz életű emberek jó korszaka
 ha felvirrad,
 hitetlen férfi ha lenne,
205. hitetlen nő ha lenne,
 hívő nőnek nézni jelül,
 hívő férfinak nézni jelül
 előre felrajzolom.
 Én itt jártom pedig,
210. be nem havazódó sínyomom
 a fényes, tiszta égbolton
 jelenjék meg.
 Hitetlen nő ha lenne,
 hitetlen férfi ha lenne,
215. ezután higgyen.
 Ennyi!

JEGYZETEK

a szövegekhez, nyelvi és tárgyi magyarázatok

Ha a szövegben számozott bekezdések szerepelnek, a jegyzetek ezt a számozást követik.

I. Társalgás, fontos kifejezések

Az általam összeállított listát Agrafena Szemjonovna Szopocsina fordította osztjákra 1994 áprilisában, ekkor magnetofonra is olvasta.

Az osztják irodalmi nyelvi helyesírás szerint az alanyi ragozású ige 1Pl ragja -uw, szemben a mi -əw írásmódunkkal. Ebben az egyetlen szövegrészben megőriztem ezt a gyakorlatot.

II. A kutya

Forrás: Tereshkin, N. I. (1959): 132-133. lap. A mese megjelent a szerző későbbi tankönyvében is (1975): 140-142. Ugyanez a mese megtalálható Tyerjoskin vahi nyelvjárású ábécéskönyvében is: 1958: 136-137.

A mesét 1992. júliusában magnetofonba olvasta Darja Sztjepanovna Pokacseva (Tra) és Elena Petrovna Kurlomkina (Jg).

Az eredeti közlés első mondatában valószínűleg sajtóhiba a BOT (БОТ helyett) valamint az utolsó mondatban a паpə (поpə helyett). Az eredeti közlés másolatát ld. a Melléklet 178-179. lapján.

III. Két egér

Forrás: Tereshkin, N. I. (1959): 134. lap. A mese megjelent egy későbbi tankönyvben is (Tereshkin, N. I., Kulinich, E. D., Vengo, M. V. 1992: 90-91.) kilenc sajtóhibával.

Ugyanez a mese megtalálható Tyerjoskin vahi nyelvjárású ábécéskönyvében is: 1958:139. Honti László is feljegyezte egyik vahi nyelvjárású változatát és közölte (FUM 3: 70. és Honti 1984: 157.).

A mesét 1992. júliusában magnetofonba olvasta Darja Sztjepanovna Pokacseva (Tra) és Elena Petrovna Kurlomkina (Jg). Az eredeti közlés másolatát ld. A Melléklet 180. lapján.

IV. Miért olyan hosszú a tél

Forrás: Ajpin, E. (1981): 28-29. lap. A szerző mellékjel nélküli cirill betűket használ. Ajpin varjugani tájszólásának sajátosságai közé tartozhat az *ő* zártabb ejtése, melyet cirill *y*-val jelöl, valamint a tromagani tájszólásból is ismert cs-zés: a *t'* helyett *č-t* ejtenek, ennek jelölésére használja a *ч-t*. A tulajdonképpeni *č-t* pedig *у* betűvel jelöli.

Az irodalmi nyelvi szövegben az orosz hatástól az orosz eredetű *a* 'és, viszont', *no* 'de' kötőszók tanúskodnak, valamint az *őлəη* feltételes módosítószó használata célhatározói mellékmondat kötőszavaként az orosz 'hogya' kötőszóhoz hasonló szórendi helyzetben.

Az eredeti közlésben az utolsó mondatban valószínűleg sajtóhiba az *ухкиламны* alak *ухкиламны* helyett (átírva *яккəламнə*).

V. Életem

Elmondta Vitalij Makszimovics Pokacsev 1994. augusztusában Russzkinszkije faluban. Egy nappal később ő maga lediktálta és lefordította.

VI. Vadászkaland

Elmondta Sztanyiszlav Dmitrijevis Kecsimov 1996. júliusában a *čəkli jəwəŋ* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon. Az utolsó mondatot az anyja, Irina Ivanovna Kecsimova fűzte hozzá. Az értelmezésben apja, D. A. Kecsimov segített.

VII. Régi történet

Elmondta és lediktálta Dmitrij Antonovics Kecsimov 1996. júliusában a *čəkli jəwəŋ* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon.

1. *məŋlə kəntə, jəwəŋlə kəntə*- talán a PrsPass3Sg rövidült változata 'ha megy, ha megérkezik az ember'
2. *pataləŋ ləjəŋ ləŋ* 'göcsörtös cirbolyafenyő tó' – helynév
4. *səŋt ləwəŋ kəŋ* 'csuka-evett-mocsár' – helynév

VIII. Az egérke

Elmondta Szergej Vaszlijevics Kecsimov 1992. júniusában Russzkinszkije faluban. Korábban Az összeférhetetlen egér címmel jelent meg (Csepregi 1993b). Az első megjelenéshez képest változtattam az átíráson és kijavítottam néhány fordítási hibát.

1. *naŋkkəŋ jǎwən-čəčən- jǎwən* – mesebeli folyónév

4. *wáč wört iki* – jóindulatú mesebeli személy

λōŋi- kutyanév.

IX. Madárka és nénje A

Elmondta Darja Sztjepanovna Pokacseva 1992. júniusában Russzkinszkije faluban. A nyugdíjas tanítónő előzőleg segített lefordítani a mese egy másik változatát, mely megjelent a JSFOu. 215. kötetében (Csepregi 1993a). Mivel hiányosnak találta a mesét, elmondta a saját verzióját is. Hasonló történetet egyébként Steinitz is följegyzett Vj. nyelvjárásban (OA III: 570-571).

1. *nik mǎwəttəpə* – az ige a varsa vízbe eresztését jelenti, de erre a célra a madárka a nadrágját használta.

1. *mǎŋk iki* ‘erdei szellem’, emberevő óriás. Attribútuma a vörösfenyő: síléce, háza és egyes hiedelmek szerint fölfelé csúcsosodó feje is vörösfenyőből van – azért is olyan buta.

2. *kak jewo* ‘hogyan is’ – amíg a mesélő a folytatáson gondolkodott, oroszra váltott.

X. Madárka és nénje B

Elmondta Sztanyiszlav Dmitrijevics Kecsimov 1992. júniusában a *wōŋi rǎp jǎwən* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon Kerecsi Ágnes mikrofonjába. Az előző mese változata.

XI. Három testvér

Elmondta Szemjon Tyimofejevics Kecsemov Russzkinszkije faluban 1992. júniusában. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

Hasonló kerettörténetet jegyzett föl Steinitz is a nizjami nyelvjárásban (OA III: 376-379), újra közölte A. Widmer (Specimina Sibirica XI: 65-68).

1. *tuš pun[əŋ], kōw pun[əŋ] iki* ‘szakáll-szőrös, hosszú- szőrös apó’ - mesebeli figura

XII. Két asszony

Elmondta Fjokla Ivanovna Pokacseva *wōki rāp jāwən* nevű folyó partján lévő nyári szállásukon 1992. júniusában. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

1a/ *nōksəŋ-jāwən-mōkķəŋ-jāwən*: mesebeli folyónév. Az első tagnak van jelentése: cobolyban gazdag folyó, a második tag csak erre rímelő ikerszó.

1b/ A 7. mondat után a mesélő észrevette, hogy rosszul mondja, ezért újból elkezdte a mesét.

2a/ *māķi āl āwtəm aŋklat, tem āl āwtəm aŋklat* 'előző évben kivágott fatönkök, idén kivágott fatönkök': a friss favágás nyomai arra utalnak, hogy lakott hely van a közelben.

2b/ *narəy wāncat jāķə lāŋ* 'takaratlan, csupasz arccal lépett be': az osztják nőknek bizonyos férfirokonaik előtt el kell fedni az arcukat. Ha ismeretlen házba lépnek, óvatosságból eltakart arccal kell belépniük. vö. 4. bek.: *jiməmin jāķə lāŋa* 'eltakart arccal lép be'.

3. *əj kāt pālək pətəŋləm, əj kāt pālək newi* 'a kunyhó egyik fele sötét, a másik világos': a tromagnaiak ismeretei szerint *tōrəs naj imi*-nek, a tűz istennőjének lánya lakik ilyen házban a Vah folyó partján. Akinek a bölcsőjét a világos félbe helyezi, sokáig él, akiét a sötét félbe, az hamarosan meghal.

4. *ma kāt muləm jāčənə* 'a házam mögött, tkp. a házam imádkozó közepén': a bejárattal szemben, a sátor vagy a ház hátsó falánál őrzik a házi bálványokat, ezért ennek mind a külső mind a belső oldala szent. vö.: 8. bek. *kāt mul jāčənə*.

8. *əj sām pālək māŋk iki* 'félszemű erdei szellem': rosszindulatú emberevő. Ez volt az aranyos ládikóban, melyet a balga asszony választott magának a piszkos bőrönd helyett.

XIII. A legkisebb fiú és a béka

Elmondta Jelena Petrovna Kurlomkina 1992. júniusában Kurlomkinóban. A tizenhárom éves kislány a mesét apjától, Pjotr Vasziljevicsztől hallotta. Leírta és oroszra fordította Agrafena Szemjonovna Szopocsina 1994. áprilisában Budapesten.

A mese orosz eredetére több motívum utal, vannak viszont tipikusan osztják fordulatok is:

1. *tōrəm kām*: égi / isteni uralkodó.

8., 10., 11., 12. *nāŋi pāķit-pew pāķit* 'tapló-bábuk, toboz- bábuk' - a földön élő, halandó emberek metaforája, a kép arra utal, hogy az emberek az istenekhez képest kicsinyek,

sérülékenyek. Máshol ez *nāṣar pākīt-pew pākīt* ‘cirbolyatoboz-bábuk, fenyőtoboz bábuk’. Amikor az adatközlő oroszul mondta a mesét, ő is cirbolyatobozt emlegetett.

8., 10., 11. *tem ālna juṣtuwi* ‘idén hordtak fát’ - lakott terület van a közelben.

12. *ne čimlali aj wərtə laṣki čop kim ɬo kin'ta wōwlaɣčək wōl* ‘egy fél mókusz erejével gyöngébb legyen a nő’ - a mesehősök mint a szellemvilág képviselői jelennek meg, akiknek cselekedetei kihatással vannak a majdan megszülető emberek sorsára.

14. *narkas-juḳḳən-niṣ-juḳḳən* ‘zenélő-fa, nő-fa’ osztják hangszerek. A zenélőfa (*narkas-juṣ*) citeraszerű pengetős hangszer, a nő-fa (*niṣ-juṣ*) vonós hangszer.

7. *arəṣ arṣi juḳḳən-mānt' mānt'i juḳḳən* ‘éneket éneklő fa, mesét mesélő fa’ – ez is hangszernév, de már mesebeli, nem létező.

Csak az orosz fordításban hangzik el: Később mások jöttek a városba, akik ott telepedtek le. Torem kán legkisebb fiának engedelmeskedtek, ő lett az uralkodó. Azt a vihart az alsó világbeli óriás idézte elő, hogy elpusztítsa a kegyetlen embereket. Tehát új emberek költöztek a városba, és attól kezdve jól éltek.

XIV. A nyenyec vezér és a hitvány munkás

Elmondta Joszif Ivanovics Szopocsin *wōḳi rāp jāwən* nevű folyó partján lévő nyári szálláson 1992. júniusában. Lediktálta és fordította 1996. augusztusában ugyanő, de az ősi szálláson.

A mese akkor jutott az adatközlő eszébe, amikor az emberben lakozó lelkekről beszélt. Ezzel a mesével magyarázta meg, hogy a lélek nem feltétlenül a fejben lakozik, hanem lakhat akár az ember lábujjában.

4. A fordítás és értelmezés közben derült ki, hogy a *ḥuḷtiptəta* ige azt a cselekedetet jelenti, mely az adatközlő apjától származó, Honti László által közölt (NyK 80: 135-138) mesében is szerepel. Az esküvés tehát abból áll, hogy kifaragták a *ḳiṣ iki* ‘betegséghez szellem’ bálványát, azt kettévágták, és közben megígérnek valamit. Hitük szerint, ha valamelyik fél nem tartja be az ígéretét, az meghal. Az eskütételnek ez a módja máig élő gyakorlat.

XV. A sámándob

Elmondta Leonyid Mihajlovics Szopocsin 1992. júniusában *wōḳi rāp jāwən* nevű folyó partján Kerezsi Ágnesnek. Első felét leírta és fordította Raisza Ivanovna Jermakova 1993. júniusában Ugut faluban, második felét lediktálta és értelmezte Dmitrij Antonovics Kecsimov 1996. júliusában a *čəḳli jāwən* nevű folyó partján.

1. *arək ɬo-mānt' ɬo* ‘énekes férfi-mesemondó férfi’ – varázsereje van

kǎw jittən wəsət núlla riɣlat ‘üvegablakok összeérnek’ – olyan nagyok.

10. *puɣəs aŋki-kəltas aŋki*: a szülő nők és a születendő gyermekek védőszellemei.

12. *əj kʊl sās wǎrlən* ‘egy gilisztából hermelint csinálsz’ – a betegséget gazdagsággá változtatod.

13. *weli katəltə kʲirəɣ* ‘rénfogó zsák’ – elemőzsiás zacskó, mellyel a rént az ember magához csalogatja, s úgy könnyen meg tudja fogni.

16. *weli pǎŋkəl kʲōl wuləɣ ar weli* ‘lapockája láthatatlan sok rén’ – kövér rének.

18. *naŋk, kʲōl* ‘vörösfenyő, erdeifenyő’ – e két fa együttes előfordulása akár síléc, akár ház esetében emberevő óriásokra (*mǎŋk iki*, ld. a X/2. jegyzetet) utal.

XVI-XXI. Egyéni énekek

Énekelt Irina Ivanovna Szopocsina 1996. júliusában a *čakli jǎwən* nevű folyó partján levő nyári szállásukon. A jelentés nélküli töltőelemeket, -szótagokat kerek zárójelbe () tettem, a hiányzó jelentéses szótagokat szögletes zárójelbe []. Az énekekben 1–2–3–4 dallamsor változatai ismétlődnek. A dallamokat Lázár Katalin írta le. A legjellemzőbb sorok kottáit ld. a Mellékletben.

XX. Jávorének

Énekelt Pjotr Vasziljevics Kurlomkin 1992. júliusában Lázár Katalinnak. A helyszínen lediktálta és értelmezte. Dallamvázlatát ld. a mellékletben.

A hatlábú jávorszarvas üldözéséről, elejtéséről, két hátsó lábának levágásáról, a Jávorbika (=Göncölszekér) csillagkép születéséről szóló ének. Variációi ismertek az obi-ugor folklórban. A vadász *sǎrni kǎn iki* ‘aranyos fejedelem-öreg’ (=Világügyelő férfi). Mivel egyes szám első személyben énekel, a neve nem hangzik el, csak utal önmagára a 60-61. sorban (fejét ingató első jó ember, kezét lóbáló első jó ember). Az éneket medveünnepeken szokták előadni.

76-77. (többször) *sǎrka wari ǎnəɣ lǎr kʲunta luŋiʼiləmaɬ tǎɣi* ‘halrekeszték oszlopainak sorát már rég leverte’ – már csak az állat nyomai látszanak, mint a víz felszínén a halrekeszték oszlopai.

121. *naŋk jǎɣila kʲintəŋ jəŋk* ‘vörösfenyő nép veszélyes vize’ – a Jugan folyó neve a folklórban.

Rövidítésjegyzék

A bibliográfiában található rövidítések:

ALH	Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
CIFU	Congressus Internationalis Fenno-Ugristarum
FUM	Finnisch-ugrische Mitteilungen. Hamburg
FUF	Finnisch-ugrische Forschungen. Helsinki
JSFOu.	Journal de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki
MSFOu.	Memoires de la Société Finno-Ougrienne. Helsinki
MNy	Magyar Nyelv. Budapest
NyK	Nyelvtudományi Közlemények. Budapest

Nyelvjárások rövidítései

Ag.	agani
J.	jugani (Paasonen gyűjtése)
Jg.	jugani (újabb gyűjtés)
P	pimi
Tra.	tromagani (újabb gyűjtés)
Trj.	tremjugani (Karjalainen gyűjtése)
V.	vahi
Vj.	vaszjugani

Grammatikai rövidítések

Abess.	abessivus
Ablat.	ablativus
Appr.	approximativus
Comit-Instr.	comitativus-instrumentalis
Cx	esetrag
Du.	kettes szám (dualis)
Ger.	határozói igenév (gerundium)
Imp.	felszólító mód (imperativus)
Inf.	főnévi igenév (infinitivus)

Instr-Fin.	instructivus-finalis
Lat.	lativus
Loc.	locativus
Nom.	nominativus
Obj.	tárgyas ragozás
PartImp.	folyamatos melléknévi igenév (participium imperfectum)
PartPerf.	befejezett melléknévi igenév (participium perfectum)

Pl.	többes szám (pluralis)
Praes.	jelen idő (praesens)
Praet.	múlt idő (praeteritum)
Px.	birtokos személyjel (suffixum possessivum)
Sg.	egyes szám (singularis)
Subj.	alanyi ragozás
Trans.	translativus
Vx.	igei személyrag (suffixum verbale)

Egyéb rövidítések:

isz.	indulatszó
ld.	lásd
nu.	névutó
tkp.	tulajdonképpen
ún.	úgynevezett
vö.	vesd össze

Az adatközlők jegyzéke

Az adatközlő neve után a születési éve áll, életrajzi adatai után pedig a tőle származó szöveg(ek) sorszáma.

KECSIMOV, Dmitrij Antonovics (1960)

Hagyományos életmódot folytató tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics Szopocsin veje. Öt osztályt végzett a tromagani és a russzkinszkijei iskolákban. Oroszul és osztjákul egyformán jól beszél, anyanyelvén szívesen mesél és énekel, valamint pontosan fordít. Öt gyermeke van. (VII)

KECSIMOV, Szemjon Tyimofejevics (1967)

Tromagani hanti, apja és nagyapja is híres énekes volt, tőlük tanulta archaikus énekeit. Jelenleg Russzkinszkijében él, a helyi hagyományörző együttesben énekel, hangszeren játszik (daru-fán és nő-fán), valamint énekel. Oroszul nem tud. Beszéd közben erősen dadog, viszont amikor énekel, semmi sem zavarja a hangképzését. (XI)

KECSIMOV, Szergej Vasziljevics (1957)

Tromagani hanti, apja tromagani, anyja a Rynkov nemzetségbe tartozik, a Pim vidékéről Russzkinszkijében született, jelenleg is ott él, a helyi hagyományörző együttes tagja, énekel, hangszeren játszik és hangszert készít. Oroszul rosszul tud. (VIII)

KECSIMOV, Sztanyiszlav Dmitrijevics (1982)

Tromagani hanti, Dmitrij Antonovics Kecsimov legidősebb fia. Iskolába Jubilejnyj faluban járt, öt osztály elvégzése után maradt ki, s most apja mesterségét tanulja. Oroszul és osztjákul egyaránt jól beszél. A szöveggyűjteményben szereplő mesét tízéves korában mondta magnóba, vadászkalandja 14 éves korában esett meg vele. (VI, X)

KECSIMOVA, Irina Ivanovna, szül. SZOPOCSINA (1962)

Dmitrij Antonovics felesége. Apja, Ivan Sztjepanovics Szopocsin (meghalt 1993-ban) híres sámán volt, anyja agani hanti. A Szopocsin család eredeti nemzetségi területe ott volt, ahol ma Kogalim városa áll, ezért a család tagjai ma nyugatabbra élnek, mintegy 40 km szélességű területen szétszóródva. Irina iskolába a Tromagan menti falvakban járt (Sztaryj Tromagan, Jubilejnyj, Russzkinszkije). Oroszul hibásan beszél. Az egyéni énekeket a rokonaitól és vendégektől tanulta, a mitikus énekeket apjától. Öt gyermeke van. (XVI–XXI)

KURLOMKIN, Pjotr Vasziljevics (1936)

Jugani hanti, a Nagy-Jugan felső folyásáról. Letelepült életmódot folytat, nyáron halászik, télen vadászik. Első házasságából származó két felnőtt fiával valamint második feleségével és két közös lányukkal él együtt. Híres énekes, különösen a medveünnepi énekekből gazdag a repertoárja. Oroszul gyengébben tud, az énekek fordításához tolmácsra volt szüksége. (XXII)

KURLOMKINA, Jelena Petrovna (1979)

Jugani hanti, a Nagy Jugán felső folyásán született. Ugutban járt iskolába, az ötödik osztály után maradt ki. Oroszul és osztjákul egyformán jól beszél, s mivel Ugutban volt anyanyelvi oktatás, osztjákul is tud olvasni. Apja, Pjotr Vasziljevics Kurlomkin híres énekes. Énekelni nem tud, viszont az apjától hallott mesét pontosan reprodukálta és ügyesen lefordította. (XIII)

POKACSEV, Vitalij Makszimovics (1970)

Tromagani hanti, hagyományos kultúrájú családból, de ő maga gyermekkorában évekig távol volt otthonról, amikor Ljabinban szanatóriumban volt. Itt különböző nyelvjárású osztjások és oroszok éltek együtt. Az osztják beszélt nyelvet tudja, de a szókincse szegényes és a hagyományokat nem ismeri. Szentpétervárott járt főiskolára, de nem fejezte be, hanem kimaradt és megnősült. Legutóbbi információim szerint jelenleg Nojabrskban él. (V)

POKACSEVA, Darja Sztjepanovna (1935–1994)

Tromagani hanti, Russzkinszkijében élt, előbb tanítónőként, később nyugdíjasként. Az internátusban az erdei gyermekek nevelője volt. Oroszul és osztjákul jól tudott. (IX)

POKACSEVA, Fjokla Ivanovna szül. Szopocsina (1944)

Tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics Szopocsin legidősebb lánya. Iskolába egy évig járt. Fiatal korában fa- és halfeldolgozó üzemben is dolgozott, mintegy húsz éve azonban ismét hagyományos módon él, rénszarvastartással foglalkozik, férje halászik, vadászik. Saját gyermeke nincs, testvérei gyermekeit dajkálja, szívesen mesél, énekel nekik. Oroszul nem tud. (XII)

SZOPOCSIN, Joszif Ivanovics (1958)

Tromagani hanti, Ivan Sztjepanovics legkisebb fia, s helyi szokás szerint apja halála után a családfő és a hagyományok őrzője. Apja énekeit és meséit jól ismeri, de magnóba csak a prózai műfajokat hajlandó mondani. Két gyermeke van, nekik rendszeresen mesél. Oroszul is jól tud. (XIV)

SZOPOCSIN, Leonyid Mihajlovics (1954)

Tromagani hanti, családnevét anyai ágon örökölte, apja nyenyec volt, de korán meghalt. Anyai nagyanyja és nagybátyja sámán volt, s Leonyid Mihajlovics is az. Korosztályában ő a hagyományok legjobb ismerője, kifogyhatatlan a mesékből és a mitikus énekekből. Osztjákul és oroszul egyformán jól tud. (XV)

SZOPOCSINA, Agrafena Szemjonovna szül. PESZIKOVA (1951)

A Ljamin folyó egyik mellékfolyóján született, születési helye szerint pimi hanti, nyelvi-
leg azonban inkább juganinak vallja magát, mivel az apja jugani származású, és a pimi
szomszédokkal nem sok kapcsolatuk volt. A hetvenes években Leningrádban járt főisk-
olára, ekkor volt Honti László és Rusvai Julianna adatközlője is. Első férje lett nemze-
tiségű volt, férjhezmenetele után tíz évig Rigában élt, lettül is megtanult. A nyolc-vanas
évek vége óta újra a szurguti körzetben, Russzkinszkijében, Ljantorban és Tromaganban
él. A hanti-manszijszki tudományos kutatóintézet munkatársa, szurguti nyelvjárású iskolai
tankönyvek szerzője, s vezeti a szurguti egyetemen működő, az őslakosok kultúrájával
foglalkozó kutatócsoportot is. (I)

Szójegyzék

Az ob-ugrisztikai hagyományoknak megfelelően a szavak sorrendje a mássalhangzók figyelembevételével alakult ki. Az ábécé-rend a következő:

V (=a, á, ă, ǎ, e, i, j, o, ő, ǫ, u, ű, ə), b, č, ɣ, j, g, k, ɬ, l, ʎ, ʎ', m, n, ɲ, ɳ, p, r, s, š, t, t', w

Az azonos töből képzett szavakat lehetőleg egy szócikken belül tárgyalom, az egyes lexikai egységeket pontosvessző [.] választja el egymástól. Az újabbkori orosz jövevényszavakat (< or.) jellel jelölöm. Az igeövekhez kötőjellel a főnévi igenév rövidebb képzőjét (-*ta*) is hozzákapcsolom, de az ábécé-rendben ezt nem veszem figyelembe.

magánhangzók

a 1. á, hát (indulatszó); 2. és, pedig; 3. kérdő partikula *mıw ılem-warem-a* micsoda szégyen

e ej, hé (indulatszó)

o ó, (indulatszó)

ǎč juh, *ǎčni* báránybőr; *ǎčpi pul* báránybőr darab

őč nyírfatapló

uč 1. öltözkék 2. dolog 3. tárgyasító partikula *ııtotat-uč ııpəttəγ* étellel-mivel etette, *ḱātləγ-učəγ tōrəm* napfényes világ

ıčək kedves (megszólításban)

ıčnam módjára, hasonlóan

uči'tel tanár

ıγjaj (indulatszó)

oγoh, nahát

ǎγən, ǎwən Agan folyó

ıγəntəγ: ı-ḱıγəntəγsıj ziháló hang

aj kicsi, *ajpi* kisebbik

aj egy; *ajka* együtt; *ajmət(ə)* egy valami; *ajmətəli-pə* semmi; *aj(mət) latnə* egyszer; *ajnam* mind(enki), mindegyik, egyformán, mindig; *ajsőγnam* mindegyre, mindenfelé; *os ajpa* ismét, még egyszer; *ajməta tǎγinə* valahol; *aj tǎγılanə* helyenként; *aj tı* egyszer, végre, *aj tıu arit* mindegy, mégis

ǎjə boldogság, szerencse; *ǎjəγ* boldog, szerencsés, sikeres; *ǎjəγ-kőləγ* jókívánság; *ǎjəγkə-tǎləγkə wǎla* sok sikert, jó egészséget (pohárköszöntő is)

őjajətə-ta, őjajətə-ta észrevesz, megtalál

ajəłta óvatosan, csöndben, lassacskán

ajəŋki anyám húga, mostoha
iki apó, öreg, férfi, bácsi, *ikičəγ* óriás
əkət-ta összeszed, (össze)gyűjt
əllə (Jg folkl.) nagy
āləγ-māləγ buta (felnőtt)
ūlak szánhúzó kötél (a szán és a rének között)
aləγ: *ḡār mūγəλ aləγ wōnt* (folkl.) rénbikamájas erdő
al ne, *al jisa* ne sírj
al: *ḡāt al* tornác
āl év, *uləm* (Px1Sg) *tem āλ(nə)* idén; *māḡi āλ* tavaly, *ḡos āλγə jəγəm* húsz éves lettem
āl-ta fekszik, alszik; *ālta tāγi* fekvőhely; *ālint-ta* lefekszik, *jā ālintləm* lefekszem,
ālintmal latnə amikor lefeküdt
ālə egyszerű, közönséges, *ālə wāłtə ḡātəλ* hétköznapi
ālə csak, egyszerűen; *ālə mətə* mintha
ōλ bőrvakaró
ilə el, *iləm* elülső; *ilnə* oldalt, félre, *ilpinə* elől
jā alsó; *jā* le(felé), *minat jā* wāłł minket megöl; *jāta* lent, *jəłəčək* lejjebb
ūł-ta tüzet gyújt, *ker naj nōḡ ūłtəγ* felszította a tüzet a kályhában, *tūwətat ūli* tüzet
gyújtott (Pass); *naj ūłtaγ ḡōλ* tűzgyújtó készség
uləḡ vízparti túlelő bozót
iləli: *mūw i* miért, miről
aləm-ta felemel, *ilme* (Imp2Sg), *ilməm* (Prt1Sg); *ilməγtə-ta* felkap
āləm alvás, álom; *uləm* álom; *mətə uləm-upət wārta wār tājłən* talán tudsz jósolni; *jəm*
uləm minden jót, vizontlátásra; *jəm uləm wār-ta* elbúcsúzik
ilem szégyen, lelkiismeret, *mūw i.-wərem* micsoda szégyen
ulnəγ: *u. juw* elágazó törzsű fa; *u. juwpi* cirbolyafenyővel kevert erdeifenyőerdő
aləγ reggel, *aləγnə* reggel (időhat), *aləḡkə jəγəm latnə* amikor reggel lett
āləγ kezdet, vég, első, széle valaminek, *āləγ latnə* először, *āsəm uləγəna* párnád mellé
ōləγ hogy, bárcsak, vajon (feltételes partikula), *jāḡə ōləγ jōwtəntem* bárcsak hazaérnék
oləp hálósátor, *ulpam* (Px1Sg)
ūləp látvány, kinézet, arckifejezés
āləpti át, keresztül
al-təγ visz, hord, szállít, *ilte* (Imp2Sg), *ilətat* (PrtPass3Pl), *juw alə lənkər* (Jg folkl) fa
hordó váll
iləti: *mūw i* miről
uləti át, keresztül
āl'szántalp
āl'i'keresztunokanővér, sógornő

imi asszony, anyó, nő, néni; *imičəγ* asszonyság *imi-jāwən* a Tromagan mellékfolyója
āmłəγ-ta jut, kerül; *iməl-ta* leül, *iməl* (Prt3Sg), *ilə iməłtə ɣo* leülő férfi (= ott maradt);
āməs-ta ül, van, *imsa* (Imp2Sg), *imsittən* (Imp2Du), *uməsγən* (Prt3Du), *āmsilətam*
iwəl miközben ülök; *āmət-ta* ültet, tesz, helyez, *imte*, *umte* (Imp2Sg), *uməttəγ*
(PrtObj3Sg), *łitotat* umti megterített (Pass); *āmtil-ta* rakosgat, telerak
amp kutya, *impəm* (Px1Sg)
ōmər rovardöngés
amətata hé, idenézz, kedveském (indulatszó)
ān a halrekeszték tartóoszlopa, *unəm* (Px1Sg); *ānəγ* oszlopos
ānə vastag, *ānəttal juw* vastag törzsű fa
ōnči borda, csontváz
unč-ta (-čč-) folyón, vízen átkel, *tārəs unččin latnə* amikor átkeltek a tengeren
ōnčəγ erdei fenyő; *ōnčəkkəγ* fenyves
anəγ edény, tányér, *wāγanəγ* bádogedény
ənəl nagy, idősebb, *ənəłγə jəγ* megnőtt
ōnəłtə-ta megtanul, tanít; *ōnəłtəγəl-ta* tanul, *ōnəłtəγə wār* tanulás, *tī ōnəłtəγəłmam*
amint így tanultam (ParticPerf)
unəłta -tól, -ig (névutó), *tem unəłta* eddig, *jīs unəłta* régóta
inam mind, teljesen
anas szánkarakaván
ensifaletka kapucnis zubbony (< or.)
ānta lehet, biztos, akár, talán, vajon, vagy...vagy
ōnt belseje vminek, *ōntəłnə* magában, *juw ōntnam* erdőbe
əntə nem; *ənta* nem (egész mondat tagadásakor); *əntem* nincs (állítmányi helyzetben)
āntəp bölcső, *āntpət* (Pl), *āntəpłalnat* (PIP3PlComit)
əntəp öv, derékszíj
antatər hód
inwalid: *i. wiarəj grupi* második csoportba tartozó rokkant (< or.)
ānəki ágy
oγ folyótorkolat, *uγəl* (Px3Sg), *oγəγ jāwən uγəłnam* torkolatos folyó torkolatához
(folkl.)
aγki anya, *aγkem* (Px1Sg)
aγkəl kivágott fa, fatönk, *aγkəłta* (PlLat)
aγkenoš (szitokszó), *mūw a* mi az ördög, *aγkenošliγki* az ördögbe
aγkəntikən (töltelékszó, folkl.)
āγkrəmtə-ta odanéz, odapillant, tekint, *aγkrəmta* (Imp2Sg)
āγti borda, *jəmsi pāləki əj āγtəl* egyik jobboldali bordája
op a feleség bátyja, a feleség apja *upəl ikija* apósának, *opłalnat* sógoraival

opi nővér, apai nagynéni, *opem* (Px1Sg) *opali* nővérke, *opisaŋen* nénjével együtt

āpəλ szag, illat, íz, *kāntək kə āpəλ* emberszagot érzek; *āpəλəŋ* ízletes, finom

āptəmtə-ta (ki)árad, ömlik

opit zsombék

opat haj(szál), *optət* (Pl)

ar sok, *ar mətə tōras wəli* sokezer rén, *sāt kim arit wəli* kb. száz rén, *tū arit* annyi, *mūw*

arit mennyi; *arə* szét, darabokra

ur 1. vminek a határa, széle 2. erdő, erdős domb, *juḳḳəŋ ur, poməŋ ur* fás domb, füves

domb, paralel sorokban a *wōnt* szinonímája (folkl.) 3. földsánc, árok *urə kə*

(férfinév, onnan kapta, hogy árok partján született), 4. mód(szer), *mətə urnam*

valahogyan, *lūwat wārtə ur wāl* van mód elintézni őt, *urnam wāl* magának való

(ember)

āri-ta elszakad, tönkremegy, *pāsyəlam ilə ārajləŋen* kesztyűm elszakad (Du.)

arə ének, *irəŋm* (Px1Sg), *arək kə, mānt' kə* énekes férfi, mesemondó férfi (folkl.),

a. arŋi juw éneket éneklő fa (mesebeli hangszer); *arə-ta* énekel, *irə* (Imp2Sg), *irə*

(PassPrt2Sg)

ūrəŋ fölösleges, *ma ūrəkkem* rajtam kívül, *kəŋ ūrəkkə hālə* huszonnégyszáz

ōrak dicsekvés

arjal-ta megtud, megfigyel, kiválaszt, *arjalə* figyelj, *kəw arjaləmin tī jāwti* sokáig

célozva lőtt

uraslə-ta képzel, rémlik neki, *uraslələjəw* (PassPrs1Pl)

arət: əj tū a. mindegy, mégis

ōrt hős, vezér, gazda, *ōrtanə* (Px2SgLoc)

as Ob, nagy folyó

os szintén, is, és, még

osə kész, vége (< or.)

as anya (nem megszólításban)

āskəl régi, rossz, romlott

āsəλ-ta hagy, enged, *aslə* (Imp2Sg) *il əsəλ* elengedte, *tōwə āsəλ* otthagy; *āsəλəm* lusta

āsəm párna, fejalja

āsəm csecsz, emlő, tőgy; *āsməŋ* csecsszopó

usip-ta ásít

ešo, išo még (< or.)

uš, uše már (< or.)

at éjszaka, *atnə* éjjel, *at-kātəλ* éjjel-nappal, *ātər atəli* a tiszta égboltról

āt-ta kimegy, megjelenik, feltámad, *jāḳə tī āt* belépett, *kem əntə āt* nem látszik ki; *ātətə-*

ta feltűnik, mutatkozik

it most, *itpə* tovább

iti mint (hasonlító névutó)

õt dolog, tárgy, izé; *łita õt* étel

utə fel, a partra, a sátor / ház belsejébe, *utə iməλ* leült a férfiak helyére, *utnam* fel, a partra
atılnam egyedül, *atəλənnam* ua.

itləγ bajos, nehéz, *itləkḱə jəγ* nehéz lett

atəm rossz, *atəmlinḱi* szerencsétlen, *atəmmam(ən)* rosszul, *atəmγə wəλγən* rosszul éltek,
atəmγə jəγ elromlott

ittən este, *ittənnə* este (időhat), *ittənγə jəγ* beesteledett

ittən wəs ablaknyílás, *kəw ittən wəs* üvegablak

ātər tiszta, derült, *ātər kətəλ* derűs nap, *ātər tōrəm wāγ* derült égbolt

at'i apa (megszólításban), *at'em* (Px1Sg)

ətə még, *ə. arət* úgyis, mégis

āt'kerítés, *ut'am* (Px1Sg)

əw folyás, vizsodor; *əw-ta* folyik, *əwəλəλ-ta* ua.

əwi lány, *əwəm* (Px1Sg)

ow fej, *uγəλ* (Px3Sg), *ow ləwəλ* koponyája, *ləjəm ow-pərəli* ócska fejsze feje

əwčī kés, szablya markolata

əwəλ szán, *sar əwəλ* első szán (amely elé rént fognak), *wint əwəλ* utánfutó szán (amely
elé nem fognak rént)

iwəλ(t)-tól, -nál, közben (névutó)

əwəλ-ta 1. jóllakik, megelégszik 2. elhisz, *əwəλa* (Imp2Sg), *əwəλəw kima jəγ* elégünk lett,
ḱotəḱ əwəλ ləwəta a hattyú hitt neki, *əwəλəγ ne wəλəḱ-pə, t'el əwəλiləməλ*
mosat ha hitetlen nő lenne, mostantól higgyen

əwəm csók, becézés; *əwmət* kedves; *əwməḱ kūt* gyengéd ölelés

əwən Agan folyó

owpi ajtó

əwər magas, *əwəγə* magasra, *əwəranam* ua.

əwər-kūrəp-õt farkas (magas lábú vmi)

owərḱəmtə-ta elüt, felrúg

əwəs észak, *ə. jəγnyenyecək* (az Ob alsó folyásáról)

əwət-ta vág, elvág, *əwta* (Imp2Sg), *əwtəm* (PartPerf); *əwətəλ-ta* gyakran vág, *əwətγil-ta*
majdnem kivág

owtī vminek a felszíne, *owtinə* tetején, *owtija* tetejére, *owtiji* tetejéről; *t'u lati ḱəλ əwtətənə*
~ *t'u lati əwətəlanə* (Jg) akkor, azután (folkl.)

b

burawoj fűrőtorony (< or.)

č

čāč-ta söpör, *seper čiče* (ImpObj2Sg) *čuči* (PassPrt3Sg)

čuč a fekvőhely széle, ahova napközben ülnek

čűčəmt-ta odanyújt, odaad

čaj tea (< or.)

čajə valóban, bizony, *čaj sarpinə* még korábban

čūk morzsa, *čūkəli* kevéske

čəkə nagyon

čəkil-ta elront, bánt

čāķəm dohány

čűksəm-ta elkezd, nekifog, *t'ərtta čűksəməγ* sámánolni kezdett

čűksəη sietség, munka, *čűksəηkə jəγ* nehéz lett

čal' sajnos (< or.), *čaliləγ* mérges, *műwəliji čal'ə jəγən* miért sértődöttél meg

čamə rögtön, hirtelen

čaməč tűzegmoha

čiməl kicsit, egy keveset, *čiməli* egy kicsikét

čemotan bőrönd (< or.)

čin alacsony fenyővel benőtt

čanč térd

čāηkəl-ta felnő, megérik

čəηkəm-ta izzad, *čəηkəmmi* izzadva, *čəηkəmləjəm* melegem van

čapə (Jg), valóban, *ma čapasəm* őszintén szólva, *čāpəη* igaz, *čāpəηka* valóban

čop rész, darab, fél, *čupəm* (Px1Sg), *čōpə* félbe, ketté; *čopi-ta* darabol, darabokra vág

čewi-ta temet, *ilə čəwijəmal latnə* amikor eltemették

čow-ta, fűtyül *čuwa* (Imp2Sg), *čuwəm* (Prt1Sg)

j

ja na, no, és, hát, *jukḡāt ja tōjəw* faházunk is van, *ja t'e, osə* hát ennyi, kész, *ma ja sočilələmə* én bizony mendegélek, *ja, jűwa* nosza, gyere

jə-ta válik valamivé, kezd, akar, *jəγ* (Prt3Sg), *jəl* (Prs3Sg) *jəγəm* (Prt1Sg és PartPerf),

jətal (PartImperf3Sg) *ittənə jətaγə jəγ* esteledni kezdett, *litaγə jəγən* megéheztél

jű-ta jön, *jűləm* (PrsSg), *jűw* (Prt3Sg), *jűwəw* (PrtPl) *jűwa* (Imp2Sg), *jűtannə* (PartImperf2SgLoc), *jűwmam* (PartPerf1Sg), *jăkə jűŋka* ha hazajönne
jăčə közepe vminek, *jăčənə* középén, közepén, *jăčəwə* közepére, *jăčən kătəl* *jăčənə*
 délben (folk.)
jăγ (Tra.) *jaγ* (Jg.) emberek, nép, *jăkəkən* két ember, *jăγət* (Pl), *əj jăkəkəl* szülei, *jăγəŋ kə*
nəpətnə sokemeres emberi korszakban (folkl.), *jăkəkɪŋlat* emberiség
jaγ atya, apa, családfo (megszólításban nem használják); *əj jəγsat* egy apa gyerekei,
 testvérek, *jis jəγlam-jăγlam* öseim; *jəγləŋ* mostohaapa
juγ, juw fa
jɪŋ bőséges folyó; *jɪγəl* kis folyó
jăγli-ta piszkál, túrkál
jəγli hideg, *mantem* j. fázom
jəγəli: *t'ut j. kəɔl pɪrənə* azután (folkl.)
jəγəltə-ta felbukkan, megjelenik, talál(kozik)
jaγəm fenyőerdő
jəγip-ta megbetegszik, *jəγipəγ* (Prt3Sg)
jeji báty, az apa fiútestvére, idősebb férfirokon az apa révén
jăk a ház belseje, *jăkə, jăkənəm* be, haza, *jăkən* bent, otthon
jăkɪn-ta berepül, egyszeriben bent terem, *jăkɪnləkkən* (Prs3Du)
jăki gyékényszőnyeg *jăki pom* nád
jek-ta táncol, *jika* (Imp2Sg)
jil: j. *pălək* észak
jəɔl varrás, *roḷj* gallérvarrás
jələp új
jim szentség, a tabu szabályai alá eső dolog, cselekedet, bűn, *jimił-t'uił* szerencsájük;
jiməŋ szent, *jiməŋ kătəl* ünnepnap, *jiməl-ta* betartja a tabuszabályokat, pl.
 eltakarja az arcát a férfirokonok elől *jiməmin* eltakart arccal
jəm jó (a folklórban töltőszó, nyomatékosító jelentéssel), *jəmat* nagyon, *jəmat ajpi*
 legkisebb, *jəmatčək* jobban, *jəm uləm* viszontlátásra, *jəmwə wəɔləŋ* jól éltek, *jəm*
wăγ ezüst, *jəmsi pălək* jobboldal, *jəmnəm* mindegyre, hiába
jəntəγ-ta játszik, tréfál
jűntəγ ideg, *jăwəl* j. ij idege
jăntəkšə-ta varr; *jɪntəp* tű
jeŋt'-t'a iszik, *jiŋt'a* (Imp2Sg), *jeŋt'ot* ital, *nűŋ jeŋt'lən?* szomjas vagy?, *liwmal-jeŋt'mal*
pɪrənə miután evett-ivott; *jeŋəlt'-t'a* itat
jəŋ tíz; *jəŋ ũrəkkə* *əj* tizenegy; *kəɔləmjəŋ* harminc
jaŋk nyárs, j. *wăγ* nyársvas

jāṅk-ta meg, elmegy vmiért; *jāṅkił-ta* megy, jár, *jāṅkił* (Imp2Sg), *jāṅkiłłəṅ* (Prs3Du), *jāṅkiłəṅ* (Prt3Sg)

jāṅk 1. jég, 2. mocsári tó, 3. fehér, *aj jāṅəli* kis tó a mocsárban, *jāṅk kăłəṅ* fehér rénökör
jāṅk víz, *jāṅkkəṅ kōr* vizenyős mocsár, *jāṅki məṅ* vizes föld (=tőzegmoha), *săṃ jāṅk*
könny, *jāṅk wăjəṅ* vidra

jūṅkəł a túlsó partra kidőlt fa

jir széle, oldala vminek

jir véres áldozat; *jirakša-ta* feláldoz (állatot), véres áldozatot mutat be

jōr büszkeség; *jōrəṅ* büszke, büszkeségre okot adó

jūr-ta megköt, odaköt, összeköt, *jūre* (ImpObj2Sg), *jūrəṃ* (PartPerf)

jōrəṅł-ta elfelejt

jāryəṭ jégkéreg, őszi jég a folyópart mélyedéseiben

jārkəntəṅł-ta karcól, vonalat húz

jārnas ing, ruha

jis-ta sír, *jisəł* (Prs3Sg) *ał jisə* ne sírj, *jismin* sírva

jis régi, ősi, *jis jəṅłam-jāṅłam* apai felmenőim

jasəṅ beszéd, hír, *jisṅəł* (Px3Sg); *jastə-ta* mond, beszél, *jastəł* (Prs3Sg), *jastəṅ* (Prt3Sg),
jastəṭəṅ (PrtObj3Sg), *jasto* (PrtPass2Sg), *jasta* (Imp2Sg)

jăw sügér

juw fa, *jukṅəṅ* (Du), *juk kăt(łiṅki)* (ócska) faház, *narkas juw* citeraszerű hangszer, *nij juw*
hegedűféle hangszer, *juw ōntnam* erdőbe

jăwəł íj

jowəł-ta hajlik, hajladozik (a szélről)

jăwəṅ folyó

jōwin éjszaka

jăwəṭ-ta lő, dob, hajít, *jəwtittəṅ* (Imp2Pl), *jăwtəṭ* (PrtPass3Pl), *owpit păləkkə jăwtəł* az
ajtót kitárja, *t'u nenə iłnam jăwəṭłi* a nő ledobja

jōwəṭ-ta jön, megérkezik, *jōwəṭł* (Prs3Sg), *jōwəṭ* (Prt3Sg), *jōwəṭməł* (PartPerf3Sg) *jăṅə*
jōwəṭtanka ha hazaérsz, *jōwəṭtəṅ jəṅ* közeledett

jōwtəṭtəṅł-ta elkotródik, *jōwtəṭtəṅł* (Imp2Sg)

k, k

ko férfi, ember, *kuja* (Lat), *kujəṅ* emberi; *kuj amp* kankutya

kač kívánság, akarat, *ma kičəṃ wōł* azt akartam

kūč éppen, amint, bár, noha, *nōṅ kūč iṃəł* amint felült

kiča -nak, részére, számára, *ma kičaṅem* nekem; -ig (időhat): *ałəṅkə kiča* reggelre

- ḱōč-ta(-čč-)* megköt, összeköt, beszíjazza a gyermeket a bölcsőbe, *ilə ḱōčəl* kioldoz,
ḱōčəl börszija, mellyel a csecsemőt a bölcsőbe kötik
kačəγə jə-ta megbetegszik
kōčəγ kés; *kōčγi* kard, szablya, *kōčəγə luŋk* szablyás szellem
ḱōčəγlə-ta húzódik
ḱučəm megégett
kačəγ minden
kaγən gomb, *il kaγənəl* első gombja, *nur kaγən* bőrpertli
ḱijəntəγ: iγəntəγ-k. sūj ziháló hang
ḱāγət-ta (meg)szárad, kiszárad, *ḱāγətəγəltə-ta* szárad
ḱāγət'γə-ta zörög, dörög
ḱāj-ta eltalál, odaütődik, rápillant
ḱij töltőszó (folkl.)
ḱij-ta (meg)hagy, *ḱija* (Imp2Sg), *tōwə ḱijtəγ* otthagytá
ḱōja, ḱōjəγi ki, kicsoda, *ḱōjanə wuli* ki tudja, *ḱōjaγji* kitől, *ḱōjaγəmnə jōwətəojəm* ki jön
 hozzám
ḱājəm legelő
ḱōjəmtə-ta lepad
kājŋi szúnyog
ḱūjəp (sámán)dob, *ḱūjəp náł* dobverő
kak jewo hogy is van (< or.)
kil-ta fénylik, csillog
ḱol átvjáró két fa között, ahol elfér egy szán
ḱōl képesség, készség, értelem, tudás, lehetőség
ḱul féreg, giliszta
ḱūli síkos
ḱōləmtə-ta áztatással szőrteleníti a bőrt
ḱāl gyenge, vékony, törékeny
ḱāl-ta (meg)hál, éjszakázik, *ḱila* (Imp2Sg), *ḱul* (Pr3Sg), *ḱulməγə-ta* meghál
ḱāl-ta meghal, *ma jəγəm ḱāləm latnə* amikor apám meghalt
kil-ta (fől)kel, *ma nōḱ kilətmka* ha fölkelek, *kilə-ta* kelt, *kiləγəł-ta* megpróbál felállni,
 felkelni
ḱolə-ta hall, érez, *ḱolilə-ta* hall valamiről *ḱoləntə-ta* odafigyel, hallgat vmire,
ḱoləntəγəł-ta odahallgat, felfigyel
ḱōł lucfenyő
ḱōł, ḱōłə, ḱōłnam hová, *ḱōłnə* hogyan, *ḱōł sāγit* honnan, *saraγ ḱōłat* nagy nehezen,
atəm kōłat jəγ mérges lett, *ḱōłat mənət* elpusztultak, *ḱolətti mənipəγ* hirtelen
 eltűnt, *t'u lati ḱōł owtətnə* akkor (folkl.)

ḡōl-ta véget ér, elfogy
ḡōl szó, beszéd, nyelv, *ḡāntək k.* osztják nyelv, *aj k.* hír
ḡul hal; *ḡul kənč-ča* halászik
ḡūl vastag, *ḡūlḡčək* vastagabbá
ḡuli piszok; *ḡulanḡ* piszkos
kəl-ta lát, látszik, *kələmtə-ta* megjelenik
ḡālḡy unokaöccs, *ḡilḡəl* (Px3Sg)
ḡoləm három, *ḡoləmjeḡ* harminc, *ḡoləmsət* háromszáz, *ḡoləmmətḡ* harmadszor
ḡāləmtə-ta beszerez, (meg)szerez
ḡāləp háló
kal mitikus nő alakú erdei szellem
ḡōltaḡil holnap
ḡoləp-ta hangzik, hangot ad
kəlas *aḡki* istennő, a szülő nőket védi
ḡōl'ki, *k.* *wuli* ki tudja, *ḡōl'a* honnan
kəm, *kemə*, *kemnam* ki(felé), *kəmən* kint, *kəməla* kintről; *kimpinə* kívül
kim képesség, *waḡktə kima jəḡ* mászni tudott, *wōlḡ kim əntem* nem élhetek itt
kim mintegy, körülbelül, közel, *sət kim weli* kb. száz rén, *məta kim* valamennyi, *mūk kim*
 mennyi, *ḡātəl jăčə məta kima jōwtəma* dél felé
ḡump hullám
ḡāmtəḡi arccal a földre, hasra, hasmánt; balra
kimət másik, második, *kimətḡ* másodszer ~ *kat*
ḡān kán, cár, uralkodó
ḡān-ta hozzátapad, hozzáragad, hozzáér, *əj lāta əntə ḡānəl* nem marad meg egy helyen
ḡin-ta kapál, ás, kikapar
ḡōn 1. has 2. tetőnyílás, füstnyílás, *ḡ.* *wəs*, ua., *ḡāt ḡōni* a tetőablakon keresztül
ḡānč-ta (-čč-) ír, hímez, díszít, karcol; *ḡānčə* himzés, dísz, rajz; *ḡānčəḡ* tarka, pettyes,
 csikos; *ḡānčəḡ sām̐pi* kékszemű
kūnč köröm, karom; *kūnč-ta* fésül, gereblyéz; *kūnčəḡ* gereblyézett
ḡənč-ta (-čč-) keres, *wăjəḡ kənččaḡ mən* vadászni ment, *ḡul kən(č)min wāl* halászatból
 él; *jăḡə kənče* keresd meg és hozd be *kənči-l-ta* keresgél, rendszeresen vadászik-
 halászik
kanək bogyó; vörösfánya
ḡānəm távolabbi házassági rokon
ḡānəḡ part, széle vminek; *jăwən ḡānəḡnə* folyóparton; *owpi ḡānəḡnə* ajtó mellett, *ḡāt*
 ḡānəḡa házhoz
ḡint nyirkéreg puttony

ḡuntə mikor, ha, *ḡuntə mənən* mikor mész, *əntə tājən ḡuntə* ha nincs neked; *ḡuntintə* már régen

ḡāntəγhanti, osztják; *ḡāntək ɣo* ember

ḡuntəγlə-ta (meg)hall, hallgat

ḡōn(t)ɣi hanyatt; jobbra; háttal

ḡāntəm-ta hátára, vállára vesz, *ḡinme* (ImpObj2Sg), *ḡunmem* (PrtObj1Sg)

ḡintəγ veszélyes; *naŋk jājəla ɣ. jəŋk* Jugan folyó (folkl.)

keŋar szegény

ḡāŋəγə-ta, *ḡānimtə-ta* elbújik

ḡānt'-tə betegeskedik, *ḡiŋ'tə* (Imp2Sg), *ḡiŋ'təm* (PrtSg), *ḡānt'(t)əγə jəγ* beteg lett

kiŋ'tə hasonlító névutó, *ma kiŋ'təγəm ənəl luŋk* nálam nagyobb szellem, *tūləs k. newi ne* holdnál ragyogóbb nő (folkl.)

ḡānt'əkintə-ta megijed, felriad, *ḡānt'əkintəγ* (Prt3Sg), *al ḡānt'əkinta* ne ijedj meg

ḡuŋ-ta felmászik

kūŋəš bebújós, csuklyás zubbony, bunda

ḡāpək könnyed, könnyű, fűge

ḡōpəł-ta kialszik (tűz)

kōpəł rén v. jávorszarvas lába bőre; *kōpəłəγ sōw* állatbőr, melyen nyúzáskor a lábakat meghagyták

kar kéreg, héj, heg

ḡār (rén)bika

ḡārə tisztás, tiszta hely; *ḡārə ḡōr* tisztá, fátlan mocsár *puwəl ḡārə* udvar, *ḡārəγ puwəl ḡārinə* téres falu terén (folkl.)

kārə fűzér, *kāriəłəł* (PxPl3Pl)

ker kályha, tűzhely

ḡor lyuk, nyílás, átjáró; utca, *aj wăč ḡori sočləm* kis város utcáján járok

ḡōr fátlan, füves, bogyótermő mocsár

ḡōr kép, ábrázat, látvány; *ḡ. wətə ōt* fényképezőgép; *ḡōrəsəp* hasonló, olyan mint; *at'il ḡōrəsəp* apjára hasonlít; *mūk ḡōrəsəp* milyen; *əntə arjałtəł ḡōrəsəp* mintha nem figyelne

ḡōrə takaró, *sōk ḡōr* szőrmetakaró

ḡuri famozsár, kis teknő

kūr láb, *kūrəłəłəł* (PxDu1Sg), *əj kūrəp* egy lábú, *kūrəγ lek* ösvény, *kūrəmsi* gyalog, *kūrəł* lépés, *ənəl kūr piŋəł* nagylábujjam, *kūrəmnə* hirtelen, váratlan, véletlen; *kūrəmtə-ta* lépked, *kūrəmintə-ta* (ki)lép

karitə-ta (meg)fordít; *karimtə-ta* (meg)fordul; *kirəγlə-ta* forog, fordul, *kem kirəγlə* fordulj ki

ḡirəγzsák, zacskó, elemózsiás tarisznya

ḡāruḡa célgömb (puskán)
ḡōreḡa-ta abbahagy, befejez, elmúlik
kōṛaḡ-ta (el)esik, (le)esik, (ki)hullik *kōṛaṭ* (Prt3PI); *kōṛḡil-ta* elesik, hever (kidobott tárgy) *kōṛḡiləṭ* (Prt3PI), *ḡōṛaḡam tas* szanaszét heverő nagyon
ḡirḡalə-ta felugrik
ḡōṛaḡa-ta (nagyvadat) ugat, *tī ḡōṛaḡaṭ* felugatott
kiriḷ Kiril (férfinév)
ḡārəs hatalmas, mitikus madár
ḡārəs jégkéreg; *ḡ. sūwəs* ősz, amikor látszik a csupasz jég
ḡuruška bögre, csésze (< or.)
ḡārt'əḡint-ta esik, bukik, botlik, *ḡūw ḡāməṭḡi ḡārt'əḡint* ő hasra esett
ḡās ehető vizinövény, sás
ḡos hús, *ḡ. ūṛəkkə nələ* huszonnégy, *ḡosməṭ* huszadik
ḡos csillag
ḡōs: *ḡ. jəḡk* vizelet
kəs, *kəs* no, nos, hát
kasḷ-ta költözködik; *kasḷilə-ta* nomadizál
kōsip-ta (ki)húz, (le)ránt, (el)szakít
kat, *katəḡn* két, kettő, *kit* két, *kitə* ketté; *kiməṭ* második
ḡāt ház, szálláshely, *ḡutəḷ* (Px3Sg) *ḡōḡ ḡ.* nyári szállás, *ḡ. owtiḡa* a ház tetejére, *ḡ. aḷ* tornác, *ḡ. ḡōni* a tetőnyíláson keresztül
ḡāt-ta (oda)mászik
kit-ta küld, kerget; *kitəḡ-ta* elküld, *kitḡi-ta* küldeni akar; *kitil-ta* elűz
ḡit visszhang
ḡōtti hol, *ḡōti jəḡ* mi történt
kōt kéz, *ḡut kōṭəḡ-kūṛəḡ nōw* hatlábú jávorszarvas, *kōt juw* béklyó a rénszarvas mellső lábán
ḡut hat; *ḡut jəḡ* hatvan; *ḡut sāt* hatszáz; *ḡutməṭ* hatodik
kūt köz; *kūt iwəḷ* között; *kūtəḡ* közepe vminek, *kūtəḡpi pəḡaḷ* középső fiú, *nin mətə* *kūtinnə* ti egymás között; *āwməḡ kūt* ölelés
katəḷ-ta megfog; *kitḷa* Tra. (Imp2Sg), *katḷi* (PassPrt3Sg) *katḷəmtə-ta* elkap, *katḷəḡaḷ-ta* utána kap, kapkod
ḡātəḷ nap (égitest is), *ḡātḷin* nappal (időhat.), *ḡōtəḷ* nappal, világos; *tem ḡ.* ma; *pa ḡ.* másnap, *jiməḡ ḡ.* ünnepnap, *āḷə wāḷtə ḡ.* hétköznapi, *ḡ. jāčənə* délből
ḡātəḷtə-ta mozgat, átrak, áthelyez, görget, *ḡātəḷtəḷḷḷḷḷḷ* (PrsPIObj3Sg)
ḡōtəmnəḡ szájpaddás, *ḡār ḡ. ḡārə ḡōṛ* bika szájpaddása(hoz hasonló) tiszta (=fátlan) mocsár (folkl.)
ḡōtəḡ hattyú

kāt'a hát, lám

kīt'-i'a marad; *kītəm pīr* utolsó; *kītəp-ta* hagy; *kītəm pīrat wāləŋ* végül (folkl.)

kūt'ər csikos evet, burunduk

kutəŋ hely vmi mellett; *kut'əna* melléd, *opem kut'əŋnə* nénémmel, *məŋ kut'jiwnə* nálunk

kāt'ip-ta kihúz, kiránt

kāw kő; *k. lek* országút, *k. ittən was* üvegablak

kewi kalapács

kōw hosszú messzi, távoli; *kōwən* régen, *kōw-pə əntə* nemsokára, *kōwit* hosszat, mentén

kowəl-ta fut, *kuɣla* (Imp2Sg); *kowəlɣi-ta* futni próbál

kuwər: *kuwər pətə* tenyér

kewrəm forró

l

lek út, ösvény, nyom, *likəm* (Px1Sg), *t'u leki jūwa* azon az úton gyere

loḱ a helyiség belső sarka; *kāt loḱ* szoba

lūk süketfajd

lūkəmtə-ta dug, gyömöszöl, lők

lakšiti ócska (hátrevetett jelzőként)

lel (Jg) bátya

lump síléc

lānk tompa hegyű nyílvevessző

lenḱ-ta betakar, *linḱe* (ImpObj1Sg)

lapka bolt

lis (Jg) *lasək* (Tra) laza, nem feszes

lāsḱam-ta elengedi magát, elernyed

lāt hely; gödör, mélyedés *āltə lāt* fekvőhely

lew réteg, világ; *iɬ lew* alvilág

lewimtə-ta kihúz, elővesz

ɬ

ɬi-ta eszik, ég, *ɬɬ ɬiwe* ne edd meg, *ɬiɬən* (Prs2Sg), *ɬiw* (Prt3Sg), *ɬikkən* (Prt3Du),

ɬiwmin (Gerund) *ɬiɬəŋ* éhes, *ɬitot* étel

ɬiɣ-ta, *ɬiḱəl-ta* célóz, célba vesz

*ɬəŋ*ők, *ɬəŋam* ők maguk

ɬəŋ farok, *ɬəŋəŋ* farkatlan

ɬəŋ, *ɬəŋpi* belseje vminek, *kāt ɬəŋpija* házba

λεῖπλ-τα repül
λαῖπλ-τα őriz, vigyáz; *λαῖπλῖπ* őrség
λαῖπρ páncél; *λαῖπρῇ λυῖκ* páncélinges szellem
λαῖπρτ nehéz
λαῖπρλῶ-τα bemegy, betér
λαῖ: *λαῖ* *ωῖπρ* mesebeli állat
λοῖ ujj, *λυῖπ* (Px1Sg)
λυῖ gyűszű, *λυῖπ* (Px1Sg)
λυῖ epe, genny
λαῖπρ-τα függ, lóg
λαῖπρ-τα őriz, foglalkozik, viselkedik; *λαῖπρ-τα* elkezd vmit csinálni
λεῖπλ-τα néz, tekint, pillant, *λεῖπλ* (Imp2Sg); *λεῖπλῶλ-τα* jól megnéz
λαῖπ fejsze, balta
λυῖκ-τα ugrik, vetődik, *νῶκ* *λυῖκ* felugrott
λαῖκῖπ-τα odatesz, feltesz (gyorsan)
λαῖκῖπ-τα felugrik, odaül, huppan (pl. a szánra); *λαῖκῖπ-τα* elindul, útnak indul
λαῖ lélegzet; *λυῖ* lélegzet, lélek, élet; *λυῖπ* eleven, *λυῖπῇ* *ῖπ* életben maradtál
λαῖ-τα leül, *λεῖπλ* (Imp2Sg); *λαῖπρ-τα* leereszkedik
λοῖλ-τα olvad; *λοῖπλῶλ-τα* kiolvaszt, átmelegít
λυῖ száj
λυῖπρῶ-τα odalopakodik, becserkész (vadat)
λοῖπρ-τα felvesz, felölt; *λοῖπρ-τα* felvesz, belebújik; *λοῖπρ-τα* felvesz, felölt (mom.);
λοῖπρῶλ-τα felöltöztet
λεῖπρ polc; *πρ* *λ*. vizespad
λῖπ ín, incérna, *λῖπλ* (Px3Sg)
λῖπ ők ketten, *λῖπ-λῖπ* ők maguk
λῖπ rénzuzmó, kása, táplálék; *λῖπρῇ* táplálékban gazdag
λῖπ lúd; *λ*. *πρ* reszelő (lúdfog)
λῖπ hó; *λ*. *πῖπ* *πῖπ* havazás után
λυῖπ béver, beszúr, odaállít; *λυῖπ* *λῖπ-τα* megáll; *λυῖπ* *ῖπρ-τα* béver, beszúr (pl. karót);
λυῖπ *ῖπρ-τα* odaáll, kerül vhoza
λῖπ-τα bemegy, belép; *λῖπρ* (Prs1Sg), *ῖπ* *λῖπρ* miután belépett; *ῖπρ-πρ* *ῖπρ*
λῖπρ a nap még nem ment le
λοῖ nyár, *λοῖπ* nyáron
λῖπ mókus
λῖπρ-τα takarózik, *λυῖπρ* (Pr3Du)
λῖπρ-τα akar, szeret, *λῖπρ* (Prs3Pl)
λῖπρ pata, *λῖπρ* *ῖπρ* *ῖπρ* patája karcolta szent föld (folkl.)

Ληγκ szellem, bálvány

Λᾱγκαρ: *kōt* Λ. kézfej

Λᾱγκαρ egér

Λᾱγκαρ váll

Λᾱγαλ Irtis

Λονᾱt-ta számol, olvas

Λᾱp-ta befér, elfér, Λᾱpa (Imp2Sg), ᾱntᾱ ΛᾱpᾱΛ nem fér be

Λᾱpas lábaskamra, oszlop(ok)on álló tárolóhelyiség

Λᾱpᾱḡ tornác, a ház bejárata fölé emelt féltető

Λᾱpᾱt hét; Λᾱpᾱt jᾱḡ hetven; Λᾱpᾱt sᾱt hétszáz; Λᾱpᾱt at-kᾱtᾱΛ mᾱrᾱ egy hétig; Λᾱpᾱt ok
kᾱtᾱΛ vasárnap (=hét fő nap)

Λᾱpᾱt-ta etet, táplál, Λipte (ImpObj2Sg), Λipti (PassPrt3Sg)

Λᾱpᾱt süppedős hely a mocsárban

Λᾱr nagy, nyitott tó; mocsári tó; Λᾱr wᾱjᾱḡ búvármadár

Λᾱr 1. vékony sáv, vonal, sor 2. kicsi, vékony, gyenge (kicsinyítő partikula)

Λᾱrḡᾱtᾱ-ta zenél, hangszeren játszik

Λᾱrpaḡtᾱ-ta kibont, széthajtogat, leterít

Λirti világos, nyílt, nyilvános; Λ. pit-ta megjelenik, feltámad, nyilvánvalóvá válik

Λōrt-ta nyír, (haját, ágakat) vág

Λat idő, ᾱj Λatnᾱ egyszer, pa Λatnᾱ máskor, Λitᾱm (Px1Sg)

Λit ruhaujj

Λᾱt-tᾱ halrekesztéket ellenőriz, Λit'e (ImpObj2Sg), Λutᾱm (Prt1Sg)

Λitᾱtᾱ-ta elkészít, felhalmoz, felszerel; Λitᾱtᾱḡᾱ-ta készülődik

Λᾱw ló, Λᾱwčᾱḡ nagy ló

Λᾱw szolga

Λōw csont, ow ΛōwᾱΛ koponyája

Λᾱw ő, Λᾱwatinam neki, Λᾱwnᾱ általa

Λᾱw(ᾱ) 1. hadd (a felszólító mód körülírása) 2. töltőelem a mitikus énekekben

Λᾱwᾱsᾱ-ta odaüt, megüt, Λᾱwᾱsᾱḡ (Prt3Sg)

Λōwit nagyság(ú), kᾱt pᾱtᾱ Λ. tenyér nagyságú; tᾱ jᾱm Λ. wᾱra légy szíves

Λōwᾱt-ta élesít

Λ'

Λᾱḡᾱt-ta felfal, megzabál

Λᾱk-ta dob, hajít, lö, Λika (Imp2Sg), Λikkᾱtᾱ-ta dobál, lövöldöz, Λikiᾱ-ta kivág, széttár

ΛᾱΛ'háború, hadnép

lǎl'-ta áll, *lǎl'a* (Imp2Sg), *lǎl'əm* (Prs1Sg), *lǎl'əm* (Prt1Sg); *lǎl'əmtə-ta* feláll,
 felugrik, lábra áll; *lǎl'ək kə* halott
lǎl'əmtə-ta fohászkodik, magában gondol
lumi szép, kicsi
lunh nagyvadra való nyílhegy
l'əwət-ta, *l'əwət'ətə-ta* szid, veszekszik, *l'iwittən* (Imp2Du), *l'iwitəγ* (Imp2Pl)
l'iwət-ta kimegy

m

ma én, *mant* (Acc), *mantem* (Dat); *manə* én magam
mə-ta 1. ad 2. megüt, *maja* (Imp2Sg), *mələm* (Prs1Sg), *məjəm* (Prt1Sg)
măč: *m. kə* vendég
măč tartószög, tartógerenda *owpi m.* ajtófélfá
močə -ig, *kəl m.* meddig; *măč'ə* egyenesen, el mellette, állandóan
mičəŋ bűnös
məγ föld, ország; *wələt m.* lakóhely, haza; *məγi kə*, *məγi jəγ* helybéli(ek); *məγi kətəŋ*
imiγən-ikiγən házigazdák; *m. aŋki* földanya (istennő)
māγəl: *m. kətəl* tegnap (~ *mələkətəl*)
māγəl kör, környék, kerek; *tələŋ kə māγəl'nat* egészséges ember képében; *məγəl'ti*
 körben; *māγələmtə-ta* köröz, körbejár
muγəl máj
māγəmtə-ta gyorsan kigombol, eloldoz; *māγittə-ta* kigombol, kioldoz, levet (cipőt, ruhát)
miγəγələtə-ta gyorsan siklik (szánon)
măγəγətə-ta lenyom, összenyom (~ *măwəγətə-ta*)
muγti keresztül, át
māj lánykérés, esküvő; *mājəl-ta* látogat, megajándékoz; *mājəŋ kə* vendég
măk a Tromagan egyik mellékfolyója, *măk'ə* családnév, a *m.* folyó partján élő nemzetség
măki régen, valaha, *m. əlnə* tavaly; *m. jisnə* réges-régen
moq gyermek, fióka, kölyök, *muqəm* (Px1Sg); *moq'əŋ* vemhes, kölykeivel együtt
măkkəl varjúbogyó; *măkkələ punpi tōrəm nōw* sötét szőrű égi jávorszarvas (folk.).
miqra-ta csikorog, nyikorog (hó, fa)
mikita (férfinév)
mələγ csukott, zárt, nyílás nélküli; *mələkkə wəri'ə* szorosan zárd be
muləm füst
mələŋk meleg
măl-ta főz, *nik m.* megfőz

mul-ta esküt tesz, áldozatot felajánl; *moləksə-ta* imádkozik, megesküdik; *kāt mul* a ház bejárattal szembeni, szent oldala
mālkātə tegnap, *mālγə kātəlnə* tegnap
miəmtə-ta megérint
memi medve
min mi ketten
mən-ta megy, *mənəm* (Prs1Sg), *mən* (Prt3Sg), *məna* (Imp2Sg), *mənmal* (PartPerf3Sg), *nūŋ məntanka* ha te elmész; *məntə* (töltőszó a mitikus énekekben); *mənip-ta* hirtelen elmegy, eltűnik
mant, *mantem* ld. *ma*
munt korábban
māñi öcs, fiatalabb fivér, *māñem* öcsém, *māñiəlam* öcséim
māñ meny
miñəγə-ta behajlít, meghajlít
māñt' mese, *muñtəm* (Px1Sg); *māñt'-t'a* mesél, *miñt'a* (Imp2Sg), *muñt'o* (PassPrt2Sg), *māñt'əγən* (Prs3Du)
mən mi (sokan), *məγat* (Acc), *məγnam* mi magunk
māŋk: *m.* *iki* emberevő szellem, óriás
mūnkəγə-ta csomóz, ráfeszít
moγət-ta (meg)töröl
mijr nép, társadalom
mārə idő, idején, *mārayə γəγ* sok idő eltelt; *t'i kōwit mārə əlli* ilyen sokáig aludtunk, *məta mārə wəllin piŋnə* valamennyi idő múlva; *tem kat əlγən mārə* az elmúlt két év alatt; *mārəγ kə* olyan ember, aki sokáig bírja a víz alatt; *mārəγ wəγəγ* kitartóan futó állat
mori-ta eltörik
mōrəγk mocsári hamvasszedő
mārti: *m.* *məγ* meleg, déli vidék, ahova a madarak télire elköltöznek
mōrt teljesség, határ, *mūwə m.* semmiféle
mərt hiába, alig, nagy nehezen; *ələ m.* csak úgy
mās tehén
mās elég
mās-ta kell, szükséges, *t'i māsə ropiətəta* dolgozni kell, *əj mətəli-pə mantem əntə māsə* semmi sem kell nekem
mosat (passzív felszólító partikula) *tiwma mosat* szüless meg
mustəm szükséges, megfelelő; *mustəmin* jól, alaposan
məstər mester (< or.)
məsməta valamilyen *m.* *urnə* valahogyan

mošina gép, jármű (< or.)

mošət talán, lehet (< or.)

mata (felsőfokú névutó), *wōkkəŋ m.* legerősebb

māt-ta elfárad, *mātəm* (PartPerf), *nűŋ mātən?* fáradt vagy?; *mātpasəŋ* fáradékony

mətə így, hát; *məttə* úgymond, aszonygya

məta valami; *m. tāyinə* valahol; *m. kōwīt tāyi* valameddig; *əj m. latnə* egyszer, *mətli* valami, miféle; *əjmətli-pə* semmi

műw, *műwəli mi?* mit? *műwat* miért; *műw tāyi* honnan; *műw arət*, *műkkim* mennyi, amennyi, *műk kōrasəp*, *műw sir* milyen, *kűč műwəli* akármi

műw vagy, talán

māwər-ta lenyom, letapos

māwət-ta elhelyezi a varsát a vízben, lemerít

māwtəy (halfajta)

n

ne nő, barát nő, *niŋən* (Px1Sg); *niŋəŋ* nő; *niŋjuŋ* nőfa, vonós hangszer

ni-ta látszik, *nijəl* (Prs3Sg)

no na, no, nosza, nos (indulatszó)

nōŋ, *nōw* ág

nāŋər cirbolyatoboz

naj 1. tűz, 2. istennő

nik (igekötő) 1. le a partra, a víz felé 2. a sátor belsejéből a bejárat felé, *nik māwəttəy* lemerítette, *nik mālləm* megfőzöm, *nik tārtlimən* megsütjük, *nik tōwə sočiləy* a sátorajtóhoz ment

nōŋ fel, *nōŋnam* felfelé, *nōŋ wəje* vedd fel, *nōŋ liw* megette, *nōŋ kənčiyəla* keresd meg őket (Du)

nűl nyél, fogó

nām név, *nűŋ nāma kōlnə* hogy hívnak, *nāmpi* nevű: *nāma* nagyon, teljesen, azonnal, éppen

num felső, *nomən* felül, *noməltə* felülről

nōm-ta gondol, emlékszik, *nāma* (Imp2Sg); *nōmləmtə-ta* elgondolkodik, visszagondol, emlékezik; *nōməksə-ta* gondolkozik; *nāməs* gondolat, ész, értelem; *nāməsa pit* gondolkozni kezdett

niməl alul prémme bevont síléc; *nimləŋ lek* sínyom; *niməl pətə kűli wāt* síléc alatti síkos szél (folkl.)

namən elől, a ház elülső részében, a parton

nin ti (ketten), *ninat* (Acc)

nǎŋi taplógomba
nǎŋ te, *nǎŋat* (Acc), *nǎŋati* (Dat)
nəŋ ti (Pl), *nəŋat* (Acc)
ninjuŋ hegedűféle vonós hangszer
naŋk vörösfenyő, *nin̄kəm* (Px1 Sg)
nipək papír, könyv
nǎpət-ta úszik, sodorja a víz
nǎpət (élet)kor, *nǎptəl* *kǎwit* élete végéig
nǎr-ta nyög, sóhajt; *nǎr sǎj* nyögés, sóhajtás; *nǎrip-ta* nyögdéssel
nir keresztrúd
nǎrɣəltə-ta cipel, vállon visz
nǎrəŋ-ta, *nǎrɣəm-ta* megdördül az ég
nǎrəŋtə-ta fut, szalad
narəksə-ta, zenél, hangszeren játszik; *narkas juŋ* zenélő fa, húros hangszer
nǎrəkin-ta átesik, feldönt
nǎrtəmtə-ta kinyújtja a kezét
nǎsəl megdőlt, görbe fa
newi fehér, világos, ragyogó
nǎw ág
newər-ta ugrik

ń

ńiči talán
ńǎŋ nevetés, tréfa; *ńǎŋ-ta* nevet; *ńǎkkə* tréfából
ńǎŋ mocsárban eredő, kisebb folyó
ńǎki (eredetileg rénszarvasbőr) sátortakaró; *ń. kǎt* kúpsátor
ńǎksəŋ ld. *ńǎwəs*
ńǎlcəp csukahorog
ńǎləŋ-ta megsebesül; *ńǎləŋt* sebesült; *ńǎləŋtə-ta* megsebesít
ńǎlək-ta örül
ńǎl nyilvánvaló, *ńuləm* (Px1 Sg); *kǎjəp ń.* dobverő
ńǎl-ta esküt tesz a bálvány szétvágásával, *ńultip-ta* megesket
ńǎl orr; *kǎnčəŋ ńǎləp* tarka orrú
ńul össze, együtt; *ń. təŋ-ta* verekszik, harcol; *ńula* össze, egymásnak; *ńulnam*
 egymásnak, egymáshoz
ńələ négy; *ńələmət* negyedik; *ńələ jəŋ* negyven; *ńələ sǎt* négyszáz
ńiləŋ nyolc; *ńilsǎt* nyolcvan, *ńiləŋ sǎt* nyolcszáz

ńaaləm nyelv, *naj ńaalməł* lángnyelv
ńamək puha, lágy; *səməł ńaməkkə jəl* jóllakik
ńimpəl nyálka, váladék
ńamətłi parázs, üszög
ńāmrəγ egész, teljes
ńań kenyér, *ńińəm* (Px1Sg), *aj ń.* lángos
ńjńt'-t'a pihen
ńir szeszélyes
ńir lábbeli
ńur szőrtelenített bőr; *ńuri sij* bőrszíjakból font kötél, pányva (karikára szedve)
ńar fiatal erdő, bozót; *ńarəs kōł* bozótos helyen nőtt lucfenyő
ńarəγnyers, éretlen, csupasz, *ń. pom kōrasəp* zöld
ńārəγ fiatal, zsenge; a növény új hajtása, *ńurγəm* (Px1Sg)
ńārəm mocsár, erdős tundra, *ńurməm* (Px1Sg)
ńərimtə-ta húz, ránt, elővesz; *ńərkəmtə-ta* hirtelen kihúz
ńat' lassú; *ńat'ə* lassan, óvatosan; *ńat'əčək* lassabban, *ńat'ələkkə* lassacskán, óvatosan,
csöndesen
ńāt'-t'a, ńāt'-t'a megkopaszt (madarat), szőrtelenít (állatbőrt), *ńāt't'əγ* (PrtObj3Sg) *ńāt'łiγən*
(PassPrs3Du)
ńāwi hús; *ńāwəγ* húsos, kövér
ńōw jávorszarvas
ńowəl-ta nyomon követ, űz, *ńuwləm* (PartPerf, Prt1Sg), *ńuwlə* (Imp2Sg)
ńōwal-ta mozog, himbál, inog; *ńōwələ-ta* megmozdul, indul; *ńōwalətə-ta* megérint,
hozzányúl
ńāwəm-ta mond, beszél, *ńāwmił-ta* megszólal
ńewrəm gyermek
ńōwəs coboly; *ńōkəsəγ* cobolyban gazdag

p

pa másik, *pa kǎłł* másnap, *pa məγ* idegen föld; *pa...pa* egyik... másik, *pa pǎłkəl pa kǎč*
wǎrjǎł hol egyik, hol másik oldalával próbálkozik
-pə (nyomatékosító partikula), bizony, hát, ugyan, *mǎwłi-pə* ugyan mi, *əjməłi-pə əntem*
semmi sincs
-pi- (kiválasztó szócska), *ənəłpi kō* legidősebb férfi
pjč -szor, *kit pjč* kétszer

pōč 1. hát, tarkó, hátsó fele vminek, *pōč kμλ* a hal háta; *ker pōča* a kályha mögé; *ma kāt*
pōčəŋ pālkaṃnə házam mögött; *poč pərɣi* háttal, *pučɪɣi* hátulról, *əj sāməλ*
pučəλnə egyik szeme hátul; 2. nemzetség, nemzedék *pōč nām* családnév
pəč tűzeg, tavalyi száraz fű, melyet elsodor a víz
pāčəλtəɣ-ta megrak, összekészít
pāɣ fiú, fia, *pāɣəṃ* (Px1Sg); *pāɣəŋ* mostohafiú
pərɣi bal
pāɣəl bub, gomb, *puɣəṃ* (Px1Sg); *p. jɪntəp* gombostű
puɣəl falu, *p. kārɪ* udvar, a házak közötti hely
puɣəl kebel, a ruha öble, *puɣəλ* (Px3Sg)
pāɣər sziget
pɪɣərtə-ta segít
puɣəs: *p. aŋki* a gyermekáldást adó istennő
pəɣtə fekete
paɣtɪλ-ta leereszkedik, *paɣət-ta* ejt, *nōk pɪɣəttəɣ* felrakta (nehezen), *pāɣət-ta* leejt, elejt
paj 1. halom, kupac, csomó 2. zivatar
pāj nyárfa
pāj jégkéreg a havon
pajləɣ egyenes, síma, *p. sikkəŋ* nagyon szép, *p. jaɣ* rendes, ügyes emberek
pājəλəŋ szárny, *əj pājəλəŋ pālkaṃ* egyik szárnyam
pɪkəṃ rothadt
pākən-ta kilyukadt, kipukkad, kifakad, *pɪkəna* (Imp2Sg), *pukəṃ* (Prt1Sg)
pōkəkəŋ: *p. jɪntəp* lyukas tű
pəkət féle, fajta, *əj p.* egyféle, *ar p.* sokféle
pila fűrész
pul darab, falat, *jeñt'ə ət p.* egy korty ital; *puləli* falatka
pālək fél, oldal; *əj pāləka mənə* menj innen
paλ: *wañ p.-pəλ p. juɣ* terebélyes fa
pāl-ta megszúr
pil fél, társa, párja vkinek
puλ (rén)fogat; *puλ-ta* befog, beköt, felkantároz; *puλilə-ta*, *puλtəɣəλ-ta*, *puλtə-ta* bedug,
 felölt (csizmát, siléctet)
pəλ fül
pəλ-ta fél, megijed; *pəλtəɣ-ta* ijeszt
pōləkɪnt-ta kibukkan, kibuggyan, elötör
pəλəŋ felhő
piləɣi púpos szúnyog
pōλ't' kisütött zsír

pom fű

pamiλ-ta tanít, tanácsol, mutat; *pamtə-ta* megmutat; *pamtəp-ta* tanácsot ad, *pamtiλ-ta* megmutatja neki, megbünteti

pūməŋ meleg

pan tűzegáfonya

panə és, is, pedig, *panpə* ua.

pān-ta, *pōn-ta* tesz, helyez; *pāniλ-ta*, *pōniλ-ta* helyezkedik, beletesz, belead; *pānəmtə-ta* gyorsan tesz, *pōnəγ-ta* elhelyez, rak, hímez

pīn szemölcs

pōn varsa; *pōnəλ-ta* fon

pun szőr(zet); *sar p. pəγi p.* kócos, gubancos

punč-ta kinyit, *punčəγ* (Prt3Sg); *pončləmtə-ta* hirtelen kinyit

pānəλ-ta vki védelmére kel

panam rosszul, helytelenül, hamisan, másképp

pānt-ta elrejtőzik, elbújik; *pāntəmtə-ta* eltűnik

pōn kibonthatatlan csomó

pən kanál

pəŋ ujj; *ənəλ kūr piŋəm* nagylábujjam

piŋ Pim folyó; *piŋne* pimi nő

pəŋi nyáj, csorda; *wōnt welī p.* vadréncsorda

pāŋk fog; *p. nāwi* fogíny

pāŋkəλ lapocka

pōŋəλ oldal, szél, part; *pōŋəλnə* mellett

pəŋəγtə-ta, *pəŋəγəλtə-ta* görget, gurít

papa (női becenév)

pupi medve

par hamu

pāri ételáldozat, áldozati lakoma, *pāriλ-ta* áldozati lakomát ül

pīr hátsó, következő, *kūtəm p.* utolsó; *p. kūtəλnə* másnap; *p. ələŋ* másnap reggel, *p. kūrəλ* két hátsó lába, *pīrnə* után, *pīri* nyomában; *lūw pīrəλta* utána

pīri-ta kérdez, *pīriji* (PassPrt3Sg)

pəri szegény, szerencsétlen (hátravetett jelzőként); *pəriλi* ua.; *parəpət* ua., *welī pəralikkən* két girhes rén

pōr-ta harap

pōrəγəλ-ta repül, elrepül

pōrək alja, töve vminek

pōrməλ-ta rálép, tapos

pīrəs öreg

pər(t)ʝi hátra, vissza, fordítva
part-ta parancsol, kényszerít, *pirte* (ImpObj2Sg), *partmaλ sǎʝit* parancsa szerint
pǎrt deszka; *pǎrtəli*, *pǎrt pul* deszkadarab
pǎs 1. kesztyű 2. jel, felt
pǎsəm-ta csöpög, folyik, permetez, *pəsəm* (Prt3Sg)
pəsən asztal
pasipa köszönöm (< or)
pāt-ta (meg)fagy, *pīta* (Imp2Sg), *putəm* (Prt1Sg), *nǎwəm əntə pātli* nem fázom; *putəm-ta*
 megfagyaszt; *putəptə-ta* elpusztít
pit-ta esik, jut, kerül; *sǎma p.* megszületik; *λǎnt' p.* havazik; *nōk p.* felébred; *kem p.* kiér,
 kijut, *nǎmasa p.* elgondolkozik
pīt-ta haragszik, *aλ pīta* ne haragudj; *pīt kōλ* haragos szó, *pītəmtə-ta* megharagszik
put fazék, lábos; *putəli* fazekacska
pəta 1. vmi vége, feneke, alja, teteje; *wōnt pət'aʝa* erdő mélyére; *kōt pətaλ* tenyere; *ow*
pətəʝi feje tetején; *pətan* végett, miatt, -ért *t'i p.* azért, *welit uč p.* a rének miatt,
sǎʝəλ uč p. a hangja kedvéért
pōtəʝ-ta: pəʝi p. hátrahúzódik, visszalép
pətaʝəλ-ta sötétedik; *pətaʝəλəm* sötét
pətkəʝəλ-ta, *pətkəλ-ta* siet
pātəḳint-ta, *pāt'əḳint-ta* bukkan, hirtelen új helyen találja magát
pātḳəmtə-ta kihúz (pl. nyilat a sebből)
pātəlitə sǎʝ csörömpölő zaj
pāt'széle vminek
pət'a (köszönés), *p. wǎr-ta* köszön
pīt'əḳəli madárka
pǎw-ta (meg)fagy
pew toboz
pōw-ta fűj, *pōwīλ-ta* ua.
pǎwəλ-ta fürdik, mosakodik
pǎwəm-ta szikrát szór
pǎwət-ta utolér, elfog, elejt

r

rǎʝ-ta kidől, összeomlik, beomlik, *riʝa*, *riḳa* (Imp2Sg), *rukəm* (PrtSg), *rǎʝəmtəʝəλ-ta*
 töredezik
riʝ-ta: nula riʝəλ összeérnek

rəγ-ta 1. repül, ugrik 2. leejt, kienged a kezéből; *rəγəmtə-ta* elveszít, eltemet; *rəkən-ta*
 félreugrik, elrepül; *nōk rəkkən* felrepült, felugrott; *rəγəptə-ta* elrepül
rəγi-ta ráz, megráz, felkap
rāγəm rokon
rīγəmtə-ta kidönt, ledönt, elsodor
rāγəp hazugság, csalás; *rāγəpəγ* ravasz, csalárd; *rāγəpələ-ta* hazudik, csal; *rāγəpələtə rut'*
 orvvadász, gazember
rak liszt
roq gallér, *rukəm* (Px1Sg), *r. jōl* gallérvarrás, *r. sōw* prémgallér
rəñək fűrt, bojt
rāγəγə-ta kinyújt, meghúz
rōñkīntəp csengő
rāγip-ta elkezd, belekezd, nekilát
rāp magas part, hegy
rāpəs-ta ugat, *rīpsa* (Imp2Sg)
ropata munka, *ropit-ta*, *ropitələ-ta*, *ropələtə-ta* dolgozik, *ropələtətə kəo* munkás
rīt csónak
rut' orosz, városi ember, *rut'ə wāłta* orosz módon (=városban) élni
rāwip-ta megráz; *rāwisələ-ta* ráz, int, legyint, fújja a szél
rūwət-ta (meg)zavar; *nōk r.* felébreszt

s

soč-ta megy, lép, *suča* (Imp2Sg), *suč* (Prt3Sg), *sočələ-ta*, *sočələγ-ta* lépdél, jár, járkál
sīγ köteg, nyaláb; *nuri s.* karikára szedett pányva, *sīγəmtə-ta* összekapar, összeszed
səγ tokhal
sāγələ-ta fut, *sāγələtə-ta* vágat
sāγət szerint, módon; *rut' s.* oroszul, *ma məntam s.* miközben megyek, *imi partmał s.* az
 anyó parancsa szerint
saj takaró, függöny; *saja* mögé; *sajpinə* mögött
sūj hang, zaj; *sūj wārləγjəγ* elhallgatott
səj homokos part
sājəp húzóháló
sāk köpeny
sūk gyöngy
sākkəγ ld. *sāw*
sikkəγ ld. *siv*
sāllə só, *sālləγ jəγk* sós víz

siḷamla-ta sistereg, sziszeg
*sil-t[ɬ]*a felvág, szeletel, *sil'təḷ* szétvágott, feldarabolt
suḷta-ta, *suḷtəm-ta* jeges vízbe esik, hirtelen megfagy a vízben
sām halpikkely
sām szem, *sār sāməp jay* fürge szemű emberek, *s. jəŋk* könny; *sāma pit*, *sāmɣəl təɣə t'i*
ātɣən megszületett; *sāmɣəl* vak; *əj s. pālək* félszemű, *sāmti* mutató, látható,
nyilvánvaló; *wāɣsāməli* pénzecske
səm szív, belső rész, közepe vminek; *kāt səm* a ház bejárattal szembeni oldala; *kāt səm*
dél; *səməŋ* bátor; *səmɣəl* gyáva; *səmam əntə wāḷli* nem éhezem; *səməl nāməkkə*
jəl jóllakik; *səmtəɣəl-pəltəɣəl* ijesztő-félelmetes
sumintaɣ kendő
seman Szemjon (férfinév)
sōŋ sarok, zug, irány; *əj mətə sōŋnam* valahova; *ar sōŋnam* mindenfelé; *pa sōŋnam pa*
kasli erre-arra vándorol; *əj sōŋnam* mindegyre, állandóan, nagyon
saŋki ég, fényes, világos, istenség; *s. wāɣ* égbolt; *s. kātəl* derűs nap
sāŋki homok
sāŋk-ta üt, vág, *sāŋki* (PassPrt3Sg), *səŋka* (Imp2Sg); *sāŋkil-ta* ver, ütöget; *sāŋkantə-ta*
nekiütözik
saŋkkint-ta felébred, magához tér, felocsúdik
saŋkt-pet'ərbura Szentpétervár
suntuk láda, doboz (< or.) *suntukliŋki* ládikó
sopč'in Szopocsin (családnév)
sapəl nyak, *s. lōwəl* nyakcsigolya
sōpərki (Jg), *sāpərki* (Tra) béka vö. *šōpərki*
sar 1. elülső, *s. āwəl* vezérszán; *sarnam* előre, tovább; *sarəḷta* elől, *sarpinə* korábban,
előbb, *sarpi ālətnə* előző években 2. gyorsan, rögtön; *sa-sar* na, várj csak; *sār*
most; *sār* most, gyorsan; *sāraŋ* gyorsan; *sārɣa* gyorsan
sār-ta szárad, *sira* (Imp2Sg), *sur* (Prt3Sg), *sārəm* száradt, száraz
sār erős, *sārə juɣnōw* vastag faág, *sārəkkə* erősen
sir rokonsági ág, féle, fajta, *pupi-sir* medve nemzetség; *mūwsir* milyen
sur téli legelő
suri vmi melletti hely, *suriji* mellől
sārək (halfajta)
sārni arany; *sārniə wāɣ* aranypénz; *sārniəŋ* aranyos
sārt csuka, *sārtliŋki* szegény csuka
sās hermelin
sās-ta megszárad, megkeményedik
sīs idő, türelem, kitartás; *sīsəŋ* türelmes, kitartó

sāt száz

sot gazdagság, hatalom; *sotəŋ* erős, hatalmas, gazdag

sut köszörűkő

·sātəp késtok

set'-tə hallatszik; *soččal set'əl* jövetele hallatszik

set'-ket' tréfa, szórakozás, kíváncsiság; *set'ə-ket'ə* kíváncsiságból

sāw hajfonat; *sākkəŋ* hajfonatos, szép

siw szépség; *sikkəŋ* szép; *sikkəŋčək* szebb

sōw állatbőr, bunda, mohatakaró; *sōkkəŋ* (moha)bundás

sōw bot, pálca, *s. juγ* síbót

suwəm ~ *suγəm* fonál, cérna; *s. wājəm* fonalgombolyag

sāwəmsi fekete áfonya

sāwən nyírkéreg kosár

sāwənt' sarok (lábbelin, silécen)

sāwər: *s. wājəγ* kigyó

sāwər-ta vág, *sāwram-ta* levág, *al səŋre* ne vágd le

sūwəs ősz, *sūwəsənə* ősszel

š

šaj tea (< or.) ~ *čaj*

škola iskola (< or.)

šōparki béka

t

ta nesze, tessék

tō-: *tōŋə* ~ *tōwə*, *tōwa* oda; *tōŋam* ~ *tōwnam* oda, arra; *tōŋən(ə)* ~ *tōwənə* ott, így, úgy,

aztán, később, odébb; *tōl* onnan, ott, úgy; *tōla* egyre; *tōl sāŋit* oly módon; *tōm*

az, *tōŋpi* ~ *tōmpi* ottani; *tōt* ott; *tōtti* ott van

·tu-ta hoz, *tuwe* (ImpObj2Sg), *tuło* (PassPrs2Sg), *tuwtəγ* (PrtObj3Sg)

tə-: *təŋ(ə)* ide, erre; *təŋam* ide; *təl* innen, itt, legott; *tət* itt

tāŋi hely, *əj məta tāŋija* valahova; *məta tāŋil* valahogyan, biztosan; *tāŋə wəs* ajtónyílás;

tāŋiləi, oda, kicsit távolabb; *temi māŋki kənta juw tuwəm tāŋi* itt mintha régen fát

hordtak volna

tāŋ-ta török, szakad, *reped tija* (Imp2Sg), *tuγ* (Prt3Sg)

tāŋ-ta dob, hajít; *nul t.* összekeveredik; *tāŋp-ta* dob, hajít, gyorsan tesz

tijał fészek

tōʒal nagy toll a madár szárnyából, farkából

tijəmtə-ta elszakít, elszakad; *tūt'i jəŋk tijəmtəm* anyja mellétől elválasztott

teyəntə-ta megjelenik vö. *tiw-ta*

tāʒər-ta remeg, rázkódik

tāj-ta birtokol, van neki; nevez; (el)tart; *tājəl* (Prs3Sg), *tājəltən* (Prs2Du), *tōjəm* (PrsSg), *sarpi ālətnə tən tōji* korábban így hívták; *ənəl məkkə tājə kim əntem* nem lehet nagy földnek nevezni; *wəlīt tājə* réntartás; *mūw manə atəm mətə urnə tājilo* talán én rosszul tartalak

tōj vmi vége, *jāwən t.* a folyó forrása

tokkəʒa: t. mata nagyon

tāʒən-ta (meg)szakad, akadozik

tālək parázs

tulpul buta, értelmetlen

tuləm-ta ráakaszkodik, zavar, bosszant

tal-ta húz, *tiə* (ImpObj2Sg), *taləətəʒ* (PrsObj3Sg), *tiəmal* (PartPerf3Sg); *talil-ta* vonszol, huzakodik

tāl tele, *sārni wāʒat tāləl* arany pénzzel teli; *tāləŋ ~ taləŋ ~ tāləŋ* ép, egészséges

taləʒ üres; *talnam* ingyen

tūləʒ tél, *tūləŋ* télen

tīləs hold, hónap; *tīsəlli wit'əp kə* holdas ábrázatú (=szép) férfi

tam az(onnal), ott, úgy

tem ez, így, ilyen, *tem mātmin* ilyen fáradtan; *temi* ez, így, hát, íme

tom az

tāman zár, kulcs

tāmər-ta megkarcol

tan menyasszonydíj, kalim, *tan kə* kalimot fizetett férfi; *tin* ára vminek, fizetség; *tini-ta* elad, *tinijəl* (Prs3Sg)

tōntəʒ nyírkéreg; *t. hōl* nyírkéreg álarc

tāna-ta inog, dülöngél

tōŋkə: t. jəm nagyon jó

tōjəmt-ta tud, ért, megért

top ~ tōp csak, alighogy, amint, *toppə* csak; *topəŋ* egyetlen

tāpət' vékony jégkéreg a rianáson

tur torok

tārəʒ daru, *tārʒət* (Pl)

tarəm erős, kemény

tōrəm ég, isten, időjárás, *t. wāʒ* égbolt; *t. iki*, *t. at'i* Ég atya; *t. aŋki* Ég anya

təram kész, vége; *təram-ta* véget ér, készen van, elfogy, *t'i mán't' t'i təram* ez a mese véget ért, *təramən* (Pr3Du), *háλλաλ təramlał* nyilaik elfogynak *təramał pīrnə* halála után *pāri təram pīrnə* a lakodalom után, *təramat* készen vannak

turpa kémény (< or.)

tūraptatə-ta elveszít; *tūraptəyəł-ta* elvesz

tārt-ta süt (zsíron), *nik tārt[t]əlem* megsütöm

törtəyəł-ta horkol

tatjana Tatjana (női név)

tas gazdagság, *tisəł* (Px3Sg), *tas-wāγ* vagyon; *tasəγ* gazdag

tisəłli ld. *tjəłs*

tuš bajusz, szakáll

tāw tavasz, *tāwin* tavasszal

tiw-ta megjelenik, megszületik, *tiwmał mosat* szülessen meg

tiwəł: *háłi t.* tegez

tāwəm-ta harap, tép; *tāwmił-ta* megharap; *tāwəp-ta* szétszakít, *pāləkkə tāwiptəγ* félbe szakította

tāwər-ta becsuk, bezár, *iłə tāwrəm* lezárt (PartPerf); *tāwrəmtə-ta* becsuk; *tāwrəksə-ta* bezárkózik

tūwət tűz; *tūwtəγ* tüzes, *tūwtəγkə jəγən* szereztél tüzet; *tūwət kə* halott (folkl.)

tāwtəm tetű

t'

t'a és, hát, nos (indulatszó)

t'e-:t'el itt, innét; *t'elilał-pə* mostantól, innentől; *t'enə* így, ide; *t'et* itt, no, még, most, hát, azaz; *t'etti* itt van, így

t'i ez (jelzőként); így, úgy, ím; *ja, t'et t'i* hát ezzel megvolnánk, vége; *t'i səγət* így; *t'imint* ilyen; *t'it* így; *t'āka t'it* hát, bizony, így van

t'u ez, az, a: *t'u mətə* az, olyan; *t'ukim* olyan; *t'umint* olyan; *t'ut* az, ott, akkor; *t'ut pīrnə* utána, *t'utγən* az a kettő, *t'utenat* azzal (tkp. azoddal); *t'ut owtijə* azon kívül, *t'utnam* oda; *t'uti* ez, az itt, ott, ott van

t'ə így, is, ím, *t'ə mən* elment; *t'əkim* ilyen; *t'ən* így

t'āyəłə-ta nyugtalanul topog, toporzékol

t'āyəł keményre taposott hó, *kārə t'*. tisztás

t'āka no, hát, ám, de

t'ijə agyon, halálra

t'ik-mik széle, vége vminek, *t'ikin-mikin kem əntə āt semmi* sem látszott ki

t'ijəł-ta csikorog; *t'ijəyəłəł-ta* megcsikordul

t'olay-ta világít, fénylik
t'āl kemény, erős, tiszta (idő)
t'uñ ingyencfalat, gazdagság, szerencse, boldogság; *t'uñəŋ* gazdag; *t'uñəl-ta* boldogul, (boldogan) él, *itpə t'u jiməl-t'uñəl t'uñəl* ezzel a szerencsével él tovább
t'ōpəl csók; *t'ōpləŋ kũta umti* megcsókolta
t'ipər-ta szopik
t'ar üvöltés; *t'arəŋ* bögő; *t'arəŋəl-ta* nyerít; *t'arəkintəŋəl-ta* üvölt, visít
t'irŋəltə-ta 1. fűtül, sivit 2. siet, elszelel
t'ōrəm-ta elered, folyni kezd
t'āras tenger
t'ōras gazdag; *t'. kə* kereskedő
t'ōras ezer
t'ursem érdekes, vidám
t'ərt varázslás, sámánság; *t'ərt-ta* varázsol, sámánol; *t'ərti-l-ta* (freqv), *t'ərttə kə* sámán
t'et'i apai nagyapa; *t'et'opi* nagynéni (apai)
t'ut'i csecs, *t'. jəŋk* anyatej
t'iw, *t'iw* csirip, csirip
t'ōwal nyitott agyagkemence a kunyhóban

w

wu-ta tud, lát, *wu-ləm* (Prs1Sg), *wu-jəm* (PrtSg), *t'u jāmə əntə-pə wuji* az emberek nem látták; *wuji-l-ta* lát, ismer, *atəm lew wuji-l-ləŋ kıləŋən jōwət* rossz világot nem ismerő unokaöcséd jött
wə-ta vesz, *wə-ja* (Imp2Sg), *wə-jitəŋ* (Imp2Pl), *wələm* (Prs1Sg), *wəl-ləm* (PrsPlObj1Sg), *wə-jtəŋ* (PrtObj3Sg); *ne wətə kima jəŋ* nősülő korba került; *wə-jəŋ-ta* kölcsönvesz, elvenni próbál; *wə-jəntə-ta* fogja magát, *kənŋə t'i wə-jəntəŋ* hátra húzódott
wăč város, *lehin iki w.* Leningrád
wič -ig (névutó)
wičə mindig; *wičəpə* örökké, állandóan, *wičipə əntə* soha
wāŋ vas, pénz; *tōrəm w.* égbolt; *jəm w.* ezüst; *sārni w.* arany, *tas-w.* gazdagság; *w. səməli* kevés pénz
wāŋ-ta kér, hív, *wi-ja* (Imp2Sg), *wu-jəm* (PrtSg), *wu-ŋə* (PassPrt2Sg), *təŋə wi-ŋitəŋ* hívjátok ide
wi-ŋ-ta kiabál, *wi-ŋi-l-ta* ua.; *wikkətə-ta* felkiált, *wikkətəŋəl-ta* kiáltozik
wi-jəŋ-l-ta leereszkedik
wi-j ravaszság, álnokság; *wi-jəŋ* ravasz, álnok; *wiji-l-ta* megtréfál, próbára tesz
wija (töltőszó a mitikus éneken)

woj zsír, *wojə putələm* zsíros lábaskám; *wojəŋ* kövér
wājəy állat, *w. kənc-*ta** vadászik, *aj wājəli* apró légy, muslica
*wājəmə-*ta** megsért, megbánt
wājəm gombolyag, *suwəm w.* fonalgombolyag, *wujmə* (Px1Sg)
*wōj-*ta** álmos, aludni akar, *nūŋ wōjlo?* álmos vagy?; *wōjəmtə-*ta** elelaszik; *wōjəmtəyələ-*ta**
 elszundit, rövid időre elalszik
wōki róka
*wākkintə-*ta** botladozik
wōkəŋ erős ~wōw
wāli célt téveszt, mellé megy
waləy rénhajtórúd
wil-kil: *wilyələ-kilyələ* vki láthatatlan lelke, árnyéka
*wāl-*ta** él, van *wāla* (Imp2Sg), *wālələ* (Prs3Sg), *wōlə* (Prt3Sg), *wālləyəŋ* (Prs3Du),
wōləyəŋ (Prt3Du), *pət'a wāla* légy üdvözölve, *məŋ wālətə məyəw* a mi hazánk; *kut*
kōtəp-kūrəyəw *wāltanka* ha hatlábú vagy; *ānta mūw wanli wāltaləyə jəy* talán
 rövid ideig élt, *wāləm tāyələ* korábbi helyére; *wāləŋ* (mintha) volna, *wālləyə*
jəyət elpusztultak; *jākəŋ wālətə kičələ-pə wālləyə jəy* nem akart otthon maradni;
*wōləmətə-*ta** rövid ideig van, él, odapillant
*wāl-*ta** öl, *wəla* (Imp2Sg), *kul wālələ* halat fog; *ilə w.* leöl, megöl; *nūŋat wāltaŋ kōlat*
sočələ téged megölő szándékkal jön; *səməmə əntə wālləli* nem éhezem
wāli fekvőhely, padló
weli rénszarvas; *wōnt w.* vadrén
wəle no, hiszen, bizony, bezzeg
wāləm velő, a fa belseje
wan rövid, *wanəyə* közel, *wansəpə* közelebb, szemben
wān váll, *wunəm* (Px1Sg)
wānc arc; *narəy wāncat* fedetlen arccal; *əj sāmələ wāncələnə* egyik szeme elől
*want-*ta** vezet, húz, *winta* (Imp2Sg), *wintəm* (PrtSg); *wint āwələ* utánfutó szán
wōnt erdő
wāntər vidra
wānəm arc, pofa, *winmə* (Px1Sg); *w. sāli wāy* tükör; *w. pālkət* fél pofák; *w. -pələ-pələ-*
pələ juy terebélyes fa
wānt'-t'a bogyót szed, *win't'a* (Imp2Sg), *wun'təm* (PrtSg); *wun'təp* bogyószedésre használt
 nyirkéreg kosárka
wōŋ vő, sógor
*wanək-*ta** mászik, *winək* (Imp2Sg), *winək* (Prt3Sg)
*winək-*ta** megbökö, beleakad vmibe
wōŋk gödör, odú

war halfogó rekeszték, *wirəm* (Px1Sg)

wār ügy, dolog, *wājəy kənččə wār* vadászat, *t'u wāram* ez az ügyem; *wār-ta* (meg)csinál, *wāra* (Imp2Sg), *wārli* (PassPrs3Sg), *wāri* (PassPrt3Sg), *wāramt-ta* hirtelen csinál, *wārant-ta* csinál, készít, *wārantəyal-ta* folyamatosan csinál, készít; *wāratəyal-ta* készülődik; *wārayla-ta* (fel)ébred; *wārəksə-ta* (fel)öltözik

wər vér; *wərtə* piros

wəraytə-ta igyekszik, törekszik; *nōḵ w.* nehezen feláll

wərem: *ilem-w.* szégyen

wurji varjú

wōrəp nadrág, gatyá

warəs lószőr, *wirsəm* (Px1Sg)

wārəs mesebeli madár

wārt-ta lökdös, taszigál, gyömöszöl, *wirta* (Imp2Sg), *wurtəm* (PrtSg); *wāryi-ta* gyömöszölni próbál

wertaljt helikopter (< or.)

wās földalatti lény

wōs- van (copula), *nūḵ kōjaḡi wōsən* te ki vagy

wəs lyuk, nyílás

wəs hát, no, bizony

wasəy vadkacsa, *wisəy* (Px1Sg), *wasəkkən* (Du), *wasəkkəlam* (PxDu1Sg)

wastə kék, zöld

wāt szél, *wutəm* (Px1Sg); *wātəy* szeles; *wāt-ta* fúj a szél

wāt öt; *wātmət* ötödik; *wājtəy* ötven; *wātsāt* ötszáz

wōt íme (< or.)

wut ~ *ut* felső (a folyó folyása szerint); *wutnam* ~ *utnam* fölfelé a folyón

wat' keskeny

wit' szépség, ábrázat; *wit'əy* szép

wit' halzsír-alap

wāt'əy ferde, *wāt'əkkə* ferdén, rézsútosan; *wāt'əyła-ta* ferdén bevagdos

wāt'əyła-ta meggyullad, lángra lobban

wutji néhai, megboldogult, *jəy* *w.* megboldogult apám

wōw erő, nagyon; *wōkəy* erős, *wōkkəy kə-jə-ta* erősödik; *wōwłəy* gyenge

wōwip-ta hirtelen mozdulatot tesz, *wōwiplən* (Prs2Sg)

Mellékletek

A II. szöveg forrása

Амп.

Қөвән-қөвән вөт өнтнә амп вал’.

Л’үв атыл’нам вал’.

Амп нәмәқсәтахә йәх:

«Атыл’нам атәм вал’тахә».

Л’үв мән өхәр күрәп өта панә нявәм:

— Өхәр күрәп өт, әйқа вал’тахә йәл’мән?

— Йәл’мән,— өхәр күрәп өт нявәм.

Әйқа вал’тахә йәккән.

Әймәт л’атнә амп мәшмәта сүй қунтахл’әх панә ропәстахә йәх.

Өхәр күрәп өт нявәм:

— Ал’ рыпса, пупи ёхәтл’ панә минат нөқ л’ил’.

Амп намәса пит:

«Пупи вөккәң мин киньтяхмән, мәнл’әм пупи кәнч’ахә».

Мән пупи кәнч’ахә.

Пупи өяхтәх, пупинам ястәл’:

— Әйқа вал’тахә йәл’мән?

— Йәл’мән,— пупи ястәх.

Әйқа вал’тахә йәккән.

Эймэт л'атнэ амп мәшмэта сүй
қунтахл'эх панэ ропэстахэ йэх.

Пупи ястэх:

— Ал' рыпса, қантэк қө ёхэтл' па-
нэ минат ыл'э вӕл'л'.

Амп нөмәқсэтахэ йэх:

«Қантэк қө вӕккән мата, мәнл'әм
қантэк қуя». Мән қантэк қуя.

Ёхэт қантэк қуя панэ нявәм:

— Қантэк қө, әйқа вал'тахэ йәл'-
мән?

— Йәл'мән, — қантэк қө ястәл'.

Қантэк қө панэ амп әйқа вал'тахэ
йәккән. Ёвән амп мәшмэта сүй қунтах-
л'эх, ропэстахэ йэх. Қантэк қө ястэх:

— Мәна ванхэ панэ парә!

Амп нөмәқсәл':

«Ч'айә қантэк қө вӕккән мата.»

A III. szöveg forrása

Л'әңкәрхән.

Л'әңкәр ими әвәлил'а ястәх:

— Йәңкат яңқил'а!

Әвил' ястәл':

— Ма йәңка көрәхл'әм.

— Юх нөва китл'а!

— Энта, юх нөв ил'ә мөрәйәл'.

— Нүң сәрәккә китл'а юх нөва!

— Көтхәл'ам юх нөва төмәрл'әм.

— Пос л'өмта!

— Посхәл'ам ил'ә орәйл'әхән.

— Нүң нөқ өнтәқсәхәл'а йынтәпнат.

— Йынтәп ил'ә мөрәйәл'.

— Әнә йынтәп вәя!

— Л'уйәм йынтәпнә пәл'л'и.

— Л'уй л'өмта!

— Л'уем вәсхә йәл'.

Аңкил' ястәл':

— Уш нүң вөв әсл'әм әви васән!

Тенә қунты, нүң әнтә ма әвәм.

Әвил' ястәл':

— Ал' пыта, ит йәңкат яңқил'-
л'әм. Ма нүң әве васәм.

A IV. szöveg forrása

— Муват чит тулых чиким кох, а лунг чиким ван, — номыксыл Микуль.

— Ма чи иллы ис ясынґ колылим, — ястыл ачил. — Ис яхны ястылы. Лук лякты икиныпи варынты.

— Кулны чу ис ясынґ сахет?

— Ис ясыхґ сахет, маки кох нопытны тыт тулых энтэм вул, тыт виципи лунг вул. Паны имат ар курасив тухлынґ воих вул: нэвит, выртат, нярых пом курасив, востат. Пойланґ пытынґнат катл пум ванхи талмин вулыт, катл ванны тоил. Чены армыта ют мари ях вулыт. Но иймыта латны вырынґ сэмып ко нок ат паны тухлынґ воих тыхлыт илы коста рангипых. Тухлынґ войхит кантых конам панам ихит паны коккинам-коккинам, морты мыхнам пурыхлыт. Паны катл пум ютал тухил. Паны чулатны пытылэм ат юхит, лоньчинґ- явкинґ тулых юхит тарым ехли юхит. Яхкинґлат павта вари, лэты отат ярми, волты урлых их.

— А пырны? Пырны коты их?!

— Пырны... Им сэмып тухлынґ войхит кантых конам кырыхлыт паны кацинґ олны,тавин, морты мыхи ван мурта тэм мыха пум паны катл алта рангипыт. Рангипыт, улынґ яхкинґлат энты тэрым потмин, улынґ пумылтыта ях паны юхит-помыт, тэм мых нох пумылтыта. Чены чи ис ясынґ ма анґкихилам- ихкилнамны варынты.

